

Halk Kùltürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı Sempozyumu Bildirileri

İstanbul Üniversitesi
&

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü

12-13-14 Aralık 2003

MOTİF VAKFI YAYINLARI NO: 3

**HALK KÜLTÜRLERİNİN
ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KATKISI
SEMPOZYUMU**

12-13-14 Aralık 2003

İSTANBUL

Motif Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı

Adres: Fevzi Paşa Cad., No: 361, Edirnekapı / İstanbul

Telefon: 0212 531 87 90 - 531 61 68

Fax: 0212 635 52 43

E-mail: motif@motifhalkoyunlari.com

Web: www.motifhalkoyunlari.com

MOTİF VAKFI YAYINLARI, No: 3

ISBN 975-9049-00-7

Kapak Tasarım

Ahmet Kadri KURŞUN

Sayfa Düzeni

Bayram YERALTI

Redaksiyon

İstanbul Üniversitesi İletim Gazetesi

Yayına Hazırlık

İstanbul Üniversitesi İletim Gazetesi

Baskı

Pınarbaş Matbaası

Adres: Rami Kışla Cad. Topçular İş Merkezi No. 88/192 Topçular /
İSTANBUL

Telefon: (0212) 544 58 77 (pbx)

Bu yayının basımını Motif Vakfı üstlenmiştir. İçindeki bildiriler ve soru-
cevap metinlerinde yer alan bilgilerin tüm sorumluluğu sunum sahipler-

SUNUŞ

Dünya şiddetle, kanla irkiliyor. Saldırıların çok değişik biçimlerde gerçekleşmesi, terörün yarattığı sonuçları değiştirmiyor. Teknolojinin gelişimi sonucu güvenliğin önüne sunduğu olanaklar, ne yazık ki dünyanın yaşadığı son saldırılarda da görüldüğü gibi her türlü güvenlik önleminin yetersizliğini ilan etmiştir. Önlemler ne ölçüde gelişmiş, etkin olursa olsun, beklenmeyen saldırı biçimleri önlemlerin çok ötesine ulaşmıştır. Saldırıları karşısında geliştirilen önlemler, çok kısa zamanda aşılaraq yeni güvenlik açıklarının başlangıç işaretini de vermektedir. Bu döngünün sonu, insanlık tarihine bakıldığında pek de olası gözüküyor. Düne kadar hedefler daha bireysel ve sınırlı kalırken, artık kitlesel ve çok daha geniş hedefleri kendine kurban seçmektedir terör.

Teröre karşı güvenlik için teknolojik gelişmeler dikkate alınmalı ve gerekleri yerine getirilmelidir. Ancak bu kâbusun kaynaklarına dönük farklı bazı değerleri de ön plana çıkartmaya yarar vardır. Şiddetin örgütlü biçimde uluslararası kimlik kazanarak güçlenmesine karşı koyacak en büyük etkenlerden biri de “halk kültürü”dür. Dil sevgisidir, barıştır, saygıdır, özveridir. Halk kültürünün her değerinde insana ait olan güzellikler yatar. Uzlaşma, barış, hoşgörü, her hücrenin temel yapı taşıdır. İnsan sevgisiyle bezeli halk değerleri, dünya barışının harcıdır.

Açlığın, amansız hastalıkların, doğa çürümesinin, afetlerin, karşısında birliktelik, hep bir ağızdan aynı türküyü söylemek 21. yüzyılın kaçınılmazıdır. İşte bu yüzden ki, uluslar arası ilişkileri ve işbirliğinin yeni ama köklü ve yılanmış katığı hiç kuşkusuz yoktur ki halk kültürü ve kültürleridir. Tekniğin, aracın, gerecin ulaşamadığı, tanımlayamadığı yeri açacak, kör düğümü çözecek olan halk kültürü gerçek yaşamın aynası ve sevgisidir. Bu gerçekle hareket eden ve bu yolla hizmeti kendine ilk edinen her adıma katkıda bulunmak yükümlülüğümüzdür.

Türkiye’de bunun güzel örneklerinden biri de MOTİF’dir. MOTİF’in iyi bir zamanlamayla ve gereksinim duyulan bir dönemde gerçekleştirdiği “Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı” sempozyumunun; kardeşliğin, dostluğun, barışın ve evrensel değerlerin önemini bir kez daha kalın çizgilerle belirleyeceğine olan inancımla...

Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu
İstanbul Üniversitesi Rektörü

SUNUŞ

15 yıldan bu yana Türk Halk Kültürü'nün yaşatılıp yaygınlaştırılması amacıyla hizmet etmekte olan Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü, yaptığı tüm çalışmalarında ve gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerde gelecek nesillere sağlam temellere dayanan, akademik ve sanatsal boyutu bütünleştirici çalışmaları sunmayı ilke edinmiştir.

Bu amaç doğrultusunda, geleneksel hale getirdiği Uluslararası Motif Halk Bilim Sempozyumlarını her yıl farklı bir konuda ve farklı bir üniversitenin işbirliğinde gerçekleştirerek, mesafelerin engel teşkil etmeden, Türk Halk Kültürü'ne yönelik yapılan bu tür akademik çalışmaların gerçekleştirilebileceğinin göstergesidir.

Dünya genelinde uluslararası diyalogların temelinde kültür ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Ulusların birbiriyle olan ilişkileri açısından meseleye bakıldığında, kültürel değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Atatürk ilke ve devrimleriyle kazanılmış hakların korunulması, yaygınlaştırılması ve çağdaş eğitim yolu ile çağdaş insan ve çağdaş topluma ulaşılmasında işlevi büyük olan İstanbul Üniversitesi işbirliğinde gerçekleştirdiğimiz "Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı" konulu bu sempozyumda, ulusal ve uluslar arası akademisyenlerce konunun derinliğine tartışılması hedeflenmiştir.

Cumhuriyetimizin Kuruluşu'nun 80. yılı, İstanbul Üniversitesi'nin Kuruluşu'nun 550. yılı kutlamaları çerçevesinde bu üç anlamlı etkinliği birlikte yaşamamızın kıvançını taşıyoruz.

Bu sempozyumun İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirilmesinde bizlerden destek ve alakasını esirgemeyen İstanbul Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Kemal ALEMDAROĞLU'na, İletişim Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Suat GEZGİN'e, Bilim Kurulu üyelerine, Danışma Kurulu üyelerine, katılımcılara ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Saygılarımla.

M. Zeki BAYKAL
Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği
Gençlik ve Spor Kulübü Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMALARI.....	XI
PROGRAM	XVI
ABAY, Doç. Dr. Ali Rıza Farklı Ulusların (Kültürlerin) Ortak Ürünü (Bir Halk Kültürü Olarak Nevruz Örneği)	1
AKTAŞ, Doç. Dr. Gürbüz Evrenselleşme Sürecinde Dünya Danslarının Uluslararası İlişkiler Açısından Önemi ve Katkısı	12
ARTUN, Prof. Dr. Erman Halk Kültürünün Uluslararası İlişkilerde Ülkelerin Tanıtıma Katkısı	18
AVŞAR, Mehmet Emin Anadolu Kültürünün Oluşumu ve Kültürün Uluslararası İlişkilere Katkısı	26
AYDIN, Dr. Cengiz – Öğr. Gör. Abdurrahim KARADEMİR Uluslar arası Halk Oyunları Festivallerinde Kilise Seremonileri	30
AYDIN, Emir Cenk Uluslar arası İlişkiler – İletişim Süreci- Halk Kültürleri	36
BALAMAN, Prof. Dr. Ali Rıza İnsanları, Topluluk ve Toplulukları Kolay ve Doğru Anlamada Kültürlerin Etkisi. . . .	43
BOTUSHAROV, Lyuben Halk Kültürü – Kendi ve Diğerlerinin Ortak İçine Müşterek Girmesine Bir Yol. . . .	47
ÇAKIR, Ahmet Dünya Dili Halk Oyunları	50
DEĞERLİ, Prof. Fikret – Arş. Gör. Nihal ÖTKEN Uluslar arası İlişkilerde Halk Oyunları Festivallerinin Rolü.	55
DEMİRBAĞ, Öğr. Gör. Ahmet Turan Yurt dışındaki Halk Oyunları Çalışmalarının Ülke Tanıtımına Katkısı	60
DEMİRBAĞ, Öğr. Gör. İlknur Geleneksel Giyimın Uluslararası Alanda Türkiye'nin Tanıtımına Katkısı	62

DERDİYOK, Doç. Dr. İ. Çetin Dil ve Edebiyat Ürünlerinin Uluslararası Kültürde Ortak Değerler Oluşturması	65
DIJIDJEV, Prof. Dr. Todor Etnik Kimliğin Bir İşareti ve Ulusal Kültürler Arasındaki Karşılıklı Faaliyetler İçin Folk (Halk) Müziği	78
EROĞLU, Yrd. Doç. Dr. Türker – Yrd. Doç. Dr. Işıl ALTUN Milli Destan Kahramanlarının Milletler Arası Boyuta Taşınması.	81
ERSOY, Dr. Ruhi Yerelden Evrensel Maddi Kültür Unsurları ve Kooperatifçilik “Osmaniye Karatepe Kızıyusflu Köy Kooperatifi Örneği”.	90
ERŞAHİN, Öğr. Gör. İbrahim Bir Grup Atasözü Işığında Diyalog, İletişim, kişiler ve Toplumlararası İlişkiler.	97
GEREK, Arş. Gör. Zinnur – Arş. Gör. Alparslan ÜNVEREN Türk Halk Oyunlarının Yapısal – Fonksiyonel Açından Görünüşü ve Halk Oyunları Çalışmalarındaki Denetim Eksikliğinin Kültürel Tanıtıma Etkileri	106
GÖZAYDIN, Prof. Dr. Nevzat Türk Halk Kültürü Araştırmalarına Almanya’nın Katkısı	113
GÜRAK, Öğr. Gör. Nazım Halk Kültürlerinin Uluslar arası İlişkilere Yansıması Üzerine Bursa’da Yapılan Bir Araştırma	117
GÜVENÇOĞLU, Öğr. Gör. Şerife Uluslar arası İlişkilerde Türk Müziğinin Katkısı.	132
KARAMAN, Dr. Kasım Küreselleşme Sürecinde Gelenek ve Değişme	135
KOÇKAR, M. Tekin Kültür, Sanat ve Folklor Festivallerinin Uluslar arası İlişkilerin Geliştirilmesine Katkısı	149
KURTIŞOĞLU, Öğr. Gör. Belma Kültürel Çalışmalar Bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye	154
KURTIŞOĞLU, Öğr. Gör. Bülent Uluslar arası Halk Oyunları Faaliyetlerini Yürüten Kurum ve Kuruluşların İlişkileri.	159

MURTEZAOĞLU, Öğr. Gör. Serpil Kültür – Sanat Organizasyonlarının Uluslararası İlişkilere Katkısı ve Bir Örnek Kurum	167
OĞUZ, Prof. Dr. M. Öcal Kültür Turizminde İmgelerin Yeri	172
ONUK, Prof. Dr. Taciser – Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI – Yrd. Doç. Dr. Hülya Serpil ORTAÇ Balkan Ülkelerinden Bulgaristan İle Anadolu Türk El Sanatlarının Ortak Özellikleri.	177
ONUK, Prof. Dr. Taciser – Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI – Yrd. Doç. Dr. Hülya Serpil ORTAÇ Kırım – Tatar Türklerindeki El Dokumalarının Türk Kültüründeki Yeri ve Önemi.	192
ÖZBİLGİN, Dr. Mehmet Öcal Türk ve Macar Topluları İlişkisinin Günümüzdeki Kültürel Yansımaları	198
ÖZTÜRK, Yrd. Doç. Dr. Meltem İstanbul’da Görsel Kirlilik ve Sosyal Değişim.	207
ÖZTÜRK, Prof. İsmail Uluslar arası İlişkilerde Kültürün Maddi (El Sanatı) Ürünlerinin Ülke Tanıtımı Açısından Önemi	213
SIBGATULLINA, Prof. Dr. Elfine Kazan Tatar Çocuk Folklorunda Oyunlar	218
ŞAHİN, Öğr. Gör. Yüksel Osmanlı Döneminde Uluslar arası İlişkilerde Sunulan Hediyelik Eşyalar Üzerine.	221
ŞENEL, Öğr. Gör. Süleyman “Sarı Gelin” Türküsünün Kültürler Arası Kaynaşmalar Bakımından Düşündürdükleri.	231
TERZIOĞLU, Yrd. Doç. Dr. E. Ahmet Küreselleşme Sürecinde Halk Kültürlerinin Önemi.	238
TUĞSAVUL, Savaş Uzun Yol	242
TÜRKOĞLU, Öğr. Gör. Sabahattin Küreselleşme Sürecinde Halk Kültürleri.	245

ÜNAL, Doç. Dr. Mustafa Resmi ve Halk İnançlarının Devlet Politikaları İle İlişkisi: Akdeniz Ülkelerinde Ortak Halk İnançları.....	248
ÜNAL, Öğr. Gör. Şahin - ÖZDİNÇER, Öğr. Gör. Ferruh Küreselleşme Sürecinde Halk Kültürü Ürünü Olan Halk Oyunlarının Uluslararası İlişkilere Katkısı	254
YEŞİLYURT, Ekber Uluslararası İlişkilerde Misyona Üstlenen Kültürel Fakat Popüler Kültür	263
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	266
SORU – CEVAPLAR	268

İstanbul Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Kemal ALEMDAROĞLU'nun
Sempozyum Açış Konuşması

Değerli konuklar; hepinize sevgiler, saygılar.

İstanbul Üniversitesi, üniversitelerin ilklerinden bir tanesidir. Burada yapılmakta olan sempozyum, topluma hizmet, toplumun değerlerini ortaya çıkarmak için bu konuda geniş katılımlı bir bilgilendirme toplantısıdır. Toplum, birinci planda Türk toplumu, Türk uluslarından oluşur.

Ulu Önder Atatürk'ün deyimiyle gerçek kültür, insanların yaşadığı toplum içerisinde yıllardan beri ortaya çıkan kültür-sanat bilişiminden doğan bir sonuçtur. Bugün inanıyorum ki; çok değerli sempozyum katılımcıları görüşlerini sosyal ve kültürel bakımdan sunacaklar, önemli bir açılım sağlayacaklar. Hoşgörü, kültürün içerisinde, halk kültürünün oluşumunda ve ulusun içerisinde devletin bölünmez bütünlüğüne zarar verecek biçimde olmamasını sağlamalı. Kökten dinci ve bölücü unsurların içerilmemesini ve kökten dinci kişilerin yapıtlarına değer verdiğini iddia eden kişilerin tavırlarına özen gösterilmesini ayrıca vurguluyor, hepinize başarılar diliyorum. Sempozyumun gerçekten ulusa yarar getireceğini bir kez daha vurguluyor, saygılar sunuyorum.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Genel Başkanı M. Zeki BAYKAL'ın Sempozyum Açış Konuşması

Sayın Rektörüm, Rektör Yardımcılarım, çok kıymetli bilim adamları, Sayın Belediye Başkanım, değerli basın mensupları, çok kıymetli misafirler ve sevgili öğrenciler...

İstanbul Üniversitesi ile Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü işbirliğinde gerçekleştirilen “Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı Sempozyumu”na hoş geldiniz.

15 yıldan bu yana, Türk Halk Kültürü'nün yaşatılıp yaygınlaştırılması amacıyla hizmet etmekte olan, Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü, yaptığı tüm çalışmalarda ve gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerde, gelecek nesillere, sağlam temeller dayanan, akademik ve sanatsal boyutu bütünleştirici çalışmalarını sunmayı ilke edinmiştir.

Bu amaç doğrultusunda, geleneksel hâle getirilen Motif Uluslararası Halk Bilim sempozyumları her yıl farklı bir konuda ve farklı bir üniversitenin işbirliğinde gerçekleştirilerek, mesafelerin engel teşkil etmeden, Türk Halk Kültürüne yönelik yapılan bu tür akademik çalışmaların gerçekleştirilebileceğinin göstergesidir.

Bilindiği gibi; dünya genelinde uluslar arası diyalogların temelinde kültür ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Ulusların birbirleriyle olan ilişkileri açısından mesele bakıldığında kültürel değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Atatürk ilke ve devrimleriyle kazanılmış hakların korunması, yaygınlaştırılması ve çağdaş eğitim yolu ile çağdaş insan ve çağdaş topluma ulaşmasında işlevi büyük olan İstanbul Üniversitesi işbirliğinde gerçekleştirdiğimiz “Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı” konulu bu sempozyumda, ulusal ve uluslararası akademisyenlerce konunun derinliğine tartışılması hedeflenmiştir.

Bu sempozyumun İstanbul Üniversitesinde gerçekleşmesinde bizlerden destek ve ilgisini esirgemeyen Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Kemal ALEMDAROĞLU'na, İletişim Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Suat GEZGİN'e, Bilim kurulu üyelerine, Dayanışma kurulu Üyelerimize, katılımcılara ve emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyor, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

PROGRAM

12 Aralık 2003 CUMA

10.00 Açılış Töreni

- Saygı Duruşu
- İstiklal Marşı
- Açılış Konuşmaları
- M. Zeki BAYKAL (Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Genel Başkanı)
- Prof. Dr. Kemal ALEMDAROĞLU (İstanbul Üniversitesi Rektörü)
- Barkovizyon Sunumları

1. OTURUM

Oturum Başkanları:

- 1) Prof. Dr. Toktamış ATEŞ***
- 2) Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU***

11.00 – 11.15

Prof. Fikret DEĞERLİ – Ar. Gör. Nihal ÖTKEN (İ.T.Ü. T.M.D. Konsv.)

Konu: Uluslararası Festivallerde Halk Oyunları Faaliyetlerinin Rolü

11.15 – 11.30

Öğr. Gör. Serpil MÜRTEZAOĞLU (İ.T.Ü. T.M.D. Konsv.)

Konu: Kültür – Sanat Organizasyonlarının Uluslararası İlişkilere Katkısı Ve Bir Örnek Kurum

11.30 – 11.45

Yrd. Doç. Dr. E. Ahmet TERZİOĞLU (Atatürk Ün. Erzincan Eğt. Fak.)

Konu: Küreselleşme Sürecinde Halk Kültürlerinin Önemi

11.45 – 12.00

Prof. Dr. Elfina SIBGATULLINA (Rusya Federasyonu)

Konu: Kazan Tatar Çocuk Folklorunda Oyuncular

12.00 – 12.30 **Bildirilerin Tartışılması**

12.30 - 13.30 **Yemek Arası**

13.30 – 13.45 **Çay Arası**

2. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. Suat GEZGİN

2) Doç. Dr. Ali Rıza ABAY

13.45 – 14.00

Yrd. Doç. Şerife GÜVENÇOĞLU (İ.T.Ü. T.M.D. Konsv.)

Konu: Uluslararası İlişkilerde Türk Müziğinin Katkısı

14.00 – 14.15

Prof. Dr. Erman ARTUN (Çukurova Ün. Fen Edb. Fak.)

Konu: Halk Kültürünün Uluslararası İlişkilerde Ülkelerin Tanıtımına Katkısı

14.15 – 14.30

Öğr. Gör. Zinnur GEREK - Öğr. Gör. Alparslan ÜNVEREN (Gazi Ün. Beden Eğit. ve Spor YO)

Konu: Türk Halk Oyunlarının Yapısal - Fonksiyonel Açından Görünüşü Ve Halk Oyunları Çalışmalarındaki Denetim Eksikliğinin Kültürel Tanıtıma Etkileri

14.30 – 14.45

Öğr. Gör. Emir Cenk AYDIN (Ege Ün. T.M.D. Konsv.)

Konu: Uluslararası İlişkiler - İletişimi Süreci – Halk Kültürü

14.45 – 15.15 **Bildirilerin Tartışılması**

15.15 – 15.30 **Çay Arası**

3. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN

2) Yrd. Doç. Dr. E. Ahmet TERZİOĞLU

15.30 – 15.45

Prof. Dr. Taciser ONUK - Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI

Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ (Gazi Ün. Mesleki Eğitim Fak.)

Konu: *Balkan Ülkeleri İle Anadolu Türk El Sanatlarının Ortak Özellikleri*

15.45 – 16.00

Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU – Dr. Işıl ALTUN (Sakarya Ün. D. Konv.)

Konu: *Milli Destan Kahramanlarının Milletlerarası Boyuta Ulaşması*

16.00 – 16.15

Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ (Ege Ün. D.T.M. Konsv.)

Konu: *Evenselleşme Sürecinde Dünya Danslarının Uluslararası İlişkiler Açısından Önemi ve Katkısı (Tango ve Vals Örneği)*

16.15 – 16.30

Öğr. Gör. Şahin ÜNAL - Öğr. Gör. Ferruh ÖZDİNÇER (Ege Ün. T.M.D. Konsv.)

Konu: *Küreselleşme Sürecinde Halk Kültürü Ürünü Olan Halk Oyunlarının Uluslararası İlişkilere Katkısı*

16.30 – 17.00 **Bildirilerin Tartışılması**

17.00 - 17.15 **ÇAY ARASI**

4. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. Taciser ONUK

2) Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ

17.15 – 17.30

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Gazi Üniv. Fen. Edb. Fak.)

Konu: Kültürel İmgeler

17.30 – 17.45

Öğr. Gör. İlknur DEMİRBAĞ (İstanbul Teknik Üniv. D.T.M. Konsv.)

Konu: Geleneksel Giyimın Uluslararası Alanda Türkiye'nin Tanıtımına Katkısı

17.45 – 18.00

Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN (Ege Üniv. D.T.M. Konsv.)

Konu: Türk ve Macar Toplumları Tarihi İlişkisinin Günümüzdeki Kültürel Yansımaları

18.00 – 18.15

Prof. Dr. Todor DİJİDJEV - Bulgaristan

18.15 – 18.45 **Bildirilerin Tartışılması**

19.00 Akşam Yemeği - Kokteyl

13 Aralık 2003 CUMARTESİ

1. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Fikret DEĞERLİ

2) Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

10.00 – 10.15

Prof. Dr. Taciser ONUK - Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI –

Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ (Gazi Ün. Mesleki Eğitim Fak.)

Konu: Kırim – Tatar Türklerindeki El Dokumalarının Türk Kültüründeki Yeri Ve Önemi

10.15 – 10.30

Öğr.Gör. Ahmet Turan DEMİRBAĞ (İstanbul Teknik Ün. T.M.D. Konsv.)

Konu: Yurt Dışındaki Halk Oyunları Çalışmalarının Ülke Tanıtımına Katkısı

10.30 – 10.45

Öğr. Gör. Yüksel ŞAHİN (Akdeniz Ün. Güzel Sanatlar Fak.)

Konu: Uluslararası İlişkilerde Sunulan El Sanatı Hediyelik Eşyaların Önemi

10.45 – 11.00

Dr. Cengiz AYDIN – Öğr.Gör. Abdurrahim KARADEMİR (Ege Ün. T.M.D. Konsv.)

Konu: Uluslararası Halk Oyunları Festivallerinde Kilise Seremonileri

11.00 – 11.30

Bildirilerin Tartışılması

11.30 - 11.45

Çay Arası

2. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

2) Doç. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

11.45 – 12.00

Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN (Ankara Üniv. Dil ve Tarih- Coğrafya Fak.)

Konu: *Türk Halk Kültürü Araştırmalarına Almanya'nın Katkıları*

12.00 – 12.15

Dr. Öğr. Gör. Ruhi ERSOY (Gaziantep Üniv. Fen Edb. Fak.)

Konu: *Yerelden Evrensele Maddi Kültür Unsurları ve Kooperatifçilik (Osmaniye Karatepe Kızıyusuflu Köy Kooperatifi Örneği)*

12.15 – 12.30

Doç. Dr. Mustafa ÜNAL (Erciyes Üniv. İlahiyat Fak.)

Konu: *Akdeniz Havzasında Halk İnanış ve Uygulamalarının Barışa Muhtemel Katkısı*

12.30 – 12.45

Doç. Dr. N.R.RAHİMBEYLİ (Azerbaycan Milli Konservatuarı) (Bildirisini teslim etmedi)

Konu: *Azerbaycan ve Türk Halk Sanatı, Rags Yaratıcılığının Karşılıklı Alakaları*

12.45 – 13.15

Bildirilerin Tartışılması

13.15 -14.15

Yemek Arası

14.15 -14.30

Çay Arası

3. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK

2) Doç. Dr. Mustafa ÜNAL

14.30 – 14.45

Prof. Dr. R. H. İMRANI (Azerbaycan Milli Konservatuarı) (Sempozyuma Katılmadı)

Konu: Mugam – Makam Sanatının Türk Halklarının Kültürleriyle İlişkisi Ve Kafkısı (Katkısı)

14.45 – 15.00

Yrd. Doç. Dr. Meltem ÖZTÜRK (İstanbul Üniv. İletişim Fak.)

Konu: İstanbul'da Görsel Kirlilik ve Sosyal Değişim

15.00 – 15.15

Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL (İstanbul Teknik Üni. T.M.D. Konsv.)

Konu: Sarı Gelin Türküsünün Kültürler Arası Kaynaşmalar Bakımından Düşündürdükleri

15.15 – 15.30

Dr. Kasım KARAMAN (Erciyes Üniv. İlahiyat Fakültesi)

Konu: Küreselleşme Sürecinde Gelenek Ve Değişme

15.30 – 16.00

Bildirilerin Tartışılması

16.00 - 16.15

Çay Arası

4. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU

2) Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

16.15 – 16.30

Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK (Dokuz Eylül Ün. Güzel Sanatlar Fak.)

Konu: Uluslararası İlişkilerde Kültürün Maddi Ürünlerinin Ülke Tanıtımı Açısından Önemi

16.30 – 16.45

Öğr. Gör. Bülent KURTIŞOĞLU (İstanbul Teknik Ün. T.M.D. Konsv.)

Konu: Uluslararası Halk Oyunları Faaliyetlerini Yürüten Kurum ve Kuruluşların İlişkileri

16.45 – 17.00

Öğr. Gör. İbrahim ERŞAHİN (K. Maraş Sütçüimam Ün. Fen-Edb. Fak.)

Konu: Bir Gurup Türk Atasözü Işığında Dialog, İletişim, Kişiler ve Toplumlararası İlişkiler

17.00 – 17.15

Rafael Romero CARDENAS - İspanya (Sempozyuma Katılmadı)

17.15 - 17.45 **Bildirilerin Tartışılması**

17.45 – 18.00 **Çay Arası**

19.00 **Akşam Yemeği**

14 Aralık 2003 PAZAR

1. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. Erman ARTUN

2) Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU

10.00 – 10.15

Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN (Sosyal Antropolog)

Konu: İnsanları, Topluluk ve Topluları Kolay ve Doğru Anlamada Kültürlerin Etkisi

10.15 – 10.30

Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU (Ticaret Üniv.)

Konu: Uluslararası İlişkilerde Halk Kültürleri Alışverişinin Küreselleşmeye Etkisi

10.30 – 10.45

Uzman M. Tekin KOÇKAR (Osmangazi Üniv. Halk Bilim Arş. Ve Uyg. Mrk.)

Konu: Kültür, Sanat Ve Folklor Festivallerinin Uluslar arası İlişkilerin Geliştirilmesine Katkısı

10.45 – 11.00

M.F. YALIYEV (Azerbaycan Milli Konservatuarı) (Bildirisini teslim etmedi)

Konu: Türk Dünyası ve Aşık Sanatının İnkişafı

11.00 – 11.30

Bildirilerin Tartışılması

11.30 – 11.45

Çay Arası

2. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN

2) Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU

11.45 – 12.00

Doç. Dr. Ali Rıza ABAY (Sakarya Üniv. Fen Edb. Fak.)

Konu: Farklı Uluslararası (Kültürlerin) Ortak Ürünü Bir Halk Kültürü Olarak Nevruz Örneği

12.00 – 12.15

Mehmet Emin AVŞAR (Celal Bayar Üniversitesi)

Konu: Anadolu Kültürünün Oluşumu ve Uluslararası İlişkilere Katkısı

12.15 – 12.30

Yener ALTUNTAŞ (Araştırmacı) (Sempozyuma katılmadı)

Konu: Lokomotif Kültür

12.30 – 12.45

Dr. Luyben BOTUSHAROV - Bulgaristan

12.45 – 13.15

Bildirilerin Tartışılması

13.15 – 14.15

Yemek Arası

14.15 – 14.30

Çay Arası

3. OTURUM

Oturum Başkanları:

1) Prof. Dr. Hatice ÖRCÜN BARIŞTA

2) Dr. Işıl ALTUN

14.30 – 14.45

Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU (Atatürk Üniv. Fen Edb. Fak.) (Sempozyuma Katılmadı)

Konu: Uluslararası Ortak Kültürel Semboller

14.45 – 15.00

Ekber YEŞİLYURT (Gazeteci – Ressam)

Konu: Uluslararası İlişkilerde Misyon Üstlenen Küresel Fakat Popüler Kültür

15.00 – 15.15

Öğr. Gör. Belma KURTIŞOĞLU (İstanbul Teknik Üniv. T.M.D. Konsv.)

Konu: Kültürel Çalışmalar Bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye

15.15 – 15.30

Doç. Dr. İbrahim Çetin DERDİYOK (Çukurova Üniv. Fen Edb. Fak.)

Konu: Dil Ve Edebiyat Ürünlerinin Uluslararası Kültürde Ortak Değerler Oluşturması

15.30 – 15.45

Savaş TUĞSAVUL (C.İ.O.F.F. Türkiye Delegatesi)

Konu: Uzun Yol

15.45 – 16.00

Öğr. Gör. Nazım GÜRAK (Uludağ Üniv. Beden Eğitimi ve Spor Bölümü)

Konu: Halk Kültürlerinin Uluslar arası İlişkilere Yansımaları Üzerine Bursa'da Yapılan Bir Araştırma

16.00 – 16.15

Ahmet ÇAKIR (*Kültür ve Turizm Bkn.lığı Arş. ve Eğt. Gnl. Md.lüğü Daire Bşk.*)

Konu: *Dünya Dili Halk Oyunları*

16.15 – 16.45 **Bildirilerin Tartışılması**

16.45 – 17.00 **Çay Arası**

16.45 – 17.30 **Genel Değerlendirme**

SEMPOZYUM YÜRÜTME KURULU

(Diziler Soyadı Sırasına Göre Yapılmıştır.)

- 1- M. Zeki BAYKAL
- 2- Ahmet Turan DEMİRBAĞ
- 3- Emin MANCI
- 4- Sabahattin TÜRKÖĞLU
- 5- Ekber YEŞİLYURT

SEMPOZYUM BİLİM KURULU

(Diziler Soyadı Sırasına Göre Yapılmıştır.)

- 1- Prof. Dr. Toktamış ATEŞ
- 2- Prof. Fikret DEĞERLİ
- 3- Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN
- 4- Prof. Dr. Suat GEZGİN
- 5- Prof. Dr. M. Zeki KUŞOĞLU

FARKLI ULUSLARIN (KÜLTÜRLERİN) ORTAK ÜRÜNÜ (BİR HALK KÜLTÜRÜ OLARAK NEVRUZ ÖRNEĞİ)

Doç. Dr. Ali Rıza ABAY*

GİRİŞ

Her insan, her grup ve her millet kültürünü yaşamak ve yaşatmak ister. Bunun için de kültürünü muhafaza etmek ister, hatta bunu zaman zaman kültür etnosantirizmine-kültür taasubuna kadar da götürebilir. Kültür muhafazakârlığı ve hatta kültür etnosantirizmi bir ölçüye kadar makul karşılanabilir yada karşılanmalıdır da. Ancak kültür muhafazakarlığı, “kültür tutuculuğu kültürü”ne dönüşerek farklı ulus ve kültürlerle iletişim kopukluğuna ve ulusal izalasyona sebep olmaya başlarsa yada başlamışsa, ortak iletişim ve kaynaşma vasıtası olan kültür yada kültürler ayrışma ve çatışma sebebi haline dönüşebilirler.

Bir millet, kendi kültürünü başka bir milletin kültüründen üstün görebilir. Kendi kültürünü tanıtmak için çeşitli etkinliklerde de bulunabilir. Eğer ulusal kültür dinamikleri yada dokuları sağlam temellere dayanıyorsa zamanla hakim kültür haline gelerek diğer kültürleri de etkileyebilir. Bu durum doğal bir kültürel entegrasyondur. Ancak kültürel etkileşimin amacı kültür asimilasyonu ise o zaman bir kültür sömürgeciliğinden de söz edilebilir. Nasıl ki, kültür muhafazakârlığı, “kültür tutuculuğu kültürü”ne dönüşünce ayrışma ve çatışma sebebi haline gelebiliyorsa, aynı şekilde kültürler arası etkileşim de “kültür sömürgeciliği kültürü”ne dönüşerek ulusal yayılmacılık haline gelir ve ortak iletişim ve kaynaşma vasıtası olan kültür yada kültürler ayrışma ve çatışma sebebi haline dönüşebilirler.

Bir halk kültürü ögesi olan nevruz, ağırlıklı olarak orta kuzey yarım kürede yaşayan halklar arasında sahiplenme açısından bir kültürel sorun olabilmektedir.

Konuyu önce ulusal, sonra uluslararası ilişkiler bağlamında ve daha genel olarak da küreselleşme boyutunda ele aldığımızda “kültür tutuculuğu kültürü” ile “kültür sömürgeciliği kültürü” birbirinin karşısı iki kavram olmasına rağmen, uluslararası ilişkilerde sebep olduğu sonuçlar açısından pek de farklı olmadıkları görülmektedir.

Bu bildiride bir yandan, nevruzun menşei konusundaki tartışmalara ve nevruzun hangi millete ait olduğunu ispatlama gayreti içine girmeden, yalnızca bir sosyo-kül-

* Sakarya Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, aabay@sakarya.edu.tr.

türel olgu olduğunu varsayarak bu konudaki tartışmalara da çok fazla katkıda bulunmaksızın faydacı ve uzlaşmacı bir yaklaşımla, nevruzu ulusal ve uluslararası kaynaşma ve dayanışma vasıtası olarak gördüğümüzü ortaya koymağa çalışırken, bir yandan da nevruz örneğinden hareketle “kültür tutuculuğu kültürü” nün uluslararası ilişkilere etkisi üzerinde durulacaktır.

KÜRESELLEŞME, KÜLTÜR TUTUCULUĞU VE HALK KÜLTÜRÜ

Küreselleşme kavramı son yıllarda üzerinde en çok konuşulan-tartışılan kavramlardan birisi haline gelmiştir. Küreselleşme, biri siyasi, biri ekonomik biri de kültürel olarak üç boyutu olan bir kavramdır. Küreselleşmenin siyasi ayağından Amerika Birleşik Devletlerinin başını çektiği grubun siyasal egemenliğini, ekonomik ayağından da uluslararası sermayenin egemenliğini anlıyoruz.

Küreselleşmenin kültürel ayağına baktığımızda ise bünyesinde iki çelişkiyi barındırdığını görmekteyiz. Birincisi bütün dünya insanlığını bir kalıba sokarak kültürel birörneklilik haline getirmeye çalışırken, diğer yandan da en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak, elektronik medya aracılığı ile bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunan, ayrıca siyasal açıdan, kültürel farklılıkların korunması ilkesini demokratik hak ve özgürlükler alanının ayrılmaz bir parçası olarak gören bir anlayışı da yaygınlaştırarak “mikromilliyetçiliği” de körüklemektedir. Bu bir anlamda postmodern bir dönemi de çağrıştırarak kültürel çoğulculuğun yada çok kültürlülüğün de teşvik edilmesi anlamına gelir.

Küreselleşmenin ulus devletler için kültürel açıdan iki tehlikesi vardır. Birincisi farklı kültürleri bağrında barındıran toplumlarda mikromilliyetçilik duygusunun yaygınlaşması, buna bağlı olarak da üniter yapıların parçalanması tehlikesi, ikinci tehlike ise kültür sömürgeciliği anlayışı ile kültürel birörnekleştirme süreci içinde benzeşme yolu ile milli kültürlerin-halk kültürlerinin yok olması tehlikesidir(Kongar, www.org/makaleler).

Küreselleşme, yakın geçmişi olan yeni ve güçlü bir dalgadır. Küreselleşme büyük boy bir teori, büyük boy bir sosyal olgu ve bir dönüşüm sürecidir. Bu sürecin içinde bir küreselleştirenler vardır, bir de küreselleşmeye ayak uyduranlar vardır. Üçüncü bir şık yani küreselleşmeyenler ve küreselleştirilemeyenler yoktur. Tüm dünya milletleri bu sürecin neresinde yer alacaklarını tayin ederek değişen şartlara ayak uydurmak mecburiyetindedirler.

Artık şurası anlaşılması gereken bir gerçektir ki, “Küreselleşen bir çağda ulusların kendi geleneksel kimliklerini olduğu gibi muhafaza etme şansları da kalmamıştır. Kimliklerin değişmezliği artık bir efsane olmuştur. Ulaşım kolaylıklarının yaygınlaşması, elektronik haberleşme teknolojisinin olağanüstü hızla gelişmesi, nüfus hareketleri, emek ve sermayenin akışkanlığı gibi etkenler insanların hem kendile-

rinden çok uzaktaki olaylardan ve değerlerden etkilenmelerini kolaylaştırmakta, hem de onları hayatın her anında farklı kimliklerle yüz yüze getirmektedir. Bu da ulus devletlerin kendi toplumlarını küresel gelişmeden tecrit etme imkanını neredeyse tümüyle ortadan kaldırmaktadır. Toplumların bilgi kaynakları, hayat tarzları ve değerler bakımından hızla çeşitlendiği böyle bir çağda homojen bir kültürel-etnik kimliğe dayanan ulus ve yurttaşlık anlayışlarının kendini idame ettirmesi mümkün görünmemektedir. uluslararası, hatta global bir kültürün ortaya çıkması ulus-devletlerin dayandığı ayrı ulusal kültürleri ve kimlikleri zayıflatmıştır. Bu şartlar altında, öyle görünüyor ki, ulusal kültürlerin gücü kendini dış etkenlerden koruyabilmesinde değil, tam tersine onlara açık olmasında ve kendini yenileyebilmesindedir” (Erdoğan, www.liberal-org.tr).

Küreselleşmenin iyiliği, ya da kötülüğü tartışılabilir ama, kaçınılmazlığı ortada iken kültürel tutuculuk içinde, hatta tutuculuğu bir kültür haline getirerek kültürel izolasyona girme çabasının hiçbir akli ve bilimsel gerekçesi olmadığı gibi küreselleşmenin kötülüklerini sayarak, ağıt yakarak küreselleşmenin olumsuz etkisinden de kurtulunamaz.

Öyle ise ne yapmak gerekir; küreselleşmenin kültürel boyutunu, siyasal ve ekonomik boyutundan tümü ile ayırmak mümkün değildir. O halde küreselleşmenin siyasal ve ekonomik boyutu ister istemez farklı kültürlerin de etkileşime girmesine sebep olacaktır. Bu durumda milli kültürlerin-halk kültürlerinin, benzeşme yolu ile yok olması tehlikesi ile karşılaşabiliriz. Milli kültürlerin benzeşme yolu ile yok olması için, bir yandan, küreselleşmenin kültürel boyutunun ikinci ayağı olan farklılıkların önünü açarak, farklılıkları zenginleştirerek bireysel hak ve özgürlükleri genişletmek, diğer yandan da ortak yaşam noktalarını belirleyip bir konsensüs oluşturarak sosyo-kültürel bütünlüğü sağlamak ve korumaktır. Ayrıca uluslararası kuruluşların, örneğin Unesco'nun somut olan ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik anlaşmaların hayata geçmesine katkı sağlayarak ulusal kültürlerin korunması için çaba harcanabilir. Ancak bütün bunlara rağmen bir kültürel kimlik problemi ile karşı karşıya olduğumuz düşünülebilir; ulusal kültürel kimlikler karşı tarafa ben buyum beni böyle tanı ve benimle ilişkiye ona göre gir demektir. Karşı tarafla ilişki kurmanın en sağlıklı yolu tanımlanabilir bir kültürel kimliğe sahip olmaktan geçer. Ancak kültürel etkileşimin kaçınılmaz olduğu günümüz dünyasında tek tip, değişmez bir kültürel kimlikten söz edemeyiz. Değişimi kendi içinde tolere edebilen, ana rengini ve desenini kaybetmeyen esnek ve yumuşak bir kültürel kimlikten söz edilebilir. Zaten toplumların sosyal değişim süreci içinde doğal olarak bir kültürel değişim geçirdikleri de bilinen bir gerçektir.

Bu noktada bir hususun da altının çizilmesinde fayda vardır. Halk kültürünü, Konjonktürel olan aydın kültürü ve gündelik tüketilen popüler kültür ile karıştırmamak gerekir. Halk kültürü halka ait olan kültür demektir. Bundan ötürü halk kültürüne milli kültür de diyoruz. Halk kültürünü geçmiş dönemlerde donmuş kalmış statik kültür olarak anlamamak gerekir. Halk kültürü zaman içinde değişerek günümüze kadar gelen, günümüzde de yaşayan, yaşanan ve yaşatılan bir kültürdür.

Halk kültürünü gelecek kuşaklara aktarmanın iki yolu vardır; birincisi belki de en önemlisi doğal yaşam süreci içinde yaşayarak aktarmak, ikincisi ise örgün eğitim süreci içinde aktarmaktır. Halk kültürünün bazı çeşitlerini bazı kişi ve kuruluşların yaptığı gibi sadece bir gösteri sanatı olarak takdim etmek, bir ekonomik girdi aracı olarak görmek halk kültürüne yapılmış en büyük kötülük olarak görülmelidir.

FARKLI ULUSLARIN ORTAK KÜLTÜR ÜRÜNÜ OLARAK NEVRUZ

Farklı ulusların ortak kültür ürünü olabilir mi?

Günümüz dünyasında her ne kadar ulaşım ve iletişim araçları gelişmiş olursa olsun, uluslararası ilişkilerde coğrafi yakınlığın önemi yadsınamaz bir gerçektir. Geçmiş dönemlere doğru gittiğimizde, uluslararası ilişkilerde coğrafi yakınlığın önemi kat kat artmaktadır. İbn-i Haldun[1332-1406]'un ifadesi ile aynı iklim kuşağında olan insanların(milletlerin-halkların) coğrafyanın etkisi ile ortak ümrana (medeniyet) sahiptirler (Bilgiseven, 1989:61). Bizim de paylaştığımız bu yaklaşıma göre farklı ulusların coğrafi yakınlığa ve ortak iklime sahip olmaları dolayısı ile ortak kültür ürününe sahip olmalarından daha doğal bir şey olamaz.

Uluslar, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki biçimde ilişki kurarlar. Diplomatik ilişkiler ile temsili ilişkiler formal, resmi ve dolaylı ilişkilerdir. Politik özellikleri ön planda olduğundan da bu ilişki biçiminin kalıcılığı konjoktüre bağlıdır.

Uluslararası ilişkilerde doğrudan ve kalıcı olan ilişki biçimi ise farklı kültürlerle mensup olan halkların yada grupların çeşitli vesilelerle zaman zaman bir araya gelerek kurdukları ilişkilerdir. Çünkü doğrudan ve informal ilişkilerde kültürün taşıyıcıları bizzat karşı karşıya gelmektedirler. Bu tür ilişkilerde Halklar yaşama biçimleri ile, her türlü sembolleri ile karşı karşıyadırlar. uluslararası ticari ilişkiler, turistik seyahatler ve festivaller bunun tipik örneklerini oluştururlar.

Nevruz ortak iklim kuşağında yaşayan farklı ulusların ortak kültür ögesidir. Nevruz ağırlıklı olarak orta kuzey yarım kürede yaşayan halklar arasında uzun tarihî geçmişi olan bir gelenek ve kültür ögesidir. Ancak nevrusun, sözünü ettiğimiz bu coğrafyada yaşayan halklardan hangisine ait olduğu ve menşei tartışmalıdır. Nevruz geleneğine sahip çıkan halklardan bazıları, çoğu kez bir kültür etnosantirizmi anlayışı içinde, bazen ideolojik ve dinî sebeplerle sahip çıkarlarken bazı halklar da dinî ve ideolojik sebeplerle karşı çıkmaktadırlar. Bu konuda yapılan bilimsel çalışmalarda da ortak bir sonuca varılabilmiş değildir. Bu anlayış farklılığı ulusal ve uluslararası boyutta ya devam etmekte olan sorunları körüklemektedir ya da birtakım yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Oysa gelenekler sosyal anlamda, ulusal ve bazen de uluslararası anlamda ortak buluşma noktalarıdır.

Nevruz; Farsça bir kelime olup yeni gün demektir. Güneşin koç burcuna girdiği milâdî Mart'ın 22. gününe rastlamakta, Rumî takvime göre ise Mart'ın 9. gününe

tesadüf etmektedir. Nevruza Mart 9'u da denir. Arapça kaynaklarda neyruz adı ile geçen bugün orta kuzey yarım kürede bahar-yaz başlangıcıdır. Bundan ötürü bahar bayramı kabul edilir. Halk arasında bugün şenlikler yapılarak kutlandığı gibi devletler nezdinde de törenler yapılmıştır. Ve hâlâ yapılmaya devam etmektedir (LEVY: 1962: 9, 233 b).

Nevruz geleneği çok eski zamanlardan beri süregelmektedir. Ancak bu geleneğin İran kültürüne ait olduğunu savunanlar olduğu gibi Türklerde de çok eskiden beri neyruz törenlerinin yapıldığı, hatta Ergenekun'dan çıkışın neyruz gününe rastladığı görüşü de savunulmaktadır. Nevruz geleneği İranlılardan Araplara da geçmiş olup bu güne gece ile gündüzün eşit olduğu gün ya da gece ile gündüzün dengelendiği gün anlamına gelen "birinci itidalyun" (neyruz), güz mevsimindeki gece ile gündüzün eşit olduğu güne de "ikinci itidalyun" (mihrican) denilmektedir. Görüldüğü gibi neyruz konusunda rivayetler muhteliftir. Ancak buna rağmen, günümüzde neyruz, Türkiye'nin de içinde bulunduğu büyük bir coğrafyada; genel olarak kuzey yarım kürede Adriyetikten Çin seddine kadar olan bölgede, özellikle de, Orta Asya'da, Anadolu'da, Kafkaslarda, Orta Doğu'nun bir bölümünde farklı ırklara mensup halklar ve milletler tarafından çeşitli tören ve eğlencelerle kutlanmaktadır. Bu cümleden olarak, Mart'ın 21. günü Azarbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Afganistan, Tacikistan ve İran'da resmî tatil ve bayram günüdür. Türkiye Cumhuriyeti ile K. K. T. C'de resmî tatil olmamakla birlikte bayram olarak kabul edilmiştir.

NEVRUZ GELENEĞİNE ÇEŞİTLİ YAKLAŞIMLAR

Nevruzun menşei, hangi millete ait olduğu ve kutlama biçimleri konusunda üç yaklaşım tespit edilebilmiştir. Bu yaklaşım tarzlarını kültür sosyolojisi açısından ele alarak inceleyeceğiz.

a) Efsanelere Dayalı İdeolojik Yaklaşım

Sosyal gruplar ya da toplumlar varlıklarını devam ettirebilmeleri için sosyokültürel zenginliklere sahip olmak mecburiyetindedirler. Yaratılış destanları, mitler, efsaneler vb. değerler birer kültürel zenginliktir. Toplumlar bu tür değerlerin gerçekle alakasının olmadığını ya da uydurulmuş olduğunu bile bile sahip çıkarlar. Daha sonra da bu temel varsayımlarını ideoloji hâline getirirler. Nevruzla ilgili olarak da aynı şeyleri söyleyebiliriz. Nevruz geleneğinin menşesine temel teşkil eden üç farklı efsane vardır. Bu efsanelerden biri İran Şahı Cemşid'in doğu Azarbaycan'da taht kurması hâdisesinin efsaneleşmesi, öbürü Türklerin Ergenekun'dan çıkış efsanesi, bir başkası ise Kürtlerin Dahhâk-Kava efsanesine uyarladıkları bağımsızlık günü efsanesidir.

Nevruzun menşesi ve hangi millete ait olduğu konusunun en az üç tane efsanesi vardır. Efsaneler üzerine bilimlik kanaat belirtmek mümkün değildir. Her hangi bir milletin efsanelere dayanarak nevruzu kendilerine ait görmeleri kültürel etnosantirizmden başka bir anlam taşımaz (ABAY, 2003:162).

b) Dinî İnanışlara Dayalı Teolojik Yaklaşım

Bugüne göre eski çağlarda tabiatın, insan üzerindeki etkisi, hem dinî inançların hem de sosyal hayatın biçimlenmesinde daha baskın bir güce sahiptir. Bundan ötürü bir yönü ile tabiatla ilgili olan nevruz geleneğinin, yine tabiatla ilgisi olan dinî inançlarla da ilgisi olması tabii karşılanmalıdır. Nevruzla ilgili yapılan hemen bütün çalışmalarda nevruzu belli bir millete ya da gruba mal etme gayretlerinde olduğu gibi, belli bir dinî inançla irtibatlandırma gayretleri de vardır. Mitolojik verilere ve değişik rivayetlere göre nevruz geleneğinin Zerdüşt dininden geldiği, Türklerin eski dini olan kamlıkla ilgisi olduğu, Musevî yortusundan geldiği, Hristiyan dini ile irtibatlandırılıp Hz. İsa'nın ölümü ve dirilişi ile ilgili olduğu ve çeşitli rivayetlerle İslâm dini ile de bağlantı kurulmak istenmektedir.

Nevruzun din ile ilişkilendirilmesi her ne kadar eski Türk İnançları ve İslâm inançlar ile irtibatlandırılrsa da en kuvvetli deliller ve buna paralel olarak oluşan kanaat Nevruzun Mecusî inancı ile irtibatlandırılması daha doğru bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (ABAY, 2003:163).

c) İnsan-Tabiat İlişisine Dayalı Tabiatçı Yaklaşım

İnsanoğlunun çevresini kuşatan iki tür çevreden biri tabii çevre öbürü de sosyal çevredir. Tabii çevre insan soyunun da içinde bulunduğu ve hazır bulduğu çevredir. Var oluşuna da hiçbir katkısı yoktur. Ancak insanoğlu, içinde yaşadığı tabii çevreyi anlamlandırmak istemektedir.

Bu cümleden alarak insanoğlu tabii hâdise olan güneşin ve dünyanın hareketleriyle de yakından ilgilenmiş ve anlamlandırmıştır. Örneğin dünyanın kendi ek-seni çevresinde dönmesine bir gün, güneşin çevresinde dönmesine de bir yıl denmiştir. Bu dönme hâdisesi gerçekleşirken dünyanın güneş ışınlarını alışı açısına göre mevsimlerin oluştuğunu anlamıştır. Mevsimlerin başlangıç ve bitişlerinden de sosyal hayatı biçimlendirmede yararlanmıştır. Nevruz da (yeni gün) insanoğlunun tabiatı anlama ve yorumlama gayretinin sosyal hayata yansımından başka bir şey değildir.

Tabiatın hareketlerinden esinlenerek kuzey yarım kürede yaşayan halklarda, yeni yılın ilk günü anlayışı farklı görünümleri olan ortak bir anlayıştır. Ancak konuyu yalnızca kuzey yarım kürede yaşayan halklara indirgemek konuyu aşırı sı-

nırlandırmak anlamına gelebilir. Yeni yılın ilk günü anlayışı hemen bütün geçmiş ve günümüz toplumlarında şenlik ya da bayram olarak hatırlanmaktadır. Ancak yılın ilk günü olarak farklı mevsimlerin ya da günlerin tercih edilebildiğini görüyoruz.

Görüldüğü gibi tarihin her döneminde ve bütün coğrafyalarda insan tabiat ilişkisi vardır. Bundan ötürü kuvvetle muhtemeldir ki, nevruz da tabiatla ilgili bir bayramdır. Ancak ideolojik yaklaşım ile dinî yaklaşım, tabiatçı yaklaşımı gölgede bırakmaktadır(ABAY, 2003:164).

NEVRUZ GELENEĞİNE BAĞDAŞTIRICI YAKLAŞIM

Görülüyor ki, orta kuzey yarım kürede yaşayan halklar nevruzunu sahiplenmek istemektedirler. Bu durum ise bazı tartışmalara yol açmaktadır. Oysa birbirlerine geçmişte ve günümüzde komşu olan halkların kültürel etkileşim içinde olmaları tabiidir. Tarihî kaynaklara ve özellikle Şehnamede ele alınan konulara baktığımızda İran halkı ile Türk boyları arasında sıkı ilişkiler vardır. Bu durum da nevruz vb. geleneklerin hangi halka ait olduğu konusunda tartışmaları da yanında getirmektedir. Bu noktada faydacı ve bağdaştırıcı bir yaklaşımın gerekli olduğu açıktır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi nevruz, bir yönü ile ideolojik bir yaklaşımla mitolojilere ve efsanelere dayanan millî bütünleşme aracı olurken, bir yönü ile de tabiatçı bir yaklaşımla kuzey yarım kürede büyük bir coğrafyayı kapsayan, tabiat-insan ilişkisini en açık bir biçimde temsil eden daha sonra da insan-insan ilişkisine dönüşen ulusal ve uluslararası bir etkinlik kaynağı olarak görülmelidir.

Gelenekler menşei itibarıyla mitolojilere ve efsanelere dayalı olabilirler. Ancak mitolojiler ve efsaneler de bir milletin fikir ve düşünce tarihine ışık tutabilirler (ÖGEL, 1971: I, IV). Gelenegin menşei ile ilgili rivayetler muhtelif olabildiği gibi birbiri ile örtüşmeyen rivayetler de olabilir. Ayrıca sözlü kültürün hâkim olduğu toplumlarda rivayetler kuşaktan kuşağa geçerken anlam kaymasına yol açabilecek bazı ekleme, kısaltma ve yakıştırımlara da uğrayabilir. Bilindiği gibi doğu toplumları daha çok sözlü kültürün hâkim olduğu toplumlardır. Nevruz geleneğinin menşei hususuna bir de bu açıdan bakılmasında yarar vardır.

Nevruz menşei itibarıyla hangi millete ya da hangi ırka ait bir gelenek olduğu meselesine gelince; yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi nevruz geleneğinin iki boyutu vardır.

Birincisi efsanelere dayalı millî boyutu ikincisi tabiat insan ilişkisine dayalı uluslararası boyutudur. Yukarıda da ifade edildiği gibi millî boyutun temelinde üç ayrı efsane yatmaktadır:

Bunlardan birincisi Türklere ait olan Ergenekun'dan Turana çıkış efsanesi, ikincisi Acemlere ait olan Cemşid şahın tahta çıkış efsanesi, üçüncüsü ise millî olmak-

tan daha çok grupsal bir özellik taşıyan bazı Kürt gruplarının benimsediği aslen Arap asıllı olan Dahhâk ile demirci kava efsanesidir.

Mitolojilerin ve efsanelerin toplumların hayatında çok önemli yerleri vardır. Milletlerin ya da millet olma iddiasında olan toplulukların olmazsa olmaz şartlarından birisi ortak bir kültüre sahip olmalarıdır. Bu kültürün önemli bir ayağını da mitolojiler ve efsaneler oluşturur. Her milletin kendisine ait kahramanları, destanları, efsaneleri ve mitolojileri vardır. Bunlar çoğu zaman gerçek dışı ya da gerçek üstü olurlar. Milletler destanların, kahramanların, efsanelerin ve mitolojilerinin gerçek üstü ve gerçek dışı olduklarını bildikleri hâlde gerçekmiş gibi kabul etmiş görünürler. Kültürlerinin devamı için de bu gerçek üstü ve gerçek dışı hâdiseleri kuşaktan kuşağa aktarırlar. Bu durum yadırganacak bir durum da değildir. İşte nevriz geleneğine bu açıdan baktığımızda, bir milletin ortak bir kültürde buluşma ve kaynaşma vesilesi olarak görülmelidir. Böylece nevriz bir millî bütünleşme aracı olmaktadır.

İkinci boyutun temelinde ise bütünyle tabiat insan ilişkisi yatmaktadır; tabii çevre hareketleri ile insan psikolojisi arasında yakın bir ilişki vardır. Hava şartlarındaki ya da mevsimlerdeki değişmeye paralel olarak insan psikolojisinin de değiştiğini görürüz. Bu anlamda nevriz kuzey yarım kürede yaşayan insanların zor kış şartlarından kurtulup bahara kavuşma sevincini yaşadıkları gündür. Nevriz, tabiatın beyaz gömleğini çıkarıp rengârenk bir elbise giymesi sevincine insanların ortak olduğu günün adıdır. Aynı tabii çevrenin etkisinde kalan kuzey yarım kürede yaşayan insanlar, İbn Haldun [1332-1406]'un yedi iklim telâkkisine göre tabiatın ortaklaşa etkilendikleri için, tabiatın gösterdiği etkiye karşı mart 21'de ortak bir tepki göstermektedirler. Bu tepki baharın gelişini kutlama tepkisidir. Bu tepki nevriz kavramında anlamını bulan tepkidir. Görüldüğü gibi nevriz tabiat insan ilişkisi boyutu ile ulusal ve uluslararası bir etkinlik olup insan insan ilişkisine dönüşmesi durumunda ise ulusal ve uluslararası bir etkileşim kaynağıdır.

Nevriz hâdisesine tabiat insan ilişkisi açısından baktığımızda yalnızca bir millete ait bahar bayramı olması mümkün değildir. Zira tabiat bizim ortak örtümüzdür, bu örtüyü hiçbir millet bizim üzerimizden alamayacağı gibi, biz de hiçbir milletin üzerinden bu örtüyü çekip alamayız. Nevruza ulusal boyutu itibarıyla baktığımızda yine hiçbir millet bizim nevriz kutlamalarımızı zenginleştirmemize, yeni kisveler katmamıza mâni olamayacağı gibi, biz de hiçbir milletin nevriz etkinliklerini zenginleştirmesine ya da fakirleştirmesine mâni olamayız. Sonuç itibarıyla nevriz bir yönü ile ulusal bütünlüğümüzü pekiştirirken bir yönü ile de evrensel-bölgesel bütünlüğümüzü olumlu yönde etkiler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme; Kaçınılmaz, kaçılmaz bir sosyal-insanlık serüveni ve sürecidir. Küreselleşme bize bir ortak kültür pazarı açıyor. Bu pazarda satacak bir ürünümüz varsa bundan çekinecek ve gocunacak hiçbir kompleksimiz olmamalıdır. Ne kültür sömürgeciliğinin önünde edilgen olmalıyız, ne de içimize kapanarak tutuculuk bağnazlığı içinde olmalıyız. Ancak bir ulus olarak varlığımızı devam ettirebilmemiz için de kültürümüzü yaşayarak korumalıyız.

Nevruz kuzey yarım küredeki bazı ülkelerde, bu arada Türkiye’de ve öbür Türk Cumhuriyetlerinde ilkyazın gelişi nevrüz adı altında çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Türkiye’de 1920’li yıllardan sonra nevrüz kutlamaları uzunca bir fasıla dönmü geçirmiştir. Son sekiz on yıl içinde tekrar bahar bayramı olarak ilân edilmiş ve resmî makamların da katılımı ile yeniden kutlanmağa başlanmıştır. Yeniden kutlanmağa başlanmasının iki gerekçesi vardır. Birincisi bağımsızlıklarına kavuşan Türk Cumhuriyetleri ile dayanışma sebebi olarak görülmesi, ikincisi ise bazı bölücü örgütlerin nevrüzü kendi emellerine alet etmelerinin önüne geçmek düşüncesidir. Aslında her iki gerekçe de makul olmasına karşın, istenilen sonuç elde edilememiştir. Nevruz bir tabiat hâdisesi olmasına rağmen, elbette ki, sosyal, siyasî, ulusal ve uluslararası boyutları da vardır. Bu boyutları itibarı ile nevrüzün, ulusal ve bölgesel bir sorun olduğu ya da en azından bir sorun olma istidadı gösterdiği görülmektedir. Gerekçeleri ise:

Nevrüzün yalnızca Türklere ait milli bir bayram olduğu görüşü: Bu yaklaşım, uluslararası boyutta, bazı ülkelerle ve bazı etnik unsurlarla bir kültürel sürtüşme ve ayrışma sebebi olabilmektedir. Oysa kuzey yarım kürenin Ön Asya orta kuşağında bulunan ve Türklerin çoğunlukta olmadığı bazı Türk olmayan ülkelerde yine aynı nevrüz adıyla her ne kadar söylenişi farklı olsa bile kutlanmaktadır. Örneğin İran ve Afganistan gibi iç içe geçmiş olan bölgede nevrüz birleştirici bir unsur olacağı yerde ayrıştırıcı bir unsur olmamalıdır. Biz Türkler efsanelerimize ve uygulamalarımıza bakarak nevrüzün bir Türk bayramı olduğunu kabul edebiliriz. Nevruz biz Türk bayramı kabul ederken bir başka ulus da aynı gerekçelerle aynı şeyi iddia edebilir. Böylece nevrüz bir kültürel sürtüşme noktası hâline gelebilir. Oysa nevrüz konusunu, ortak bölgesel bir bahar bayramı, ancak algılamaya biçimlerimiz, kutlama tarzlarımız farklı olabilir biçiminde ortaya koyarsak, sürtüşme sebebi olmaktan çıkar, bölgesel-uluslararası barış unsuru hâline gelebilir.

Nevrüzün bir Mecusî geleneği olduğu görüşü: Ulusal boyutu itibarıyla baktığımızda, farklılıkların bir ülke gerçeği olduğu yadsınamaz. Bu anlamda bazı Sünnî kesimler nevrüzün İslâm öncesi döneme ait bir Mecusî geleneği olduğunu iddia ettikleri için nevrüzle ilgili etkinliklere pek sıcak bakmamaktadırlar. Bazı Sünnî kesimler ise nevrüz etkinliklerinin İslâm’a ters düşen bir yanının olmadığını bu etkinliklere katılarak göstermektedirler. Oysa geçmiş uygulamalar, özellikle de Osman-

lı dönemi saray uygulamaları bize, nevrurun dinî açıdan bir sorun olmadığını göstermektedir. Sosyal barış açısından nevrurza ilgili çeşitli sempozyum ve panellerle konunun her yönü açıklanmalıdır. Bugünkü hâliyle nevrur etkinlikleri halkın ilgisini çekmeyen kapalı devre bir etkinlik görünümü içindedir. Konu bütün yönleri ile açıklanmayacak olursa halkın bir bölümü nevrurza sahip çıkar bir bölümü de karşı çıkarsa ya da en azından ilgisiz kalırsa yeni bir sürtüşme konusu çıkabilir.

Nevrurun zulüm ve baskıdan kurtuluşun bayramı olduğu görüşü: Bilindiği gibi aşağı yukarı bütün ön Asya ülkelerinde Dahhâk-demirci Kava efsanesi anlatılır. Bu efsanede Dahhâk zalim ve müstebit bir hükümdar, Kava ise zalim hükümdarın zulmüne son veren bir kahramandır. İşte bazı gruplar kendilerine zulüm edildiği gerekçesi ile nevrur gününde âdetâ zulümden kurtuluşun provasını yapmaktadırlar. Belki de nevrur kavramının getirdiği en önemli sorun bu nokta olmaktadır. Demirci Kava ile aralarında tarihî ve sosyo-etnolojik bilimsel bir karine dahi olmamasına rağmen bu meşhur efsaneyi kendilerine uyarlamaktadırlar. Bu bütünüyle bir çarpıtmadır. Ancak bu durum sosyolojik bir hâdise olarak da karşımızda durmaktadır ve çözüm beklemektedir. Her yıl nevrur kutlamaları Türkiye'nin bazı bölgelerinde tedirginlik günü hâline gelmiştir. Daha önceki yıllarda nevruru adı geçen bazı gruplar yoğunluklu olarak sözünü ettiğimiz gerekçe ile kutlamakta iken resmî zevat bu kutlamalara katılmıyor ya da en azından ilgisiz kalıyorlardı. Son yıllarda ise ülke genelinde, resmî zevatın öncülüğünde yapılan etkinlikler alternatif bir kutlama biçimine dönüşmüştür. Böylece fiilen iki ayrı etkinlik ortaya çıkmaktadır. Bu hâliyle nevrur etkinlikleri, Türkiye'de sosyal bütünleşmeye katkı sağlayacağı yerde ulusal bir sorun hâline dönüşmektedir.

Ortak kültür unsurları ulusal ve uluslararası barışa, dayanışmaya ve işbirliğine yol açtığı sürece anlamlıdır. Nevrur geleneği orta kuşak kuzey yarım kürenin, özellikle de Asya, kısmen de bazı Avrupa ülkelerinin ortak etkinlik kaynağıdır. Bu açıdan baktığımızda, nevrurun ulusal ve uluslararası barışa, dayanışmaya ve işbirliğine yol açabileceği açıktır. Ayrıca ülke turizmüne ve tanıtımına da katkısı olacaktır.

Nevrur bir bahar bayramıdır. Hiçbir gerekçe ile yalnızca bir ulusa ya da bir etnik gruba ya da her hangi bir gruba hasredilmemelidir. Nevrur farklı ulusların ortak bir kültür ürünüdür.

Öneriler:

- Ulusal boyutta, halklar nevrur hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmadığından yanlış kanaatlere sahiptirler. Halklar her türlü araç gereçlerle aydınlatılmalıdır.

- Yine ulusal boyutta, yeni bir tartışmaya yol açmayacak bir üslûpla Dahhâk-Demirci Kava efsanesinin menşei Türk halkına ve bütün kesimlere anlatılmalıdır.

- Uluslararası boyutta ise, hiçbir biçimde kültürel bağına bağlılığa kapılmadan, nevrüz, bir bahar bayramı olarak, bölge uluslarının tamamını kapsayacak bir biçimde festivale dönüştürülmelidir. Bu yapılanma ya da organizasyon, katılmak isteyen bütün komşu uluslara da açık tutulmalıdır. Bu organizasyonun öncülüğünü Türkiye yapabilir. Böyle bir organizasyonun bölge barışına katkısı olacağı gibi, Türkiye'ye uluslararası arenada büyük bir itibar de kazandıracaktır. Ayrıca bu organizasyon ile ulusal sınırlar içinde nevrüzü bahane ederek kargaşa çıkarmak isteyen bazı gruplar da yan geçilmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

ABAY, A.Rıza, Ulusal ve Uluslararası Kaynaşma Vasıtası Olarak Nevruz Geleniği, Sosyal Bilimler Dergisi, s.7, Bişkek Üniversitesi Yayını, Bişkek,2003.

BİGİSEVEN, A.Kurtkan, Sosyoloji, MEB yayını, İstanbul, 1980.

....., Sosyal İlimler Metodolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

ÖGEL, Bahaeddin, Türk Mitolojisi I, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1971.

www.kongar.org/makaleler (13.12.2003)

www.liberal-dt.org.tr/güncel/erdoğan/me_küreselleşme.htm (13.12.2003)

EVRENSELLEŞME SÜRECİNDE DÜNYA DANSLARININ ULUSLARARASI İLİŞKİLER AÇISINDAN ÖNEMİ VE KATKISI (Tango ve Vals örneği)

Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ*

Halk kültürlerinin uluslararası ilişkilere katkısı günümüz dünyasında neredeyse zirveye ulaşmıştır. Öyle ki, hızla küreselleşen dünyamızda bir başka kültürle ilgili haberlerin duyulmadığı an yok gibidir. Teknolojik olanaklar sayesinde bütün dünya ülkeleri birbirlerinin kültürel özellikleri ve yaşayışı hakkında kolaylıkla bilgi edinmektedir. Bu bağlamda, teknolojinin günden güne ilerlediği günümüz dünyası daha da küçülmüştür denebilir. İşte bu küçülme, sağladığı iletişim kolaylığı nedeniyle, değişik kültürlerin tanınması ve bir diğeriyle ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler kurması açısından paha biçilmez fayda sağlanmıştır. Öyle ki, artık, dünyanın bir ucunda olup diğeri ucuyla iletişim bağı kurabilmek ve istenilen bilgiyi sağlamak sadece saniyeler almaktadır. Böylece değişik kültürlerle ait haklar birbirlerinin yaşayışı hakkında bilgi edinmekte ve bunu daha da ileri boyuta taşıyarak kültürel bağlar kurmaktadır. Kurulan bu bağlar da yaşamın değişik safhalarındaki dostlukları, böylece de uluslararası ilişkiler doğurmaktadır.

Halk kültürlerinin değişik karakteristik özelliklere sahip olması onların incelenmesi, tanınması ve tanıtılması yönünde teşvik edici önemli bir unsurdur. Bu nedenle, Kültürel Festivallerin, Sanatsal İlişkilerin, Sportif İlişkilerin, Bilimsel Araştırmalar, Bilimsel Kongreler ve Sempozyumların, uluslararası ilişkilere sağladığı katkı nedeniyle, tartışmasız bir önemi vardır. Zira, bu tür ilişkiler, yukarıda bahsi edilen, teknolojik olanaklar vasıtasıyla kurulan uluslararası ilişkilerden daha etkili ve samimi olmaktadır.

Uluslararası ilişkiler, genellikle, üç önemli alanda kurulur. Bunlar sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve bilimsel ilişkilerdir. Halk kültürlerinin bu ilişkilere katkısı da bu üç alan kapsamında genişleyip önemli boyutlara ulaşır. Bu alanlara ayrı ayrı bakıldığında bunların sosyo-kültürel ilişkiler kapsamında yer alan Dil, Din, inanç, Halk sanatları, Sportif geleneksel ve sanatsal olan ilişkiler, sosyo-ekonomik alan kapsamında bakıldığında, Ticari ilişkiler, (uluslararası ithalat ve ihracat), Teknolojik Fuarlar, bilimsel alan kapsamında bakıldığında ise bilimsel kongreler, sempo-

* Ege Üniversitesi D.T.M. Konservatuvarı Halk Oyunları Bölümü

yumlar, bilişim fuarları ve sergilerin yer aldığı görülür. Bütün bu alanların uluslararası ilişkilere katkısı ayrı ayrı önem taşımaktadır.

Ben bu alanlardan önemli biri olan ve sosyo-kültürel kapsamda yer alan sanatsal ilişkilere, özellikle de dans sanatının kültürler arası ilişkilere katkısından söz etmek ve dikkatlerinizi bu yana çekmek istiyorum. Çünkü bu alan uzun yıllardan bu yana, ülkeler arası sanatsal ilişkilere öncülük eden dallardan biri olmuştur. Ayrıca, son dönemlerde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu bir çok ülkede hızla gelişmiş, sahne kullanımı, teknik donanım ve sunuda halkın beğenisini kazanan değerli ilerlemeler kaydetmiştir.

Burada özellikle belirtmek gerekir ki Türkiye'nin dans sanatına ve dünya danslarına bakış açısı da süratle gelişmiş, son 10-15 yıl içerisinde hızlı bir yükseliş göstermiştir. Artık, diğer bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, yalnız kendi geleneksel halk danslarımız değil, dansın her türünün yanı sıra, dünyanın bir çok ülkesinin dansları öğrenilmekte, öğretilmekte ve sunumu yapılmaktadır. Bale, modern, tango, vals, Latin dansları, flamenko, Hint dansları, Brezilya, Rus dansları ve benzeri g.b, örnekler çoğaltılabilir.

Ülkemizde düzenlenen uluslararası sanat festivallerine ve özel gösterilere katılan dünyaca ünlü dansçı ve dans toplulukları ile yine ülkemizden bu tür festivallere davet edilen toplulukların verdiği temsiller, kazanılan ödüller ve kurulan dostluklar bunun en belirgin örnekleridir.

Böylece küreselleşmenin hızla ilerlediği günümüzde dans alanındaki küreselleşmenin uluslararası ilişkilere katkısı da yadsınamaz ölçülere ulaşmıştır. Örneğin, yuvarıda bahsi geçen danslardan ikisi olan ve popüleritesi dünya çapında zirveye ulaşmış, hala geleneksel özelliklerini koruyan Tango ve Vals, günümüzde, kendi kültürlerinin dışına taşmış, uluslararası bir değer kazanmış, ve artık, yalnız kökeni olduğu kültüre ait halkın değil, bir dünya halkları dansı haline gelmiştir. Çünkü bu danslar birçok dünya ülkeleri ve halkları tarafından benimsenmiş ve hatta, sahiplenilmişlerdir de diyebiliriz.

Tango ve vals geçmişten bu yana değişik dönemlere popülerite kazanmış, her ikisinin de insan ve toplum ilişkilerine güçlü katkısı olmuş ve hala olmaktadır. Bu nedenle, dikkatinizi bu iki dans üzerine çekmek ve özellikle, son günlerde, Tango'nun kazandığı popüleriteden bahsetmek istiyorum. Çünkü, Tango gizemli damgasını son yüz yılla vurmuş ve sanırım bu gelecekteki uzun bir dönemi de kapsayacak gibidir. Tangoya dönüş yapmak üzere, öncelikle, vals'in tarihsel gelişimine kısa bir göz atalım.

Avusturya köken olarak Vals'in başladığı yer olarak kabul edilmektedir. 17.yüz yıl dolaylarında Avusturya köylüleri tarafından dönerek yapılan danslardan esinlenerek doğmuş, sonra da Avrupa saraylarında gelişmiş bir dans türüdür. Vals 18.yüz yıl da, "Alemande" formunda, Fransa'da çok popüler olmuştur.(1) Ancak, 1816 da İngiltere sarayında ilk defa gösterildiğinde olay olmuş, bay ve bayanın birbirine sarılmaya benzer şeklinde yapıldığı için, uzun bir süre yasaklanmıştır. Ne var ki, ya-

saklanmasına karşın halk tarafından hiçbir zaman vazgeçilemeyen vals, diğer Avrupa ülkelerinde de benimsenip yapılmasından dolayı, 19. yüzyılın başlarında popülaritesini tekrar kazanmıştır.(2) Bu dönemden sonra da popülaritesini devam ettirmiş ve her dönemde yapılan bir dans haline gelmiştir.

Vals, Avrupa saraylarında gelişmiş haliyle, saray duvarlarının dışına taşmış ve halk tarafından da yapılmaya başlanmıştır. Bu nedendir ki, günümüze kadar ulaşabilmesinin yanı sıra, bütün Avrupa ve birçok dünya milletleri tarafından benimsenmiş, çeşitli dans etkinliklerinin, özel günlerin ve sanatsal yaratıların dansı olmuştur.

Bazı ülkeler vals'i değişik şekilde yorumlamak istemişler, bu nedenle farklı versiyonları geliştirmiştir. Örneğin Avusturya'da yapılan vals viyana vals'i adıyla süratli ve dönerek yapılan bir tür olarak tanınırken, yöne köken olarak bu vals'ten doğan, İngilizlerin geliştirdiği ve çeşitli kurallar dahilinde yapılan, İngiliz vals'i, veya enternasyonel vals, tam tersi olarak çok daha yavaş yapılmaktadır.

Öte taraftan vals Arjantinliler tarafından tango vals olarak başka bir uygulanma boyutu ve stili kazanmıştır. Bu stil tamamen Arjantin tango formunda diğer iki vals türünden ciddi bir şekilde ayrılmaktadır. Hatta, müzik ritminin benzerliğinin dışında, bu stillere çok yakın bir benzerliği de yoktur. Çünkü, bunlardan hem oynanma şekli, hem de, hareket ve figür yapısı bakımından, çok farklıdır. Ancak, bu dans Arjantin'de vals olarak öğretilen ve yapılan bir tür olarak, çok yaygındır.

Görüldüğü gibi, burada, uluslararası kültürel (cross cultural) bir etkileşim de söz konusudur. Bu şekilde vals orijini olduğu kültürün dışında başka kültürlerinde benimsediği, hatta kendi kültürlerinin dansı olarak, motive edip, adlandırdığı bir dans türü haline gelmiştir. Bu da uluslararası kültürel etkileşimin ve küreselleşmenin açık örneklerinden sadece biridir.

TANGO:

Tango 1800'lü yıllarda Arjantin'in başkenti olan Buenos Avres yakınlarında bir liman kentinde başlamıştır. Arjantinli tarihçi Ricardo Rodgiguez'e göre, kelime olarak, "tango" Afraka kökenli bir kelime olabilir. Bu kelime Afrika dillerinde ayrılmış veya kapatılmış bölge anlamında gelmektedir. Rodriguez, birer Afrika ülkesi olan, Angola ve Mali'de "tango" ismiyle anılan bölgelerin olduğunu söylemektedir. Rodriguez, "tango" kelimesinin Latin kökenli olan Portekizce'de dokunmak anlamına gelen "tangere" kelimesinden doğmuş olabileceğine daha çok ihtimal vermektedir. Çünkü bu kelimenin Afrika ve Amerika ülkelerine köleler tarafından taşınmış olması kuvvetle muhtemeldir.(3)tango,s.41

Tango 1800'lü yılların başlarında Avrupa'dan Arjantin'e göç eden İspanyol, Portekiz, İngiliz ve özellikle de kalabalık İtalyan göçmenlerinin sokaklarda, randevu evleri ve benzeri bölgelerde yarattıkları bir dans türü olarak gelişti. Ancak, özünde ge-

leneksel Arjantin dansı olarak bilinin milonga'dan gelişmiş bir "Gauço" dansıdır.

Gauçolar Pampa bölgesinde, eski dönem Amerikan kovboyları gibi hayvan sü-rücülere olan ve hayatlarını sert bir felsefeyle, dağ eşkiyalarına benzetebileceğimiz bir düzende, kanunsuzca yaşayan kişiler olarak tanınırlardı. 1870'li yıllardan sonra Arjantin'de kurulan düzenli devlet ve askeri ordu sisteminden sonra bunlar ve Pampa bölgesinin asıl yerlileri olan İndian Araucanianlar bastırılmış ve Pampa kur-tarılmış bölge haline getirilmiştir.(4)tango,s.20,21. Ancak, Gauço geleneği 1880'li yıllardan itibaren, şehrin kenar bölge sokaklarında hayatlarını sokak külhanbeyleri felsefesinde geçiren ve Compadres olarak tanınan kişiler tarafından devam ettiril-di.(5)tango s.37.

1900'lü yıllara gelindiğinde tango Compadritos tarafından, bu günkü şekliyle ya-pılmaya başlanmıştı. Compadritos, çoğunlukla Arjantin doğumlu hayat felsefesi ola-rak Compadreleri, dolayısıyla, değişmiş olsa da, eski Gauço geleneğini örnek alan, yeni jenerasyon, kenar mahalle gençlerdir. Bunlar renkli simaları ve özellikli giyim-leriyle hemen fark edilirdi. Genellikle başta fötr şapka, boyunda beyaz uzun kaş-kol, yelek, ceket, bol ve belden kesim pantolon ve yüksek yumurta topuk botlar gi-yerler. Bunlar Compedreler gibi kanunsuz yaşayan kişiler değillerdi; ancak, sokağın bütün şiddeti ve sertliğinde hayat bulan, hatanın cevabını bıçağıyla veren külhanbey-leriydi. Tangoya hüznün, ciddiyet, aşk ve derin duyguyu kazandıran davranış özelliği bunların yaşam şeklinin danslarına yansımadır.(6)Tango,s.38 Bu nedenle, tango er-kekler ve onların seçtikleri sokak kadınları tarafından oynanan, bir yandan erkekler arasında ki üstünlüğünün ve güç dengesinin anlatımıyken, diğer yandan kadanla er-kek arasındaki ilişkinin ve erotizmin paylaşıldığı bir hayat felsefesinin dansı haline gelmiştir. Dolayısıyla, dansın teması da yalnızlık, acı, hüznün, hırs ve ölümü anlatan davranışlar ve bunların hareketlere yansımaları özelliğini taşır.

Tango bir sokak dansı olması, randevu evleri civarında ve sokak kadınları ara-sında çok popüler olması nedeniyle, dönem dönem değişik yönetimler tarafından defalarca yasaklanmış, uygulama alanları kısıtlanmış ve bu yerler şehrin merkezi bölgelerinden kenar bölgelere sürülmüştür. Ne var ki, dans barları adı altında, kü-çük birer randevu evi gibi çalışan bu yerler aynı zamanda kaçamak yapan kişilerin ve bu yaşam şeklini görmek için buralar akın eden yerli ve yabancı turistlerin en çok rağbet gösterdikleri yerler haline gelmiştir. Bu da tango'nun popüleritesini giderek artırmıştır.

1920'lerden sonra, artık tango'nun hızını kesmek mümkün değildir. Yalnız, bu kez Avrupa da ün kazanmış, üst kademe toplulukların, zenginleri ve bürokratların da hobisi olarak yeniden yapılanmış, randevu evleri ve sokak dansı kılıfından arın-dırılmış salonlara, sahnelere taşınmış ve her şeyden daha etkilisi, dünyaca benim-senmiş bir dans formu olarak yeni bir kimlik ve tükenmeyecek bir ün kazanmıştır.

Tango'nun uluslararası boyutta popülerite kazanması Avrupa ile olan tanışıklı-ğından, özellikle de, Fransa'da çok yaygınlaştıktan sonra başlar. Asıl bundan sonra Arjantin'de de yeni bir popülerite ve kültürel bir değer kazanır. 1930'lardan sonra

tekrar yaygınlaşan tango artık hem müzik hem de dans yönünden düzenli, akademik bir eğitim sistemine oturtulur. Etkili bir politikayla tanıtılan Tango günümüzde de altın devrini yaşamaktadır.

Doğaçlama ve yaratıya açık olması, Arjantin Tangoya sonu gelmeyen bir gelişme ve sunu özgürlük kazandırmıştır. Salon stili, gösteri stili Milonga ve Vals gibi, klasik olarak anılan, tangoların da orijini dir.

Tangoyu değişik özellikleriyle ele aldığımızda bir dünya dansı haline gelmesinin ve uluslararası ilişkilerde etkili olmasının nedeni de kendiliğinden ortaya çıkıyor. Bahsini ettiğimiz bu özellikler bütün danslara özgü olan önemli beş boyuttur. Bunlar:

Sosyal boyut

Ruhsal (psikolojik)boyut

Sanatsal boyut

Kültürel boyut

Ekonomik boyut

Sosyal boyut: Tangonun en önemli özelliği onun sosyal boyutudur. Çünkü, insan doğasına en yakın danslardan bir olması nedeniyle, tangonun insan ilişkileri açısından son derece etkin bir yapısı vardır. İnsanlar tangoda duygusallığı, dostluğu ve enerji alışverişini bire bir yaşarlar. Birbirini tanımayan insanlar bile tangonun büyüyle bir birlerine karşı saygı, dostluk, güven ve toplumsal uyum duygusu geliştirirler. Öyle ki, bir araya tango yapmak amacıyla toplanmış bir grup insan saatlerce birlikte kalıp aynı havayı, aynı heyecanı ve mutluluğu paylaşırlar. Ayrıca, tangoda yapılan sonsuz hareket ve figür özgürlüğü insanlarda yaratıcılığı arttıran ve onlara haz veren bir etki yaratır.

Ruhsal (psikolojik-terapik) boyut: Tangonun yarattığı ruhsal etki hemen hemen bütün danslarda vardır. Mutluluk, stres atma ve psikolojik rahatlama dansın insan üzerinde yarattığı önemli bir etkidir. Danstaki fiziksel hareket yoluyla insan beyinde salgılanan endorfin hormonları insana mutluluk duygusu vermektedir. Bu da vücudun çalışma sistemini bir bütün olarak pozitif yönde etkilemektedir. Zaten “dans tedavisi” yöntemi de bu nedenle gelişmiş ve bu gün dünyanın bir çok ülkesinde kronik hastalıkları, psikolojik bozuklukları, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, eğitsel eksiklikleri önleme ve tedavisine yardım etmektedir.

Sanatsal boyut: Doğaçlamadaki sınırsız özgürlüğü tangoya muazzam bir sanatsal özgürlükte sağlamıştır. Sahneye aktarıldığı ilk günden bu yana insanları büyüleyen gösteriler sunan profesyonel tango grupları gittikleri her yerde kapalı gişe satmışlardır. Eskiye ve moderni muazzam bir estetik anlayışla harmanlayan ve tangonun bütün özelliklerini sergileyen bu gösteriler insanları tangoya daha da yaklaştırmış ve onu bir dünya dansı haline getirmiştir.

Kültürel boyut: Bugün hem dünya toplumları hem de kendi toplumu içinde değer verilip korunan, yaşatılması ve yayılması için ulusal ve akademik seviyede çeşitli çalışmalara konu olmuş, ait olduğu halkların geçmiş yaşam özelliklerini geleneksel değerleri içinde yansıtan tango'nun önemli bir kültürel değere sahip olduğunu söylemek yerinde olur kanısındayım. İnsan ilişkilerinin gelişmesi ve daha ileri seviyede toplumsal boyuta taşınmasına bire bir katkısı olması nedeniyle, tango'nun kültürel özelliği ona bu günkü uluslararası ünü kazandırmıştır.

Ekonomik boyut: Arjantin Tango son yüz yıla damgasını vurmuş olarak bu gün bütün dünya milletleri tarafından benimsenmiş, hatta sahiplenilmiştir. Dünyanın her tarafında tango öğrencileri, tango öğretmenleri ve gösteri grupları oluşmuş ardından dans eğitim turları düzenlenmektedir. Böylece, bu sayede dünya çapında eğitsel ve turistik bir sektör de olmuştur, bu nedenle de kendiliğinden gelişen uluslararası Tango Festivaline Amerika, Avrupa ve Asya ülkelerinden epeyce insan katılmıştır. Bu ülkeler arasında Türkiye de, büyük bir çoğunlukla, katılmaktadır. 1996'dan bu yana dünyanın en ünlü öğretmenleri Türkiye'ye davet edilmekte ve Türk tangoocuları her gün daha da geliştirmektedir. Hatta kültürel ve fiziksel benzerlikleri nedeniyle bütün diğer ülkeler arasında Türk tangoocuları daha çok beğeni kazanmaktadır.

Sonuç olarak halk kültürlerinin önemli bir alanı olan dansın insan ilişkileri, bu nedenle de toplumsal ilişkilere katkısı büyüktür. Uluslararası ilişkiler açısından ele alındığında da dansın toplumlar arası sosyal, ekonomik ve bilimsel ilişkiler açısından son derece önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Özellikle, küreselleşmenin hızla geliştiği bu dönem de dansın uluslararası ilişkilere sağladığı katkı yadsınamayacak seviyededir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR :

- (1) (www.centralnome.com),
- (2) Ballroom Dancing, The Imperial Society of Teachers of Dancing, NTC Publishing Group, England, 1992, ss23-24
- (3) tango, Thames and Hudson Ltd, New York. 1995.s41
- (4) A.g.e, ss20-21
- (5) A.g.e. s.37
- (6) A.g.e. s.38

HALK KÜLTÜRÜNÜN ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ÜLKELERİN TANITIMINA KATKISI

Prof. Dr. Erman ARTUN*

Dünya genelinde uluslararası diyalogların temelinde kültür ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Ulusların birbirlerini yakından tanımaları arzusu çerçevesinde soruna bakıldığında kültürel değerlerin özellikle halk kültürünün ön plana çıktığı görülmektedir.

Zengin halk kültürü değerlerimizin belirlenmiş kültür politikaları doğrultusunda uluslararası alanda ülkemizin tanıtımında kullanılması, zaman kaybetmeden hayata geçirilmesi gereken bir olgudur. Bildirimizde halk kültürünün uluslararası ilişkilerde ülkemizin tanıtımında nasıl kullanılacağı sorusuna yanıt aranacaktır.

Kültür, bireyin toplumun bir üyesi olarak iletişim kurmasına, belirli davranışları ve olayları yorumlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olan değerler, fikirler ve semboller dizisidir. Kültür, insanların yarattığı değer sisteminin ahlak, sanat, sembol, inanç, gelenek ve göreneklerin karışımı olarak tanımlanır. Bu sınıflandırmalar ulusal, dinsel, tarihsel, coğrafi v.b. olabildiği gibi; genel kültür, halk kültürü gibi sınıflandırmalar olabilmektedir.

İnsanın bir toplum üyesi olarak varlık kazanması, ancak bir kültürü benimsemesi, özümsemesi ile mümkündür. Kültür de bireyin doğuştan getirdiği bir öge değil, sonradan öğrenerek kazandığı davranış biçimlerinin bütünüdür. Eğer kültürel öğeler bir kuşaktan diğerine geçiyorsa, diğer bir deyişle sürekli ise, onun her kültürde ortak nedenleri ve sonuçları vardır. Toplumlar birikmiş bilgi, davranış biçimi, beceri ve deneyimlerini kuşaktan kuşağa aktardığı için belli bir tarihe sahip devingen yapılanmalardır. Böylelikle kültür de geçmişin mirası olarak, günümüzden geleceğe aktarılan devingen ve sürekli bir miras olarak toplumla birlikte varlığını korumaktadır.

Bir toplumun bireylerinin hakim inançları, değerleri, hareket biçimleri, o toplumun kültürünü oluşturan parçalarıdır. Toplumların genel özellikleri kültürleri ile belirlenir. Söz konusu genel özellikleri paylaşan toplumu oluşturan bireylerin tümüne de halk denir. Halk, genel anlamda da bir ülkenin bütün nüfusunu dile getirir. Üretim sürecinde tarihi yapan ve toplumu geliştiren koşulları hazırlayan halktır. Halkın üretim teknikleri, toplumun yaşama ve gelişmesinin kesin koşuludur. Üretici halk olmadıkça toplumda kültür var olamaz. Sözü edilen halk kavramının oluşturduğu kültüre de halk kültürü denir.

* Çukurova Üniversitesi, Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Bölümü

Çağımızın sanayi-kent toplumu toplumlar arasındaki iletişim, çok büyük ölçüde basın, radyo, televizyon, internet, sinema, tiyatro, v.b. kitle iletişim araçlarıyla sağlanmaktadır. Günümüzün gelişen toplumlarında modern teknolojinin de getirdiği olanaklarla kitle iletişim araçlarını üst düzeyde kullanan medyanın toplumu istediği gibi yönlendirme olanaklarına da sahip bulunduğunu söylemek mümkündür.

Son yıllarda bu iletişim araçlarında gerçekleşen olağanüstü hızlı gelişim ve etkinleşme hala bütün hızıyla sürüyor. Bunun nerede duracağını kestirmekse çok güç. Bu iletişim devriminin insan ve toplum yaşamı üzerinde doğuracağı sonuçlar da henüz yeterince kestirilebilmiş değildir.

Bilgi ve bilişim kavramlarının topluma mal olmaya başlaması, toplumun düşünüş dinamiklerini de doğal olarak etkilemektedir. Bugün isteyen herkes düşüncelerini sanal ortamda açıklayabilmekte, tartışma grupları oluşturabilmektedir. Dünyanın bir ucundan diğerine anında görüntülü, yazılı, sesli haberleşme sağlanabilmektedir. Kısacası bilişim ve bilgisayar teknolojileri geliştikçe kültürel değişim hızlanmakta, bu değişimi yöneten düşünce biçimleri kendini bu ortamda oluşturmaktadır. Web teknolojileri ile toplumun ne düşündüğü anında ölçülebilmekte, yani toplum nabzı tutulabilmektedir.

Halk kültürü, bir bölgedeki kültür ürünlerinin tümüdür. Toplumun sosyo-ekonomik dinamiklerini ortaya çıkartmakta, milletin kültür birliğini sağlamaktadır. Temel özelliklerinden biri de yerelliktir. Bireysel yaşantının toplumsallaşmış örnekleri olan halk kültürü ürünleri çeşitli düzeylerde iletişim sağlama işlevini de yerine getirir. Milletleri diğer kültürlerden ayıran kültürel özelliklerin esası halk kültürüdür.

İletişim eskiden yalnız haberleşme kesimiyle sınırlıyken şimdi işletmelere, kültüre hatta aileye kadar her alana girmiştir. Günümüzde iletişim denilince çok dallı karmaşık bir ağ akla gelmektedir. Noktadan noktaya iletişim telefon, noktadan kitleye iletişim radyo, televizyon, yazılı iletişim ise gazete, dergi vd.dir. İletişim sistemleri her geçen gün artınca bütün iletişim sistemlerini içine alan kitle iletişim araçları anlamına gelen “medya” terimi türetilmiştir.

Medya günümüzde toplumsal yaşamla bütünleşmiştir. Medya kamuoyunu dileği gibi yönlendirebilecek güçtedir. Bir sektör haline gelmiş olan medya elindeki büyük gücün farkına varan yatırımcıların ilgi odağı olmasının ötesinde büyük yatırımların yapıldığı bir sektör haline gelmiştir. Çok geniş kitlelere yazılı, görsel-işitsel ortam ve araçlarla ulaşır olması kamuoyu üzerindeki etkisini de o denli arttırmıştır.

Dünyada bütün ülkeleri artan seyahat olanaklarını değerlendirmek ve turist çekebilmek için kendilerini tanıtmak amacıyla kullandıkları reklam araçlarında halk kültürü öğelerini sık sık kullanmaktadırlar. Turisti eğlendirmenin en iyi yolu halk kültürünün eğlence biçimlerini sunmak olmaktadır. Turiste halk kültürünün bir parçası olan mutfak ürünleri sunulmaktadır. Turist, ülkesine dönerken hediyelik alışverişini halk el sanatlarından yapmaktadır. Böylelikle turizm alanında halk kültürü ürünlerinin büyük bir sektör oluşturduğu söylenebilir. Bu da ekonomik kazancı arttırmak

amacıyla medyanın halk kültürü ürünlerini kullanmasını gerektirmektedir.

Toplumsal değerleri içeren halk kültürü ve medya ilişkisi, uluslararası ilişkilerde çok önem verilmesi gereken konulardan biri olarak küresel arenada yerini almıştır. Uluslararası kültürel farklılıklar, yabancı kültürlerle ilgi duyan insanların ilgisini çekmekte sonra uluslararası ilişkilerin başlamasını sağlamaktadır.

Medya gücüyle halk kültürünü kullanarak uluslararası alanlarda yeni ilişkiler kurulabilir. Son yıllarda halk kültürü öğelerinin içerisinde yer alan ve aynı zamanda güçlü görsel ve işitsel özellikleri gereği gösterim ve sahneleme olanaklarının çokluğu nedeniyle halk dansları toplulukları ya da dans gösterimlerinde halk dansları adımlarını kullanan topluluklar ulusların tanıtımında önemli rol oynuyorlar.

Dünyanın sınırlarının küçüldüğü ve tek pazar haline geldiği bir ortamda pazarlama çabalarının halk kültürü ve değerleri ile yakından ilişkili bir hale geldiği söylenebilir. Pazar alanının bir mal/hizmet ve bilgi için alışveriş alanı olduğu kadar, kültürel etkileşim ve değişim yeri olduğu gerçeğinin farkına varılmıştır.

Küreselleşmeyle kültürel çeşitlilik tek biçime doğru giderken bir yandan da yerel kültürlerle ilgi ve merak artmıştır. Bu ilgi yeni stratejik yapılanmalar ortaya çıkarmış, özellikle turizm ve ülke tanıtımlarında yerel kültür zenginliği tanıtım amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Küreselleşmenin en çok hissedildiği alanlardan birisi kültür alanı iken, iletişim ve ulaşım kaynaklarını elinde tutan devletlerin kültürleri çok rahat bir şekilde baskın duruma geçebilmektedir. Halk kültürünü ihraç eden ülkeler, bu husustan adeta ihraç malları artmış kadar memnun olmakta ve durumu teşvik etmektedirler. Bu durum onlar için kendi etki sahalarının genişlemesi ve kendilerine yakın grupların artması anlamına gelmektedir.

Küreselleşme her kültürden bir çok değeri ortadan kaldırmaktadır. Ancak kültürel erozyon, küresel dinamikleri ellerinde bulunduramayan ülkelerin kültürlerinde olmaktadır. Hızlı küreselleşme olgusu gelecekte bir çok kültürü yok edecektir. Kentleşme, sanayileşme sürecinde köyden kente taşınamayan kentteki kültür değişimleri nedeniyle sürdürülemeyen kültür çeşitliliği yavaş yavaş yok olmaya başlamıştır.

Dünyanın her toplumundaki bireyler kendi özgün kültürlerinde bulamadıkları ve göremediklerini dünya kültüründe bulmakta ve kendilerine bu kültürle özdeşleşmektedir. Küreselleşme, en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak, elektronik medya aracılığı ile bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunarak, kültürel farklılıkların korunması ilkesi anlayışını yaygınlaştırmaktadır. Küreselleşmenin kültürel ayağının ikinci sonucu, özellikle tüketici davranışını etkileyerek, dünya çapında kültürel bir örnekliğin önünü açmış olmasıdır. (Kongar, 1997:3).

İnsanoğlunun yaradılışında var olan görme ve öğrenme isteği, ekonomik, kültürel etkenlerle eski çağlardan bu yana bazı insanları seyahate zorlamıştır. Zamanla bütün dünya insanlarını etkileyen turizm olgusu bu gün çok büyük boyutlara ulaş-

miş ve endüstri haline dönüşmüştür. Bir ülkenin halk kültürüyle turizmi arasında olmazsa olmaz bir bağ vardır.

Türkiye’den son elli yıldan bu yana gelişmekte olan turizm sektörü günümüzün en önemli sektörlerinden biri haline gelmiştir. Dünyadaki toplumsal ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kişisel gelir düzeyinin yükselmesi, ulaşım araçlarının hız ve kapasite olarak artış göstermesi, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, çalışma süresinin azalması, ücretli tatillerin artması, turizm gelişimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır.

Halk kültürünün turizm açısından değerlendirilmesi daha çok tatil amaçlı gezilerde, kültürel amaçlı, sanatsal, dinsel, bilimsel toplantılar, kongreler, spor amaçlı etkinlikler ve turistik tesislerde öne çıkmaktadır.

Türkiye coğrafi konumu, sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerinin değerlendirilmesi sonucunda ülke ölçeğinde konulan turizm stratejileriyle gelişerek dünyanın sayılı turizm ülkelerinden biri olmuştur. Halk kültürü değerlerinin uluslararası ilişkiler açısından nasıl kullanılacağı konusu göz ardı edilmiştir. Halk kültürünün uluslararası ilişkilerde kullanılması halk kültürünün tanıtılması politikalarında geç kalındığı için bir çok hatalara düşülmüştür.

Türkiye’ye gelen turistlerle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında azımsanmayacak ölçüde turistin kültürel değerleri görmek için geldiği anlaşılabacaktır. Turizme arkeolojik miras, doğal güzellikler, tarihi mirasın dışında kültürel değerler kaynaklık eder. Bu değerlerin turizm sektörü aracılığıyla, kültürün özünü bozmadan nasıl en doğru şekilde verileceği sorusunun cevabı aranmalıdır.

Halk kültürünün nitelikleri, kültür çevreleri yeterince bilinmediği için turizm sektöründe, Türk kültürünün tanıtımında büyük yanlışlıklara düşülmektedir. Bu durum binlerce yılda oluşan kültüre yarardan çok zarar vermektedir. Anadolu kültürüyle ilgili araştırmalara baş vurulmadan kulaktan dolma bilgilerle , günü kurtaran “turist nasıl olsa bilmez” yanlış anlayışıyla sözde tanıtımlara sık sık rastlıyoruz. Hediyeelik eşya satışlarında asıyla ilgisi olmayan, Türk kültürünü yansıtmayan örnekler her geçen gün artmaktadır.

Türkiye halk oyunları yönüyle çok zengindir. Bu oyunların turizm sektöründe değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Otel gösterilerinde halk oyunlarının sunulması, tanıtım sağlaması yönüyle Türk kültürüne ve turizmine hizmet etmektedir. İnsanların boş zamanları, çalışma sürelerinin azalması, izinlerin artması, insan ömrünün uzaması nedeniyle sürekli olarak artmıştır. İşten artan zamanın büyük bölümü hoş zaman geçirecek uğraşlarla doldurulmaktadır. (Meadel,1994:502).

Her toplumun kendine özgü bir mutfak kültürü vardır. Türkiye çok zengin bir mutfağa sahiptir. Anadolu’nun sahiplik yaptığı bir çok uygarlığın yemek kültürleri de Türk mutfağını beslemiştir. Turist gittiği ülkenin her tür zenginliğini merak ederken mutfağını da tanımak isteyecektir. Türk mutfağı dünyanın en zengin mutfaklarından biridir. Yiyecek ve içecek maddesi kaynaklarının bolluğu ve çeşitliliği,

ülke turizminin ayrılmaz bir parçası olarak görülen Türk mutfağının zenginliğinin başlıca sebeplerinden biridir. Aynı zamanda tarih boyunca çok çeşitli milletlerle iç içe yaşamış, yiyecek ve içecek kültürü alışverişinde bulunmuş olması da ülke mutfağını zenginleştiren bir başka etkidir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı sarayları, Türk mutfağının zenginleşmesinde ve sofraya düzeninde önemli rol oynamıştır. Türkiye'nin çeşitli yörelerinde yüzlerce çeşit yemek yapılmakta, tüm bölgelerde ve illerde beslenme kültürü ile yemek çeşit ve pişirme teknikleri de büyük farklılıklar göstermektedir. Her yörenin kendine özgü tanınmış kebablarının yanı sıra, hamur işleri sulu yemekleri de çok yaygındır.

Dış tanıtım, Türkiye açısından özellikle büyük önem taşımaktadır. Türkiye son on beş yıllık dönem içerisinde turizm sektöründe çok büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerlemeyi gerçekleştirebilmek için gerek alt-yapı gerekse üst-yapı alanlarında çok büyük harcamalar yapılmış, girişimcilere önemli miktarlarda teşvikler verilmiş ve kolaylıklar sağlanmıştır. Bu dönemde yapılan harcamaların önemli bir bölümünü de dış tanıtım harcamaları oluşturmuştur. Türkiye hem tarihten gelen ve belirli çevrelerde hala varlığını koruyan yanlış ve olumsuz imajını düzeltebilmek, pek çok kişi ve kuruluş tarafından aleyhine yürütülen kampanyaların etkinliğini azaltabilmek hem de kendi değerlerini, hedeflerini, ilkelerini, insanının pek çoklarında bulunmayan olumlu özelliklerini anlatabilmek amacıyla dış tanıtım faaliyetlerinde bulunmuştur ve bulunmaktadır. Bu çalışma dahilinde dış tanıtım kavramı teorik olarak belirli açılardan ele alınmış ve Türkiye'nin dış tanıtım faaliyetleri nedeniyle yapmış olduğu harcamaların etkinliği de ölçülmeye çalışılmıştır.

Tanıtma, bir ülkenin kamuoyunda olumlu bir imaj yaratmak amacıyla çeşitli iletişim tekniklerinden yararlanarak açık, sürekli ve yoğun şekilde yürütülen bilgilendirme faaliyetleridir. (Hacıoğlu 1992 : 125). Dış tanıtım ülke hakkında olumlu bir imaj oluşturmak, varsa yanlış düşünce ve ön yargıları ortadan kaldırmak, bütün bunların sonucunda da bir ölçüde de olsa ekonomik kazanç sağlamak amacıyla reklam, halkla ilişkiler, propaganda ve enformasyon gibi yöntemler kullanarak, hedef kitlelere yönetilen aydınlatıcı faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.

Turizm talebi konusunda yapılan bir çok araştırmada dış tanıtım önemli bir değişken olarak saptanmıştır. Reklam ve propaganda gibi araçlardan yararlanılarak gerçekleştirilen dış tanıtımın talep üzerindeki en önemli etkisi, bir turistik bölge ya da ülke konusunda tüketiciyi haberdar etmesi ya da bilgi vermesidir. Bu faktörün mevcut turizm talebini artırmaya yönelik etkisi olacağı gibi, potansiyel talebi de harekete geçirme gücü vardır. Potansiyel turistleri efektif turistler haline getirme amacı güden, bir ülkenin veya bölgenin turizm değerleri hakkında bilgi vererek görmeye ikna edecek nitelikteki çalışmalara, gayretlere turizm propagandası adı verilir.

Başlıca tanıtım araçları, dış tanıtımın yürütülmesi sırasında kullanılan Reklam, Propaganda, Halkla İlişkiler ve Enformasyon faaliyetleridir. Reklam, firmanın ya da aracı kullanan örgütün hedeflenen kitlelere, alıcılara, inandırıcı haberleşmeyi yaydığı önemli faaliyetlerden birisidir. Reklam, açık firma adı altında, ücretli araç-

lar yolu ile yönetilen, kişisel olmayan haberleşme biçimlerinden oluşur (Kotler 1984 : 322).

Halkla ilişkiler, temas halinde bulunulan muhtelif kitlelerle iyi ilişkilerin kurulması, kamuoyunda olumlu bir imajın oluşturulması, uygun olmayan dedikodu, söylenti, olayların ortadan kaldırılması faaliyetidir. (Kotler 1994 : 508). Halkla ilişkiler ürünler, insanlar, mekanlar, fikirler, faaliyetler, organizasyonlar ve hatta toplumlar ile ilgili olarak kullanılabilir. Ülkeler halkla ilişkileri daha fazla turist ve yabancı yatırımcı çekmek, uluslararası destek sağlamak amacı ile kullanırlar.

Enformasyon bir durum ve olay hakkında, bir kaynaktan bir hedefe, onu aydınlatmaya dönük her türlü bilgi iletilmesi sürecidir. Enformasyon aydınlatma işlevini, o ülke toplumunun politik, ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına göre değişik statü, yön ve içeriklerde yerine getirir. Bir kısım ülkede enformasyon kısmen özel sektör, kısmen de kamu sektörünün elinde iken, diğer bir kısım ülkelerde tümüyle devletin kontrolü altında gerçekleştirilen bir faaliyettir. (İnceoğlu 1985 : 55).

Dış tanıtım turizm açısından önemlidir. İnsanların ilgilerinin bir ülkenin, bölgenin mal ve hizmetleri üzerine çekmek, onlara bu konuda bilgi vermek, eğitmek, bazı telkinlerde bulunarak hafızada bir imaj yaratmak, zihinlerde bir inanç meydana getirmek suretiyle turistik mal ve hizmetleri satın almaya yöneltmek, böylece, kısmen sosyal fakat sonuçta ekonomik çıkara ulaşmak için yararlanılan teknikler bütünüdür (Oral 1994 : 12). Dış tanıtım sayesinde insanların dikkatini turistik mal ve hizmetlerin üzerine çekmek, onlara bu mal ve hizmetlerin fiyatları, özellikleri, kaliteleri gibi konularda bilgi verme, telkinde bulunma ve bunun sonucunda da hedef kitle veya kitlelerin nezdinde olumlu bir imaj yaratma şansına sahip olunabilmektedir.

Kültür Bakanlığı, Türkiye'nin tarihi ve kültürel değerlerinin tanıtılması amacı ile, bu değerlerin yurt dışında sergilenmesine yönelik olarak, yurt dışında sergiler düzenlemekte, bünyesinde bulunan sanatçıların yurt dışında gerçekleştirdikleri temsillerle ülkenin tanıtımına olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. Ülkenin imajı ve bu imajı olumlu yönde geliştirecek tanıtma faaliyetleri Türkiye'ye yönelik turizm talebini etkileye önemli bir unsur olarak nitelendirilebilir. Ülke tanıtımına yönelik çabaların etkili olması, ülkeye yönelik turizm talebinin artmasına neden olacaktır.

SONUÇ

Bütün dünyada farklı kültürler cazibe merkezidir. Halk kültürü ürünlerini tanıtarak uluslararası platformlara taşıyan devletler uluslararası ilişkilerde başarılı olmuşlardır. Dünyanın her toplumundaki bireyler kendi özgün kültürlerinde bulamadıkları ve göremediklerini dünya kültüründe bulmakta ve kendilerini bu kültürle özdeşleştirmektedir. Küreselleşme, en küçük bir kültürel farklılığı bile vurgulayarak, elektronik medya aracılığı ile bunu tüm dünya kamuoyunun dikkatine sunarak, kül-

türel farklılıkların korunması ilkesi anlayışını yaygınlaştırmaktadır. Küreselleşmenin kültürel ayağının ikinci sonucu, özellikle tüketici davranışını etkileyerek, dünya çapında kültürel bir örneğin önünü açmış olmasıdır. (Kongar, 1997 : 3).

Medya, halk kültürü ürünlerinin sergilendiği, sunulduğu, tanıtıldığı önemli elektronik ortamdır. Elektronik kültür ortamının en etkili aracı internet ve TV'dir. Farklı iletişim araçlarıyla geleneksel halk kültürü ürünleri medyanın büyüdü dünyası aracılığıyla yurt dışına taşınarak uluslararası ilişkilerde geniş tanıtım olanağı sağlar. Medya, iletişim yoluyla uluslararası boyutta yayın yapan kanallar aracılığıyla halk kültürü ürünlerinin daha etkin bir şekilde diğer ülkelerle paylaşılmasını sağlarken uluslararası tanıtıma hizmet eder. Medya ve iletişim alanında çalışanlarla halk bilimciler ve kültür bilimcilerle yürütecekleri ortak çalışmalar yeni yaklaşımlar, bakış açısı yorumlar ortaya koyacakları uluslararası ilişkiler olumlu olacaktır.

Araştırmalara dayanmayan, ticari amaçlarla günü kurtarmaya dayanan halk kültürü tanıtımları yarardan çok zarar getirecektir. Anadolu kültürüyle ilgili araştırmalara başvurulmadan kulaktan dolma bilgilerle, günü kurtaran "Yabancı nasıl olsa bilmez." yanlış anlayışıyla sözde tanıtımlara sık sık rastlıyoruz. Bugün halk kültürünün uluslararası ilişkilerde değerlendirilmesinde sorunlar vardır. Bunu da konunun görmezden gelinip, araştırmalar yapılmamıştır. Konunun uzmanı olmayan halk kültürünün gönüllü taşıyıcıları olan iyi niyetli derlemecilerin bireysel gayret ve çabaları yetmemektedir.

Mutfak kültürü, halk oyunları, şenlikler ve eğlenceler, el sanatları, giyim kuşam, müzik, maddi kültür, mevsimlik törenler: Hidrellez ve Nevruz, yaylacılık, seyirlik oyunlar, cirit, yağlı güreş, inanç merkezleri, Karagöz ve Hacivat, aşıklık geleneği ve aşık atışmaları, deve güreşi, horoz dövüşü, konar-göçer kültür, halk mimarisi, ritüel ve dinsel içerikli törenler, alternatif tıp v.b. uluslararası ilişkilerde kullanılabilir.

Halk kültürü değerlerin uluslararası ilişkilerde nasıl kullanılacağı göz ardı edilmiştir. Halk kültürünün tanıtılması politikalarında geç kalındığı için bir çok hatalara düşülmüştür. Halk kültürüne zarar veren uygulamalar denetlenip önlenmelidir.

Ulaşım ve iletişim devrimlerinin: Dünya'yı daha daha küçülttüğü, insanları birbirine daha yakınlaştırdığı bu çağda küresel işbirliğinin birlikte çalışıp birlikte yaşamının insanlık için mutluluk dolu yarımlar yaratma nedeni olmalıdır. Bunun yolu uluslararası diyalog ve işbirliğinden geçer. Tarihi mirasımızı, kültürümüzü korumak çiçeklenerek büyüyen, can bulan bize ait tüm zenginlikler, güzellikler hepimizindir. Bunlar aynı zamanda insanlığın da ortak malıdır. Halk kültürü ürünlerinin uluslararası ilişkilerde kullanılması kültürel mirasın yaşatılıp evrensel kültüre kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

Akman, Haşim,1994, “Televizyon” Thema Larause, Milliyet Yay., İst.

Artun (Erman), 2000, “Halk Kültürü ve Folklorun Türk Kültüründeki Yerine Kültürel Değişim ve Gelişim Açısından Bakış” Adana Halk Kültürü Araştırmaları 1, Adana, Epsilon Ofset.

Baskom, William, 1963 “Four Funtion of Folklore” akt.:Günay.1985:3),The Journal Of American Folklore S.67

Başgöz, İlhan, 1996, “Protesto:Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu), Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, Ankara.

Boyras, Şeref,2001, “Halk Kültürü Unsurlarının Televizyon Reklamlarında Kullanılması”, Milli Folklor, S.49. Feryal Mat., Ankara

Günay, Umay, 1985, “Folklor Mahsullerinin Tabiatı” Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, Tebliğler C.II, İstanbul

Günay, Umay, 1996, “Folklor, Reklam ve Tarhana”, Milli Folklor, S.31-32, Feryal Matbaacılık, Ankara

Kongar (Emre) 1997, Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür, Kaynak: www.kongar.org/makaleler/mak_ku.phb.

Meadel, Cecile, 1994, “İletişim Araçları”,Thema Larause, Milliyet Yay.,İstanbul

Oğuz, Öcal, 2001, “Küreselleşme ve Ulusal Kalıt Kavramları Arasında Türk Halk Bilimi” Milli Folklor, Feryal Mat.,Ankara

Özdemir, Nebi, 2001, “Halkbilimi>Kültürbilimi ve Medya”, Milli Folklor, S.49, Feryal Matbaacılık, Ankara

ANADOLU KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMU VE KÜLTÜRÜN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KATKISI

Mehmet Emin AVŞAR*

Öncelikle kültür kavramının tanımıyla konuya giriş yapalım. ‘Kültür:1) Tarihsel toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün özdeksel ve tinsel değerler ile bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren amaçların tümü. 2) Bir toplum ya da halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat yapıtlarının tümü. 3) Usavurma, beğeni ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi.’ (TDK Öztürkçe Sözlük)

Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi kültür, doğası gereği etkilemeye ve etkilenmeye çok açık bir nitelik taşımaktadır. Anadolu kültürü ise tam bir mozaik örneğidir. Belki de dünyada bu denli hareketli bir bölge daha olmamıştır. Milattan önce 2500-2000 yıllarında Anadolu yarımadasında yaşayan ilk bilinen yerleşik halk olan Hititlerden başlayarak sayısız uygarlık Anadolu kültürüne katkıda bulunmuştur. Hititler, Urartular, Frigler, Lidyalılar, İonlar, Hellenler, Romalılar, Selçuklular, Bizanslılar, Osmanlılar, Osmanlı İmparatorluğunda yer alan Türkler, Araplar, Rumlar, Ermeniler, Kürtler, Türkmenler, Arnavutlar, Balkan göçmenleri vb. okul yıllarından bildiğimiz toplumlardır ve daha nicelerinden söz edilebilir. Anadolu, bu toplumlar arasındaki savaflara sahne olmakla hem çok acı çekmiş hem de bu kültürlerin sentezi yoluyla özellikle sanatsal değerler açısından çok zenginleşmiştir. Dönemsel özellikleri aktarmak bakımından fotoğraflar, minyatürler, gravürler, seyahatnameler çok yararlı kaynaklardır.

‘Gizemli Doğu bilindiği gibi çok eski çağlardan beri Batılıların ilgisini çekmiş, bu ilgi sayısız seyahatnameye, resim ve edebiyata yansımıştır. Fotoğrafın bu alanda kullanılmasıyla ise bize benzersiz bir belge kaynağı aktarılmaktadır. Geçmişteki uçsuz bucaksız Osmanlı İmparatorluğunun topraklarını, evlerini, insanlarını bize bu fotoğraflar anlatmakta, bugün artık yok olmuş anıtları, çevremizin şaşırtıcı değişimini bu soluk yansımalarda görmekte, dersler çıkarabilmekteyiz.’ (Türkiye’de Fotoğrafın Öncüleri)

‘Sözelimi Hitit tipi düz damlı kerpiç evler, Güneybatı Anadolu’daki beşik çatılı Likya tipi ağaç yapılar, Hititlerden beri değişmeyen duvar tekniği, ya da her birini Hitit çağında gördüğümüz üstü paralarla ve pullarla süslü fes biçimli kadın başlığı, uzun Mevlevi külahı, Karagöz ışkarlığı, sivri ucu kalkık çarık, kağı, kökeni Karia uygarlığından gelen iki yüzlü Bektaşî baltası, kaynakları Friglere kadar giden

* Celal Bayar Üniversitesi

halk ezgileri... gibi.' (Anadolu Uygarlıkları, sayfa 33)

Minyatürlerde ise dönemin kültürel özelliklerini görmek mümkündür. Çeşitli mesleklerden, çeşitli dinlerden insanlar özel giysileri içinde topluluklar halinde şenlikler yapmaktadırlar; sazadeler müzik yapmakta, köçekler, orta oyuncular, soytarılar, köçekleri taklit eden yüzü maskeli curcunabazlar, çengiler gösteriler yapmaktadırlar. Nakkaş Osman'ın Minyatürlerinde ordu sefere çıkmadan önce düzenlenen şenlikler, çeşitli din ve etnik kökende esnafların oluşturduğu loncaların geçit alayları çok güzel çizilmiştir. Evliya Çelebi, Eremya Çelebi seyahatnamelerinde pek çok gözlemlerini bize aktarmışlardır.

Kültürler arası etkileşme ve ilişkilere en çok katkısı olan ögelerden birisi de İpek Yolu gerçeği olmuştur. Anadolu Yarımadası, Çin, Hindistan, Türkmenistan, İran ve Avrupa arasında yalnız ticari ilişkilerin değil kültürel ilişkilerin de kurulmasına katkı sağlamıştır. Bu arada da kendi kültürel zenginliği de büyük ölçüde artmıştır.

Anadolu için bu örneklemeleri çoğaltmak mümkündür. Biz Anadolu'nun hangi bölgelerinde hangi uygarlıkların daha etkili olduğunu kabaca sınıflandırmakla yetinelim.

Doğu Anadolu Bölgesi: Transkafkaslar (Kafkasların güney ve batı bölümlerinde yaşayan Ermeniler, Gürcüler, Lazlar), Türkler, Kürtler, Çerkezler.

Doğu Karadeniz Bölgesi: Orta Avrupa ve Balkan kökenli halklar, Grek kolonileri, Ortodoks Rumlar, Transkafkaslar.

Batı Karadeniz Bölgesi: İstanbul ve Balkan kültürü.

Trakya Bölgesi: Balkan göçmenleri, Türkler.

Marmara Bölgesi: Yerli halkı (manavlar), Balkan göçmenleri, Arnavutlar, Tatarlar, Transkafkaslar.

Batı Anadolu Bölgesi: Truvalılar, Luvviler, Hint Avrupa kökenli halklar (Lidya Krallığı ve kıyı bölgelerde Grek kolonileri), Türkler, Pomaklar, Boşnaklar, Arnavutlar.

Orta Anadolu Bölgesi: Hatitler, Hititler, Asur Ticaret kolonileri, Frigalılar, Fransa'dan gelen Galialılar, Romalılar, Türkler, Ermeniler.

Akdeniz Bölgesi: Kariyalılar, Likyalılar, Panfilialılar, Çukurova'da Kilikyalılar, doğuda Aremi kökenli halklar, Toroslarda Türkmenler, Yörükler, Türkler.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Mezopotamya kültürü, Geç Hitit Şehir devletleri, Kürtler, Türkler, Araplar, Süryaniler, Ermeniler, Asuriler, Yörükler, Kaldaniler.

Anadolu Kültürünün oluşumu bölümünü bir alıntı cümleyle bitirelim: 'Bugünkü Türkler Anadolu tarihinde yaşamış bütün kavimlerin çocuklarıdır. Türkler bu nedenle ülkelerindeki eski uygarlıkları yalnız kendi ulusal varlıkları değil aynı za-

manda bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir'. (Anadolu Uygarlıkları, sayfa 29) Aslında bu cümleyi 'etmektedir' yerine 'etmelidir' diye bitirmek belki daha gerçekçi olabilir ve yalnız Türkler için değil tüm öteki uluslar için de bu gereklilik söz konusudur. Çünkü günümüzde zaman zaman miras kavgalarına tanık olmakta; 'imambayıldı size değil bize ait' gibi tartışmaların yapıldığını görmekteyiz. Kültürel mirasa sahip çıkmak, ama bunu yaparken objektif çalışmak, bilimsel verilere dayanmak çok önemlidir.

Anadolu için mozaik benzetmesi yapmıştık. Bugün gelinen noktada artık dünya da giderek küçülen bir mozaik küre haline gelmiştir. Kitle iletişim araçları ve ulaşım kolaylıkları dünyayı gerçekten de küçülmüştür. Bu anlamda kültürel ilişkilerde son yıllarda çok daha etkili bir duruma gelmiştir. Son otuz kırk yıllık somut bir örnek verecek olursak: öğrencilik yıllarımda çok az sayıda halk oyunları grubu yurt dışına çıkmakta iken bugün gerek yurt içi gerek yurt dışında pek çok uluslararası festival düzenlenmekte, çocuk, genç, yaşlı pek çok insan yolla birbirlerinin özellikle yerel dans, müzik ve giysilerini, kimi geleneklerini tanıyabilmektedir. Bildirinin başında yaptığımız kültür tanımları arasında 'usavurma, beğeni ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi'de vardı. Örneğin öğrenci değişim programları, gençlik kampları bu anlamda kültürel gelişime ve ilişkilere katkısı olan etkili araçlardır. Kültürleri tanımanın kolaylaştığına ilişkin pek çok örnek verilebilir. Şimdi burada sorulması gereken soru şudur: Kültürel benzerliklerin sempati yarattığı bilinen bir gerçektir, peki kültürel farklılıklara yaklaşımımız nasıl olmalıdır? Bu farklılıklardan rahatsız mı olmalı yoksa onları insanlık adına zenginlik sayarak karşılaştırmalar yapıp yararlanmaya mı çalışmalıyız?

Gerçekçi bir yaklaşımla geçmişini inceleyecek olursak insanlık tarihinin çıkar kavgaları tarihi olduğunu, ne yazık ki döneme damgasını vuran olgunun barış değil savaşlar olduğunu görürüz. Özellikle yönetilen halklar açısından baktığımızda geçmişte de günümüzde de aslında halkların birbirlerinin kültürüne ilgili, saygılı ve hoşgörülü olduğunu, düşmanlıkları körükleyenlerin savaşlarda çıkar sağlayan çevreler olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu durumda uluslararası ilişkilerde kültürün katkı sağlaması için öncelikle sömürüden, her türlü bağınazlıktan uzak, gelişmeye değişmeye açık birbirine kültür empoze etmeye değil birbirini anlamaya ve bundan olumlu sonuçlar çıkarmaya dönük yaklaşımlar göstermek gerekir.

Buradan günümüzün can alıcı olgusu olan globalleşmeye geçecek olursak sermayenin küreselleşmesi biçiminde gerçekleşen bu durum giderek insanlık için tek tip kapitalist kültür oluşturma yolunda hızla ilerlemektedir. Dünyanın hemen her yerinde geçim derdiyle boğuşan insanlar yerel kültürlerinden hızla uzaklaşarak kapitalist çarkın bir dişilisi olabilmek için çaba göstermektedirler. Yerel kültürler nostaljik şenliklerin konusu olmaya mahkum gibi görünmektedir. Özgün giysilerin yerini dünyanın her yerinde tasarımı aynı olan mağazalarda satılan, aynı markalı, aynı tasarımlı giysiler almakta; insanlığın belki de ilk kültürel ürünü sayılabilecek müzik bile dev bir endüstri alanı olabilmektedir.

Dünyada giderek azgınlaşan çıkar kavgalarına dur diyemediğimiz sürece kültürel ilişkilerin, değil uluslararası ilişkilere, aynı ulus içinde farklı kültürlere sahip insanların ilişkilerine bile katkı sağlayamadığı çok acı örneklerini yaşayarak gördüğümüz bir gerçektir. Bütün dünyanın acilen bir barış kültürü oluşturmaya gereksinimi vardır. Savaşa karşı barış, düşmanlığa karşı dostluğu ve dayanışmayı, yeryüzünün sorunlarını da güzelliklerini de paylaşmayı savunan ortak bir barış kültürü oluşturamadığımız sürece bugüne dek kültür ve sanat alanında ürettiğimiz tüm değerleri ve güzellikleri yitireceğiz ne yazık ki.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akurgal Ekrem, Anadolu Uygarlıkları, 1989, Net Turistik Yayınları, İstanbul.

Lloyd Seton, Türkiye'nin Tarihi; Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları, 1998, TÜBİTAK, Ankara.

Türe Altan, Savaşın M. Yılmaz, Anadolu Antik Takıları, 2002, Goldaş Kültür Yayınları, İstanbul.

Gigord Pierre, Images d'emprime aux origines de la photographie en Turguie (Türkiye'de Fotoğrafın Öncüleri), Osmanlı Bankası, İstanbul.

And Metin, Kırk Gün Kırk Gece Osmanlı Düğünleri, Şenlikleri, Geçit Alayları, 2000, Toprakbank, İstanbul.

Boratav Pertev Naili, Folklor ve Edebiyat, 1982, Adam Yayıncılık A.Ş., İstanbul.

Bottomer T.B., Toplumbilim, 1977, Doğan Yayınevi, Ankara.

TDK Öztürkçe Sözlük, 1983, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ULUSLARARASI HALK OYUNLARI FESTİVALLERİNDE KİLİSE SEREMONİLERİ

Dr. Cengiz AYDIN*

Öğr. Gör. Abdurrahim KARADEMİR**

GİRİŞ

HALK KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİMİ

‘Folklor’, Anadolu’da bağımsız bir araştırma sahası olarak ilk kez, 19. yy.’da Osmanlı döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki çalışmalar, Cumhuriyet dönemi çalışmalarında bir anahtar görevi görmüştür. Folklor bizde bugüne kadar sırasıyla halkiyat, ilm-ül halk, halk bilimi ve son olarak da halk kültürü olarak anılmıştır. Bilimsel bir disiplin olarak kullanılmaya başlandığından beri farklı anlamlar yüklenip farklı biçimlerde yorumlanmasına rağmen, halk kültürünün öneminin günümüzde daha iyi anlaşıldığı görülmektedir.

Halk kültürünün çalışma alanı ve konuları başlangıçta köy kültürü ile sınırlı olmasına karşın bugün modern kent kültürünü de içermektedir. “Bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki tüm kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınırlandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada birleşmeye vardırılmayı amaçlayan bir bilimdir”¹ diye tanımlanan halk kültürüne, günümüzde daha farklı bir anlayışla yaklaşılmaktadır. Halk kültürü artık “Bu gün adına modern dönem dediğimiz bütün diğer siyasi, iktisadi, sosyal ve entelektüel öğelerin icadıyla ortaya çıkan tarihi ve toplumsal bir dönüşümün ürünü”² olarak kabul edilmektedir. Modern toplumla, bu toplumun içinde üretilen sanatsal iletişim formlarıyla yakından ilgilidir. Günümüzde hızla değişen ekonomi, değerler sistemi, toplumun karmaşık sosyal yapısı içinde barındırdığı kültürel çeşitlilik, halk kültürlerine farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Türkiye’de halk kültürleri denilince akla ilk etapta halk oyunları, halk edebiyatı, el sanatları, gölge oyunları gibi konular gelmektedir. Günümüz toplumlarında değişen ve yaygınlaşan ritüeller de halk kültürünü oluşturmaktadır. “Modern top-

*Ege Üniversitesi D.T.M.K. Müdür Yrd. T.H.O. Bölüm Başkanı

** Ege Üniversitesi D.T.M.K. T.H.O. Bölümü İcra Ana Sanat Dalı Başkanı

¹ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi*, Kültür Bakanlığı Yayını, 2.baskı, Ankara, 2000, s:15.

² Arzu Öztürkmen, *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s:271.

lumlar da efsane üretip gündelik hayat tecrübelerini hikayeleştirebilirler. Bu hikayelerini yeni anlatı türleri olarak sınıflandırabilirler. İş yerlerinde sekreterlerimizin, uçak koridorlarında hosteslerimizin, ‘sahne’ performansı veya kumaşçı dükkanlarında satıcıların top top ruloları üç-beş kol hareketiyle beş-on saniye içinde yayan ve toplayan ritüalistik hareketleri, toplumsal kültürümüzün içinden çıkan beden dili türleridir. Evlerin, marketlerin, toplu taşıma araçlarının içlerinin ‘ince tanzimi’ de kuşkusuz bireylerin toplumla karşılaştıkları mekanlarda dışa vurdukları sanatsal ifadelerdir.”³ Sonuç olarak bugün içinde bulunduğumuz toplumların halk kültürü ürünleri çok çeşitli ve zengindir. Buna rağmen özellikle ülkemizde ve dünyanın bir çok ülkesinde halk oyunları, geçmişte olduğu gibi, halk kültürünün en popüler dallarından biri olma özelliğini sürdürmektedir.

HALK KÜLTÜRÜNÜN POPÜLER DALI: HALK OYUNLARI

“Ait olduğu toplumun kültür değerlerini yansıtan, bir olayı, bir sevinci, bir üzüntüyü ifade eden, orijini itibariyle din ve büyüyle (majik ve kültik) ilişkili olan, müzikli (bir müzik aleti eşliğinde veya müzik aleti olmaksızın el ve ayaklarla tempo olmak, tutmak suretiyle) olarak tek kişi veya gruplar halinde icra edilen ölçülü, düzenli hareketlerdir”⁴ diye tanımlanan halk oyunları, kostüm, müzik ve hareket bakımından ülkemizde ve dünya ülkelerinde sahne sanatlarından da destek alarak gelişmiş, kültürel alanda, uluslararası etkinliklerde yararlanılmaya başlanmıştır.

ULUSLARARASI HALK OYUNLARI FESTİVALLERİ

Erken Cumhuriyet döneminde milli oyunlar⁵ olarak tanımlanan halk oyunlarının, ülkemizde ilk kez uluslararası nitelikli olarak Balkan Festivali’nde sergilendiğini hepimiz bilmekteyiz. I. Dünya Savaşı’ndan sonra düzenlenen, Atatürk’ün içinde yer aldığı bu festivalde Atatürk’ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” sözleri, bütün katılımcı ülkelere halk oyunları aracılığıyla bir kez daha duyurulmuştur. Daha sonra halk evleri ve bu dönemde kurulan değişik folklor dernekleri bir çok uluslararası festivallerde ülkemizi aynı amaçla temsil ederek Anadolu kültürünü ve geleneklerini bu yolla tanıtmada öncü olmuştur.

1930’larda bizimle başlayan bu festivallerin, II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da yoğunlaştığını görmekteyiz. Buna bağlı olarak farklı amaçlı, ulusal ya da yerel etkinliklerde halk oyunlarının sergilenmesi ivme kazandı. 1970’lere gelindiğinde or-

³ Arzu Öztürkmen, a.g.e, s: 274.

⁴ Türker Eroğlu, *Sahne Düzeni Uygulamasının Gerekliği*, Ankara, 1988.

⁵ Arzu Öztürkmen, a.g.e, s: 223.

ganizasyon ve katılımcıların bir takım ortak kurallar çerçevesinde birleştiği uluslararası nitelikli büyük çaplı organizasyonlar yapılmaya başlandı. Bu arada uluslararası nitelikli CIOF adında bir birlik ortaya çıktı. 1980'li yıllarda TRT kurumu büyük bir organizasyon yaparak *uluslararası çocuk halk oyunları festivallerinin* dünyada gelişmesine ve çoğalmasına öncülük etti.

Kısaca iletişimin süratle geliştiği bu süreçte toplumlar, kendi geleneksel kültürlerini, olduğu gibi veya bir takım teknikleri kullanarak yeniden oluşturup ön plana çıkarma eğilimine hız verdiler. Hem kendi sosyo-kültürel yapılarını geliştirme hem de başka toplumların kültürlerini etkileme mücadelesi verdiler. Hiç kuşkusuz bu mücadele alanlarında biri de uluslararası halk oyunları festivalleridir. Zira tanıtım ve etkileme süreçlerinin en kolay yaşandığı bu organizasyonları gerçekleştirmek çok büyük çabaları gerektirmektedir. Öte yandan organizasyonları gerçekleştirenler, ulusal ve yerel yönetimlerinden de kolayca destek görmekte-dirler. Organizasyonların çarpıcı ve etkileyici olması bakımından, planlama ve tanıtım aşamasında yerel yönetimlerin, her zaman organizasyonun içinde ve en etkin konumda oldukları bilinmektedir.

Değişik amaçlarla başlayıp gelenekselleşen bu organizasyonlar daha çok Avrupa ülkelerinde yaz aylarında yoğun olarak yapılmaktadır. Ülkemizden de çok sayıda grubun katıldığı bu festivalleri;

- 1) Yarışma nitelikli
- 2) Gösteri nitelikli,

Katılan grupların niteliği açısından,

- 1) Profesyonel,
- 2) Yarı profesyonel,
- 3) Amatör

olarak sınıflandırmak yerinde olacaktır.

Hangi sınıfta yer alırsa alsınlar asıl amaç katılımcı ülkelerin halk oyunları performanslarının sergilenmesidir. Katılımcılar, önceden hazırladıkları kendi ülkelerinin halk oyunları ürünlerinden oluşan repertuarlarını, organizasyon komiteleri tarafından önceden hazırlanan program doğrultusunda sunarlar. Bu programlar çoğunlukla şov amaçlı olduğundan gösterime sunulan repertuarlar da çoğu kez bu amaca uygun hazırlanmış olmaktadır.

KİLİSE SEREMONİLERİ

Bu festivallerde grup seçimi, yukarıdaki sınıflamaya göre farklı biçimlerde yapılmaktadır. Ancak, organizasyon komitelerinden bazıları; halk oyunlarının sergilenmesinin yanı sıra, halk mutfağından örnekler, küçük el sanatları ürünlerinin sergilenmesi ve satışının yapılabileceğini bildirir. Bununla birlikte ayrıca Pazar günü kilisede yapılacak seremoniden söz eder. Bu seremonideki katılımcı her gruptan, kendi dini müziklerinden örnekler sunması istenir. Küreselleşmenin söz konusu olduğu günümüzde, inanç sistemlerinin, diğer bir deyişle, dinlerin buluşacağı bir tören olması nedeniyle son derece hassas ve önemli olan bu konunun, atılacak adımlar ya da uygulanacak pratikler yoluyla kültürler ve dinler arası diyaloga yol açabileceği düşünülmesi gerekir. Bu nedenle de bu konu katılımcılar tarafından katılımdan önce ele alınmalı ve gerekli hazırlıklar önceden tamamlanmalıdır diye düşünmekteyiz.

Konunun hassasiyeti bakımından bu noktada din antropolojisine göre dini kısaca tanımlamakta yarar var. Antropolog Murdoc'a göre, bütün toplumlarda doğa üstü varlıkların kabulü ve dinsel törenlerin varlığına tanık oluruz. Hepsinde ruhlar, ölümden sonraki yaşam, dinsel törenler, cenaze törenleri, yas tutma, büyüsel işlemlere geniş ölçüde rastlanır ki bu hususlar evrensel niteliklidir. Din, doğa üstüne olan inanç ve bu inancı izleyen zihinsel tutum ve davranış biçimlerinden oluşur.

Dinin toplumdaki önemini vurgulayan yazarlar da vardır. Bunlar herhangi bir kültürün yalnızca dine bağlı olarak ortaya çıkabileceğini ve gelişebileceğini savunurlar (Thomas Eliot gibi). Bu bağlamda din ve kültürün gelişmesi birbirinden soyutlanamaz. E. Durkheim'ın din tanımı, yukarıda değinilen hususları doğrulamaktadır. Ona göre din: "Kutsal, yani birbirinden ayrı ve yasak nesnelere ilgili olan inançlardan ve belirli tapınma yöntemlerinden oluşmuş ortak bir sistemdir."⁶ Demek ki inanç ve tapınma (ibadet), dinin iki boyutunu oluşturmaktadır. Bu iki boyut da kutsallık ve yasak ilkelere dayalıdır.⁷

Yine antropologlara göre dünyanın bazı yörelerinde inançsızlara da rastlanmaktadır. Bunlar ruhlara, tanrıya, ölümden sonraki yaşama inanmazlar.⁸

Dinin birey bakımından da anlamı vardır. Din, insanlardaki doğal üç ruhsal eğilimin toplumsallaşmasıdır ki bunlar; korunma içgüdüğü, merak, sevgidir.⁹

Dinle birlikte dini müzik ve dans da doğmuş, zaman içinde gelişerek yaygınlık kazanmıştır. Bu müzik türü insanlara kendilerini daha huzurlu ve mutlu hissettirmektedir. Bu bakımdan da kilise seremonileri sırasında halk oyunu topluluklarının

⁶ Mahmut Tezcan, Kültürel Antropoloji, Ankara, 1997, s:138.

⁷ Mahmut Tezcan, a.g.e, s: 138.

⁸ Mahmut Tezcan, a.g.e, s: 138.

⁹ Mahmut Tezcan, a.g.e, s: 138.

kendi inanç sistemlerindeki dini müziklerden icra etmeleri bu festivallere bir ayrıcalık katmaktadır. Bu seremonilerde bulunan gruplardan birer kişi, kilisede bulunanlara kendi dilleriyle ortak bir iyi niyet mesajı vermektedir. Bu mesaj insanlık, barış, kültürler adına, sevgi ve hoşgörü teması taşımaktadır. Böylece kilise seremonilerinde verilmek istenilen kardeşlik, barış, sevgi, yardımseverlik, saygı ve bu tür konuların algılanıp uygulanmasına katkı sağlamaktadır. Bu atmosfer, grupların daha iyi kaynaşıp birbirlerinin inanç sistemlerini bir nebze olsun yakından tanıma fırsatını doğurmaktadır. Bu tür olanaklar, başka inanç sistemleriyle tanışan kişilerin bu sistemleri daha yakından incelemesine de ortam oluşturur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Avrupa'da, özellikle Fransa ve Belçika'da bir çok uluslararası halk oyunları festivallerinde uygulanmakta olan kilise seremonilerinin, doğrudan olmamakla birlikte misyonerlik içerebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, bilinçli ve hazırlıklı olması halinde bu uygulamanın katılımcılar nezdindeki kazanımları da azımsanamaz.

Katılımcıların, özellikle ülkemizden giden yarı profesyonel ve amatör grupların kilise seremonileri hakkında kendilerinden istenilenleri çok iyi anlamaları gerekmektedir.

Bu seremoniler inanca dayalı kültürlerin sergilenmesi olarak değerlendirilmeli, gruplar, kendilerine ayrılan süre içinde konu anlatım ve duygu yönünden en etkili dini müzik repertuarlarını oluşturmalıdır.

Hazırlanan repertuarların sunumu sırasında dini duyguları en yoğun biçimde ön plana çıkaracak çalgı seçimi yapılmalıdır.

Repertuar solo ve koro nitelikli müzikler içermelidir.

Sunum için seçilen giysi uygun ve temiz olmalıdır.

Kilisedeki davranış, tertip ve düzene özen gösterilmelidir.

Her şeyden önemlisi, bu tür seremonilere katılmaya karar verdikten sonra tüm bu hazırlıkların titizlikle yapılması gerekmektedir.

Bizler kilise seremonilerini farklı dinleri ve kültürleri kaynaştırma olarak algı-larken, inançların ve kültürlerin farklılığını sindiremeyenlerin yarattığı şiddet ve terör insanlık adına utanç verici bir tablodur. İletişim ve bilgi çağını yakaladığımız bu yüzyılda bir yandan küreselleşme süreci yaşanırken diğer yandan da kimlik anlamında algılanan ve kullanılan halk kültürünün, toplumlararası iletişime, barışa, sevgiye, saygıya ve hoşgörüye daha fazla katkı sağlamasını diliyoruz.

KAYNAKLAR

Eroğlu, Türker; Sahne Düzeni Uygulamasının Gerekliği, Ankara, 1988.

Örnek, Sedat Veyis; Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayını, 2.baskı, Ankara, 2000.

Öztürkmen, Arzu; Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Tezcan, Mahmut; Kültürel Antropoloji, Ankara, 1997.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER - İLETİŞİM SÜRECİ - HALK KÜLTÜRLERİ

Emir Cenk AYDIN*

Uluslararası ilişkiler, diğer tüm ilişki türleri gibi bir iletişim sürecidir. İletişim sürecinin sağlıklı çalışmasının şartı, kaynak ile hedef arasında bir ortak tecrübe alanı oluşturmaktır. Hiçbir ortaklığı olmayan iki nokta arasında herhangi bir mesajın istenen doğruluk ve etki ile iletilmesi veya iletinin hedef tarafından kabulü olası değildir. En genel anlamda devletler arası ilişkiler bütünü olarak tarif edebileceğimiz diplomasi, kuralları ile de bu ilişkilerin tarz ve yapısını belirler. Diplomatik protokol de diyebileceğimiz bu kurallar bütünü, değişik toplumsal, ekonomik ve siyasi sistemlerden gelen kişiler arasında sık sık yaşanan yanlış anlamaları azaltmak, devletler arasında doğru iletişim iklimlerinin yaratılmasını kolaylaştırmak konularında da aşamalar kaydedilmesine neden olmuştur. Diplomatlar, işi diplomasi olan kişilerdir ve görevlerini yerine getirebilme konusunda diplomatik protokolün önemli bir yeri vardır.

Uluslararası arenada boy gösteren devletlerin sayısı, 20.yy.ın özellikle ikinci yarısında bir hayli artmıştır. 1920'li yıllarda bu devletlerin sayısı 20- 25 civarında iken, bu sayı 1970 lerde 150'yi geçmiştir. Bu süre içerisinde dünya coğrafyasında birçok yeni devlet bağımsızlığını ilan ederek, siyasi harita üzerindeki yerini almıştır. Bu sayısal artış, beraberinde getirdiği kültürel ve ekonomik çeşitlilik nedeniyle, eski egemen devletler diplomasisinin yerine, dünyamızı daha girift, karmaşık ve yoğun bir diplomatik iklime sevk etmiştir. Önceleri daha iki taraflı olan diplomasi, artık çok taraflıdır. "Daha onsekizinci yüzyıla değin, diplomasi, iletişimin iki yönlü kalıpları içinde sürüp giderken, ondokuzuncu, özellikle yirminci yüzyıldan itibaren diplomatik ve teknik alanda gelişen uluslararası örgütler içinde çok yanlı iletişime dönüşmüştür. Sonra, birbuçuk yüzyıl öncesine değin siyasal ve askeri sorunlar ve hane-danlık konuları ile sınırlı olan dış ilişkilerin alanı bugün çok genişlemiş, insanoğlunu ilgilendiren hemen hemen tüm konuları içine almıştır."¹

Devletlerarası ilişkilerde esas olan, diplomasiinin dünya siyasetine yön veren ve ülkelerin dünya üzerindeki etkinliğini ve itibarını belirleyen önemli bir unsur olmasıdır. Devletlerarası ilişkilerde bir iletişim biçimi olan diplomasi, devletlerin birbirleriyle ilişkiye girmesinin usul ve esaslarını belirlerken, iletişimin sınırlarını ve kurallarını da çizmektedir. "Tıpkı **kişilerarası iletişim**, **kurumlararası iletişim** olguları gibi **devletlerarası iletişim** 21.yy ın bir gereğidir."

*Ege Üniversitesi D.T.M. Konservatuvarı

¹ Mehmet Gönlübol, **Uluslararası Politika –İlkeler- Kavramlar- Kurumlar**, Siyasal Kitabevi, Ankara- 2000, s. 115.

“Günümüzde, uluslararası kamuoyunun gittikçe artan etkisi; küreselleşme ile ulusların daha yakın bir iletişim haline girmesi ve dünya siyasetindeki yeni açılımlar, diplomasinin tek başına etkisiz kalmasına sebep olmaktadır. Devletlerin uluslararası etkinliklerini arttırmalarının ve her şeyden önemlisi dünya arenasında itibarlı konuma gelmelerinin en önemli yolu, **diplomatik halkla ilişkilerdir**.

21.yy Bilgi ve İletişim Çağı’nda, diplomasinin kuralları, devletlerarası ilişkilerde yetersiz kalmakta, ancak uluslararası halkla ilişkiler stratejileri ile desteklendiği ve diplomatik halkla ilişkiler konsepti oluşturulduğu taktirde hedefi yakalamaktadır.”²

Diplomatik halkla ilişkiler, birtakım teknikleri olan ve uzmanlaşmış ekip gerektiren bir uygulamadır. Diplomatik halkla ilişkiler tekniklerinden lobcilik ve kriz yönetimi kadar önemli olan biri de **propaganda** dır.

“Yakın zamanlara değin diplomasi ile dış politika birçok ülkelerde sadece bir avuç insanın ilgilendiği konulardı. Sokaktaki adamın siyasal sorunlarla ilgilenmeye başlamasıyla gelişen **yığın politikası** ve değişik uluslardan oluşan kişiler ve gruplar arasında temasların artması sonunda, dış politikanın psikolojik ve kamuoyu ile ilgili boyutları giderek önem kazanmıştır. Hükümetlerin bilinçli ve maksatlı olarak diplomatları ve propagandacıları aracılığı ile yabancı halkların tutumunu veya davranışlarını etkileme çabasına girişmeleri, uluslararası ilişkilerin yeni gelişen yönlerinden birini oluşturmaktadır.

Modern teknoloji, özellikle göze ve kulağa hitap eden araçlardaki önemli gelişmeler, çağımızda propagandanın etki alanı ve etkinlik derecesini çok arttırmış, bu öge ikinci dünya savaşından bu yana dış politikanın geleneksel araçları arasında önemli ve özerk bir yer almıştır. Morgenthau’nun da dediği gibi dış politikanın amacı “rakibin fikrini değiştirerek kendi çıkarlarının gerçekleşmesini sağlamak” olduğuna göre, kafaların kazanılması için yapılan bu mücadelede propogandanın önemli bir yeri olacağı açıktır. Propaganda, diplomaside olduğu gibi **çkarların manipüle edilmesi**, yada savaş durumundaki gibi zor kullanılmasını gerektirmeden, insan kafasının doğrudan yöntemlerle biçimlendirilmeye çalışılmasıdır.

Geçen yüzyıllarda ve içinde bulunduğumuz dönemde insanların kafalarını çelen **büyük** felsefeler çoğu kez doğru oldukları için değil, doğru olduklarına inanıldığı için, hitap ettikleri kişilere bilgi ve eylem olarak beklentilerini verdikleri için başarı kazanmışlardır. Bir siyasal felsefenin doğruluğu ile, bunun siyasal propaganda olarak etkinliği arasında doğru orantılı bir bağlantı yoktur. Kimi zaman varsayımları ve sonuçları bakımından yanlış olan bir siyasal felsefe geniş insan kitlelerinin aklını çelmekte ve doğruluk bakımından çok daha üstün olan bir siyasal felsefe buna karşı eli kolu bağlı kalmaktadır.

² Bilgehan Gültekin, **Devletlerarası İlişkilerde Halkla İlişkiler ve Siyasal Propogandanın Rolü**, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, İzmir, Giriş Bölümü.

Bireylerle devletler arasındaki iletişimin propaganda sayılması için çeşitli öğelerin bir araya gelmesi gerekmektedir. Bunlar arasında:

1. Diğerlerinin tutumlarını, fikirlerini ve davranışlarını değiştirmek amacıyla hareket eden bir iletişiminin (communicator), ya da propaganda yapıcısının bulunması.
2. Yazı, söz ya da davranışlarla anlatılan simgelerin (sembollerin) kullanılması.
3. İletişim araçlarının bulunması.
4. Hedefin bulunması.

Aslında, iletişim araçlarındaki çok önemli gelişmelere rağmen, dış kaynaklı haberler çoğu ülkelerde halkın, sanıldığından çok daha az bir bölümünün ilgisini çekmekte ve küçük bir halk kesimini etkilemektedir. Gerçekten, çeşitli ülkelerde yapılan birçok araştırmalar, haber alma kaynaklarının çok bol ve okuma yazma oranının yüksek olduğu en gelişmiş ülkelerde bile, nüfusun çok küçük bir kesimi uluslararası ilişkilerle ilgilenmekte veya bu işlere karışmaktadırlar. Fakat, yine araştırmalar şunu göstermiştir ki iletişim, kimi hallerde bireylerin davranışları üzerinde etkili olabilmektedir. Bu etki, özellikle propagandacılar ve onların fikirlerine önemli bir karşı koymanın veya akımın bulunmadığı durumlarda kendisini göstermektedir. Bu tür propagandaya hedef olanlar, konu hakkında kesin fikirleri ve tercihleri yoksa, fikir ve kanılarını propaganda yönünde daha kolaylıkla değiştirebilmektedirler. Propaganda, iletmeye çalışılan fikirleri bir ölçüde paylaşan kişiler arasında daha etkili olmaktadır. Propagandanın, fikirlerin ve kanıların güçlendirilmesinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.”³

Uluslararası ilişkilerde, hedefin fikirlerini belli bir yönde değiştirmeyi planlayan propaganda yapıcılar için, hedef toplumun folklorik özellikleri hayati önem taşır. Bir insan topluluğuna, herhangi bir fikri dinleyip yorumlamak için öncelikle o topluluğun ilgisini çekmek gerekir. İlgiyi belli bir yönde toplamak için kullanılacak en etkin malzeme, hedef toplumun kültürel profilidir. Hedefte, sözkonusu görüş için zıt veya paralel bir duygulanım uyandırılabilirse, buradan istenen hareketin başlatılabilmesi için gereken enerji elde edilebilir. Hedef toplumun kültürel profili ne kadar iyi etüd edilir ve anlaşılırsa, kurulması planlanan iletişim ve gönderilmesi istenen mesaj o kadar doğru adrese ve etkili yollanabilir. Eğer hedef toplum ilgili mesajı kabul edip algılayacak kültürel yapıda değilse, halkbilimciler, diplomatlarla beraber planlama çalışmaları yaparak başarılı sonuçlara giden metodist yaklaşımlar üretebilirler. Bu tarz bir fikir biz halkbilimcilere ilk duyuşta pekte etik bir tutum gibi gelse de, dünyamızda şu andaki benzer uygulamalar hepimizin bildiği gibi son hızla devam etmekte, halk kültürünü bilimsel kayıt altına almış ve bilinçli yaşayan toplumların aksine, birçok üçüncü dünya ülkesi, **kültürel emperyalizm** denen illetin pençesi altında ezilmektedir. Toplumumuzu bir arada tutan, birlik ve bera-

³ Gönübol Mehmet, a.g.e., s-s 133-139.

berliğimizin, hatta egemenliğimizin en önemli yapıtaşlarından biri olan halk kültürümüz, her geçen gün endişe verici bir biçimde erozyona uğrayıp yozlaşmaktadır. Erozyona uğrayan halk kültürümüz, birlik beraberliğimiz ve dışa bağımlı vahim durumumuz, televole edebiyatıyla süslenip yabancı odakların iştahını açıyor, üzerimizden bize sorulmadan hesaplar yapılabiliyor ve halkımız, kültür emperyalizminden nasibini almış nice üçüncü dünya halkları gibi şükürcü felsefeyle uyuşturularak dış güçlerin üzerinde istedikleri oyunu oynayabilecekleri bir arenaya veya istedikleri gibi şekillendirecekleri bir hamura çevriliyor.

Bilmeliyiz ki:

“Propaganda başlıca dört grubu kendisine hedef olarak alır. Birincisi, propagandayı yapanların kendi halklarıdır. Burada amaç, bireylerin dikkatlerini belli yönlere çekmek, onları bilinçlendirmek ve belli öğretileri aşılmasıdır. İkincisi dost devletlerin halklarının hedef olarak alınmasıdır. Burada amaç, bu halkların, dolayısıyla devletlerin dostluklarının sürdürülmesini sağlamaktır. Üçüncüsü tarafsız devletlerin halklarının hedef olarak alınmasıdır. Burada amaç, bu devletlerin halklarını kazanmak veya onların öteki tarafa dönmelerini engellemektir. Nihayet dördüncüsü, propaganda yapan devlete karşıt yada ona düşman olan devletlerin halklarını hedef alan propagandadır. Bunda ise amaç, bu halkların kendi hükümetlerine karşı olan desteğini zayıflatmak, hatta devlete olan bağlılıklarını tamamen yitirmelerini sağlamaktır. Burada amaç, halkın devlete olan sadakat bağlarını zayıflatmak, onun yerine yabancı bir devleti veya onun ideolojisini koymaktır. Bir toplumda önemli içsel bölünmeler varsa, orada yıkıcı faaliyetler için uygun bir ortam var demektir. Yıkıcı faaliyetler toplum içinde bölünmelerin artmasına, bütünlüğün bozulmasına neden olurken, dikkatleri de önemli dış politika olaylarından uzak tutmaya yardım eder.

Dışa dönük propaganda teknikleri arasında, psikolojik eylem alanında yeni bir gelişme olan **kültür saldırısı** konusuna da kısaca değinmek gerekir. Kitle haberleşme ve duyurma olanaklarının çok gelişmesi ve yaygınlaşması üzerine, bugün her hükümet kendi özel ve yerel kültür değerini öteki devletlerin halklarına duyurmak ve kabul ettirmek istemektedir. Bunun dış politika açısından önemi şudur: Bir devlet lehine geliştirilen olumlu bir kültür görünümü (imaj), bu devletin izlediği dış politikanın desteklenmesine yardımcı olabilir. Kültür kalıpları ister ekonomik ve siyasal, ister toplumsal ve estetik olsunlar, bir toplumun tüm ana değerlerinin göstergeleridirler. Dış politika esas itibarıyla bir devletin sahip olduğu değerlerin artırılması ve yaygınlaştırılması çabası olduğuna göre, kültürel teknikler, devletin amaçlarına ulaşmasında kullanılan doğrudan yollardan biri olmaktadır. Bu nedenle son yıllarda kültür emperyalizmi değişimi, devletlerarası politikada giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.”⁴

⁴ Gönlübol Mehmet, a.g.e., s-s 133-139.

Devletlerin, dış politikalarını belirlerken, sadece iç ve dış etkenlerin rasyonel bir değerlendirilmesi sonucunda karar aldıklarını düşünmek yanlış olacaktır. Unutmamak gerekir ki, tüm kararlar ve uygulama biçimleri, psiko-sosyal dünyalarının şekillendirdiği ve çevresel uyaranlara duygusal tepkiler veren bireyler tarafından oluşturulurlar. “Dış politika kararları son biçimini, karar vericilerin inanç ve kanı süzgecinden geçtikten sonra alırlar. Başka bir deyişle, çevresel etkenler olan sosyo-psikolojik nedenler, dış politika kararlarının alınmasında önemli roller oynarlar.”⁵

Tüm çevresel uyaranları yorumlayıp bir fikir üreten insanoğlu, bunu yaparken, öğrendiği, gördüğü, tattığı, kısacası yaşadığı her şeyden etkilenir. Bir başka deyişle, hepimiz, çevremizde olup biteni kendi kültürel altyapımız ile kodlar, aynı kodlarla da deşifre ederiz. Bu yüzden, birimiz için doğru olan öteki için yanlış olabilir. Önemli olan, bir şeyin ne olduğundan çok bize nasıl görüldüğüdür. Gerçeklerin görünüşleri yani tarifleri, herkese göre değişebilir. Peki bu görünüşleri oluşturan öğeler veya etkenler nelerdir?

“Bir karar verici göreve geldiğinde birbirinden farklı üç önemli görünümü beraberinde getirir:

1. Ait olduğu toplumun çoğunluğu tarafından benimsenen ve kendisinin de paylaştığı değerleri ve inançları.
2. Toplum içinde kendisinin de bir üyesi bulunduğu alt grubun veya grupların değerleri ve inançları.
3. Kendi kişiliği ve karar üretme alışkanlıkları.”⁶

Yani kısacası, karar vericilerin kültürel profilleri, inanç ve kişisel özellikleri kuşkusuz ki devletlerin dış ilişkilerini yönlendiren kararların alınmasında ve hatta dış politikalarının belirlenmesinde bir hayli önemlidir.

Buraya kadar, kültür konusunu, uluslararası ilişkiler ve bu ilişkileri belirleyen ve yürüten karar alıcılar açısından incelemeye çalıştım. Değerli katılımcılar, yukarıda verilen bilgilerin ışığında birde konuyu halk kültürü açısından değerlendirecek olursak...

Kültürel tanıtım, uluslararası arenada, ülkemiz için oluşturulan imaj veya vitrinin ta kendisidir. Ülkemizin tanıtılmasında ve yurt dışında veya içinde yabancı devlet adamları ile yapılan her türlü görüşmede, görüşmenin nasıl bir atmosfer içinde yapıldığı konusu en önemli husustur. İnsanların psikolojik durumları ne kadar pozitif ise, o kadar yapıcı ve ılımlı olurlar. İnsanoğlu, dünya üzerindeki varlığının ilk gününden bugüne kadar, değişik coğrafi bölgelerde, parçası olduğu doğa ile uyumlu bir şekilde yaşamış, doğal ve kendi oluşturduğu tüm şartları aklıyla sentezleyip değişik yaşama biçimleri, alışkanlıklar, gelenek görenekler, sosyal ku-

⁵ Gönlübol Mehmet, a.g.e., s. 192.

⁶ Gönlübol Mehmet, a.g.e., s.193.

rallar, kısacası halk kültürleri oluşturmuştur. Her ülke insanının karnını doyurmak, çalışmak, üretmek, giyinmek gibi ortak ihtiyaçlarını gidermek için elindeki şartlarla geliştirdiği yöntemler ve ürettiği ürünler, kısacası bölgelerindeki yaşam tarzları, oranın halklarının kültürlerini oluşturmuş ve değişik halk kültürlerindeki benzerlikler hepimiz için ilginç olmuştur. Bu ilginçlik, benzer unsurlarda olduğu gibi ilk kez karşılaştığımız kültürel olguları keşfettiğimiz anlarda daha da yüksek bir etkileyciliğe sahiptir. Bu etkileycilik her sosyo ekonomik seviyedeki insan için aynıdır. Sadece her biri için bu ürünün nasıl paketlenildiği önemlidir ve seçimler burada farklılaşır. Yoksa herkesin hayatında yemek- içmek giyim-kuşam, aile kavramları vardır ve aynıdır.

Tüm dünyada adından yüzyıllarca söz ettirmiş bir kültürel mirasın sahipleri olan bizler, uluslararası alanda tanıtımını yeterince yapamadığımız bu mirastan ne yazık ki yararlanamaz bir haldeyiz. Ülkemizin, uluslararası arenada tanıtımını yaparken yararlanabileceğimiz bu denli çok malzemeye sahip olan bizler, kültürel mirasımızı büyük Atatürk'ün de bizlere en büyük ödev ve görev olarak bildirdiği gibi, ulusumuzun çağdaş uygarlıklar düzeyine çıkartılmasında en verimli şekilde kullanmakla yükümlüyük. Ülkemiz için en büyük potansiyel gelir kaynağı olan turizmimiz, ne yazık ki bizim onda birimiz kadar olan ülkelerden bile daha geridir. Burada suçu birazcık ta kendimizde aramamız gerektiğini düşünüyorum. Ülkemizi ziyaret eden turistlerin, milli kültürümüzle ilgili en çok örneği gördükleri yerler olan turistik konaklama tesislerimizdeki folklorik gösterilerin kalitesi, birkaç istisna dışında ortadadır. Kültürümüzdeki hayran olmamanın mümkün olmadığı ihtişam ve estetiği kendi ellerimizle yok ederken, bir yandan da neden ülkemizi daha iyi tanıtamıyoruz diye düşünüyoruz. Büyük Atatürk, şüphesiz çağdaş uygarlıkların temsilcisi olarak Batı Dünyasını adres göstermiştir. Kendi kültürümüzü batı dünyası ile değiştirmek fikri, büyük Atamız'ın kemiklerini sızlatacaktır. Milli kültürümüzü, çağdaş ve medeni batı dünyasından öğrendiğimiz bilim ve sanat ile sentezleyip, hiçbir erozyona uğratmadan sağlıklı ürünler ortaya koymak, uzman ve eğitilmiş halk bilimcilerin işidir. Sahamızda cehalete karşı savaşmalı, yanlış örneklerle tanıtıma aracı olan arkadaşlarımızı uyarmalı, onların kısa yoldan köşe dönen sistemlerini takdir yerine endişe ile karşılamalıyız.

“Asırlar boyu, Avrupa Ülkeleri ile birlikte yaşanan ortak tarih sonucunda kaçınılmaz olarak bir kültür sentezi oluşmuştur. Bu doğal gelişmenin sonucunda, köklü bir Osmanlı Kültürü ile Batı Kültürü bir potada erimiştir. Esasen kültürümüz, ülkemizin coğrafi konumunun etkisindedir. Anadolu, doğu ile batı uygarlıklarının uzlaşma noktası olmuştur. Dolayısıyla bu uzlaşma, Türk kültür kimliğini oluşturmuştur. Çağdaş Türkiyemiz'in kültürel kimliği ne bir **batı taklitçiliğinin**, ne de **çağın gerisindeki kültür değerlerine hayranlık duyanların** eseridir.”⁷

⁷ Birsel İsmet, **T.C. Kültür Bakanlığı 2. Milli Kültür Şurası Bildirileri**, T.C. Kültür Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayın no:3, Ankara 1990, s. 76.

Sadece Türkiyemiz’de değil, Ülkemiz’in sınırlarının çok daha ötesinde, Bulgaristan’da, Kosova’da, Prizren’de, Arnavutluk’ta, Makedonya’da, Rodos’ta ve bunlar gibi yüzyıllarca Türklerin yaşadığı ve yönettiği coğrafyalarda kalan soydaşlarımız, bu bölgelerin bugünkü yönetimlerinin, oralarda kalan Türklükten, Türklerden ve Türk Kültüründen bilinçli bir şekilde temizlendiğini, yaptığımız görüşmelerde dile getiriyorlar. Kosova’da yerel yönetim Müslüman Türklerin yüzyıllardır gömüldüğü mezarlıkların üzerine yıkılması en zor olan yapılardan birini, bir hastaneyi inşa ederken bizim orada bulunan askerlerimiz tarafından engelleniyor ve mezarlıktaki türbeyle beraber bu mirası kurtarıyor. Bizler acaba orada silahlı kuvvetlerimizin bir kolu olmasaydı, bu konudan haberdar olacak mıydık veya şu anda benzer kaç tane uygulamadan haberdar değiliz? Uluslararası ilişkiler boyutunda önemi büyük bu ve benzeri uygulamaları daha dikkatli takip etmeli, benzer yerlerde kalmış olan ve her zorluğa ve yıldırma çabasına karşın oralarda Türk Kimlikleriyle yaşamaya çalışan soydaşlarımıza daha fazla destek olmaya çalışmalıyız.

Şu ana kadar bahsettiğim tüm ilişkiler süreçlerinde, etkili bir ortak iklimin oluşturulmasında, insan olmanın verdiği küresel ortaklığın eşsiz kültürel birikiminin büyük etkileri olacaktır. Yerel kültürel sınırlar şüphesiz coğrafi ve siyasi sınırlardan farklıdır. Dolayısıyla, devletlerarası ilişkiler ile de halklararası ilişkiler farklıdır. Halkların ortaklıkları, devletlerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerde etkili ve bazen belirleyici olabilmektedir. konuya geniş bir açıyla bakınca, bürokratik ilişkilerde diplomasinin etkili belirleyiciliğinin önemi büyüktür. Ayrıca kültürel zenginliği bakımından ülkemiz, **diplomatik halkla ilişkiler** çalışmaları bakımından etkileyici potansiyele sahiptir. Diplomatik görüşmelerin yapıldığı ortamlar, genellikle ülkemizin zengin kültürel ürünlerinin sergilendiği tarzda organizasyonlarla sempatik bir atmosferde gerçekleştiğinde, hedef kitleleri etki altında bırakıp istenen doğrultuda ikna etmek şüphesiz daha kolay olmaktadır.

Sonuç olarak halk kültürleri uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde, diplomasinin kurallarından ve havasından farklı rüzgarlar estirebilmekte, bu önemli rolü işle iyi kavrandığında ulusların birbirleri ile olan iletişimde belirleyici olabilmektedir. bu bir amaç olarak değerlendirildiğinde ise, halk kültürü araştırmalarının devlet eliyle neden ciddi bir biçimde değerlendirilmesi gerektiği bir başka boyutuyla daha iyi anlaşılmaktadır. Ulusların kimlikleri, resmi olarak bayrakları ve coğrafi sınırları gibi kavramlarla tanımlansa da eksik kalan bu tanımlamalar ancak milli kültürel özellikleri ile tamamlanabilmektedir.

İNSANLARI, TOPLULUK VE TOPLUMLARI KOLAY VE DOĞRU ANLAMADA KÜLTÜRLERİN ETKİSİ

Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN*

En özet tanımla kültür, bir yaşam biçimiyse, her bireyin bir yaşam biçimine sahip olması gerektiği gibi, topluluk ve toplumların da kaynağını özgün kültürden alan kalıplaşmış (prototip) ama değişime açık bir yaşam biçimi vardır. Bu yaşam biçimlerinin kolay ve doğru algılanması ve anlaşılması, doğal olarak, bireysel düzeyde insanlararası, toplumsal düzeyde toplumlararası ilişkilerde olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Ulaşım olanakları, iletişim teknolojisi ve kimi gereksinmelere doyum sağlama amacıyla hızlanan hareketlilik, bilgi toplumu olma sürecinde, dünyamızı giderek küçülttü. Bu küçülen dünyada insanlararası yüz yüze ilişkiler hatta toplumlararası ilişkiler önem kazandı: İlişkiler yoğun değilse komşumuz bize irak, yoğunsa irak bize komşu oldu. Böylece Uzakdoğu, Uzakbatı'yla tez buluşur duruma geldi.

İnsanlara zamanında yapılan doğru yatırımlar nedeniyle insan niteliği artarken, dünya nüfusu da nicelik olarak arttı. Bu niteliksel ve niceliksel hızlı değişme, yeni vaziyet alma ve davranma gereksinmelerini doğurdu. Eskiden, bisikletin yaşamda yeri yokken bir Kuzey İtalyalı, eşini altı yüz metre genişliğindeki bir alandan seçerken, bisikletin yaşama girmesiyle bu alan, bin artarak bin altı yüz metrelik alana sızdı. “En iyi eş komşu kızıdır” atasözü, giderek anlamını yitirir oldu; yerini “internet”te “chatting”e (sanal ortamda çene çalarak eş bulmaya) bıraktı (Balaman, 2002:52).

Türk yaşam biçiminin özgün üretimi olan yoğurt'un dünya sofralarında -tartışmasız, Türk tescilli olarak- yer bulması, günümüz modası olan dövme sanatının “tattoo” sözcüğüyle Tahiti kaynaklı olması, Sibiryaya yerlileri Tunguzların dilinden gelen “şaman” sözcüğünün, “şamanizm” biçimiyle İslamlık öncesi Türklerde, sonrasıya tüm Asya toplumlarında “Budizm”e ve “Şintoizm” e kaynaklık yaparak bir dünya görüşü (...izm, doktrin) durumuna gelmesi, Marlo MORGAN'ın Bir Çift Yürek kitabıyla Avustralya yerlileri Aborijinlerin akıl almaz doğal yaşamlarının dünyaya tanıtılması ve benzeri pek çok örnekler, küçülen dünyada gelişen toplumsal ilişkilerin bir sonucudur. Bütün bu oluşumlar, halkbilimi'nin konusuna giren özgün kültürlerde ham bilgi olarak varolan değerlerin, bilimsel yöntem anlayışıyla, bilimsel

* Dokuz Eylül Üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi'nden Emekli, Halkbilimci
Adres: 1480 Sokak No:7, 35220 Alsancak-Izmir.
Tel.: 421 6949, Faks: 464 2985, E-Mail: alirizab@hotmail.com

bilgiye dönüştürülüp, kanıtlanmasıyla gerçekleştirilmiş, dünya kamu oyunun bilgisine sunulmuştur.

Alanı insan, konusu özgün (orijinal) kültür olan halkbilimi (folklor), her bilim dalında olduğu gibi kimi sorunlar üstlenir: Bireysel düzeyde bireyler, toplumsal düzeyde toplumlar biri birlerine (fizik özellikler dışında) benzer mi, benzemezler mi? Benzerlerse neden; benzemezlerse neden? Türünden sorular sorar, sonunda da: Benzerse kültürleri benzer, benzemezlerse kültürleri benzemez şeklinde bu sorulara yanıt verir (ancak, bu benzeme bütünüyle benzeşme anlamında değildir): Sözelimi, ilk tanışmada, elini sıkıp, gözüne baktığımız bireye, “bizden” ya da “yaban” yakıştırmasını, bu ilişkideki göz mesajı ve el sıkma biçimiyle yaparız. İlk karşılaşmanın ardından ikinci karşılaşmada alınan mesaj olumluysa, el sıkıp göz göze gelmenin ötesinde, kucaklaşır, yanak yanağa da öpüşürüz. Oysa Uzakdoğulu, birbirlerinden isimkartı değişimi yaptıktan sonra, belirli aralıkta belini büküp, başını eğerek selamlaşarak tanışır, tanıştırılır...Bu türden selamlaşmada Fransızlar üç kez öpüşürlerken, İngilizler öpüşmeyi ayıp sayar; Ruslar genelde dudak dudağa öpüşürlerken başka bir etnik grupsa burun buruna temasla öpüşür. Bir Çinli size elini uzatacak mesafedeyseniz ya bir sigara ister ya da sigara ikram eder. Oysa bir İngiliz, beşlik sigara paketinden sigarasını tek tek çıkartıp içerken, sigara isterseniz, “sizin yok mu?” sorusunu sorar. Eskimo, konuğuna çocuklarının anasını ikram olarak sunarken (bu nedendir ki, Eskimo dilinde “baba” sözcüğü, biyolojik babayı değil, baba yaşdaşı tüm erkekleri betimler), bir başka kültürde karısına yan bakan kurşunlanır. Hristiyan kiliseye girerken ayakkabısını siler, şapkasını eline alır; Müslüman camiye girerken ayakkabısını çıkartır, başını terlikle (örtüyle) örter. Bir toplumda bir erkek, aynı zamanda birden fazla kadınla evlenebilirken, bir başka toplumda tek eşle evliliği yasalar düzenler. Bir başka toplumdaysa bir kadın, aynı zamanda birden fazla erkekle evlenebilir, hatta kocalarını dirlik-düzen için kardeşlerden seçer vb...Halkbilimi literatüründe kayıtlı bu örnekler çoğaltılabilir. Örneklerde görüldüğü gibi benzerlik ve zıtlıklar ancak, bir yaşam biçimi dediğimiz kültürü, doğru tanımakla anlaşılabilir ve bir başkalarına anlatılabilir. Önemli olan kültürü, bütün içerisinde kendini oluşturan tüm öğelerin işlevsel ilişkileriyle tanımak, irdelemek ve yorumlayıp değerlendirmektir.

İzmir-Bornova yakınlarındaki Doğanlar Köyü’nde katılarak gözlem tekniğiyle yaptığımız araştırmaya göre, Malatya yöresinden 1800’lerin sonlarında gelip buraya yerleşen, ve de Alevi olduklarını söyleyen köylüler, yılda bir kez, “Nevruz” da (yeniyıl, 21 Mart) mezarlıkta toplanırlar: Köyden pek de irak olmayan mezarlar, bir gün önceden temizlenir, badanayla boyası yenilenir, çiçeklerle bezenir Nevruz günü yapılacak toplu ziyarete hazır duruma getirilir. Ölüyü mezarı başında anma, “Rahmetli bunu çok severdi ve de şöyle yerd” diyerek toplu yemek yeme, yapılan özel yemekleri mezar komşularıyla karşılıklı değiştirme, köy dışından gelen yakın akraba, tanış ve öteki ziyaretçilere güler yüzle yemek ikram etme, erkeklerin bir köşede toplanıp şarap içmeleri, nişanlı gençlerin el ele tutuşarak bir köşede geleceklerine ilişkin plan yapmaları, çocukların bayram havası içinde, yepyeni giysilerle ba-

lon patlatıp, macun satın alıp, uçurtma uçurtmaları ve de akşama doğru mezar taşını öperek ayrılma gelenekleri, Kore’de yılda iki kez kutlanan, geleneksel (ulusal) bayram kabul edilen, hasada başlama günü anlamında “han-şik”, hasad sonrası anlamında “çu-sok” uygulamaları, Doğanlar köylülerinkinden çok da farklı değil. Onlar da mezarlıkta toplanıyor, yemekler mevsim meyveleriyle birlikte mezar önündeki sunaklara diziliyor, yenilip içki içiliyor; bayramlık geleneksel giysileriyle mezar başında yere diz çöküp, alını yere değdirerek teşekkür dualarını ediliyor, ayrılırken de “sizi rahatsız ettikse bizi bağışlayınız; gelecek görüşmeye değin rahat uyuyunuz; hoşçakalınız” diyerek mezarda yatanlarla vedalaşılıyor. Kore’de bu törene katılmayan, --kabul edilebilir özürü nedeniyle katılamayanlar dışında-- çok ama çok kınadır. Genelde ikramiye sistemiyle çalışan hizmetli, işçi ve memurlar, bu iki geleneksel bayramlarda yıllık ikramiyelerinden ikisini herhalde alırlar çünkü, yeni giysiler, ziyaretler, armağan değiş-tokuşları ve de zorunluluğu parayı gereksindirmektedir (Balaman, Cumhuriyet Gaz.7 Kasım1993:11 ve Slaydlar...).

Sonuç: Estetik anlamda güzellik, pedagojik anlamda eğitim, uygarlık anlamında gelişmişlik olarak kullanılan KÜLTÜR, özetin özeti bir tanımlamayla : Üretim tarzına koşut insanın yaşama biçimidir. Tanım bu olunca, kültürsüz bireyden, kültürsüz topluluk ve toplumlardan söz etmemiz de olanaklı değildir. Eğer kültürleri, bir sıfat takısıyla birini ötekenden ayırmak zorunluluğu varsa: Kırsal Kültür, Kentsel Kültür; Endüstriyel kültür, Geleneksel Kültür; Güçlü Kültür, Zayıf Kültür şeklinde betimlemeler yapılabiliriz.

Teknolojinin ilerlemesi ve ortak kullanımı, ulaşım kolaylığı, iletişimin hızlanması gibi nedenler, dünyamızı giderek küçültmekte, eskilerde düşünüyebilemediğimiz kimi olanaklar bize altın tepsi içerisinde sunulmaktadır. Ancak, bireysel düzeyde bireylerin, toplumsal düzeyde toplumların kültürel yaklaşımlarını sağlayabilmek için, gereklilik ve yeterlilik koşullarının gerçekleşmesi gerekmektedir: Gereklilik koşulu için, ayrı ya da benzer iki kültürün varolması gerekmektedir. Yeterlilik koşuluysa, bu iki ayrı ya da benzer kültürlerin birbirleriyle yeterli ilişkiyi, dayanışmayı, alış-verişi, değiş-tokuşu kurmaları ve de devamını sağlamaları gerekmektedir. Gereklilik ve yeterlilik koşullarının çalıştırılmadığı durumda, yakın komşu bize uzak kalmakta; zıt durumdaysa uzak bize yakın olmaktadır. İşte bu noktada, kültürleri kolay ve doğru tanımak için halkbilimi yaklaşımına yaman gereksinme vardır. “Halka verilecek en iyi hizmet, halkı doğru tanımakla olanaklıdır” özdeyişi burada anlam kazanır. Halkbilimi öncülerinin Anglo-sakson kökenli olmaları bir rastlantı değildir. Güneşin Batmadığı Krallık olarak bilinen Büyük Britanya Krallığı, dünyanın her yerindeki onlarca sömürgesini yönetmek için onları kolay ve de doğru tanımak zorundaydı. Bu nedenledir ki, ilk halkbilimciler, ellerinde İncil, dünyayı (özellikle sömürgeleri) karış karış gezen, akademisyen olmayan (alaylı) din adamlarıydı (papazlar). Bir zenci liderin, “Batılılar bize İncil’i verdiler, doğal kaynaklarımızı aldılar; şimdi biz, onlardan daha çok Hıristiyan, onlarsa bizden daha çok zenginler” sözü bu bağlamda anlam kazanıyor. Büyük Osmanlı İmparatorluğu, bu önlemleri almadığı ya da alamadığı içindir ki, elindeki, avucundakileri yitirdiği gibi çok da güç

durumlarda kaldı. “Hatasız örnek olmaz; örnekte hata aranmaz” doğru sözünden giderek, amaç sömürge yönetimi değil de iyi niyetle: Dünya barışı, mutluluk, adil paylaşım, insanlığa katkı, bayındır yaşamak vb. gibi üstün değerlerse, yine aynı uygulamayla Dünya içindeki parça olan kültürleri doğru ve kolay anlamada halkbilimcilere daha çok gereksinme vardır.

2002 Dünya Futbol Olimpiyatları’nda Güney Koreliler, başka ülkeleri değil de bizi, aşırı değer ve destek verip, alkışladılar. Bu olayda Asyalı olmamızın ötesinde, kültürel yakınlığımızın büyük etkisi vardır. Onların eğitim sistemlerinde, kendi kültürlerini ve başka kültürleri doğru öğrenme konusunda programları vardır: Örneğin, Dünya Kahramanları Serisi’nde Atatürk Kitabı, ortaokullarda, yazılı anlatım (kompozisyon) derslerinde seçmeli eser olarak öğrenciye sunulur; Yaşar Kemal, Necati Cumalı, Mehmet Altan’ın romanları, kendi anadillerinde okunur ve anlatılır. Bizde kaç Koreli sanatçı tanınır, sorusunu sormaya gerek var mı?

Özetle, bireysel düzeyde bireyleri, toplumsal düzeyde toplumları doğru tanımak kültürü tanımakla olanaklıdır. Halkbilimi’nin alanı İNSAN, konusuysa yabancılaşmamış ÖZGÜN KÜLTÜR’dür. İlişki kurulacak insanın ya da toplumun kültürünü doğru tanımak, kurulacak ilişkilerin sağlıklılığını ve uzun ömürlülüğünü de sağlayacaktır. Önerimiz ve de dileğimiz, devlet politikası olarak halkbilimine gerekli ve yeterli önemin verilmesi çabalarını, geciktirmeden yaratmak, geliştirmek ve kolaylaştırmaktır.

HALK KÜLTÜRÜ - KENDİ VE DİĞERLERİNİN ORTAK İÇİNE MÜŞTEREK GİRMESİNE BİR YOL

Doç. Dr. Lyuben BOTUSHAROV

İşte şimdi buradayız ve bu salonun duvarları arkasında dünyadan kopuk olarak konforlu bir şekilde oturuyoruz. “Biz” uluslararası sempozyumumuzu ifade ediyor ve bunun anlamı, bizim müşterek bilimsel menfaatlarımız farklılıklarımızdan çok daha önemlidir. Dışarıdaki DİĞERLERİ, kendi menfaatları ile ortak menfaatları her zaman dengelenemez. Sempozyumumuzda, halk kültürünün uluslararası ilişkilere yardımına çalışmaktayız, ve uluslararası ilişkiler böyle bir dinamik dengenin başarı hedeflemektedir. Veya, eğer kelimeler üzerinde oynamak gibi modern deyi mi kullanırsak, kimliğin menfaatlarından menfaatların tanımına geçebiliriz. Bu, kolaylıktan çok uzak bir olgudur. Dışarıdaki diğerleri arasında ihtilaflar ortaya çıkmaktadır, ki bunlar kolayca çözümlenemezler (maalesef, böyle bir çekişme çok uzak olmayan bir süre önce İstanbul’da yaşandı).

Bu ihtilaflar insanların psikososyal ihtiyaçları ile bağlantılıdır ve bu sosyo genetik temellere sahiptir. Erik Erikson “Kimlik: gençlik ve kriz” adlı yazısında, (sayfa 41) İnsanoğlu, bir cins olarak, pseudospecies olarak adlandırılan bölünmelerle yaşamlarını idame ettirmişlerdir. İlk sürü, aşiret, sınıf ve ulus, fakat sonra her bir dini topluluk diğerlerini bazı uygun olmayan ilahın acayip ve karşılıksız icadı olan insan ırkı olarak oluştu. Seçilmiş olmanın hayalini güçlendirmek için her aşiret kendisinin yaratılışını tanır ve bir mitoloji ve daha sonra bir tarih: böylece, hususi bir ekoloji ve moral güvenlik altına alındı. Bir kişi diğer aşiretlerin nasıl oluştuğunu hiçbir zaman bilemezler, fakat bunlar varolduğu sürece, olumlu olanların karşılığının gerekli olan negatif kimlik için projeksiyonun ekranı olarak gerekli idi. Bu projeksiyon, bölgeleri ile ilişkili olarak, insana birini diğerini “majorem glorium” olarak boğazlama sebebi verdi. Erikson için, düzmece türler, sonra, bütün grup kimliklerinin daha fazla uğursuz durumlarından biridir. O, şu anda psikoloji dalında klasik olan kimliğin psikolojisi olan eserini 1968 yılında yazdı.

Ve eğer, zamanında “dünya savaşları düzmece türlerin ilahlaştırmalarını türlerin sonu olarak (o zaman) ifade edebilir ve bundan dolayı insanoğlu kimliği evrensel teknolojinin bir parçası olduğunu kabul etmesi gerekir, sonra bu günlerde daha büyük bir güce terörizmin ve globalleşmenin günleridir.

Kimlik, gene Erikson’a göre, bireyin çekirdeğinde yatan ve keza toplum kültürünün çekirdeğinde yatan bu iki kimliklerin kimliği, gerçekte bir proses meydana getirir. Bu bana göre, psişik ve sosyal arasındaki karşılıklı etkileşim kendisi diğerlerinin kendisini yargılama usullerini onlara göre kendini mukayese ederek kendisine kendisi ile ilgili meydana gelmiş tiplerle mukayese etme ederken, diğerleri.

Onu kendileri ile mukayese ederek yargılıyor ve tipoloji onlar için önemli yargısının sürekli yansması ve gözlenmesini içeren, bireyin kimliğinin işlemi ile aynı olan “ kültürün kimliğinin oluşmasının bir mekanizması bizim adapte olmamıza psikik ve arasındaki etkileşime izin verir. Bu proses, kimlik şuuru çok acı veren ve ya sevindirici bir kötüleştirmeyi birleştiren iç ve dış durumların istisna olduğu büyük kısım şuuruzdur. Şuuruzluğun yerine kültürle ilişkide kendiliğinden olan kelimesini kullanacağım. Maalesef, bugün inatçılık çoklukla “Kimlik politikası” düzeninde ifadeyi yaratmaktadır. Dahası, etnik çatışmaların boyutunun ardında, aynı zamanda bilimsel görüşleri bildirirken, bir yalan etnik kimliği plakalanırken, saklı suç menfa atları mevcuttur. İşte tam burada bizim sorumluluğumuz, bilim adamlarının sorumluluğu gelmektedir.

Folk (halk) kültürü geleneksel bir kültürdür.

“BİZ-ONLAR”ın zıddı olan, “ben-diğerleri”dir. Şunu gördük ki, sahte türler kendi mitolojilerini, kendi kahramanlarını yaratırlar.

(Gerçekte, mitoloji yaratma ve kahraman yaratmanın analog prosesi şu günlere kadar gözlenebilir). Diğerleri yabancı, bilinmiyor. Ama, bunun üstesinden gelme sadece bilmeye ait bir proses değil fakat, yukarıda tanımlanan kimliğin spontane ve şuuraltı oluşması ile aynı bir birleşme prosesidir. Hiçbir politik yapılanma buna yardımcı olamaz. Çünkü, o yaşayan deneyimin farklı dünyasının günlük hayatı içinde yaradılışın , müşterek anlayış, mükemmel yayılmasıdır (Lebenswelt).

Bundan dolayı, uluslararası ilişkilere halk kültürünün katkısı kendimizin ve diğerlerinin müşterek penetrasyonunun prosesi için şartları yaratmamızla mümkün olabilir.

Birbirini bilmenin önemli olduğu tabiidir. O bu durumda, modern dünyada uluslararası folklor festivali kendinizi başkasının gözü ile görmenizi sağlayan en iyi fırsattır. Daha önemlisi, gene de, duygusal deneyimdir. Bu sebepten dolayıdır ki, sahnedeki performanslar hayatta bir gösteri olarak kalır ve kendisinde daha fazla etki bırakan işaret festival sırasındaki kulüpler dansların birlikte öğrenilmesine her grubu bir araya getiren ve bunların birlikte eve geri götürecekleri kendileri ve kendilerine benzeyen diğerleridir.

Geleneksel kültür, müşterek etkileme prosesinin daha önce oluşmuş olduğu, diğerlerinde olduğunda kendinin bir tanesinin bulunduğu durumlarda uluslararası ilişkilerde özel bir rol oynayabilir. birbiri ile yaklaşma sonucunda meydana gelen, müşterek bir dayanağa bağlı olarak eşitler arasındaki arasındakileri birbirinden ayırt etmek çok zordur. Bu yolla, miras ve karşılıklı etkileşimler sürekli irtibat halindedir. Tarihi süreç içinde etnik farklılıkları anlamak özellikle çoklu etnik topluluklara sahip imparatorluk zamanında güçlü kültürel süreçler olduğunda zordur. Mesela, bugün, güney doğu Balkanların geleneksel kültürleri, farklı insanların katıldığı oluşum içinde, eski çağ, Bizans ve Osmanlı imparatorluğunun etkileri sonucunda etnik kültür gelişmesinin sonucunda meydana gelmiştir. Çingenerler gibi et-

nik uyuşturucuların da roller büyük olmuştur. Bugün geleneksel kültür mirasına ekseriya ulus-devlet nazarından bakılmaktadır. Fakat, ulus etnikliğin gelişmesi içinde çok geç oluşmuş bir olgudur. Folklor gerçekten, uluslar üstü bir fenomendir. Ulusun geleneksel mirasının bir çok olgusu erken süreçte ortaya çıkar ve bugün olduğundan daha farklı katkılarda bulunmuştur. Bu sebepten, mesela, farklı ulusların müziklerinde seste uyuşma bulabiliriz. Ulus ve kültür arasındaki ilişkiyi tartıştığımızda, Genel şöyle izah ediyor; ulus bir kültür varlığıdır ve milliyetçilik devlet ve ulus arasında bir uyuşmanın ideolojisidir. Ulusal kültür ihtiyacı bulunduğu sanayi toplumlarında görülür. Kendi arzusu içinde, ulus kimliğini oluşturmak için bir faktör olarak kültür karışımı ulus-devlet müşterek miras olan uygun kültür olgusuna doğru eğilim gösterir.

Bugün, çoklu kültür toleranslı bilgi toplumunda, bu mirasın ayrılamayacağını ve her ferdin bunda bir payı olduğunu bilincindeyiz . Bu yolla, bu hisseler uluslararası kültüre katkıda bulunmada bir katalist görevi yapar duruma gelecektir ve bunların, “kendi-diğerleri” muhalefetini yenmek için uluslararası ilişkilere katkıda bulunacaktır. Ve bu salonun konforu içinde, bunu başarabilmek için kendi dilimizde kendi müşterek şarkımızı söylemeye başlayalım “Cherni ochi imash libe, davash li ti”.

Teşekkür ederim.

DÜNYA DİLİ HALK OYUNLARI

Ahmet ÇAKIR

Walter PORZIG, Dil denen Mucize adlı eserinin II. Cildinde; yer yüzünde konuşulan dillerin bir dilden türediğini ve bir çok dil haline geldiğini şöyle belirtmektedir;

“Ve bütün dünyanın dili bir ve sözü birdir. Ve vaki oldu ki, şarkta göçtükleri zaman, şinar diyarında bir ova buldular; ve orada oturdular. Ve birbirlerine dediler; Gelin kerpiç yapalım ve onları iyice pişirelim.

Ve onların taş yerine kerpiçleri, ve harç yerine ziftleri vardı. Ve dediler; Bütün yeryüzü üzerine dağılmayalım diye, gelin kendimize bir şehir ve başı göklere erişecek bir kule bina edelim ve kendimize bir nam yapalım. Ve adem oğullarının yapmakta oldukları şehri ve kuleyi görmek için RAB indi. Ve dedi ki; işte, bir kavmdırlar ve onların bir dili var; ve yapmaya başladıkları şey budur. Ve şimdi yapmaya niyet ettiklerinden hiçbir şey onlara men edilmeyecektir.

Gelin inelim ve birbirinin dilini anlamasınlar diye, onların dilini orada karıştıralım. Ve RAB onları bütün yeryüzü üzerine oradan dağıttı, ve şehri bina etmeyi bıraktılar. Bundan dolayı onun adına Babil denildi. Çünkü; bütün Dünyanın dilini orada karıştırdı; ve RAB onları bütün yeryüzü üzerine oradan dağıttı.”¹

Diğer bir efsaneye göre;

Eski Sami inançlarını yansıtan eski Ahit’te, Hz. Adem’in Dünyadaki yarattıkları Tanrının yardımıyla adlandırdığı anlatılır. Hindu dinine göre de dili tanrı İndra yaratmıştır. İskandinav mitolojisinde Rünik alfabeyi yaratan tanrı Odin’dir.

Gene eski Ahit’in Tekvin bölümünde, başlangıçta bütün Dünyanın “dilin bir, sözün bir” olduğu belirtilir. Ama! İnsanlar, gökyüzüne ulaşacak bir kule (Babil Kulesi) yapmaya kalkışınca Tanrı onların dillerini böler ve böylece birbirlerini anlamalarını önleyen bir çok dil ortaya çıkar. Arap inançlarında da yazıyı ve dili Adem’e veren Tanrı’dır”²

Bu gün dünyada “2796 dilin varlığından söz edilir.”³ Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlüğünün ilgili maddesinde dil şöyle ifade edilmektedir. “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için, kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşmadır”⁴

¹ Walter PORZIG:Dil denen Mucize II. Çev. Prof. Dr. Vural ÜLKÜ. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:631, Ankara, 1986, 631. Başbakanlık Yayınevi.

² Ana Britannica:7. Cilt, 1986,1987 Bknz. Dil Maddesi

³ Yeni Rehber Ansiklopedisi:5. Cilt, İstanbul 1993, 335. s, Türkiye Gazetesi Yayını

⁴ Türkçe Sözlük; Türk Dil Kurumu, Ankara 1998, I. Cilt.

O halde dil, sadece kelimeler, sözcüklerle ifade edilmemektedir. Aynı zamanda işaretlerle; el, kol, ayak, baş, jest ve mimiklerle ifade edilmektedir. Buradan şu sonuca varabiliriz.” İnsanlar, birbirleriyle sözsüzde anlaşabilirler. Yani iletişim kurarlar.

İlk insan duygularını düşüncelerini anlatabilmek için doğadaki gözle görebildiği canlı varlıkları çeşitli mimik ve hareketlerle taklit ederek anlatmaya çalışır. Bu mimik ve hareketlerin zaman içinde seyirlik oyun niteliğine büründüğü görülmüştür. İkel hayattaki bu inançların, dini törenlerin insan üzerindeki etkileri, onun kendi kültürünü yaratmasındaki temel unsuru olmuştur. Demek ki ikelerde dans, genel çizgileriyle dinsel ve büyöl bir karakterdir.

Dr. RİBOT’a göre de “Sanatın en ikel şekli danstır.” Johan HUZİNGA Homo Ludens adlı kitabında⁵; “Oyun kültürden öncedir. Çeşitli kültürlerden çıkma ya da bir rastlantı sonucu değil, tersine çeşitli kültür biçimlerinin doğuşunda başlıca etkindir.” diyor. Böylece “bütün sanatlar danstan çıkmıştır.” şeklindeki kanı, genellik ve geçerlilik kazanıyor. İnsanların, kendi varlıklarına verdikleri değer yanında tabiatdaki tüm varlıklara karşı büyük bir yakınlık gösterdikleri içindir ki; tabiatı, duygularının anlatılmasına yardım eden canlı motif olarak kullanmaktan büyük zevk duymuşlardır. Bu itibarla, ilk insanların çeşitli varlıkları taklit etmesiyle ortaya çıkmaya başlayan oyunların başında “Hayvan Taklitleri” gelmektedir.

Uygur Türklerinin tarihine bakacak olursak:⁶ Türk kavimlerinin içinde göçebe hayatından, ziraat hayatına geçenlerin başında “Uygur Türklerinin” geldiğini görürüz. Halk oyunları araştırmacılarının ve uzmanlarının bildiği gibi, halk oyunları; bir ülkenin veya bir toplumun tarihi, geleneği, göreneği ve adetleriyle yakından ilgilidir. Uygur Türklerinin tarihini ve kültür hayatını daha çok Çinlilerin tarihinden, gezi notlarından ve salnamelerden öğrenmekteyiz. Bu yazılı kaynaklardan bazı sağlık bilgileri elde etmekteyiz.

Uygur Türk Halk Oyunlarının büyük bir çoğunluğu konu itibariyle hayvanların taklidi ve avlanmalarıyla ilgilidir. Kanaatimizce avını avlayan bir avcının; avını nasıl yakaladığını, tuzağa düşen hayvanın nasıl hareket ettiğini, hayvanın ölürlen nasıl çabaladığını, nasıl can verdiğini, avın derisini yüzerken neler yapıldığını, bunun yanında kendi kahramanlığını dile getirmek, etrafındakilere anlatabilmek için bazı hareketleri ustalikle taklit etme şeklinde göstermiş olabilir. Zamanla bu hareketler oyuna dönüşmüş olabilir.

Bunu şöyle de ifade edebiliriz. Mesela; eğlence yerinde kendini övmek, maharetini gösterebilmek için aslanla nasıl boğuştuğunu ve aslanın boğuşma esnasında yaptığı hareketleri taklit ederek anlatmış, halk bu hareketleri benimsemiş ve davul-

⁵Huizinga JOHAN:Homaludens.Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme. İstanbul 1995. 16.s Çeviri:Mehmet Ali KILIÇBAY. Günümüz Türkçesi’ne A. Şekür TURAN ve Ahmet ÇAKIR çevirenler Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1991-2 Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları 153, Ankara 1991, 19-23s.

⁶İnayet;Sincan Sanat Mecmuası,Urimçi 1986, II. Sayı,50-55 s.

zurna, tabulgalar (kudüm) eşliğinde müziğin ritmine uyarak oyun oynamaya başlamışlar. Çeşitli vesilelerle, şenliklerde, panayırarda, festivallerde oynayarak gittikçe yaygınlık kazanmış, halk tarafından beğenilen bu oyun, “aslan oyunu” olarak ortaya çıkmıştır.

Uygur Türklerinin oynadığı Aslan Oyunu; halk oyunlarının sözsüz anlatıma ve iletişime iyi bir örnektir. Ülkemizde 41 adet hayvan taklidi, 39 adet de araçla oynanan oyunlarımız vardır. Ancak; bu oyunlarımızdan çok azı sahnede sergilenmektedir.

Sanat değeri yüksek, beceri, estetik, yetenek isteyen bu oyunlarımız oynanmaktadır. Sanat değeri yüksek olan bu arkaik ata yadigarı oyunlarımızın yerine bizim olmayan anlamsız oryantal (Göbek) oyunu oynanmaktadır.

Ülkemizin bir çok ilinde oynanan, hepimizin bildiği ve sahnelerde, TV’lerde izlediğimiz Bingöl ilimizle simgelenen “Kartal Oyunu” nda avını yakalayan bir kartalın leşini yerken etrafına bakınır. Etraftan, o leşten nasibini alabilmek için diğer kartallar gelir. Avını yemeye çalışan kartal leşi vermemek, diğer kartallar da leşten paylarını alabilmek için bir birleriyle mücadele ederler. Oyun bu biçimde devam eder. Sonunda avı ilk yakalayan Kartal’ın diğer kartalları kovmasıyla sona erer.

Bu oyunda oyuncular kartal rolündedir. Ellerle kartalların kanadını, çökerek yarım pençe üzerinde zıplamaları, kartalların uçarak yere konmasını ve ava saldırısını taklit eder.

Bu oyunu seyreden insanlar, yırtıcı bir kuşun bir leşi nasıl yediklerini herhangi bir söze gerek duymadan, gözleriyle anlarlar. Bu sözsüz anlatım yoluyla oyuncunun jest, mimik, el, kol, ve ayak hareketleriyle seyrettikleri oyunun neyi anlattığını anlamış olurlar.

Yine birçok ilimizde oynanmasına rağmen, Bursa ilimizle özdeşleşmiş olan kılıç-kalkan oyunu; yurt içinde ve yurt dışındaki insanlar tarafından seyredildiğinde, bu oyunun bir savaş oyunu olduğunu algılayabilirler.

ÜLKEMİZDE TAKLİDE DAYALI HALK OYUNLARIMIZDAN

BAZI ÖRNEKLER

KARTAL: Adıyaman, Bingöl, Tokat, Amasya, Kayseri

ÖRDEK: Bolu, Ankara, Kırşehir

TURNA BARI: Erzurum

FEYLI TURNA: Yozgat

ÇEKİRGE: Çorum, Sivas, Ankara

<i>KİMİL:</i>	Şanlı Urfa, Adıyaman
<i>GALUÇ:</i>	Adıyaman
<i>MADİMAK:</i>	Sivas
<i>KAZ KAZ:</i>	Van, Ağrı
<i>TEŞİ:</i>	Artvin, Gaziantep
<i>TÜRKMEN KIZI:</i>	Silifke (Mersin)
<i>CİRİT:</i>	Çankırı
<i>KILIÇ-KALKAN:</i>	Bursa, Elazığ, Diyarbakır, Şanlı Urfa
<i>ŞİRVAN:</i>	Hatay
<i>HARKUŞTA:</i>	Bitlis
<i>KULİN TURNA:</i>	Bitlis
<i>ÇORUM AĞIRLAMASI:</i>	Çorum (Askere uğurlama)
<i>YORGAN ÇEVİRME:</i>	Kırşehir
<i>SİNİ ÇEVİRME:</i>	Kırşehir, Eskişehir
<i>İŞ HALAYI:</i>	Sivas
<i>ACEM:</i>	Adana, Mersin
<i>SERÇE:</i>	Mersin, Gaziantep
<i>KURT-KUZU:</i>	Diyarbakır
<i>DOMUZU BATAKTAN ÇIKARMA:</i>	Kırklareli
<i>HANÇER BARI:</i>	Erzurum
<i>PIÇAK OYUNU:</i>	Trabzon

Bu koyla ilgilenenler uluslararası Türk Halk Kültürü Kongrelerinde sunmuş olduğum bildirilere bakabilirler.⁶

Taklide dayalı oyunlar, dünyanın bir çok ülkesinde de oynanmaktadır. Belki oyunun ismini veya taklit eden nesnenin ismini bilemeyebilir ama, neyi taklit ettiğini algılayabiliriz. Sözlü dile gerek yok. Bunun için bildirimim adını “Dünya Dili Halk Oyunu” ismini verdim. Çünkü; oyun, kültürden öncedir. Çünkü; konuşma dili taklittir. Çünkü; müzik gibi, resim gibi, halk oyunu da Dünyanın ortak bir diliydi.

⁶Ahmet ÇAKIR; III VE V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi. III. Ciltlerde sunduğu

Şerif BAYKURT, Mahmut Ragıp GAZİMİHAL; ülkemizde oynanan oyun sayısını 1500 olarak belirtirler. Günümüzde bu sayı, 2000-3000 arası olduğunu tahmin ediyorum. Bu iki uzmanımızın belirttiği oyunlara araştırmalar sonucu ortaya çıkan yeni oyunları da ilave edilirse, 1500'ün üzerinde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak günümüzde halk oyunları sahnelenmesinde ancak 500 oyun oynanmaktadır.

Bu çok üzücüdür. Sebebi ise; halk oyunları yarışmalarıdır. Çiftetelli diye sahneye konulan oryantal (Göbek Dansı) dır. Uzman geçinen, çok para kazanan, halk oyunlarını yeterince araştırmayan, jüri masasında ahkam kesen seçici kurul üyelerininidir. Sanat değeri yüksek olan oyunlarımızı oynatanlara,ata yadigarı oyunlarımıza sahip çıkanlara şükranla anmak ve önlerinde saygıyla eğilmek istiyorum.

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE HALK OYUNLARI FESTİVALLERİNİN ROLÜ

Prof. Fikret DEĞERLİ* – Arş. Gör. Nihal ÖTKEN**

Günümüzde ulusal ya da uluslararası alanda hemen her konuda farklı amaçlarla düzenlenen Festivaller ve şenlikler, binlerce yıl öncesinden bugünlere süzülüp gelmiş geleneklerdir. Sözlük anlamıyla festival “Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği, programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi.” veya “ Belli bir sanat dalında oyun ve filmlerin sunulması ve gösterilmesi ödül veya derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik”¹ şeklinde ifade edilmektedir.

Günümüzde tüm dünya ulusları geleneksel kültürlerini tanıtmaya, yaygınlaştırma eğiliminde ve çabası içindedirler. Uluslararası ilişkiler konusunda yapılan birçok araştırmada “Dış Tanıtım” önemli bir değişken olarak saptanmıştır. Festival ve benzeri etkinlikler gibi araçlardan yararlanılarak gerçekleştirilen Dış Tanıtımın en önemli etkisi, bir bölge yada ülke konusunda başka halkları haberdar etmesi yada bilgi vermesidir. Halk kültürümüzün diğer ülkelerde tanıtılması ve gerçek yerine oturtulması çalışmalarında, halk oyunlarının birleştirici imajı ve hoşgörü felsefesi bize geniş imkanlar sunabilir.²

Uluslararası pek çok kurum ve kuruluş bu doğrultuda dünya barışına katkıda bulunarak farklı kültürlerdeki insanlar ve milletler arasında dostlukları geliştirmek, kültürel değerleri korumak ve kültür alışverişine zemin hazırlamak amacıyla uluslararası festival ve şenlikler düzenlemektedir. Bu amaçla hazırlanan festivallerin başında halk oyunları festivalleri gelmektedir.

Geçmişten günümüze, halk oyunları festivallerinin yanı sıra pek çok farklı alanda festivaller düzenlenmiştir. Farklı amaçlara hizmet eden bu festival çeşitlerinden birkaç örnek vermek gerekirse, müzik veya dans festivalleri, tiyatro veya sinema festivalleri, önemli kişi veya günlere ait festivaller, tükenmekte olan varlıkları koruma amaçlı festivaller, tarihi, turistik ve kültürel tanıtım için düzenlenen festivaller şeklinde sıralanabilir.³ Halk oyunlarının bu festivallerde kullanım şekli; farklı alanlarda düzenlenmiş bir

*İ.T.Ü. T.M.D. Konvervatuarı T.H.O. Bölüm Başkanı

**İ.T.Ü. T.M.D. Konvervatuarı

¹ <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk> Kasım, 2003

² HACIOĞLU, Necdet. “Dış Tanıtım ve Örgütlenme Modeli”, Turizm Yıllığı, Kalınma Bankası Yayını, Ekim, 1992

³ Uzunkaya, Eyüp, Uluslar arası Halk Oyunları Festivallerinin Türkiye'nin Dış Tanıtımına (Etkileri) Katkıları, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1999

festivalin parçası şeklinde, folklor ürünlerini kapsayan bir festivalin parçası şeklinde veya başlı başına halk oyunları içerikli festivaller şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Görüldüğü gibi sadece halk oyunları adına yapılmamış olsa da başka alanlarda düzenlenmiş festivallerin içinde de halk oyunlarına yer verilmektedir. Bu tür festivallerde halk oyunlarının kullanım amacının festivale katılan kişileri eğlendirmek olduğu düşünülebilir. Öteden beri festivallerin eğlence etkinliklerinin içinde önemli bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Eğlencenin fert ve toplum psikolojisi açısından ne kadar önemli olduğu da vurgulanmaktadır. Ancak festival etkinliklerinde halk oyunları kullanımının sadece eğlence unsuru olarak görülmemesi gerektiğini, halk oyunlarının eğlendirme özelliğinden de faydalanılarak iletişim kurma, kaynaştırma ve kültürel tanıtım gibi amaçlara hizmet etmek için kullanıldığını belirterek, halk oyunlarının özelliklerinden biraz bahsetmek yerinde olacaktır.

- Halk oyunları kişi ve toplulukların ruhsal ve bedensel olarak bütünleşmesini ve daha yakın ilişkiler içinde olmasını sağlar.

- Halk oyunları müzik, giyim, aksesuar, adet, gelenek, inanış ve benzeri halk kültürü konularını da beraberinde sunma ve tanıtma özelliğine de sahiptir.

- Halk oyunları; ait oldukları toplumların özelliklerini bünyesinde barındıran ve bu özellikleri en iyi şekilde sergileyebilen halk kültürü ürünlerimizden bir tanesidir.

- İçinde barındırdığı özellikler gereği, aynı anda göze, kulağa ve duygulara hitap eden halk oyunları; insanları yaklaştıran, kaynaştıran, barıştıran böylece dünyanın da ihtiyacı olan dostluk düşüncesini ortaya koyan büyük bir özelliğe sahiptir.

- Halk oyunları diğer sahne sanatlarından farklı olarak her ortam ve her şartta uygulanabilir özelliği ile çok geniş kitlelere hitap etme şansına sahiptir.

- Halk oyunları oynamak için herhangi bir dil bilmeye gerek yoktur. İnsanlar hiçbir dil bilmeden dahi oyunlar aracılığı ile beraber olabilirler.

- Kültürün birkaç ögesini bünyesinde barındıran halk oyunları, ulusal kimliklerinin ortaya konulmasında ve tanıtılmasında, farklı kültürlerin iletişiminde önemli araçlardan birisidir.

Farklı konularda düzenlenen festivallerde de halk oyunlarının vazgeçilmez unsurlardan birisi olması bizce yukarıda bahsettiğimiz bu kültür değerlerini bünyesinde barındırabilme, hem görsel hem işitsel alana hitap edebilme, ait olduğu toplumun değerlerinden bir örnek sunarken de eğlendirebilme özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Sayın Necati Öner bir makalesinde “Milli Oyunlarımız milletimizin dış memleketlerde tanıtılmasını sağlamak için en başta gelen vasıtalarından biridir.” diyerek Halk Oyunlarının uluslararası alanda yaptığı katkıya örnek olabilecek bir anısını bize şu sözlerle aktarmaktadır. “Fransa’da Halk Oyunlarımız oynandığı zaman halkın alkışları ve gazetelerin dostane yazıları karşısında değerli bir diplomatımız oyunculara şöyle söylemiş. “Sağolun yıllardır biz diplomatların yapamadığı tanıt-

mayı siz bir haftada yaptınız.” Diplomatomuzun bu hükmü, bir milletin tanıtılmasında kültür ürünlerinin oynadığı büyük rolü açık bir şekilde ifade eder.”⁴ Aynı şekilde sayın İhsan Hınçer’de uluslararası alanda elde edilen başarıları şu sözlerle ifade etmektedir. “Bulgaristan’a hareket eden 35 kişilik grubumuz 14 gün boyunca yabancı diyarlarda çeşitli bölge oyunlarımızı ve halk türkülerimizi tanıtmak imkanı elde etti. Çılgınca alkışlanarak gözyaşları arasında karşılandı ve uğurlandı.”⁵

Değerli bilim adamlarımızın yukarıda belirtilen bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kültürler arası alışverişte kültürleri en iyi şekilde yansıtabilme özelliğinden dolayı halk oyunları gerek yurt içi gerekse yurt dışındaki bir çok festival, şenlik yada organizasyon ortamlarında, vazgeçilmez, önemli bir unsur olmaya devam edecektir.

Günümüzde, en çok karşılaştığımız festival türü folklor festivalleridir. Bu festivaller, başta halk oyunları olmak üzere folklorun diğer ürünlerini de içine alan geniş bir kültür yelpazesi olarak karşımıza çıkarlar. Bu sebeple bir festival organizasyonunu, belli bir teşkilat çatısı altında çok ciddi olarak yapılması gerekir. Dünyada bu şekilde festival organizasyonları düzenleyen kuruluşlardan biri de Uluslararası Folklor ve Geleneksel Sanatlar Festivalleri Organizasyonu Konseyi olan CIOFF’tur. CIOFF uluslararası bir teşkilattir ve UNESCO’nun B statüsünde yer almaktadır.⁶ Halk oyunlarının uluslararası ilişkilere katkılarının önemini vurgulamak açısından bu teşkilatın amaçlarına bakmak yerinde olacaktır. “Dünya barışını korumaya katkıda bulunmak, milletler ve insanlar arasında ki dostluğu beslemek, geleneksel sanatlarla kültürel mirasları korumak, yüceltmek ve takdir etmek ile kültür alışverişine katkıda bulunmaktadır.” Bu amaçlar doğrultusunda CIOFF, uluslararası folklor festivalleri ile bu alanla ilgili konferans, sempozyum ve seminer gibi çeşitli organizasyonlar gerçekleştirir.

Bir başka örnek Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi adı ile anılan TÜRK-SOY’dur. Aynı şekilde TÜRKSOY ve UNESCO arasında da eğitim, bilim ve sanat alanında ortak hedefleri gerçekleştirmek amacıyla faaliyetlerde bulunmak üzere 1996 yılında İstanbul’da bir anlaşma imzalanmıştır. Bu kuruluşun amaçlarından biriside uluslararası ilişkilerde yeni dengelerin kurulmasını göz önüne alarak, bölge ve dünya çapında yeni kültürel yapılaşmayı desteklemek. Tiyatro, opera, bale, müzik, halk dansları gibi alanlarda gösteriler, festivaller düzenlemek; bu konularda yapılan etkinliklere öncülük etmek, diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak veya destek vermek olarak belirlenmiştir.

Elbette ki festival organizasyonu yapan sadece bahsettiğimiz bu kuruluşlar değildir. Başka başarılı teşkilatlar ve organizasyonlar da bulunmaktadır. Örneğin, ülkemizde İstanbul Festivali ve 23 Nisan Çocuk Şenliği başarılı bir şekilde organize

⁴Öner, Necati, “Milli Oyunlarımız”, Türk Folklor Araştırmaları, 1958, c.5, sy.106, s.4

⁵Hınçer, İhsan, “Yurt Dışında Yapılan Festivallerde Halk Oyunları Gruplarının Başarıları”, Türk Folklor Araştırmaları, Ekim 1969, cilt 12, no:243

⁶Sağsöz, Bahar, CIOFF Teşkilatı ve Festivalleri, İ.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Oyunları Bölümü Bitirme Çalışması, İstanbul 1998, s.6

edilmekte, Türkiye'nin adının duyulmasında ve çocuklar aracılığı ile uluslararası yakınlaşmayı gerçekleştirmede büyük yararlar sağlamaktadır. Ülkemizin tanıtımına ve uluslararası ilişkilere çok önemli katkılar sağlayan bu tür organizasyonların verdiğimiz bu örneklerdeki gibi ciddi teşkilatların çatısı altında yapılma gerekliliği kaçınılmazdır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi halk oyunları, halk kültür ürünleri içinde sahneleme imkanları en fazla olan ögelerden biri olması nedeniyle de diğer ulusların ilgisini çekmekte ve uluslararası festivallerin vazgeçilmez bir parçası olmaktadır. Böylece Türkiye'nin her yöresinden farklı kültür yapılarını temsil eden ve çok zengin bir repertuara sahip olan halk oyunları, festivallerin vazgeçilmez değerlerinden biri olma özelliğini kazanmış ve Türk kültürünün tanıtımı yolunda büyük başarılar elde edilmiştir. Dünyanın bir çok ülkesinde düzenlenen ve artık gelenekselleşmiş olan bir çok festival bulunmaktadır. Bu festivallerden bazıları; FARANSA Dijon / (Folklor Festivalleri), YUGOSLAVYA Maribor / (Folklor Festivali), ÇEKOSLOVAKYA Straznice / (Folklor Festivali), BELÇİKA Tournai / (Folklor Festivali), FRANSA Manosque / (Folklor Festivali) şeklinde sıralamak mümkündür. Bu festival örneklerini çoğaltmak ve bu festivallere katılan Türk gruplarının elde ettiği başarıları burada anlatmak bize ayrılan zaman içerisinde yeterli olmaz. Ancak biz burada uluslararası ilişkilerde halk oyunlarının katkısını ortaya koymak açısından sadece bir örneği vurgulamak istiyoruz. Bu nedenle Polonya'nın Zakopane şehrinde 35 yıldır yapılmakta olan ve bugüne kadar dünyanın çeşitli ülkelerinden sayısız grupları ağırlamış olan uluslararası "Dünya Dağ Yörelere Halk Oyunları Yarışma ve Festivali"ne farklı tarihlerde katılmış ve çeşitli başarılar elde etmiş Türk gruplarından bazılarını burada sunuyoruz.

1. Eyüboğlu Eğitim Kurumları 1996 Yılı Zakopane Dünya Birinciliği
2. Gaziemir Belediyesi Halk Dansları Topluluğu 2000 Yılı Zakopane Dünya Birinciliği
3. Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü 2001 Yılı Zakopane Dünya Birinciliği
4. Türk Folklor Kurumu 2002 Yılı Zakopane Dünya Birinciliği
5. Bakırköy Halk Eğitim Merkezi 2003 Yılı Zakopane Dünya İkinciliği

Sonuç olarak yukarıda sunduğumuz bütün bu bilgilerin ışığında, uluslararası festivallerin önemini vurgulayarak, halk kültürü ürünleri içinde önemli bir yere sahip olan halk oyunlarımızın da bu festivaller aracılığı ile uluslararası ilişkilere katkılarını şu şekilde sıralamak istiyoruz.

- Tüm dünya ülkeleri festivaller aracılığı ile kendi kültürel ve sanatsal değerlerini iyi bir tanıtım organizasyonu ve en uygun araçlarla dünya kamuoyuna sunmakta ve bunların önemini ortaya koymaktadır.

● Uluslararası festivaller, bu tanıma halk kültürü ürünlerinden biri olan halk oyunları yoluyla katkıda bulunarak kültürlerin tanışması ve ulusların yakınlaşmasını sağlamaktadır.

● Düzenlenen bu festivaller aracılığı ile ülkemiz adına zaman zaman yaratılmaya çalışılan olumsuz imajın silinmesi ve gerçek olanın tanıtılması önem kazanmaktadır.

● Festivaller aracılığı ile kültür ve sanat alanında ortaya konulan çalışmalar dünya kamuoyunun dikkatine getirilmiş olur. Dolayısıyla o ülkede sosyal canlanma, buna bağlı olarak ekonomik bir hareketlenme başlar. Çağımızda turizm kolları arasında yer alan “kültür turizmi” için de elverişli bir zemin oluştururlar.

● Görsel ve işitsel özelliği ile halk oyunları, en yaygın halk kültürü ürünlerinden biri olarak paylaşımcı ve birleştirici özellikleriyle, ülkeler arası bütünleşmede ve uluslararası ilişkilerde, önemli rol oynarlar.

YURT DIŞINDAKİ HALK OYUNLARI ÇALIŞMALARININ ÜLKE TANITIMINA KATKISI

Öğr. Gör. Ahmet Turan DEMİRBAĞ*

İnternet çağıyla hızlanan küreselleşme süreci dünyayı bir açıdan tek kültürlülüğe hızla sürüklerken diğer bir yandan da dünya kültürlerinin birbirlerini daha iyi tanımalarına ortam hazırlamaktadır. Toplumlar arasındaki kültürel farklılık bir ayrılık olmaktan çok insanlığın ortak zenginliğidir. Bu zenginlik en son Eylül ayında İstanbul'da yapılan Unesco toplantısında da ortaya konulmuştur. Bu zirvenin sonuç bildirgesinde özellikle folklorun kaybedilmemesi gereken değerlerin başında geldiğinin altı çizilerek bu konunun hasasiyetine dikkat çekilmiştir.

Dünya toplumları özellikle II. Dünya Savaşından sonra yaşanan büyük trajediden dolayı savaşların önüne geçmenin de toplumların birbirini tanımaktan geçtiğini düşünerek uluslar arası kültür alışverişlerine ortam hazırlayan çalışmalara hız vermiştir. Bunların en yaygın olanı folklor festivalleridir. Bu festivallerde bilindiği gibi değişik ülke kültürlerini yansıtan özellikle halk dansları grupları bir araya gelerek kendi kültürlerini tanıtmaya fırsatı bulmaktadırlar. Bu çalışmalar vesilesi ile halk danslarının zengin folklorik yapısının da getirdiği düşünce ile farklı kültür organizasyonları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunlardan birisi de uluslar arası dans topluluklarıdır. 1950'li yıllardan itibaren başta Amerika olmak üzere dünya üniversite gençliklerinin de katkısı ile uluslar arası dans toplulukları (International Dance Group) oluşmaya başlamıştır. Bunlar özellikle dünyanın gelişmiş Batı toplumlarında hızla yaygınlaşmış ve büyük kitlelere ulaşarak ilgi çeken kültürel oluşumlar meydana gelmesine sebep olmuştur.

Dünyanın bir çok ülkesinde bugün bu oluşumlarında katkısı ile Türk dansları yabancı ülke insanları tarafından öğrenilmeye başlanmıştır. Bununla beraber amatör ve profesyonel gösteri grupları da repertuarını Türk danslarından koreografiler yaparak gösterilerini dünyanın bir çok değişik ülkesinde sergilemede bulunmaktadır.

Bu vesile ile gerek Türk topluluklarının gerekse de yabancı ülkelerin ilgi gösterdiği Türk dansları sebebiyle Türk kültürü bir çok ülkede daha yakından tanınmaya başlanmıştır.

Bu topluluklardan en önemlilerden birisi profesyonel bir oluşum olan Amsterdam Het Internationaal Danstheater* adlı gruptur. Her yıl yaklaşık 120 civarında gösteri sunan bu topluluk özellikle 1980 yılından itibaren Türk dansların kendi

* I.T.Ü. T.M.D. Konservatuarı Türk Halk Oyunları Bölümü Öğretim Görevlisi

programlarına almışlardır. Bu vesile ile Türk kültürünün tanınmasında önemli bir yer tutmaktadır. Hazırladıkları programlarda içinde Türk dansları ile hazırlanmış koreografilerden yoğun bir şekilde yararlanmışlardır. Bu programlardan bazılarının isimleri: İpek Yolu, Karadeniz'den Kara Ormanlara, Karagöz, Mevsimler, Akdeniz, Büyük İskender, Kafkaslar, Eller ve Ayaklar, Çingeneler adlı programları saymak mümkün.

Türk Halk Oyunlarına olan bu ilgi son yıllarda oldukça artarak devam etmektedir. En son Macaristan'da ki Tuzvirak adlı profesyonel toplulukta Türk danslarından hazırlanan koreografilerle Avrupa Birliğine giriş kutlama törenlerinde sergilemek üzere program hazırlamıştır. Yine bir tesadüf sonucu uluslararası dans tiyatrosunda hazırladığım programın içinde bulunan Aşuk Maşuk diye bilinen seyirlik oyunumuzun Hindistan'da ki gösteriminden sonra bu koreografiden etkilenen Hintli bir çocuk grubu 3 Şubat 2003 yılında Hindistan'da ki Save The Children India (STCI) organizasyonunda bu koreografiden etkilenerek Hintli çocuklarla aynı seyirlik oyunu sahneye koymuşlardır.⁽¹⁾

Bu topluluklarla beraber dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan dans seminerlerinde ve ülkemizde organize olan bu tür seminerlerde de Türk dansları büyük bir istek ve heyecanla yabancı dansçılara artan bir heyecan ve ilgi ile öğretilmektedir.

İşte bütün bu çalışmalar Türk toplumunun diğer ülke insanları tarafından çok sıkı bir şekilde tanıtımına en büyük katkıyı yapmaktadır.

Bu çalışmaların bundan sonra da artarak devam etmesi ve en sağlıklı şekilde gelecek kuşaklara öğretilmesi çok zengin olan kültürel değerleri aracılığı Türk insanının ve toplumunun tanıtımına en büyük katkıyı sağlayacaktır.

¹ Hindistan Hava Yolları'nın Jet Wings adlı Dergisinin Mart 2003 sayısı, Sayfa 191

GELENEKSEL GİYİMİN ULUSLARARASI ALANDA TÜRKİYE’NİN TANITIMINA KATKISI

Öğr. Gör. İlnur DEMİRBAĞ*

Uluslararası ilişkilerde ülkelerin birbirlerini tanımaları kuşkusuz çok önemlidir. Tanıtımın bir ayağını ise kültür oluşturmaktadır. Türk toplumu ise kültürel zenginlik bakımından oldukça şanslı bir ülkedir. Kültürel anlamda çok geniş ve renkli bir yelpazeye sahip olmakla beraber, bunlardan pek çoğu da günümüzde hala yaşatılmaktadır. Bu güne kadar bu kültür öğeleri çeşitli biçimlerde uluslararası arenaya çoğu zaman başarılı şekilde taşınmıştır. Asya ve Avrupa arasında bir köprü ve çağlar boyu pek çok medeniyete beşiklik etmiş, etkilemiş, etkilenmiş Anadolu kültürü de bu bağlamda dünyada oldukça ilgi görmüştür. Bu ilgiye fazlasıyla layık olan kültür öğelerinden biri de geleneksel halk giyimidir. Yakın zamanda geleneksel Türk giyiminde önemli bir yeri olan divitin kumaşından yapılmış özel bir giysinin (Bu giysi ünlü tasarımcı Cemil İpekçi tarafından hazırlanmıştır.) dünya güzellik yarışmasında giysi ödülü almış olması bir rastlantı değildir.

Genellikle kültürel tanıtım müzik ve halk oyunları ile daha fazla yapıyor gibi görünse de geleneksel giyim de bu güne kadar oyunlarla birlikte kullanılmıştır. Bu nedenle giysilerin ve kullanımlarının da oyunlar kadar özenli ve ciddi olarak ele alınması çok önemlidir. Uygulamada her zaman böyle olmasa da böyle olmasının önemini vurgulamak ve altını çizmek gerekir.

Geleneksel giyim uluslararası arenaya nasıl çıkmakta, hangi ortamlarda ne şekilde kullanılmaktadır ya da kullanılmamaktadır. Öncelikle Türkiye’den yurt dışına çeşitli festival ve yarışmalara katılmak için giden çeşitli kurum ve kuruluşların halk oyunları ekipleri tarafından yıllarca taşınmakta olduğu herkesçe bilinmektedir. Bu kurum ve kuruluşların giyim konusundaki iyi ya da kötü tercihlerini biraz da mali güçleri belirlemektedir.

Halk oyunları ile sunmanın yanı sıra giysilerimiz çeşitli koleksiyon sahiplerinin yurt dışında gerçekleştirdikleri sergilerle de başarılı bir şekilde tanıtılmıştır.

Yurt dışında bulunan amatör Türk dernekleri, amatör veya profesyonel yabancı dans toplulukları, Türkiye’de son yıllarda kurulan profesyonel dans toplulukları Türk kültürünü uluslararası arenaya taşıyan diğer araçlardır. Bu tür çalışmaların içinde kaliteyi belirleyici olan maddiyattan çok konuyla ilgili kişilerin bakış açıları ve sorumluluk anlayışlarıdır. Özellikle yurt dışında faaliyet gösteren Türk dernekleri bu konudaki ihtiyaçlarını Türkiye’den sağlamaktadır. Yabancı topluluklar da

* I.T.Ü. T.M.D. Konservatuarı

ise durum biraz farklıdır. Programlarına aldıkları Türk oyunlarının giysileri hakkında kendileri de araştırma yapıp, istekleri konusunda daha seçici ve ısrarcı bir yaklaşım göstermektedirler.

Günümüzde bilgiye ulaşmanın en hızlı, kolay ve gittikçe daha da yaygınlaşan yolunun internet ortamı olduğu düşünüldüğünde internette sayfaları bulunan derneklerin bu sayfalarında yer verdikleri kostümlerle ilgili bölümlerin, tanıtım açısından çok etkili birer araç olduğu da bilinmelidir. Çünkü bazıları görsel olarak hazırlanmış, bilgi yok veya eksik, bazıları görsel olarak da doyurucu değil. Oysa internet bilgiye ulaşmanın en kolay yolu, bizim de daha geniş kitlelere ulaşabileceğimiz bir alan ve bu olanak çok daha iyi kullanılabilir.

Ayrıca Türk Hava Yolları, çıkardığı SKY LIFE dergisinin içeriğinde geleneksel kültür öğelerine yer vermekle kültürün tanıtımına ciddi biçimde katkı sağlamaktadır. Gerek aktardığı bilgilerin doyuruculuğu, gerekse sunum kalitesi ile oldukça tatmin edici bir dergi yapısına sahiptir. Kuşkusuz Türk Hava Yolları dergi çıkarmaktan daha fazlasını da yapabilir.

Bunun yanı sıra devlet protokollerinde de bazı ülkelerin yaptıkları gibi modern giyimin yanı sıra geleneksel giyimden esinlenerek, zaman zaman kumaşları, kimi zaman desenleri, nakışları kullanarak stilize edilmiş iyi örnekler kullanılabilir.

Bütün bu sayılan alanlarda konuyla ilgili kişilere ya da kurullara önemli sorumluluklar düşmekte, yapılanların aynen oyunlarda olduğu gibi kalıcı yanlış veya doğruların yerleşmesine çok önemli katkısı olacağı unutulmamalıdır. Maalesef toplum olarak içinde yaşadığımız kültürün değerinin çoğu zaman farkında değiliz. Bu nedenle çoğu zaman bir yabancıнын bizim kültürümüze gösterdiği itinalı ve seçici yaklaşımı çoğunlukla biz göstermemekteyiz.

Geleneksel halk giyimi, halk oyunları ile birlikte sunulmasının veya tek başına sergilenmesinin dışında Türk modacılarına da daha önce örnek verildiği gibi esin kaynağı olmuştur. Kimi modacı renklerinden ve renklerin kullanımından, kimi modellerinde faydalanmış, kimi modacı ise daha da öteye gitmiş bunları kullanmakla beraber kumaşları, özel dokumaları, yazmaları ve daha pek çok materyali daha modern bir çizgide birleştirmiştir. Bütün bunlar dünya moda arenasında Türk markasının oluşmasını sağlamış, bunun da uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin tanınmasına katkısı olmuştur.

Örneğin Denizli'nin Kızılcabölük Beldesi Belediye Başkanı Osman Erikli'nin davetlisi olarak beldeye gelen ünlü modacı Zuhale Yorgancıoğlu yöredeki el dokumalarını gördüğünde "Daha önce bu madeni nasıl görmedik" diyerek hayranlığını ifade etmiştir. Ayrıca o dönemde Amerika'da düzenleyeceği defilelerde yer alacak kreasyonlarını Kızılcabölük dokumalarından hazırlayacağını söylemiştir. Nitekim Türkiye Büyükelçisi Hasan Kemal Gür'ün davetlisi olarak Pakistan'a giderek Karachi, Lahor ve İslamabad şehirlerinde de Türk Haftası kapsamında defileler düzenlemiştir. Bu defilelerde Türk motifleriyle işlenmiş ipek, tafta ve krep kumaşlardan

oluşan kreasyonu ile büyük ilgi görmüş ve Zuhal Yorgancıoğlu'nun arkasından Pakistan gazeteleri "Yıllardır iki ülkenin yapamadığını bir Türk kadını başardı" şeklinde manşet atmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) Kültür Bakanları 3. Yuvarlak Masa Toplantısı, İstanbul'da Kültür Bakanlığının ev sahipliğinde 16-17 Eylül 2002 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. "Dünyanın kültür zirvesi" olarak nitelenen toplantıya, UNESCO Genel Direktörü Koichiro Matsuura ve 50'yi aşkın ülkenin kültür bakanları ile çok sayıda ülkeden temsilci katılmıştır ve ilk günün akşamı dönemin Kültür Bakanı Suat Çağlayan tarafından konuklara verilen yemekte yine ünlü modacıımız Zuhal Yorgancıoğlu'nun moda gösterisi sunulmuştur.

Bu alanda bu tarzda çalışan daha pek çok modacıımız var. Bu tasarımcılarımızdan Cemil İpekçi, Atıl Kutoğlu, Ayşe-Ece Ege (Dice Kayek), Hüseyin Çağlayan sayacağımız isimlerin başında gelir.

Bu güne kadar bireysel ve özel çabalarla gerçekleşen kültürel katkıların bundan sonra da teşvik edilerek sürmesini, bunun yanı sıra ülke politikası olarak da daha fazla ele alınmasını dilerim.

Kaynaklar:

www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/187/AND24.htm-3k-

www.tuncayozkan.com/haberler

www.herconu.com

www.lokomotifkamera.com/dsnyan16eyts.html

DİL VE EDEBİYAT ÜRÜNLERİNİN ULUSLARARASI KÜLTÜRDE ORTAK DEĞERLER OLUŞTURMASI

Doç. Dr. İ. Çetin DERDİYOK*

GİRİŞ

Doğu ve Batı toplumları arasında gerek yaşam biçimi gerekse dünyayı algılayış bakımından büyük farklar olduğu bilinir. Buna rağmen daha yakından bakıldığında gerek Doğu toplumlarının gerekse Batı toplumlarının benzer değerleri benimstedikleri ve yücelttikleri görülmektedir.

Toplumların yaşama biçimlerinde gizli olan kültürel değerleri, yaşamın her alanını içine alan edebi eserlerde görmek mümkündür. Bu nedenle burada klasik edebi eserlerden Doğu'ya ait Sadi'nin Bostan'ıyla Batı'ya ait Ezop Masalları'nı bilhassa temaları bakımından karşılaştırarak benzer değerleri belirlemeye çalışacağız.

Daha çok hayvanların başından geçen olayları anlatan, insanlara ders vermek amacı güden masallarıyla tanınan Ezop, M.Ö. 6. yüzyılda Fırgıya'da doğmuştur. Fakat onun Trakya'da Samos'ta, Sardeis'te, Mısır'da doğduğunu söyleyenler de vardır. (Ataç. 2002:1)

Ezop masalları, aslında şiir biçiminde anlatılmış ve yazılmış didaktik ürünlerdir. İnsanlara toplumsal düzen içerisinde mutlu yaşama yollarını göstermeye çalışır, ahlaki değerleri benimsetme amacını güder.

Kaynaklarda fabl türünün kurucusu olarak zikredilen Ezop, bir halk ozanı görevi de görerek toplumun hafızasında birikmiş olan anlatılarla birlikte kendi deneyimlerini ve gözlemlerini de dile getirmiştir. Hatta bu masallara benzeyen bir çok masal, daha sonraki devirlerde gerek yazarlar gerekse anlatıcılar tarafından Ezop'un masallarına dahil edilmiştir. (Çelgin, 1990:57, 58.)

Ezop masalları il kez M.Ö. 300 yılında: Demetrios Phalereus tarafından, ikinci kez M.S. 100 yılında Babrios adlı bir sair tarafından 10 kitap halinde yeniden derlenip yazılmıştır. Ayrıca Latin edebiyatında "Augustus, Quintilianus, onun masallarını o kadar beğenirler ki bu masalların Latin diline aktarılması gerektiğini bildirirler. Türü Latince'ye aktaran Phaedrus olur, ondan sonra Avianus dener türü. Daha sonraki çağlarda Planudes adlı bir rahip (14. yüzyıl) Ezop masallarını düzyazıyla kaleme alır." (Uzel. 2000: 6)

*Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

17. yüzyılda ise fabl ustası sayılan La Fontaine, büyük oranda bu masallardan yararlanarak La Fontaine Masalları diye anılan eserini ortaya koymuştur. (Kurtulmuş, 2000)

Bostan müellifi Sadi, daha çok Sadi-i Şirazi diye tanınır, 1213'te İran'ın Şiraz şehrinde doğdu. "İlk tahsilini Şiraz'da tamamladıktan sonra Moğol istilası üzerine 1225 yıllarında Bağdat'a gelerek Nizamiye Medresesi'nde okudu. Daha sonra seyahate çıkarak İslam ülkelerini dolaştı. Suriye, Anadolu, Mısır, Marakeş, Azerbaycan, Belh gibi yerleri gördü. Bazı kaynaklarda Hindistan'a kadar gitti söylenmektedir. Bu seyahatleri sırasında ünlü sufi Şihabüddin Suhreverdi ile tanıştı. 1256'da Şiraz'a döndü. Salgurlu hükümdarı Ebubekir b. Sa'd b. Zengi'nin dostluğunu kazanarak onun sarayında yaşadı. Onun adına Bostan adlı meşhur eserini, daha sonra veliaht Sa'd II adına da Gülistan'ı kaleme aldı. Hacca gitti, dönüşünde Tebriz'e uğradı. Alaeddin Melik Ata Cüveyni ve kardeşi Şemseddin Cüveyni aracılığı ile Moğol hükümdarı Abaka Han ile görüştü. Yeniden Şiraz'a döndü, kalan ömrünü ibadet ve riyazet ile geçirdi. 1292'de vefat etti. (Yazıcı, 1988: 36-41, 1990.:398, 399)

Doğu İslam edebiyatlarına büyük tesiri olan Sadi'nin eserleri ölümünden sonra külliyat hâlinde toplanmıştır. Ahmed b. Ebubekir tarafından düzenlenen külliyat Bisütun diye tanınır. 16 kitap 6 risaleden meydana gelmektedir. (Yazıcı, 1988: 36-41; 1990.: 398, 399)

Haklarında kısaca bilgi vermeye çalıştığımız Sadi ve Ezop'un yukarıda adı geçen eserlerinde yaptığımız tasnif sonucu, bilhassa adalet, dostluk, doğruluk, bağışlamak, cömertlik, alçakgönüllülük, kanaat, sadakat, kendini bilme gibi değerler tespit edilmiş, ayrıca her iki kültürde de değerlerin yüceltildiği, zalimlik, düşmanlık, hainlik, kendini beğenmişlik, cimrilik, aç gözlülük, başkasına özenme, cahillik, kadir bilmezlik, yalancılık, bencillik gibi tutum ve davranışların yerildiği görülmüştür.

Ayrıca gerek coğrafi gerekse kültürel bakımdan birbirlerine uzak gibi görünen farklı kültürlerdeki bu benzerliklerin nedenleri ayrı bir inceleme konusu olabilir. Kanımızca bu sorunun cevabını tarihte, bilhassa Helen İmparatorluğunu da içine alan düşünce ve uygarlık tarihinde bulmak mümkündür. Doğu ve Batı'nın bir bakıma birleşip kaynaştığı bu devirde bilgi alışverişi doğaldır. Nitekim doğu mutasavvıf ve düşünürlerinin eserlerinde M.Ö. 6. yüzyıl ve daha önceki dönemlerin ahlak anlayışının yansıdığı görülmektedir. (Tekeli, Sevim v.d., 2001: 62)

Sadi ve Ezop'un anlatılanları karşılaştırdığımız bu incelemede Phaedrus'un derleyip hazırlamış olduğu, Türkan Uzel tarafından Türkçe'ye çevrilen ve Öteki Yayınevi tarafından yayınlanan Ezop Masalları ile Hikmet İlaydın tarafından Türkçe'ye çevrilen ve Milli Eğitim GSB tarafından yayınlanan Bostan'dan yararlandık.

Phaedrus'un derlediği Ezop Masalları, 5 kitap ve Yeni Masallar bölümü olmak üzere toplam altı bölümden meydana gelmiştir. 1. Kitap 31, 2. Kitap 8, 3. Kitap 19, 4. Kitap 26, 5. Kitap 10 masal ve 6. bölüm diyebileceğimiz Yeni Masallar 30 masal içermektedir. Bu duruma göre Phaedrus'un derlediği Ezop Masalları'nda toplam 124 masal bulunmaktadır.

Sadi, Bostan'ı Gülistan'dan bir yıl önce Miladi 1257 yılında yazmıştır. 4000 beyitten çok tutan eser, Fe u lün Fe u lün Fe u lün Fe u lün kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. 1. Adalet, 2. Cömertlik, 3. Aşk, 4. Alçakgönüllülük, 5. Kader boyun eğme, 6. Kanaat, 7. Terbiye, 8. Şükür, 9. Tövbe, 10. Münacat olmak üzere toplam 10 bölümden meydana gelmiştir. Sadi, Ezop Masalları'nda olduğu gibi daha çok kendi deneyim ve gözlemlerini anlatıyor gibidir. Yine Ezop'ta olduğu gibi ders verici hayvan hikayeleri dikkati çekecek ölçüdedir.

Aradaki benzerlikleri ve ayrımları belirlemek amacıyla Ezop Masalları'nı ve Bostan'ı temaları bakımından incelediğimizde karşımıza iyi ve kötü davranışlar olmak üzere iki grup çıktı: İster iyi ister kötü temaları işleyen hikayeler olsun her iki gruptaki anlatıların tek amacı iyiliğin yüceltilmesi, kötülüğün ise yerilmesi. Bu durum, aslında Doğu ve Batı toplumlarının aynı değerleri benimsediğinin de bir göstergesidir.

BOSTAN VE EZOP MASALLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Şimdi her iki eserin taranması sonucu elde ettiğimiz anlatılarla benzer değerleri ortaya koymaya çalışacağız:

1. İyilik eden iyilik bulur, kötülük eden kötülük bulur.

Ezop Masalları'nda çukura düşen bir parsa insanların bir kısmı taş atar, bir kısmı da ekmek. Ertesi gün pars tuzaktan kurtulunca, ekmek atanlara dokunmaz, taş atanları ise cezalandırır. (Uzel, 2000:63)

Bostan'da ise bir dam, arkasından bir koyunun koştuğu çobanı görünce çobana, koyunun tasma ve zincir sayesinde koştuğunu söyler. Bunun üzerine genç çoban koyunun zincirini ve halkasını çözer. Fakat hayvan yine de elinden arpa ve ot yediği bakıcısının arkasından koşmaya devam eder. (İlaydın, 1985:117)

Burada hayvanların bile iyi ve kötü davranışları değerlendirebildikleri anlatılarak, bu davranışların mutlaka karşılık bulacağı düşüncesi verilmektedir.

2. Sadakat.

Ezop Masalları'nda bir hırsız bir köpeği elde etmek için köpeğin önüne ekmek atar. Köpek de hırsızın niyetini anlayarak “Sus payı mı bu yoksa?” diyerek cevap

verir ve hırsıza bu davranışının kendisini daha dikkatli olmaya zorladığını belirtir. (Uzel, 2000: 42.)

Bostan'da ise sadakate örnek olarak mücevher sandığı taşıyan bir devenin yolda yıkılması üzerine sandığın parçalanması ve padişahın etrafındakilere yağma emri vermesi anlatılır. Padişahın emri üzerine bütün kulları yağmaya gider, fakat Ayaz adlı kölesi gitmez. Padişah Ayaz'a "Yağmadan ne getirdin?" diye sorması üzerine, Ayaz, "Hiç" diye cevap verir ve "Hükümdarımın ardından koştum. Hizmeti bırakıp ganimete gitmedim." diye ekler. (İlaydın, 1985: 1160, 161.)

Konuları farklı olmasına rağmen örnek olarak verdiğimiz bu anlatıların ortak teması, yaşama nedeni olan yere ve kimselere karşı duyulan bağlılık duygusudur.

3. İyiliğe iyilik herkesin işidir, kötülüğe iyilik er kişinin işidir.

Ezop bir gün yolda giderken kendisine taş atan bir küstahı para vererek ödüllendirir, daha sonra başkasına da aynı hareketi yapan adam hapse düşer. (Uzel, 2000: 65.)

Bostan'da da adamın biri işi gücü ibadet etmek olan bir kölenin yanından geçerek onu Yahudi sanır ve ensesine bir yumruk atar. Derviş de bunun üzerine gömleğini çıkarıp adama hediye eder. Adam bu durumdan utanır ve af diler. (İlaydın, 1985: 296.)

Burada da hemen hemen Hz. İsa'nın "Bir yanağına vururlarsa, öbür yanağını da çevir" anlayışı vardır. Bu bilgece davranış karşısında kabahatliye utanmaktan başka bir şey düşmez.

4. Kibir, kendini beğenmişlik.

Ezop dördüncü kitabında yer alan yedinci bölümde "Ne zevkli adam!" desinler diye, edebiyattan anlayan, her şeye burun kıvıran, kendini beğenmiş kimselere sesleniyor ve onların neredeyse tanrıları bile beğenmemelerini eleştiriyor. (Uzel, 2000,90-92)

Ezop, bir gün şiirlerini değerlendirmek üzere kendisine getiren bir adamı "Aferin çok beğendim kendini övmeni." diyerek ta'riz yoluyla eleştirir. (Uzel, 2000: 126.)

Yeni masallar bölümünde de kendisinden daha güçsüz rakibini yenmekle övünen pehlivanı kınar. (Uzel, 2000:128.)

Bostan'da buna örnek olarak yoksul danışmanla mağrur kadı'nın hikayesi anlatılır. Üstü başı eski bir fakih, bir kadı'nın divanında alimler arasına oturur. Kadı, bu durumu görünce fakihi azarlar, haddini bilmesini ve arka sıralarda bir yerde oturmasını söyler. Bir müddet sonra alimlerin toplantısı güç bir durumun çözümlenmesi konusunda düğümlenir. Alimlerin tartışması şiddetlenir ve seviye oldukça düşer. Bu sırada arkada oturan fakih, adeta gürleyerek yerinden kalkar ve bağırarak sorunların çözülmeyeceğini, bilgi ve delillerle çözülebileceğini belirtir. Ardından da orda tartışılan konuya çözüm getirir. Bu durumda mağrur kadı baştaki davranışından dolayı mahcup olur. (İlaydın, 1985:181-184.)

Burada da insanları küçük gören, kendini beğenmiş insanların davranışı eleştiriliyor. Üstü başı, durumu ne olursa olsun insana değer vermek, saygı göstermek gerektiği belirtiliyor.

5. Kibir, kendini beğenmişlik, gerçeği görmeyi engeller.

Ezop Masalları'nda horozu bir taht üzerinde taşıyan yaban kedilerinin acıkınca horozu yemeleri anlatılır. (Uzel, 2000: 133.)

Bostan'da bu temaya örnek olarak Erdebilli okçu anlatılır. Erdebil'de demir pençeli, attığı oku filin vücudundan geçiren bir yiğit varmış. Bir gün onunla savaşmak üzere kepenkli bir adam gelir. Bu da dünyayı yakan savaşçı bir yiğitmiş. Cen-gaverlikte Behram-ı Gur'a benzermiş. Omuzun da onun gibi kement taşırılmış. Erdebilli okçu, keçe parçaları içindeki adamı görünce neredeyse ona elli tane ok atar. Fakat okların biri bile keçeyi delmez. Kepenkli yiğit, tıpkı kahraman Rüstem gibi Erdebilli'yi kemendinin halkasına düşürerek ordugaha götürür. Çadırda kanlı hır-sızlara yapılan bir muameleyle, ellerini omuzlarına bağlar. Gece Erdebilli, utancından uyuyamaz. Sabahleyin çadırdaki hizmetçilerden biri "Sen ki mızrakla, okla demiri delerdin, nasıl oldu da bu kepenkliye esir oldun?" diye sorar. Erdebilli de hem söyleyip, hem kan ağlayarak: "Bilmiyor musun ecelin geldiği gün kimse yaşamaz. Ben ki vuruşup dövüşme fenninde Rüstem'e dahi yol gösterecek bir kimseydim. Bir zamanlar bahtımın pazısı kuvvetliken kalın bel demirleri bana keçe gibi geliyordu. Fakat şimdi pençemde o talih olmadığından okumun önünde keçe bile bel demirinden aşağı kalmıyor." diye cevap verir. (İlaydın, 1985: 221, 222.)

Buradaki örnekte de kahramanların gururları nedeniyle gerçeği görmemeleri, sonuçta yok oluşları anlatılmaktadır. Hatta Sadi, şöyle bir nasihatte de bulunur. Yüksek bir makamda mısın? Aklın başında oldukça bir düşküne gülem. Nice ayakta duranlar ayaktan oldular da onların yerlerini düşkünler aldılar. (İlaydın, 1985: 177.)

6. Tatlı dil ve güler yüzün önemi.

Ezop Masalları'nda azgın bir boğayla aynı çifti süren yaşlı öküzün çiftten ayrılmak istemesi üzerine köylünün onu tatlı sözle ikna etmesi anlatılır. (Uzel, 2000: 127.)

Bostan'da ise tatlı gülüşlü bal satan bir delikanlının hikayesi anlatılır. Bu delikanlı, hem güzel hem de güler yüzlüydü bu nedenle Sadi'nin anlatımıyla sinekten daha çok müşterisi vardı ve zehir bile satsa onun elinden herkes onu bal diye içerdi.

Bir gün kaba saba bir adam bu delikanlının satışını görür, kazancını kıskanır. Ertesi gün kendisi de başında bal kaşında sirke dünyayı dolaşmaya çıkar, bağıra bağıra ileri geri bir hayli gezinir. Sonuçta hiçbir şey satamaz. O gün eline para kazanamayan adam, akşam üzeri asık yüzle evine dönünce, karısı “Suratı ekşi olanın balı da acı olur.” diyerek şaka yapar.

Sadi'de “Çirkin tabiat adamı cehenneme götürür. Çünkü iyi huy cennetten gelmiştir. Tek ırmak kenarından sıcak su iç de ekşi suratlının soğuk gül şerbetini içme. Yüzü sofraya gibi karmaşık olan bir adamın ekmeğini tatmak haramdır.” diye nasihat eder. (İlaydın, 1985: 189.)

Sadi, yine tatlı dil ile ilgili olarak şu nasihatleri de eder: Kükreyen bir aslan savaştan kaçmaz, kaplan keskin kılıçtan çekinmez. Düşmanın derisini yumuşaklıkla yüzebilirsin. Sertlik gösterdin mi dostun bile sana düşman olur. Örs gibi sert yüzlü olup da kafasına tedip çekici yemeyen kimse yoktur. Emire söz söylerken haşin davranma. Onun sertleştiğini görünce aşağıdan al. İster halktan ister büyüklerden olsun kimi görürsen ahlakına uy. Tatlı söz karşısında büyükler, gönülsüzleşirler. Kafalarını dikmezler, küçükler de başarılarını eğerler. Başarı tatlı dille elde edilir. Hırçın tabiatlı kimse daima ıstırap çeker. Sen tatlı dilliği Sadi'den öğren ve asık suratıyla söyle: Çatlasın sıkıntıdan!” (İlaydın, 1985:188.)

Burada her iki eserde de görüldüğü üzere Türkçemizdeki “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” sözüne uygun bir biçimde tatlı sözün kötü sözden daha etkili ve üstün olduğu anlatılıyor.

7. Lafı peynir gemisi yürümez.

Ezop Masalları'nda katırın çektiği bir arabanın okuna konan bir sinek kendi haline bakmadan, katırı hızlı gitmesi konusunda uyarır. (Uzel, 2000:66.) Yine bir sinek üstünlük konusunda karınca ile tartışır. Örneğin tanrılar için kesilen kurbanın tadına tanrılardan önce baktığını, kralların başına konduğunu, kadınların dudaklarına konup öptüğünü anlatarak övünür. Karınca da tanrı yemeğinin insana onur verdiğini doğrular. “Fakat davetsiz olana değil.” diyerek de onun hemen kovuldu-

ğunu, istenmediğini hatırlatır. (Uzel, 2000:103-106)

Bostan'da Akbaba ile çaylak hikayesi anlatılır. Akbabanın biri çaylağa uzağı kendisinden daha iyi kimsenin göremeyeceğini söyler. Bunun üzerine çaylak "Bunu söylemek yetmez. Gel bakalım. Ovanın etrafında ne görüyorsun?" diye karşılık verir. Akbaba da bir günlük yol tutan bir yükseklikten aşağılara bakar. "İnanırsan, ovada bir buğday tanesi görüyorum." der. Çaylak, hayret eder, sabredemez ve aşağı doğru süzülür. Fakat akbaba o tanenin yanına gelir gelmez ayağına uzun bir tuzağın ipliği düğümlenir. (İlaydın, 1985:226,227.)

Burada da boş sözlerle iş görülemeyeceği, insanın çalışıp didinerek hayatını sürdürebileceği anlatılıyor. Sadi'nin hikayesinde kaderci bir anlayış da dikkati çekmektedir.

8. Aldatma, kandırma.

Ezop Masalları'nda aldatma konusunda Karga ile tilkinin hikayesi anlatılır. Karga bir gün bir peynir parçası çalar ve bir dala konar. Oradan geçen tilki bunu görür ve dalın altına gelerek onun güzel bir sesi olduğunu söyler. Sonunda güzel sözlerle kargayı şarkı söylemesi için ikna eder. Karga şarkı söylemek için ağzını açınca peynir düşer ve tilki peyniri kaptığı gibi toz olur. (Uzel, 2000:35,36.)

Bostan'da ise Sadi, kendi başından geçen bir olayı anlatır. "Üstüne her zaman rahmet yağmuru yağsın! Babam zamanından hatırımdadır. Henüz pek ufaktım. Merhum bana bir yazı tahtası, bir defter, bir de altın yüzük almıştı. Fakat ansızın bir müşteri çıktı. Bana bir hurma verip yüzüğü elimden aldı." (İlaydın, 1985:321, 322.)

Yine her iki anlatıda da bir kandırılma söz konusudur. Bu kandırılma birinci hikayede güzel sözlerle ikincisinde ise bir çocuk için daha değerli olan hurma ile gerçekleşmiştir. Burada verilmek istenen düşünce, insanın kendisince daha güzel ve tatlı şeylere sahip olayım derken daha büyük zararlara uğrayabileceğidir.

9. Et iyilik bul kötülük veya Besle kargayı oysun gözünü.

Ezop Masalları'nda soğuktan donmuş bir yılanı ısıtıp canlandıran bir adamın yılan tarafından sokulup öldürülmesi anlatılır. (Uzel, 2000: 99.)

Bostan'da ise, kurt yavrusu besleyen adamın hikayesi anlatılır. Adamın beslediği kurt yavrusu, sonunda büyür ve sahibini parçalar.

Sadi, ayrıca sonunda seni parçalayacak düşmanını " Böyle naz u nimetle besleme." diye nasihat eder. (İlaydın, 1985: 323.)

Görüldüğü gibi her iki anlatının teması başlığa da aldığımız “Besle kargayı oysun gözünü” ata sözümüze uygun düşmektedir.

10. Cimrilik ve cömertlik hakkında.

Ezop Masalları’nda tilki, kendine ev yapmak için toprağı kazarken hazineyi bekleyen bir yılanla karşılaşır. Yılan hazineyi ne kendisi kullanmaktadır ne de başkasına kullandırmaktadır. (Uzel, 2000:99,100.)

Bostan’da parasını harcamaya kıyamayan bir adamın hikayesi anlatılır. Adam, “Gönlüm rahat etsin, deyip yemiyor; yarın kıyamette işime yarar deyip kimseye de vermiyorum. Kendisi gece gündüz altının gümüşün hükmünde, altın ve gümüş de o alçağın hükmünde idi. Günün birinde oğlu o cimri babasının parayı nereye gömdüğünü gördü. Hemen altınları topraktan çıkardı, yok yere savurdu. Paranın bulunduğu yere de bir taş bıraktı Cömert delikanlının elinde altın durmamış, bir elinden gelip öbüründen çıkmıştı. Fakat bu iflas yüzünden babasının da külahı pazara çıkmış, donu rehine konmuştu. Adamcağız pençesini kendi girtlağına saplıyordu. Oğlu ise karşısına çeng ve ney getirtmiş eğlenmekteydi. Babası ağlaya sızlaya bütün gece uyuyamadı. Sabahleyin oğlu gülümsedi, dedi ki: “Babacığım, para ancak yemek içindir; saklamak içinse yerinde ha altın olmuş ha taş bulunmuş, hepsi bir.” (İlaydın, 1985: 133-135.)

11. Zorbalık, adaletsizlik.

Ezop Masalları’nda Kurt ile kuzu masalı anlatılır. Kurt ile kuzu su içmek için geldikleri dere kıyısında karşılaşılır. Kuzuyu yemek için gözüne kestiren kurt, kavga çıkarmak için derenin üst kısmında olmasına rağmen, kuzuya “Suyumu kirletiyorsun.” diye seslenir. (Uzel, 2000:26.)

Bostan’da ise, birtakım hırsızlar tarafından etrafı sarılıp ok atılan bir tüccarın hikayesi anlatılır. Oklanan bezirgan “ Erkeklik hırsızlarda olduktan sonra memleketteki askerın kadın sürüsünden ne farkı kalır?” diye sorar. Sadi de “Tüccarları ısırap zehirleyen bir padişah, halkına ve orduya karşı iyilik kapısını kapamış sayılır. İnsanlar onun çıkardığı kötü adaletlerin velvelesini duyduktan sonra oraya giderler mi?” yorumunda bulunur. Hatta “Kurdun kafasını da halkın koyunlarını paraladıktan sonra değil, önceden kesmek gerekir.” uyarısında bulunur. (İlaydın, 1985:23,24.)

Doğada “ Büyük balık küçük balığı yutar.” sözüne uygun bir hayat vardır. Fakat uygar toplumlarda insanların hak ve hukuku söz konusudur. Karşılaştığımız her iki hikayede bu durum anlatılmaktadır.

12. Açgözlülük.

Ezop Masalları'nda ağızındaki etle yetinmeyen köpeğin hikayesi anlatılır. Bir kaptan bir parça et çalıp kaçan köpek, nehirden geçerken suda kendi yansımasını görür ve başka bir köpek sanarak, onun ağızında ki eti de almaya çalışır. Sonuçta köpek, elindekinden de olur. (Uzel, 2000:29.)

Bostan'da ise, bir kocakarının evinde yaşayan kedinin hikayesi anlatılır. Kedinin sahibi kocakarının talihi bir gün döner ve kadının hali kötüler. Kedi de koşa koşa padişahın misafirhanesine gider. Lakin sultanın hizmetçileri onu oklarlar. Zavallı kedi, canını zor kurtarır. (İlaydın, 1985:242)

Görüldüğü gibi her iki hikayede “Dimyata pirince giderken eldeki bulgurdan olmak.” sözüne uygun olarak, iyi düşünerek hareket etmek be kanaatkar olmak gerektiği düşünülüyor.

13. Fitne, insan her işittiğine inanmamalı.

Efendisinden intikam almak isteyen bir köle, düzen kurup efendisine karısının kendisini aldattığını söyler. İşi araştıran efendi, tam öldürmek üzereyken aşık diye suçlananın kendi öz oğlu olduğunu, annenin oğlunu sevmesinin farklı yansıtıldığını anlar. (Uzel, 2000:69-72.)

Bostan'da ise ünlü İran padişahı Feridun'un aydın gönüllü, uzağı gören, her şeyden önce Tanrı yolunu gözlleyen, padişahın fermanını daha sonra düşünen vezirinin hikayesi anlatılır.

Bir sabah adamın biri hükümdarın karşısına çıkar: “Günün huzur içinde geçsin. Allah ne muradın varsa versin!duasından sonra ilave etti: “Padişahım, bir şey söyleyeceğim. Fakat sözlerimi gazez olarak değil de nasihat olarak kabul et. Bu vezir gizliden gizliye sana düşmandır. Çünkü en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün ordu mensuplarına borç para veriyor. Yüce padişahımız ne zaman ölürse o vakit ödemelerini şart koyuyor. Yani bu kendini beğenmiş adam parası pulu eline geçmeyecek diye, senin yaşamamı istemiyor.” der.

Padişah devleti elinde tutan vezire siyaset niyetiyle şöyle bir baktı: “Karşımda dost gibi görünüyorsun ama içinden kötülüğümü istiyorsun. Acaba Niçin?” dedi. Vezir tahtın önünde yer öptü: “Ünlü padişahım” dedi. “Madem ki sordun, saklamak olmaz artık. Ben öyle istiyorum ki kendim gibi bütün dünya senin iyiliğine dua etsin. Paramın vadesi senin vefatın oluncadır. Borçlular, benden korktukları için, senin daha çok yaşamamı isteyeceklerdir. Sen de, bütün halkın samimiyetiyle, niyazla başının dinç, ömrünün uzun olmasına dua etmesini istemez misin? Erenler duayı ganimet sayarlar. Çünkü dua, kaza okunun önünde kalkandır.” Bu sözler sulta-

nın hoşuna gitti. Yüzünün gülü taptaze açıldı. Vezirinin makamına yücelip değerini artırdı. (İlaydın, 1985: 268,269)

Yine burada yer alan her iki hikayede, “Söylenen sözlere işin aslını öğrenmeden uyulmamalı.” düşüncesi vardır.

14. Hainlik.

Ezop masallarında 95. sayfada yer alan masalda İuppier yani Zeus’un tapınağındaki ateşten ateş alıp ışığını yakan bir hırsızın tapınağı soyması; (Uzel, 2000:94-95.) I. Bölümün 31. masalında bir kartalın kurt yavrularını kendi yavrularına yem yapmak için kaçıması; kurdun yavrularını istemesi, kartalın yavruları vermemesi bunun üzerine kurdun içinde kartal yavruları da bulunan yuvayı ateşe vermesi, kartalın bundan sonra kurt yavrularını geri vermesi anlatılıyor. (Uzel, 2000:47.)

Bu masal, “Ne kadar yüksekte bulunursan bulun aşağıdakilere kötülük yapma, onlar da seni güç duruma düşürecek bir şeyler yapabilir.” düşüncesini vermeye çalışıyor.

15. Bir kimsenin kendi iradesi dışındaki kusurunu yüzüne vurmak ayıptır ve terbiyesizliğin bir işaretidir.

Ezop masallarından, kendini bilmez birinin bir hadımın kusurunu yüzüne vurması anlatılır. Bir hadımla kavga eden terbiyesiz bir adam, ağzını bozup küfürler ederken, hadımın eksikliğini de söyler. Kusuru yüzüne vurulan hadım bu duruma çok üzülür. Kaderin suçunu üstüme yüklüyorsun diye cevap verir. (Uzel, 2000: 72.)

Bostan’da noktalı harfleri söyleyemeyen, fakat hünerli bir delikanlının hikayesi anlatılmaktadır. “Ebced sözünü doğru söyleyemezdi. Çünkü dilinde tutukluk vardır ve noktalı harfleri çıkaramıyordu. Bir gün gönül erlerinden birine dedim ki: Filancanın ön dişleri yok. Ben böyle düşünürken o zatın yüzü kızardı: “Bir daha, dedi. Öyle fena şeyler söyleme. Sen onun sade noksanını görüyorsun. Bu kadar hünerine karşı akıl gözün kapalı mı? Hakikat şudur ki iyiyi gören kimseler, gerçeklerin meydana çıkacağı gün kötülükle karşılaşmayacaklardır. Fazilet, terbiye, izan sahibi olan, bir adamın ayağı itibardan kayarsa bu, bir tek kusur için onu cefaya layık görmemelisin. Nitekim büyükler, “Huz ma safa” (1) demişler, öyle değil mi?” (İlaydın, 1985: 283-284.)

Bostan’da bu konuyla ilgili güzel bir örnek daha bulunmaktadır: “Birisini kara yazmış bir adama şöyle demişti: “Sen çirkinsin.” Öbürü öyle bir karşılık verdi ki, o sözü söyleyen kimse şaşırıp kaldı. “Ben, dedi kendi şeklini kendim yapmış değilim ki fena yapmışsın diye ayıplıyorsun. Yüzüm çirkinse bundan sana ne? Güzeli, çirkinini

nakşeden ben miyim?” (İlaydın, 1985:339.)

Her iki kaynaktan yer alan bu anlatılarda bir insanın kusurunun yüzüne vurulması, görgüsüzlük ve terbiyesizlik olarak anlatılmıştır. Hatta Sadi, Bostan’da kendini alamaz ve “Ey akıl sahibi, gül ile diken beraberdir. Niçin dikenle uğraşıyorsun? Sen gül demetle. Kimin yaratılışında bu çirkin tabiat varsa, tavusta o çirkin ayakta başka bir yer göremez.” diyerek nasihat eder. (İlaydın, 1985:284.)

16. Zamanın geçiciliği.

Ezop Masalları’nda, zaman, kanatlı bir ustura üstündeki koşucuya benzetiliyor ve elden kaçtığı zaman bir daha yakalanamayacağı belirtiliyor. (Uzel, 2000:117,118.)

Bostan’da ise bu konuyla ilgili olarak, İran padişahı Cem’in bir çocuğunun ölümü anlatılır. Cem, çocuğu ipek böceği gibi ibrişimden kefenlere sarar ve öylece defneder.

Aradan bir süre geçtikten sonra yana yana ağlamak için çocuğun mezarına gider. Bakar ki kefenin ipeği çürümüştür. Cem bu hali görünce düşünür. Kendi kendine : “Ben bu kefeni ipek böceğinden zorla almışım.; mezar böcekleri de çocuğumdan zorla almışlar!” der ve bir hanendenin rebapla söylediği yüreğini yakan birkaç beyiti hatırlar: “Heyhat! Diyordu, biz olmasak da çok zaman güller bitecek, baharlar açılacak. Nice tirlar, deymahlar, ürdibehiştler gelip geçecek. Halbuki biz ya toprak, ya kerpiç olacağız. Ve bizden sonra bahçelerde gene güller bitecek, gene dostlar toplanacaklar...” (İlaydın, 1985: 315,316.)

Zamanın geçiciliği konusunda da her iki eserde ortak düşünce mevcuttur diyebiliriz.

17. Kanaatsizlik, kendiyle hoşnut olmama.

Ezop Masalları’nda, tavus kuşunun kendi sesini beğenmemesi, bülbüle özenmesi anlatılır. (Uzel: 2000: 78,79.)

Bostan’da çıplak bir adam, bir dirhem borç ederek, bir ham deri alır, bunu üstüne elbise yapar. Fakat sonra elbiseden rahatsız olup “Hey uğursuz talih! Bu ham derinin içinde de sıcaktan piştim.” diye ağlayıp inlemeye başlar. Sadi’nin anlatımıyla bu çığ adam, sıkıntıdan coşup taşarken zindan kuyusundakilerden biri cevap verir: “Sus, ey ham herif! Allah’a şükret ki bizim gibi elin ayağın zincirde değil.” (İlaydın, 1985:296.)

SONUÇ

Burada Doğu'ya ve Batı'ya ait iki kaynaktan seçtiğimiz örnekleri karşılaştırarak gerek M.Ö. 6. yüzyılda eski Yunanistan'da yaşamış Ezop'un gerekse 13. yüzyılda İran'da yaşamış Sadi'nin aynı insani değerleri savunduğunu göstermeye çalıştık. Gerçekten gerek coğrafi gerekse dini inanış ve yaşayış bakımından çok farklı görünen söz konusu toplumların benzer kültürel değerleri benimsedikleri ve savundukları ortaya çıkmıştır.

Bunda uluslararası ilişkilerin büyük etkisi olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde zaman zaman Doğu'dan Batı'ya, zaman zaman da Batı'dan Doğu'ya göçler olmuş ve bu göçler neticesinde bilgi ve kültür alışverişi meydana gelmiştir.

Ortak değerlerin oluşmasında ve gelişmesinde inceleme konumuz olan eserlerde görüldüğü gibi edebi eserlerin de büyük katkısı olmuştur. Bu tür eserler, insanlara yaşantı sunarak insan hayatı bakımından doğru ve yararlı olan duygu ve düşüncelerin oluşmasında etkili olmuştur.

Kısacası incelememiz sonucu biri Batı diğeri Doğu kültürüne ait iki farklı eserin benzer değerleri savunduğu belirlenmiştir. İlk bakışta bir çelişki gibi görünen bu durum, aslında insanlığın aynı duygu ve düşünceler içerisinde benzer amaçlara doğru yöneldiklerinin de bir göstergesidir.

KAYNAKÇA

Ezop Masalları, (Phadreus, Türkçesi Türkan Uzel) Öteki Yayınevi, İkinci Basım, Ankara 2000.

Aisopos Masalları (Emile Chambery, Fables d'Esopo, Çeviren: Nurullah Ataç), YKY, 2. Baskı, İstanbul 2002.

Ezop Masalları, (Türkçesi:Tozan Aklan), Bordo – Siyak Klasik Yayınlar, İstanbul 2003.

Sadi, Bostan, (Çeviren:Hikmet İlaydın) MEGSB Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Şark İslam Klasikleri, İstanbul 1985.

Çelgin, Güler, Eski Yunan Edebiyatı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990.

La Fontaine, La Fontaine Masalları, (Türkçesi: Feride Kurtulmuş), Assos Yayınları, 2000 İstanbul

Bilim Tarihine Giriş, (Yazarlar: Tekeli Sevim, Esin Kahya, Melek Dosay, Remzi Demir, Hüseyin G. Topdemir, Yavuz Unat, Ayten Koç Aydın), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2001.

Aisopos, Masallar, çev. N. Ataç, M. E. B. Yayınları, Dünya Edebiyatından Terçümeler, Yunan Klasikleri:70, İstanbul, 1945.

Yazıcı, Tahsin, İslam Ansiklopedisi , “Sa’di” maddesi, C. X, MEB Yayınları, İstanbul 1988, s. 36-41; Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi , “Sa’di” maddesi, C. VII, İstanbul Mayıs 1990.

ETNİK KİMLİĞİN BİR İŞARETİ VE ULUSAL KÜLTÜRLER ARASINDAKİ KARŞILIKLI FAALİYETLER İÇİN FOLK (HALK) MÜZİĞİ

Prof. Dr. Todor DIJIDJEV

Etnik kimlik işareti olarak folk müziği konuştuğumuzda, kaynak folkloru olara adlandırılan konuyu temel olarak almamız gerekir. Çünkü, etnik kimliğin duyumsanması ve şuuru sadece folklor karakteristikleri ile şekillenmez, ama aynı zamanda akademik çalışma (profesyonel veya amatör) ile folklor arasındaki çalışmaların paterni tarafından şekillenir. Ve bu müzikal yaratıcı çalışmanın temel problemlerinden birisidir, çünkü bu milli müzik stili yaratmak için kompozitörlerin büyük çaba ve emekleri ile alakalıdır.

Bu Bulgaristan da dahil olmak üzere bütün balkan ülkelerinin tamamının (sadece Balkan ülkeleri ile sınırlı olmayarak) kompozitörleri için geçerlidir. Çünkü onların yaratmış olduğu müzik, sadece yaratıcılarının etnik mensubiyetine göre değil fakat aynı zamanda onun bütün ideolojik ve duygusal ve müzikal ve artistik tabiatında da olmak üzere, Milli bir Eser olarak isimlendirilebildiğinde, verilen ülkenin müzik kültürüne ve dünyanın müzik kültürü için gerçek anlamda önem kazanır. Bu problem, bütün kuşaklar da dahil olmak üzere, bu günkü Bulgar kompozitörlerinin ideolojik – ve – artistik tabiatındaki platformunda gözüktür. Müzik kompozitörlerinin kalemlerinden çıkan bu ulusal patern ihtiyacına ikna edilmemiş çok fazla kimse akademik yaratıcı çalışmanın ifadesinin vasıtasının bazıları ile folklorun direkt etkileşimi vasıtasıyla ve diğer yandan da, -----ciddi tarzlar sunmamaktadır. Farklar ulusalın ne içerdiği. Ve daha önemlisi, Müzikal folklor bir verilen müzik çalışmasının ulusal karakterinin bilgileri içine müzikal folklor iştirak eder mi? Bazıları, ulusal demek her zaman folklor anlamına gelmediğini düşünmektedir ve Kompozitörler tarafından kullanılan Bulgar folk müziğine özel önem göstermeye ihtiyaç yoktur. folklor müziğine dayanma bazı ölçülerde onların yaratıcı düşüncelerine sınır çekmektedir. Gerçekte, ulusal ve folklor birbiri ile etiket olmaz bunlar anlam bakımından eşit değillerdir. Fakat bunların gerçek ilişkisi nedir? Şu çok iyi bilinen bir gerçek ki, çok uzun tarihi boyunca asırlarca Bulgarların tarihi folk müzikleri mevcut olmuştur ve hala da bu müzik yaratıcı ve duygusal ifadesi güçlü yapıcı özellikleri muhafaza etmektedir. Ve, bu müzik Bulgar ulusunun hayatına ve ruh dünyasının hayata bakışının bir yansıması olan Bulgaristan'ın genel uluslararası şuurunun tipik bir örneğidir. Ancak, eğer bu, bu folk şarkıları ve müziğinin bütün Bulgaristan'ın ses atmosferin kucaklamış olduğu doğru olmuş olsaydı bugün onun uluslararası çevresi muhtelif tarzda her alanda dünya müzik kültürünün ba-

şarısı dolar Bulgar kompozitörleri Bulgar profesyonel müziğinin+ başlangıcından beri geçtiğimiz asırlar süresince ürettikleri eserleri nasıl üretmişlerdir. Ulusal düzeyde müzik şuuru ve daha bir spesifik surette müziğin çağdaş Bulgar kompozitörünün uluslararası şuuru ve ulusal müzik şuuru bundan dolayı, ulusal ve uluslararası ölçekte, birlikte alınmış müzikal folklor ve akademik müzik çalışmasını ihtiva eden kompleks bir etkileşim tarafından oluşturuluyor. Bu çoklu form ve kompleks süreçte, kompozitörün yaratıcı şuuru esas faktördür ki bu bir yanda profesyonel sanatın ideolojik ve ifade başarısı ile folklor arasındaki değişimi geliştirirken, diğer yandan da ciddi tarzların çalışmalarının yaratılması yoluyla ve folklor temelinde popüler müziğin ve buna bağlı olarak, folklor malzemeleri kullanımına muhtelif bireysel yaklaşımı vasıtasıyla folklorun figüratif ve teknolojik fikirlerinin alışverişini sağlar.

Bu yolla, müzikal çalışmadaki ulusal UNSUR Bulgaristan ulusal müzik dili ve hassasiyetinin orijinalitesi ve benzersizliği ile çağdaş müzikal-ve-figüratif ve teknolojik fikirlerin bereketlendirilmesinde kompozitörler tarafından başarılan yüksek değerlerin her şeyinde sürekli içeren her zamankinden daha geniş parametreler gerektirir. Bugün, ulusal ve folklor birbirine uymaz ve son adı geçen her halükarda, birincinin içinde bulunur, çünkü Bulgar folk müziği uluslararası şuurun ana tamamlayıcı bölümünü oluşturur. Bu kitapta (kompozitör ve Toplum Şuuru”), çok tanınmış Bulgar kompozitörü Dimiter Christoff şöyle yazıyor: Genel müzik şuurundaki folklorun mevcudiyeti şuur ve özelliği birbirinden ayırdığı bir gerçektir, onu şekillendirir, onu belirli akli resimle doldurur, tipik Bulgar eseri gibi onun hassasiyetle sınırlarını çizer dünyanın çağdaş müzik algılamasını ve tarihi müzik algılamasının içinde toplar ve böylece onun göz ardı edilmesini imkansız kılar.” Bir ulusal figüratif ve duygusal müzik muhteviyatı folklor olmadan inşa edilemez ve bunların akademik yaratıcı çalışma ile etkileşime girer ve bunun genişliği oldukça fazladır.

Zamanımızda, biz, bugün Balkan ülkelerinin folk müzikleri arasındaki etkileşimlerinin sürecini artan bir surette gözlemlemekteyiz.

Tipik olan ise, bu fenomen, popülere müzik alanda en çok görülmektedir. Ülkemizde, gelişmesine katkıda bulunmak için hizmet temelinde, “pop folk” hususunda güçlü bir akım mevcuttur. Bulgar folk müzik temelinde, müziğin popüler vokal-ve-enstrümantal parçalar üretmek için çok çalışkan olarak, doğru ses perdeleri ve Balkan ülkelerinin komşularının folklorlarının temelinde yavaş yavaş müşterek uygulama haline gelmektedir. Şunun hiçbir gizliliği yoktur ki, bu süreç çingene (ve sadece çingeneler değil) enstrümantal grup ve şarkıcıların müzik ürünleri aracılığı ile önemli derecede gelişme gösterdiğiidir. Bunların duygusal ve yorumlarının irticali stilleri onların yorumlarının uluslararası çeşitliliği folk müziğin malzemelerinin kullanımında uluslararası olarak hiçbir sınır tanımamaktadır. balkan folk müzik kültürleri arasındaki entegrasyonun misali olarak, çok meşhur olan, Goran Bregovich’in uluslararası meşhur yaratıcı eserleridir.

Ulusal kùltürler arasındaki etkileşim ciddi müzik tarzları arasında da gözlenmeye başlamıştır. Bu etkileşimin başarısının ve usul ve vasıtalarında çok büyük bir çeşitlilik vardır. Bu yaratıcı faaliyetler, büyük bir ihtimalle Avrupa uluslarının entegrasyonunda büyük katkıda bulunacaktır. yaratıcı işçilerin çoğunluğu ile, müzikle ifade etmenin yolları ile ulusal ve folklor prensipleri arasındaki bağlantı için muhtelif yaklaşımların bulunup tatbik mevkiine konulması arzusu mevcut bulunmaktadır. Başarılı yaratıcı çözümlere ulaşma yollarının çeşitliliği anlaşılabilir ve arzu edilebilir. O, her ulusal müzik kültürünün esas hedefinin bir tanesi olan, yeteneklerin çeşitliliği ve zenginliğidir.

MİLLÎ DESTAN KAHRAMANLARININ MİLLETLER ARASI BOYUTA TAŞINMASI

Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU*

Yrd. Doç. Dr. Işıl ALTUN**

Destan kelimesi dilimize, Farsça'da "Efsane, mesel ve hikâyet-i güzeşteğân" anlamında kullanılan "dastan" kelimesinden ses ve anlam değişikliğiyle girmiştir.¹ Fransızca epepe, Yunanca epos karşılığı olan destan; Kak, Batır, Batur, Buka, Bukadır, Bahadır, Boğa, Böke, Yiğit, Ciğit, Koç, Koçkar, Arslan, Kaplan, Pars, Ejder ve kahramanlık kavramlarının, epik karakterli bir yaşayışın zaman, yer ve olaylar içindeki yansımalarının olay örgüsü ile biçimlendirilmiş anlatıdır.² Bu anonim mahsûller, cemiyetin iradesini ellerinde tutan "Kahraman-ı Bilge" şahsiyetlerin menkabevî ve hakikî hayatları etrafında teşekkül etmiş uzun, didaktik hikayelerdir.³

Destan, ister şifahî, ister yazıya geçmiş bulunsun bir edebiyat türü, bir anlatım kalıbıdır. Kendine has bir şekli, bir çıkışı ve üslubu vardır.⁴

Ayrıca destanlar bütün bir milletin maneviyatından, ruhundan, tarihî ve bedîî (estetik) varlığından kendi kendine doğmuş "ma'şeri" (ortak) verimlerdir.⁵

Toplumun normal hayatı üstüne çıkmış, ferdî kaygılardan uzak, ruhî hareketin maddî güçle birleşmesinden doğmuş olan destanlar kahramanca bir yaşayışın topluma mal edilmiş bir mücadelenin şekillenmesidir⁶ ve destanların teşekkülünde, toplumun varlığını koruma tutkusu önde gelir.

Fikret Türkmen, tarihin ilk dönemlerinden günümüze insanoğlunun maddî manevî hayatını mitik, epik, epiko romanesk nitelikli eserlerle anlattığını belirtir. Mitik dönemin hatıraları mitolojik eserlerde anlatılmıştır. Bu eserler insanlığın etrafında meydana gelen olayları anlatmak için insanın tabiatla bütünleşmesini, tabiat

* Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müdürü

** Kocaeli Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Naciye Yıldız, Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları:623, Ankara 1995, s.3.

² Metin Turan, Türk Halk Edebiyatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1063, Eskişehir 1998, s.45.

³ Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.:365, Ankara 1986, s.72.

⁴ Emine Gürsoy-Naskali, Destan Tarifi, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, T.D.K. Yay.:612, (Belleten 1992), Ankara 1995, s.7.

⁵ Fuad Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ, Ankara 2003.s.67.

⁶ Ali Öztürk, Çağlar İçinde Türk Destanları, Emek Matbaası, İstanbul 1980.s.22.

karşısında antropomorfik tasavvurlarını anlatmaktadır. Epik dönemde esrarengiz görünen alemin bazı sırları çözülmüş ve insanın fizikî gücü keşfedilmiştir. Tabiata ve hayvanlara, kısaca dışa yönelik bir mücadele başlamıştır. Toplum kendi iç teşkilatlarını kurmuş, yurt ve kabile şuru uyanmıştır. Toplumun henüz kabile olarak yaşadığı bir dönemin hatıraları destanî eserlerde saklanmıştır. Toplumun yerleşik ve yarı göçebe hayata geçmesiyle cemiyet içi çatışmalar ve ferdin kendi problemleri ortaya çıkmıştır ki bu dönemin hatıraları ise epikoromanesk (halk hikayeleri) eserlerde konu edilmiştir.⁷

Eski Yunan dilinde de “söz” kavramını vermek için mythos, epos ve logos olmak üzere üç sözcüğün varlığından söz edilir. Mitos, söylenen veya duyulan sözdür; masal, öykü, efsane anlamına gelir. Logos, insanda düşünce, doğada kanundur; her yerde, her şeyde vardır; gerçeğin insan gözüyle dile gelmesidir. (Günümüzde bilim anlamında logy şeklinde kullanılmaktadır) Epos, “söz”ü karşılayan ve bu sözcükler arasında değişik anlam taşıyandır. Belli bir düzen ve ölçüyle söylenen, okunan; insana tanrı armağanı olan ve insanı büyüleyen, ozanın sözünü tanımlayan şiir, destan, ezgi anlamına gelen epos, o gün bugün epik, epepe, diye Batılı dillerin hepsinde de yerini almıştır.⁸ Epepe, içinde doğaüstü ve gerçek; efsane ve hikâye karışık olan, bir kahraman veya olayı yüceltmek amaçlı, tarihsel olaylar dizisidir.⁹

Destanın yazarının millet olması, muhtevasının millet hayatı olması, konusunun büyük bir kahramanlık menkıbesi olması, yüksek bir coşkunluk ifadesi taşıması, destan mekânının zengin bir tabiat vasıfları destanların milliliği ve değeriyle ilgilidir. Muharrem Ergin Millî Destanın teşekkülünde üç safha ve üç şarttan bahseder: Çekirdek, oluş ve tesbit. Destanın en eski devirde milletin başından, bütün kavmi derinden sarsan, unutulmayan ve dile getirilen bir hadisenin bir maceranın geçmesi gerektiği çekirdek; millî hayatın maceralar içinde geçmesi ve çekirdeği beslemesinin icabı oluş; millî hayatın destanî bir hava içindeyken sözlü malzemenin yazıya geçirilmesi tesbit safhasıdır. Bu üç safhadan geçmiş her milletin millî bir destanı vardır.¹⁰

Her destan bir millete, bir kavime aittir, en azından bir milletin atalarına aittir ve o milletçe de benimsenmiştir.¹¹ Destanlar, tarihin akışı içinde kimliklerini güvence altına almak, geçmişlerini geleceklerine aktarmak ve geleneksel birikimlerine süreklilik kazandırmak içgüdüsu taşıyan bütün halkların genellikle benzer koşullarla ve benzer yaklaşımlarla gerçekleştirdikleri birer söyleyiş biçimidir.¹² Dolayısıyla

⁷ Fikret Türkmen, Romanya Tatarları Arasında Yaşayan Ortak Destan ve Hikayeleriniz, Türk Dili, T.D.K. Yay., 600. sayı, Aralık 2001.s.698-699.

⁸ Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul 1999.s.5.

⁹ Paul Robert, Le Petit Robert :Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue Française, s.604.

¹⁰ Oğuz Kağan Destanı, 100 Temel Eser, MEB, İstanbul, 1970, s. I.

¹¹ Naskali, a.g.m. s.6

¹² Sait Maden, Yeryüzü Destanları, Çekirdek Yay., İstanbul 1998.s. 10.

destanlar ferdin değil, toplumun hikâyesini anlatmaktadır. Destanlarda bir milleti ilgilendiren olayların kahramanları ön plana çıkarılmaktadır.

Fuat Köprülü'ye göre her milletin “menkıbevî-tarihi” kahramanlardan bahseden doğrudan doğruya o milletin sinesinde fişkırmış millî destanları vardır. “Millî destan”ın doğması için bir kavmin birtakım büyük sarsıntılara uğraması, çok büyük olaylarla karşılaşması ve ayrıca medeniyet bakımından aşağı bir seviyede olması gerekmektedir. O taktirde o kavmin içinde yetişen halk şairleri bu vak’aları ayrı ayrı “Parça Episode”lar halinde söylerler. Bütün geçmişini, şairlerinin şifahiî rivayetlerinden öğrenen bu halk arasında yeni birtakım “Parçaların” daha meydana gelmesine yahut bu gibi muhtelif menkıbeleri bir “Kahraman” etrafında toplayan yeni “daire”lerin ortaya konulmasına sebep olur. Sonraları bu kavmin medenî seviyesi yükselerek, muhtelif amiller tesiriyle, siyasi ve içtimai bir birlik ihtiyacı da meydana çıktığı zaman “Destanî” bir ruha sahip olan bir halk şairi bu dağınık parçaları “Daireler” halinde toplayarak bu daireleri birbirine bağlar ve “Millî Destan”ı oluşturur.¹³

Anlıyoruz ki milletlerin yazı öncesi çağlarında meydana gelmiş olan, toplumsal başarıların ve millî çıkarların anlatıları olan destanlar “millî şuurlanmayı” hızlandırarak, millî dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kaleme alınmışlardır.

Bu özelliklerinden dolayı olsa gerektir ki, destan “herhangi bir çağda, herhangi bir toplumu derinden etkilemiş birtakım olayların halk muhayyilesinde zamanla değişe değişe “olağanüstü” boyutlara taşınmış biçimi”; destan kişileriye o halkın özelliklerine, umutlarına, çağlarının “örnek kişi” biçimine uygun tasarlanmış, masalsi bir ortama sokulup yüceltilmiş varlıklardır.¹⁴

Destan tipleri bir cemiyetin ortak tipleridir. Epik kahraman sadece kendi özelliklerini değil, daha önce yaşamış tiplerin özelliklerini de taşımaktadır.¹⁵

Fertlerin kişiliği çok zaman toplumun tutkularıyla şekillenir. Bunun yanı sıra toplum-millet varlığı bir kahramanın benliğinin üstündeki tutkular halinde şekillenir. Kahramanın yaşantısı, toplumun yaşantısı olur. Destan kahramanının kişilik kazanmasında toplum yapısının toplumun maddî ve manevî ihtiyaçlarının etkisi büyüktür. Toplumun bu ihtiyacına cevap vermek için gösterilen davranışlar, belli bir kişiliğin gelişmesine etkili olur.¹⁶

Pertev Naili Boratav, konular ve kişilerdeki özelliklerin destanın asıl tür niteliğini belirleyen olgular olduğunu vurgular.¹⁷ Kahraman (Alp), destanın ideal, asil tipidir ve genellikle olağanüstü özelliklere sahiptir.

Kahramanlık karakteri, o toplumdaki idareye zenginliğe sahip olan insanların

¹³ Fuat Köprülü, a.g.e. s.67

¹⁴ Sait Maden ,a.g.e., s.10.

¹⁵ Fikret Türkmen, a.g.e. s.688-689

¹⁶ Ali Öztürk, a.g.e. s.23.

¹⁷ Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yay., İstanbul ,1978. s. 38.

hepsinden iyi ve üstün olarak verilir.¹⁸

Destanlar, güçlü insanlardan ve bu insanların giriştikleri mücadelelerden bahse-derler. Böylece insanoğlunun hudutları aşma, baskıdan kurtulma ve engelleri hiçe sayma arzusunu, daha renkli bir hayat özlemini tatmin eder. Kahramanlar neler ya-pılabileceğini göstermek suretiyle insanlığı yüceltir.¹⁹

Destanların en baskın nakışları dövüş ve kavgadır. Olağanüstü varlıklarla mü-cadele eden ve ülkesinin birliğini sağlayan destan kahramanı öyle güçlü kuvvetlidir ki, ulu bir görüntüsü vardır. Kahramanların yenilmezlikleri, güçleri, güzellikleri do-ğuşlarının da sıradan olmamasını gerektirir.

Bir Oğuz destanı olan Oğuz Kağan'da kahraman Oğuz doğar doğmaz dile gelir; çiğ et, aş ister. Kırk günden sonra büyür, yürür, oynar. Ayağı öküz ayağı gibi, beli kurt beli gibi, omuzu samur omzu gibi, göğsü ayı göğsü gibidir. Ata biner, av avlar. Yüzü gök, ağzı ateş kızılı, gözleri ela, saçları kaşları karadır. Güzel perilerden da-ha güzeldir.²⁰

Şehname'nin kahramanı Rüstem aslana benzer. Fil vücutlu, pehlivan yapılı bu çocuk, boylu poslu ve aynı zamanda güzel yüzlüdür. Rüstem kuvvetli göğsü, kolu ve pazısı ile ünlüdür ve pars derisine bürünmüş fil diye tasvir edilir.²¹

Milattan üç bin yıl önce, Mezopotamya'da Sümerlerin Uruk kentinde yaşamış olan büyük savaşçı Gılgamış denizleri tanıyan, her şeyi bilen; üçte ikisi tanrı, üçte biri insan bir kahramandır. Başu boğa başu gibidir. Tanrılar onun gövdesine en yet-kin biçimi vermişler; annesi (Ninsun) ise onu yakışıklılıkla donatmıştır.²²

Bir Kırgız destanı olan Manas'ta kahraman Manas kaplan gibi doğar. Beşikte belenmiş bir haldeyken kükreyerek konuşur. Müslümanlığın yolunu açar. Manas'a at getirilir, zırhını giyer ve uzağa sefer eder. Apak eti pamuk gibi, kemiği bakır gi-bidir. Kaşları kalın, kirpiği uzundur.²³

Altay Türklerinin kahramanlık destanı olan Alıp Manaş (Alpamiş) iki yanağı kan kızıl, iki gözü ateş gibi öyle bir yiğittir ki düşmanlarını ayağının ucuyla tekme-lediğinde onları altı dağ öteye savurur. Düşmanıya kavgaya tutuştığında büyük dağlar parçalanır, derin sular dalgalanır. Dövüşürken havaya kaldırdığı düşmanını ak bulutlara gömer. Yedi başlı Celbegen'i parmağının bir fiskeyiyle yere vurur.²⁴

¹⁸ Sakir İbrayev, Destanın Yapısı, Aktaran Ali Abbas Çınar, Atatürk Kültür Merkezi Başkan-lığı Yayınları, Ankara 1998s.266.

¹⁹ Emine Gürsoy Naskali, a.g.m. s.2.

²⁰ W. Bang, G.R. Rahmeti, a.g.e. s.1.

²¹ Firdevsi, Şehname , (Çev:Necati Lugal), Milli Eğit. Bak. Yay., Ankara 1967-1968,Cilt I, s. 339 ; Cilt II, s. 9- 17-18 ; Cilt IV, s.191.

²² Sait Maden, a.g.e. s.15-16.

²³ Tuncer Gülensoy, Manas Destanı, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s.178.

²⁴ Metin Ergun, Altay Türklerinin Kahramanlık Destanı Alıp Manaş, Kültür Bakanlığı Yayın-ları, Ankara 1998, s.211.

Destan kahramanlarının kurt, ayı, fil, boğa, kaplan gibi güç kuvvet timsali olmaları daha doğuşlarından itibaren kendini göstermektedir.

Bu güçlü kahramanlar dış düşmanlarla savaşmış, halkını onlara karşı korumanın yanında; ejderha, canavar, dev gibi olağanüstü varlıklarla da dövüşüp onları yenerler.

Oğuz, at sürülerini ve halkı yiyen büyük ve yaman bir canavarı, gergedanı öldürür.²⁵

Rüstem, devlerin komutanı Erjenk'in kollarını, kulağını hiç korkmadan yakalayıp bir arslan gibi kellesini gövdesinden ayırır. Savaşmasına dağlar, şiddetine azgın filer dayanamaz. (Çinlilere) her hançer sallayışında kafaları gövdelerden ayırır. Fil gövdeli Rüstem, pençesiyle taşı kavrar, dağ gibi taşı omzuna vurur ve öyle yürür.²⁶

Gılgamış, yabanî hayvanlarla yaşayan dev gibi bir varlık olan Enkidu'yla savaşmış ve bu kavradan galip çıkar. Uruk kentinde ondan daha yiğidi yoktur ve kolları Anu kayasından daha berk(tir)²⁷

Manas, kılıcıyla altı bölükten çok kafiri yener, kuvvet elde etmek için boğa ve yabanî domuzla talim eder.²⁸

İngilizlerin 7. yüzyıldaki en önemli, en büyük destanları Beowulf'tur. Beowulf da, ne biçim olduğu bilinmeyen bir canavarla dövüşür. Eşi görülmedik gece korkusu diye sözü edilen Grendel karşısında silahlar etkisizdir. Beowulf, gözleriyle alev gibi yakan ve korkunç bir ışık saçan, kafasını dört büyük adamın taşıdığı Grendel'le bileğinin gücüyle savaşır. Çünkü Beowulf'un elinde otuz kişinin gücü vardır. Kahraman, bununla da kalmaz Grendel' in büyük deniz şeytanı annesiyle de dövüşür.²⁹

Yunan destan kahramanlarından Theseus bir dev öldürür. Perseus ve Bellerophon canavarı mağlup eder. Sigurd (veya Siegfried) bir ejderha öldürür.³⁰

Tek başına, insanoğlu yararına çalışmak medenî kahramanın başlıca özelliğidir. Medenî kahramanın yalnızlığı tanrısal tipe yaklaşmanın veya Tanrı yerine geçmenin ifadesidir.³¹

Bu, ilk dönem ideali İngilizlerde kahramanlık idealidir ve bu ideal kraldan da beklenir. Kralın özellikleri Beowulf' ta da aranan özelliklerdir; çünkü kral kabilenin en etkili kimsesidir. İdeal kahramanlar mükemmellerdir. Onlar, fırtınada bir gemiyi götürebilmeli, yabanî bir atı ehlileştirebilmeli, bir nehri, denizi yüzerek geçebilmeli ;

²⁵ W. Bang, G.R. Rahmeti, a.g.e. s.2.

²⁶ Firdevsi, a.g.e. II.Cilt,s107-144; IV. Cilt,s.147.

²⁷ Sait Maden, a.g.e. s.18

²⁸ Naciye Yıldız,a.g.e. s.142.

²⁹ Mina Urgan, İngiliz Edebiyatı Tarihi I, Altın Kitaplar Yayınevi, İst. 1986, s. 23-28

³⁰ Lord Raglan (Çev:Metin Ekici) Geleneksel Kahraman, Milli Folklor, Bahar 1998, sayı:37, s.126-138.

³¹ Şakir İbrayev,a.g.e. s.259

ama hepsinden önemlisi savaşabilme beceri ve cesaretini gösterebilmelidir.³²

Geleneksel kahramanın zaferi bir kavgada kazanılan zaferler olarak anlatılıyor, bunlar diğer krallara veya canavarlara, ejderhalara veyahut da hususi bir şöhrete sahip vahşi hayvanlara karşı girilen teke tek kavgalardaki başarılarıdır. Geleneksel kahraman, alelade bir adamla veyahut alelade hayvanlarla kavga etmez.³³

Mircea Eliade'ye göre kahramanlar yenilmezdirler, güçleri ve güzellikleriyle olduğu kadar canavarca özellikleriyle de sivrilirler. Dev gibi boylarıyla yabancı hayvan suretindedirler.³⁴

Kahramanların güç ve kuvvetçe benzerlikleri, başarılarındaki paralellikler bir tesadüf olmasa gerektir.

Hayvanlara kutsallık atfedilmesi ve özellikle vahşi hayvanlara karşı duyulan korku, onlardan korunmak veya düşmanlarına karşı başarılı olmak için, insanda hayvan gibi kuvvetli olabilme isteğini doğurmuş ve hayvan biçimine girilebileceğine veya hayvanların hususi özelliklerini insanlara geçirmeye muktedir olduğuna inanılmıştır.³⁵

Olağanüstü güçler karşısında başarı kazanan kahraman böylece, “tinsel nitelikte bir ölümsüzlüğe ve daha kesin bir ifadeyle şana, adının kalıcılık kazanmasına da erişir. Böylelikle geçici ölümsüzlük halini aşmaya, adlarını kesin bir unutulmuşluktan kurtarmaya, insanların belleğinde yaşamaya uğraşan herkes için mükemmel bir örnek haline gelir.”³⁶

Her milletin tarihi millî destan ve efsaneleriyle başlar.³⁷ Fert için de, içinde doğduğu topluluk için de bağların en kopmazı olan destanın³⁸ ilk amacı ilahi ve beşeri düzenin ifadesidir.³⁹ Kahramanlık destanlarından bazılarında destan kahramanı bir din adına ve o dini savunmak, yüceltmek amacıyla harekete geçer.⁴⁰ Battalgazi, Danişmendnâme gibi. Fransızların Ortaçağ kahramanlık destanı olan Chanson de Roland'da da Hıristiyanlık uğruna bir mücadele yapılmaktadır. Ortaçağ inanç ve onur dönemidir ve Chanson de Roland'da Fransızların millî ruhu belirginleşmektedir. Ortaçağ toplumu bir asker toplumdur, Chanson de Roland'ın kahramanları da

³² A.H. Abrams, The Norton Anthology of English Literature Fifth Edition the Major Authors (Çeviren, Meryem Şen), New York- London, 1987, s.2.

³³ Lord Raglan, a.g.m. s.133.

³⁴ Mircea Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi:1, Kabakçı Yayınları, Çev: Ali Berktaş, İstanbul 2000, s. 349.

³⁵ D.Carter, The Symbol of the Beast The Animal style Art of Eurasia, s.11'den aktaran Yaşan Çoruhlu, Türk Mitolojisinin Anahatları, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul 2000, s.166-167.

³⁶ Mircea Eliade, a.g.e. s. 349.

³⁷ Abdulkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.s.191

³⁸ Cemil Meriç, Kırk Ambar, İletişim Yayınları, İstanbul 1980, s.188.

³⁹ a.g.e. s.190.

⁴⁰ E.G. Naskali, a.g.e. s.6.

feodal sistemin yüksek duygulu şovalyeleridir. Roland cesurdur. Büyük savaşlara atılan ve büyük zaferler kazanan bir şovalyedir.

Özkul Çobanoğlu, destanların en eski fonksiyonunun orduda askerlerin morallesini yüksek tutmalarını sağlamak olduğunu belirtir ki bu, askerleri ortak ilkeler ve ülküler etrafında birleştirerek millî hedeflere yöneltmektedir. Bunun yanısıra geçmişte aynı ilkeler ve ülküler için fedakârlık yapan, çalışan insanların “kahramanların” adıyla sanıyla yaptıklarıyla hatırasının yâd edilmesi kısaca yaşatılmasıdır.⁴¹

Bir destanın barındırdığı düşünce millî, dinî veya ahlakî olabilir. Bu üç açıdan birinin diğerine göre üstünlüğü veya bu düşüncelerin gelişmesi şaire, konuya damgasını vurma olanağı verir. Bununla beraber aslında bu düşünceler şaire millet tarafından verilmiştir. Bundan dolayı şair milletin kendine gösterdiği yönden ayrılamaz.⁴²

Bir kahraman, sanat eserinin malı olduğu andan itibaren onun hakiki şahsiyeti, sanatkârın yaratacağı şahsiyetinin malzemelerinden ancak bir kısmını teşkil eder. Sanatkâr hakiki şahsiyete istediği, fakat sade kendinin değil, aynı zamanda mensup olduğu cemiyetin, zümrenin istediği hüviyeti vermek zaruretindedir; sanatkâra “neden hakikati tahrif ediyorsun?” deme hakkımız yoktur. Zira bunu isteyen biziz, sanatkâr bizim arzumuza uygun kahramanlar yaratmakla mükellef bir işçidir.⁴³

Gerçek kimliği ile 16. yy’da bir halk şairi, bir Celali reisi olarak yaşamış olan Köroğlu’nu halk geleneği, zalimleri cezalandıran, fakirleri koruyan, eşitlik ve adalet düzeni kurmayı deneyen ideal bir kahraman görmek istemiştir. Köroğlu’nun adını destanlaştırmasında halkın bu özleminin büyük payı vardır.⁴⁴

Bu yüzdendir ki, bu koç yiğit, Osmanlı düzeninin güçlüleri olan Paşalara, Beylere, ve alışveriş zenginlerine düşmandır. Onların evlerini başına yıkıp, kızlarını, gelinlerini kaçırrır, mallarını talan eder. Fakir fukara ile arası çok iyidir. Onlara urup yerine yarım verecek kadar eli açıktır. Yaşlansa da ölmez, sevilen din adamları gibi kırklara karışır. Bolu toprağından çıkan Koç Köroğlu’nun şanına Osmanlı ülkesi dar gelir. Azerbaycan’a Tepe Türkmenlerine, Özbekler’e varır. Türkmenistan’da halkı zalim bir Hünkarın elinden kurtarır. Büyük seddi atlar, Çin’e ulaşır.⁴⁵

Hemen her toplumda halk, sevdiği cesur, kahraman insanları yanına alarak, onları bir hikayenin, destanın kahramanı mertebesine ulaştırmaktadır. Halk, özgürlüğünü ve dolayısıyla huzurunu sağlayan bu kahramanları kendine zulmedenlerin karşısına çıkarmakta ve kahramanlar aracılığıyla onlardan intikam almaktadır. Türklerin

⁴¹ Özkul Çobanoğlu, Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s. 112.

⁴² Chanson de Rolan, Süheyla Bayrav, Multilingual Yayınları, İstanbul 2001, s.17.

⁴³ P.Naili Boratav, Folklor ve Edebiyat (1982) 1, Halk Kahramanları Sanat Eseri ve Halk Terbiyesi, Adam Yayınları, İstanbul 1991.s.133.

⁴⁴ Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınları, İstanbul 1978.s.62.

⁴⁵ İlhan Başgöz, Folklor Yazıları, Adam Yayınları, İstanbul 1986, s. 176.

Köroğlu'su, İngilizlerin Robin Hood'u, Almanların Wilhelm Tell'i gibi. Hangi millete ve hangi devre ait olursa olsun kahramanlar benzer nitelikler göstermektedirler.

Ulusal bilincin şekillenmemiş olduğu Ortaçağ'ın Rönesans devri diye anılan 12. yüzyılda, insanlar kendilerini Fransız, İngiliz değil; Hıristiyan ve Avrupalı olarak hissetmektedir. Ne politik, ne toplumsal sorunlarla kendini fazla yormayan bu devrin insanı, kendini bir birey olmaktan çok bir toplumun, bir çevrenin, bir mesleğin, bir ailenin üyesi hissetmekte, dünya düzenini Tanrının emri diye kabullenmektedir. Zenginler zengin, fakirlerse kuşaklar boyu fakir kalmaktadır.

Hayat, düzenli ve sakin olmakla beraber; feodal rejim ülkenin yönetimini birçok kollara böldüğünden büyük halk kitlelerinin toplu yaşadıkları merkezler yok gibidir ve az nüfuslu şehirler kasabalara benzemektedir. Toprağı işlemeye devam ederek köy hayatı süren halk, mevsimlere uyarak yaşamaktadır.⁴⁶ İlhan Başgöz, ortak nakışlarla bezenmiş bu kahramanların belli bir toplum düzeni içinde ortaya çıktığını öne sürmektedir. Kahramanların hepsi şehirden değil köyden çıkmaktadır. Yoğrulup biçimlendikleri toplumda kapitalizm öncesinin ilkel toplum düzeni vardır. Halk, sürüp giden soylular düzeninin değişebilirliğine kendi gücü ile onu değiştirebileceğine inanmamaktadır. Zenginler-fakirler; güçlüler-gücsüzler; yönetenler-yönetilenler diye bölünmüş olan toplumun bu durgun düzeni içinde savaşlar, kırgınlıklar, kıtlıklar, ekonomik çöküntüler gibi bazı olaylar patlak vermektedir ki, işte o vakit eşkiyalık bir toplum meselesi olarak ortaya çıkmakla kalmayıp, eşkiyalar allanıp pullanıp halkın yiğitleri (kahramanları), olarak düşünmeleri de başlamaktadır.⁴⁷

Wilhelm Tell, Avusturyalıların egemenliğine karşı direnen Uri (İsviçre) halkının direniş destanıdır. Doğayla bütünleşmiş, onunla barışık bir hayat süren bir halkın, dışarıdan gelenlerce (Avusturyalılar) altüst edilen sade, özgür hayatlarını yeniden oluşturmak için verdikleri mücadelede kendilerine seçtikleri kahraman Wilhelm Tell'dir. Destanın kahramanı bütün bir halk olmasına rağmen, bu halkın özgürlük tutkusunu kişiliğinde barındıran Wilhelm Tell aslına bakılırsa başlangıçta bir kahraman değildir.

Eşi ve çocuklarıyla birlikte sade bir hayat süren, çevresine duyarlı, tehlikeli bir durumda kendinden önce çevresindekileri düşünen, uçan kuşu vuracak kadar iyi ok atan, cesaretli, fedakâr, konuşmayı pek sevmeyen; bu yüzden insanları konuşmalarıyla değil; yaptıklarıyla ikna eden bir niteliğe sahiptir.⁴⁸

Krallığın gücünü temsil eden bir şapkayı umursamayarak, kralı ve otoritesini sorgulamaya çalıştığı düşünülen Wilhelm Tell'in cezası ölümdür. Cezadan kurtulabilmesi için 80 metrelik bir mesafeden oğlunun başındaki elmayı vurması istenir. Cesaretli ve iyi bir atıcı olan W.Tell için bu zor bir durumdur; ancak oğlunun başın-

⁴⁶Süheyla Bayrav ,Ortaçağ Fransız Edebiyatı, , Mıntulungal Yayınları, İstanbul 2001, s.14-15.

⁴⁷İlhan Başgöz, a.g.e, s.179.

⁴⁸Friedrich Schiller, Die Jungfrau von Orleans, Wilhelm Tell, (Çev:Metin Toprak) Asthetische Schriften, Bibliothek der Literarischen Meisterwerke, Berlin 1967, s.209

daki elmayı vurup; onu ve kendini ölmekten kurtararak cesaretini, iyi bir ok atıcısı olduğunu kanıtlar. Ülkelerinin huzurunu, harmonisini bozan Avusturyalıların gücünü W.Tell sarsmış, yok etmiştir. Elmayı değil de oğlunu vurması halinde, elinde ki iki oktan diğeriyle, kralın adamını vuracağını söyleyen W. Tell'i kralın adamları alıp götürür. Halk, kendisi için mücadele eden, “koruyucu, kurtarıcı”⁴⁹ dediği , saygı duyduğu bu halk kahramanının etrafında kenetlenir, Avusturyalılar da oradan çekip giderler. Bu kendi cennetlerini tehdit eden başka milletlere karşı başkaldırının, ülke topraklarını ve halkı savunmanın, bağımsız ve birlik içinde yaşamının ifadesidir. Destanın kahramanı W.Tell, aslında bütün halktır.

Ortaçağ İngilteresi'nde (12.yy) doğan kahraman ise Robin Hood'dur. Robin Hood; memleketlerinin Normanlar tarafından işgal edilmesi ve halkın kendi topraklarından geçinemeyecek duruma düşmesi karşısında; halka yardım etmek, onları haksızlık edenlere karşı korumak için doğmuş bir halk kahramanıdır. Fakir Alan'ın sevgilisini elinden alarak evlenmeye kalkan Lord'un düğününe engel olur ve iki genç sevgilinin evlenmesini sağlar; fakir fukaranın yardımına koşar,uçan kuşu gözünden vuracak kadar iyi ok atar. Babası suçsuz, günahsız olduğu halde kralın adamları tarafından öldürülmüştür. Haksızlığa uğrayan Robin Hood, memleketinin düzenini, huzurunu bozanlara başkaldıran bir kahraman tipidir.

Gerek Köroğlu, gerek Wilhelm Tell, gerekse Robin Hood, halkı baskıdan, yoksulluktan kurtarmak üzere yaratılmış kahramanlardır.

Kahraman, yüreği pek, yani savaşçı; bununla beraber ağır başlı, bağışlayıcı, yani merhametli; zayıfların koruyucusu, övünmeyi sevmeyen bir insandır ki milletlerin kahramanlık tipi hep aynıdır.⁵⁰

Bir milletin hayatındaki zorlu, bunalımlı dönemlerinde doğan destan kahramanı, tarihi gerçekliği olan bir kahraman olduğu gibi; milletin hafızasında, yüreğinde yarattığı hayali bir kahraman da olabilmektedir.

Lord Raglan da kahramanlar gerçekten yaşamışlarsa yaşadıkları olaylar geniş anlamda ritüel bir karakterin faaliyetleridir veya onların hikâyeleri ritüel bir tipe uygun hale getirilmek için değiştirilmiştir, demektedir.⁵¹

Bir milletin ortak değerlerini dile getiren destanlar “millidir”. Başından büyük maceralar geçmiş, tarihte önemli roller oynamış, büyük işler yapmış eski ve büyük milletlerin destanlarındaki ortaklıklar, insanoğlunun başına gelen benzer ve ortak olaylar karşısındaki evrensel tutumunu göstermektedir. Bu evrensel tutum, destanların milliliğini zedelediği gibi; ortak olan motiflerin nakışlanması milliliği de biçimlendirmektedir.

⁴⁹ a.g.e. s. 250.

⁵⁰ Faruk Sümer, Türk Cumhuriyetlerini Meydana Getiren Eller ve Türk Destanları, Ders Kitapları A.Ş. Yay., İstanbul 1997. s.185.

⁵¹ Lord Raglan,a.g.m. s.131.

YERELDEN EVRENSELE MADDİ KÜLTÜR UNSURLARI VE KOOPERATİFÇİLİK “OSMANİYE KARATEPE KIZYUSUFLU KÖY KOOPERATİFİ ÖRNEĞİ”

Dr. Ruhi ERSOY*

Küresel ölçekte etki uyandıran teknolojik gelişmeler başta ulaşım ve iletişim alanında sağladığı kolaylıklara dünyadaki milletler, kurumlar ve bireyler arasındaki etkileşimi, bilgi, mal, hizmet ve kültür değişimini hızla arttırmış, küresel bir sosyal değişim başlatmıştır. Yirminci yüzyıl biterken, milli devletler ticari ve kültürel sınırların anlamını ve alanını yeniden tarif etmek zorunluluğuyla karşı karşıya kalmışlardır. (Özcan 2001:77)

Küresel ölçekli gelişme ve değişimler, doğal olarak onu yönlendiren hakim kültürün baskınlığı sonucu, kendisi dışında bulunan, ulusal ve yerel kültürel olguları ve pratikleri etkilemektedir. Söz konusu bu küresel merkezli hakim kültürel olgu ve pratikler her ulusal her yerli olana aynı olarak yansımakla yerel kültürlerdeki renkli dünyanın tek tip ve renge dönüştürülebilirliği gibi kaygıları da beraberinde getirmektedir. Söz konusu bu kaygıların yanı sıra, ulusal/yerel olanın evrensel açılımlar yapması noktasında da onlara bir fırsat tanımaktadır.

Küresel ölçekli bu kültürel yayılma ve tanınma şüphesiz ki turizmin gelişmesinde de büyük rol oynamıştır. İnsanların yeni yerler görme, yeni heyecanlar yaşama ve ziyaret edilen ülke halkının maddi ve manevi kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olma, o kültürü tanıma, mümkünse bunları doğal ortamında yaşama arzusu farklı coğrafyaları turizm amaçlı seyahatlerin çekim merkezi haline getirmiştir. Bu kapsamdaki seyahat oranı her geçen yıl aritmetik olarak büyük artış göstermiştir. (Uyar: 2003:30)

Söz konusu bu durum yerel ve ulusal kültürlerin içine düştükleri açmazdan çıkmaları için kültürel değerlerini küresel pazara sunma ve kabul ettirme fırsatını tetikleyen bir faktör olarak değerlendirilebilir. (Oğuz 2002:11-39). İlk etapta “pazar” kavramı ekonomiyi çağrıştırıp, kültür pazarının yolunun ekonomiden geçtiği gibi bir düşünceye sebep olsa da ekonomik problemi olan yerel ve ulusal kültürler de çok mütevazı imkanlarla kendi kültürlerini küresel pazara sunma şansını zorlayarak, hem kültürel varlığını yaşatıp hem de bundan ekonomik kazanımlar elde edebilirler.

*Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı Öğretim Görevlisi.

İşte böyle bir açılımı gerçekleştirdiği için bildirmemize konu olan kooperatif; geleneksel Türk Motifleri'ni kök boyalı yün iplerle dokuyup tıpkı bir metin yazar gibi kültürü tezgahında dokuyan ve karşısındakine bir şeyler anlatan, adına obje olarak kilim denen fakat imge olarak kültürün tanıtım elçisi olma işlevini de üstlenmiş olan "Karatepe Kilimleri"ni uluslararası pazara sunma neticesinde uyandırdığı etkiyle; bu tarz uygulamalara bir model ve motivasyon kaynağı olma yolundadır.

Söz konusu kilimler gibi, maddi kültür unsuru olan her olgunun kendi içerisinde bir anlamı olduğu hakikattir. Yaratılanların söze dökülmeden ifade edilmesinin, onun anlaşılır duruma getirilmesinin mümkün olmadığı görülmekle birlikte bu objeler en doğal görünümü ile bile insanı etkilemekte ve ona birşeyler çağrıştırmaktadır. Herhangi bir somut kültür ürünü (saray, han, cami, ev , tekke, resim, kilim, köprü, sofraya, oyun, dans) söze döküldüğünde o ürünün/nesnenin kendini anlatacak bir metne dönüşümü gerçekleşmiş olur. (Yıldırım 2000:37)

Bu konularda yapılan çalışmalarda, insanoğlunun ürettiği maddi kültür ürünleri ile hem yaşadığı dönemle hem de geriden gelen nesille sürekli irtibat halinde olduğu vurgulanmıştır. Üretilen bu somut değerlerden hareketle, onu üreten kolektif bir şuurun varlığını, yaşanan dönemin hayat mücadelesini, inancını, duygusunu ve üretilen kültürün gelenek çevresine ait olan insanların hayata karşı duruşunu belirten temel unsurların bu ürünler vasıtası ile dile geldiği ifade edilmektedir.

Kısaca insanoğlu her zaman sözle konuşmaz bazen eylemleri ile bazen ürettiği somut metinlerle konuşmaya devam eder. Yeter ki onlar okunabilsin. (Birkalan 2000:143;Çobanoğlu 1994:22)

Dolayısıyla metin olarak kabul edilen somut kültürel göstergelerin anlamlı dünyasının keşfedilmesi ile ulusal kültürün gelişimine katkı sağlamakla kalmayıp bu kültürel göstergeler uluslararası pazara sunulurken hem ulusal kültür tanıtılmış hem de ekonomik kazanç sağlanmış olacaktır.

Bildiri kapsamında ele aldığımız somut kültürel gösterge olan kilimlerde böyle bir metindir.* Biz bu çalışmada kültürel göstere olan kilim metnin dilini çözüp onu okumadan ziyade bu metinlerin yazılması için gayret sarfederek, yazarları bir araya getirip onları istihdam eden yeni yazıcılar yetiştirerek sürekliliği sağlayan, yazılan bu metinleri uluslararası pazara sunarak, küresel ölçekte yazdığı metinleri kabul ettiren, sergileri vasıtası ile uluslararası boyutta insan ilişkilerine ortam hazırlayarak küresel dostluklar oluşturan en sıradan bir Türk müteşebbisliğinin gösterge-

*Kartepe Kilimleri'nin bir folklor ürün metni olarak ne anlam ifade ettiği ile ilgili yaklaşımlar bir başka çalışmamızda ele alınacaktır. Burada söz konusu ürünlerin sıradan olmayıp kültürel bir gösterge olduğunu vurgulamak için kısmen metin kavramı üzerinde durulmuştur.

*Adı geçen kooperatifin kuruluş öyküsü ve sergilerde yaşanan olayları şu an kooperatif başkanı olan Cengiz Cefri'den birinci el kaynak olarak tarafımızca derlenmiştir. Cefri'ye ilgisiz ve yardımcılarından dolayı teşekkür ederiz.

si olan bir kooperatif olması sebebiyle Karatepe Kızıusufllu Köy Kooperatifi'nin öyküsü üzerinde duracağız.

Karatepe Kızıusufllu Köy Kooperatifi ve Öyküsü:

Karatepe Osmaniye il merkezine 30 km. mesafede olup, doğusunda Düziçi ve Bahçe, batısında Kadirli ilçeleri bulunan Milli Parkı, Açık Hava Müzesi ve Aslantaş Baraj Gölü ile çevrili şirin bir köydür. Öncelikle bu köyün tarihi arka planına bakacak olursak şu an geldiği noktanın ne kadar manidar olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Anadolu coğrafyasındaki serüvenine Malazgirt ve Ahlat ovasından başlayan Oğuz Boyları zamanla bu coğrafyanın çeşitli yerlerine dağılmışlardır. Bu Oğuz Boylarından olan Yörük Türkmen ve Avşarlar'ın bir bölümü, otlığı bol, iklimi ılıman olan yer arayışından hareketle iç bölgelere ve güneye doğru göç etmişlerdir. (Sümer 1990:270)

Bu boy ve abalardan Avşarlar, Kayseri ve Sivas yörelerine, Yörükler; Mersin, Konya, Aydın ve Niğde civarına, Türkmenler Adana'nın ormanlık bölgesi olan; Kadirli, Kozan ve Tufanbeyli'ye ağırlıklı olarak yerleşmişlerdir. (Sümer: 1999:470)

Söz konusu bu obalar, besledikleri keçi, sığır deve ve atların kıl ve derilerinden gündelik hayatta kullandıkları: elbise, çadır, yayık, tulum, kilim gibi ürünleri kendileri üretirdi. Yörükler daha çok keçe, sili ve halı Türkmenler kilim, cecim, kolan ve heybeye ağırlık verirlerdi.

Bu obalardan Adana'nın dağlık bölgesine yerleşmiş olan Türkmenler, kış aylarında şimdiki Kartepe köyü civarında oturup, yaz aylarında hayvanlarını otlatmak için yaylalara göç ederek yarı göçebeliği devam ettirirlerdi. Bu göçerlik Osmanlı iskan politikasının bölgede uygulayıcısı Derviş Paşa'nın müdahalesinden sonra Türkmenler, iskan emri verilen Karatepe ve yöresine iskan edildiler. (Halaçoğlu 1991)

Tam olarak yerleşik hayat düzenine geçen Türkmenler hayvancılığın yanı sıra zamanla tarımla da uğraşmayı öğrenip Anadolu köylüsü olmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve kalkınma hamlesinin başlamasıyla birlikte bölgeye bir baraj gölü kurulması kararı alınır. Bu durum Karatepe köylüsünün tarım arazisinin Aslantaş Baraj Gölü altında kalmasına neden olur. Köylü için geride tek geçim kaynağı olarak küçük baş hayvancılık kalır. Bir müddet sonra bölgede Anadolu Medeniyetleri araştırmaları kapsamında kazılar başlar ve bulunan medeniyet kalıntıları ve tabiat dokusunun bozulmaması gerekçesiyle bölge Milli Park alanı ilan edilir. Böylece Karatepe köylüsü tek geçim kaynağı olan küçük baş hayvancılığı da yapamaz olur.

Söz konusu bu gelişmeler Türkmen köylüsünü yeni geçim kaynakları aramaya zorlamıştır. Bu esnada köyde uzun yıllar çobanlık yapmış, fakir bir ailenin, ilkokulu dışardan bitirmiş bir çocuğu olan merhum Ali CAFRİ dağınık halde köyde yaşamını sürdüren ata sanatları kilim dokumacılığının birlik ve beraberlik içinde hareket edilerek canlandırılmasıyla köyün bu kaderinin değiştirilebileceğine inanmaktadır.

Ali Cafri bu inançla “Kooperatifleşme”yi kafasına koyar ve köyün ileri gelenlerini ikna ederek 1972 yılının başlarında girişimlerde bulunup 26. 12. 1972 tarih ve 2963 sayılı Ticaret Bakanlığı onayı ile adı geçen kooperatifin kurucusu ve başkanı olur.*

Bu olayı Ali CAFRİ anılarında şöyle anlatır:

“Para yok, destek olan çok az, üstü var altı yok ayakkabı ile buz gibi Ankara sokaklarında simitle karın doyurarak verilen mücadele sonucu kurulan kooperatif faaliyete geçtikten sonra da sıkıntılar bir türlü bitmedi. Karatepe’ye ulaşım zor yapılıyor, elektrik yok, üretilen kilimler elde kalıyor, dokuyucu para istiyor, bulamıyoruz.”

İşte bu zor şartlar altında kurulan ve faaliyetine devam eden kooperatif daha sonraları devlet desteği de almadan azim ve kararlılıkla mücadele eder ve büyük şehirlerde sergiler açarak sesini duyurur. Ata sanatı, el emeği göz nuru bu ürünlerle açılım yapmaya kararlılık gösteren kooperatif zamanla yurtdışında da sergile açmaya ve kilimlerini uluslararası platformda sunmaya başlar. Tabii ki bu açılım Türkiye’nin 1983’te başlayan dünyaya açılma politikasıyla eş zamanlı başlamıştır. Bu kapsamda; Almanya, Hollanda, Fransa, Kanada, Kuveyt, K.K.T.C. ve Bulgaristan, Yunanistan gibi ülkelerde sergile açarak kilimlerinin ününü yurt dışına taşır.

Karatepe kilimlerinin her geçen gün değerinin daha iyi anlaşılmasının sırrı, renklerinin ve motiflerinin yüzyıllar önce dokunmuş kilimlerle aynı özellikleri taşımasıdır. Kilimlerdeki bu renk ve motifler duyguyu, neşeyi, kederi, sevinci, aşkı, hüznü ve özellikle okuma yazma bilmeyen köylü kadınının yaratıcılığını ortaya koyması nedeniyle ayrı bir önem kazanmaktadır.

Ali Cafri’nin ölümünden sonra kooperatifin başına oğlu Cengiz Cafri geçer ve babasının yolunda emin adımlarla ilerler, uluslararası sergilere daha bir önem verip üstlendiği misyonun bilincine tıpkı bir kültür elçiliği gibi çalışmaya başlar.

Cengiz Cafri’nin önderliğinde kooperatifin, yurt dışı sergilerinde uluslararası insan ilişkilerine nasıl bir katkıda bulunduğunu yaşanmış olaylardan ve bunlardan bazılarının somutlaştırıldığı resimlerden hareketle örnelemeye çalışalım.:

Yurt dışı sergilerinin birisini gezen ve kooperatifin çalışmaları hakkında bilgi alan Tomako TANIYA isimli bir Japon bayan, kilimlerden ve sıcak ilgiden çok etkilenmiş ve Japonya’dan kalkıp Karatepe’ye gelerek kooperatifin sosyal tesislerinde konuk olmuş ve kursiyer kızlarla programı takip ederek kilim dokumacılığını öğ-

*Söz konusu kooperatifin kurulmasında o zaman bölgedeki kazı çalışmalarını yürüten Prof. Dr. Halet Çambel’in büyük katkıları olmuştur.

renmiş ve bu kültürü Japonya'ya taşımıştır. Taniya'nın Japonya'da Karayepe kilimlerini dokumayı öğrettiği Japon kızlarının dokudukları Karatepe kilimleri Japon pazarlarına girmekle birlikte Japonya'da Türk gününde de sergilenmektedir.

Karatepe Kooperatifi, en son Yunanistan'da açılan Uluslararası Selanik Fuarı'na katılmıştır. Burada mini bir tezgahla bir gösteri sunup, sergilediği ürünlerle de büyük beğeni toplamıştır. Fuarı gezen Atina Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı KAOUTSİKOS'a sevgi ve dostluk motifli bir Karatepe kilimi, motiflerin anlamı da söylenerek, hediye edilmiştir. Bunun üzerine Kaoutsikos, bu hediyeyi bir el sanatı şaheseri olarak gördüğünü, verdiği mesajın hayata geçmesi temennisi ile odasının en güzel yerinde muhafaza edeceğini söylemiştir.

Karatepe kilimine Yunanlıların yoğun ilgi gösterdiğini gören Selanik konsolosumuz Ali Gazne SOYSAL 11-13 Eylül 2003 tarihleri arasında Selanik'te düzenlenecek olan Türk Gecesi'nde de bu kilimleri görmek istediğini söylemiş ve öyle de olmuştur.

Daha önce Türkiye'ye gelip Karatepe kilimlerini yerinde inceleyen Yunanlı Niko, Atina'dan Selanik'e sadece Karatepe kilimi almaya geldiğini söyleyerek 'fuarın en renkli standı' diye uluslararası basın önünde kilimlere övgü yağdırmakla kalmayıp daha önce Karatepe'ye gelerek aldığı kilimleri Türk-Yunan dostluğunu vurgulamak için evinin ve iş yerinin en göz alıcı yerinde kullandığını ve her Yunanlıya bu gerçeği anlattığını da beyan etmiştir.

Diğer taraftan Selanik sergisini gezen bir Rum papazın "Bu kilimlerde; sevgiyi, dostluğu, barışı ve sorunsuz bir Kıbrıs'ı görüyorum" ifadeleri de çok manidardır.

Aynı zamanda Karatepe Kilimleri, onu satın alan kişilerde hasret ve özlem duyguları uyandırmaktadır. Bu durumda bir örneğe 2002 yılı Haziran ayında İstanbul'da İstiklal Caddesi'ndeki sergide bir kez daha rastlanmıştır, sergiden kilim satın alan İstanbullu bir vatandaşımız beğendiği kilimdeki motife sevgiyi ve dostluğu hissettiğini ifade ederken, aynı motifli kilimden satın alan bir öğretim üyesi, bu motife bakarken uzun süredir gitmediği köyünü gördüğünü, inek sağan annesini, kaval çalan çobanı ve koyunları gördüğünü söyleyip kilimlerin kendi dünyasında uyandırdığı imajı ifade etmiştir.

Diğer taraftan kooperatifin bir açılım yapması düşüncesi ile etrafı eli belinde Türkmen kızı motifli, ortasında Noel Baba figürü resmedilen Karatepe kilimleri farklı din ve ulus pazarına sunulmuş, özellikle Noel ayında yabancı konuklar tarafından Noel hediyesi olarak büyük ilgi görmüştür. Söz konusu bu ürün, alıcıları tarafından etrafındaki motiflere atfen, Türk dostluğunun bir simgesi kabul edilmiştir.

Karatepe Kızıusufly Köy Kooperatifi'nin bir diğer uluslararası açılımı 2000 yılında Coca Cola'nın pazar alanlarını kapsayan ülkelerin bölgesel ölçekli somut kültürel göstergelerini cola şişeleri üzerine işleme vasıtasıyla oluşturduğu dev projede yer alması ve 2001 yılında Coca Cola takvimlerine kapak olmasıyla gerçekleşmiştir.

Adana Sanayi Odası, uluslararası ses getiren bu kilimlerin çekiciliğinden etkilmiş yerli ve yabancı misafirlerine plâket yerine, kooperatife özel olarak hazırlanmış olduğu, logolu kilimleri hediye etmeye başlamıştır. Bu uygulamanın yerli ve yabancı konukların üzerinde daha olumlu etkiler bıraktığı da müşahade edilmiştir.

Aynı şekilde Osmaniye Valiliği'ne ve Belediye Başkanlığı'na gelen seçkin misafirlere de bu kilimlerden takdim edilmeye başlanmıştır.

Küresel ölçekli pazarda daha emin adımlarla yürümek için, kooperatif ürettiği kilimlerdeki motifleri 2003 yılında Türk Patent Enstitüsünce tescilletmiş ve TSE Standartlarına uygunluk belgesi almıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki;

1972 yılında ilkokul mezunu çobanlık yapmış fakir bir ailenin çocuğu olan şahsın müteşebbisliği ile kurulan kooperatifin yukarıda anlattığımız icraatlarının yanına gölgede kalan asıl işlevi ise bir zamanlar geçim kaynağı sular altında kalmış, yaylak alanı daraltılmış açmaza sürüklenmiş olan bir Türkmen köyü, kendi içinden çıkan bir müteşebbise inanıp verdiği desteğin sonucu geçimini sağlamakla kalmayıp bu şirin Türkmen köyünün uluslararası alanda sanat ve turizm merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

Diğer taraftan bu kooperatif, bir zamanlar zorla yerleşik düzene geçirilen Türkmen Obasının dünya görüşünü geliştirmiş, köye gelen yerli ve yabancı turistlerle oluşturulan ulusal ve uluslararası dostluklara ev sahipliği yapacak kadar köylüsünü eğitmiştir.

* Dünya nüfusunun %94'ü tarafından tanınan Coca Cola markası ve dünyada yumurtadan sonra en çok tanınan şekil olan Coca Cola şişesi dünyayı dolaşan uluslar arası sergiler ile toplumlar arası kültür alışverişine ve yerel el sanatlarına kendi cephesinden belki de Pazar alanını daha fazla genişletmek açısından katkı sağlamaktadır. 1996'dan beri tüm dünyada yürütülmekte olan uluslar arası Coca Cola şişeleri sergisi altmış beş ülkeyi temsil eden yetmiş bir eserin bulunduğu ve bu güne kadar on iki milyona yakın ziyaretçinin gezdiği gezici bir müze oluşturmuştur. Söz konusu müze en son Toronto'da sergilenmektedir. Coca Cola'nın bu kapsamda Türkiye'de yürüttüğü proje yedi bölgeden yedi yerel ustanın bölgelerini temsilen geleneksel el sanatlarını kullanarak dev boyutlarda üretilen Coca Cola şişeleri üzerine yerel kültürel göstergelerini işlemeleri vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Coca Cola şişeleri Türkiye sergisi 14 Eylül 2000 Perşembe günü Kültür Bakanı İstemihan Talay'ın katıldığı bir törenle İstanbul Yıldız Sarayı'nda açılmıştır. Her birisi 1.96 cm. boyunda olan Coca Cola şişelerinin Türkiye ölçeğinde işlendiği el sanatları ve bölgeler şu şekildedir:

- 1) Akdeniz Bölgesi: Kilim dokuması.
- 2) Ege Bölgesi: Göz boncuğu.
- 3) Doğu Anadolu Bölgesi: İğne dokuma.
- 4) Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Bakır işleme.
- 5) İç Anadolu Bölgesi: Ahşap el oymacılığı.
- 6) Karadeniz Bölgesi: Sepet örücülüğü.
- 7) Marmara Bölgesi: İznik çinisi, ile söz konusu devasa şişelerin üzerleri işlenerek temsil edilmiştir. (Coca Cola Basın Bülteni)

Tabii ki bu duruma bir zamanlar yaşam alanlarını daraltan milli park uygulaması, Aslantaş Baraj Gölü ve bu park alanında dünyanın iddialı açık hava medeniyetler müzelerinden biri olan Aslantaş Müzesi'nin varlığı da katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA:

BİRKALAN, Hande(2000) Henry Glassie ve Maddi Kültürün Öyküsü, Folklor/Edebiyat Halk Bilim Özel Sayısı S.34

ÇOBANOĞLU, Özkal(1994) Türk Maddi Kültür Çalışmalarında Bir Anıt Eser ve Henry Glasie'nin Düşündürdükleri, Milli Folklor S.22

HALAÇOĞLU, Yusuf(1991)18. yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi. T:T:K: Yay. Ankara

OĞUZ, Öcal(2002) Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi, Ankara.Akçağ.Yayınları 11/39

ÖZCAN, Mustafa(2001) Milliyetçilik ve Demokrasi Kavramlarındaki Anlam Değişmesi ve Evrensel Türk Milliyetçiliği, Türkiye ve Siyaset Kasım-Aralık, Küreselleşme ve Milliyetçilik Özel Sayısı, Ankara

SÜMER, Faruk(1999)Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları, İstanbul Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları

UYAR, Süha(2003) Müzecilik Bağlamında Kültür, Turizm ve Medya İlişkisi, Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri. G.Ü. THB-MER Yayınları, Ankara

YILDIRIM, Dursun(2000) Türk Sözel Kültüründe Süreklilik <Osmanlı Hanedanlığı Döneminden Cumhuriyete>, Türkbilim/Türkoloji Araştırmaları 32/37.

BİR GRUP ATASÖZÜ IŞIĞINDA DİYALOG, İLETİŞİM, KİŞİLER VE TOPLUMLARARASI İLİŞKİLER

Öğr. Gör. İbrahim ERŞAHİN*

1. Atasözü

Bütün dünya dillerinde atasözlerine rastlanır. Her milletin kendine has atasözleri vardır. Bunlar bir toplumun meydana getirdiği ortaklaşa değerlerdir. O milletin inanç, kültür ve medeniyetlerinin tesiri altında şekillenmiştir.

Yazıya geçmiş ilk atasözü örneklerine Mezopotamya'da bulunan tabletlerde rastlanmıştır. Bu tabletlerdeki atasözleri tarihin en eski atasözleri olarak ayrı bir değer taşır.

Atasözleri, Türk halk kültürü içinde önemli bir yere sahiptir. Milletimiz, bu açıdan zengin bir kaynağa sahiptir. Birbirinden güzel ve anlamlı pek çok atasözümüz vardır.

1.1. Tanımı

Atasözü için yapılmış tanımlardan bir kaçısı şu şekildedir.

Bir fikri, öğüdü, mecaz yolu ile kısa ve kesin olarak anlatan, eskiden beri söyle-negelmiş veciz söz.

Atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki tecrübe ve müşahedelerine dayalı düşüncelerini öğüt ve örnekleme yoluyla veren; birçoğu mecazi anlam taşıyan; yüzyılların oluşturduğu biçimle kalıplaşmış bulunan; daha çok sözlü gelenek içinde nesilden nesile geçerek yaşayan; anonim nitelikteki özlü söz.

1.2. Özellikleri

Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü gibi atasözünün bazı temel özellikleri vardır. Şimdi bunlara bakalım:

*Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

a. Anonim bir tecrübe ürünüdür.

Bu sözler öncelikle çok ciddi bir tecrübenin ürünüdür. Belki de el yordamıyla, bizzat yaşanarak öğrenilmiş olması onun en kuvvetli tarafını teşkil eder. Zaten bu sayede onun tavsiyesinin hayat için bu derece fonksiyonel olduğunu görürüz. Çok uzun zaman içinde yaşanmış sayısı olay ve durumlarla denenmiş, ve yargıları tescil edilmiştir.

Bunlar bir toplumun meydana getirdiği ortaklaşa değerlerdir. Yani anonim bir mahiyet taşır. Dolayısıyla halkın ortak düşüncesini veya felsefesini dile getirirler.

Bu sözler sadece oluşumları açısından değil kullanımları bakımından da anonimdir. Halk toplulukları yaşadıkları tecrübelerden çıkardıkları sonuçları, bu sözlerle sonraki nesillere aktarır.

b. Sanat değeri taşıyan bir sözdür.

Yüzyılların oluşturduğu biçimle kalıplaşmıştır.

Veciz, yani kısa, öz ve sanat ürünü bir söz. Atasözleri üslup yönünden; dili sade ve güzel kullanışı en az kelime ile en geniş manaları ifade edişin birer şaheseridir. Bunlarda yersiz ve gereksiz kelime bulunmaz.

Genellikle mecazi bir anlam taşır. Yani görünen anlamını aşarak derinleşen ve genişleyen bir özellik gösterir. Görünen anlam, çürütülmez bir gerçeğe, bir deneye dayanır. Mecazi anlam ise söze eski-yeni, her meseleye uyabilen bir yorum ve izah alanı sağlar.

İfade ettiği mana genellikle söylenen kelimelerin anlamlarında aranmaz. Bu sözler herhangi bir konu ile ilgili çok geniş bir düşünce ve fikir atmosferi doğuran, ince, zarif ve nükteli ifadelerdir.

Her sözün bir makamı, yani anlam çerçevesi vardır. Sözleri bu çerçevenin dışına çıkardığımızda aralarında birçok çelişki varmış gibi görünür. Halbuki atasözleri konumuna, makamına göre anlam ve değer kazanan, insanların yaşadığı durumların ve tedbirlerinin fotoğrafını veren sözlerdir. Hal böyle iken bir sözle çelişen bir başkası bulunabilir. Bunlar genellikle kendi şartları içinde doğru bir tespit veya bir hayat fotoğrafıdır.

Yörelerde birtakım ifade farklılıklarıyla aynı anlama gelen bazı sözler dışında, her atasözünün mutlaka farklı bir manası vardır. Birbirlerine çok yakın, hatta aynı anlama gelebilecek sözler arasında bile mutlaka farklı bir manası vardır. Birbirlerine çok yakın, hatta aynı anlama gelebilecek sözler arasında bile mutlaka küçük bir nüans, küçük bir fark vardır.

c. Hem bilgi, kültür ve tecrübe hem de onu iletme aracıdır.

Vaktiyle kaynaklarda “söz, haber, öğüt, nutuk, şöhret” anlamında kullanılan bü türe, Kaşgarlı Mahmut Divanü Lügati’t-Türk’te “sav” adını vermekte, savı ise “Haber, salıklar demektir. Buradan alınarak elçiye savcı denir. Çünkü elçi bir takım haberleri söyler, yazılı şeyleri eriştirir.” şeklinde belirtmektedir.

Gerçekten de bu söz kalıplarının oluşan anlamı taşımak ve yaymak gibi önemli bir misyonları da vardır.

d. Yargıları kesinlik taşıy ve düstur niteliğindedir.

Bir fikri, kesin olarak anlatır. “Bu budur. Bu böyledir.” der. Bunu sağlayan, defalarca yaşanmış tecrübelerdir.

Atasözlerinin gücü, onları şekillendiren çok yönlü anlamlardan ve değişik özellikte davranışlar, hayat safhalarına hitap edecek şekilde bir yargı, bir hüküm olmalarından gelmektedir.

Atasözleri yaşanan olaylardan çıkarıldığı için, inanılır bir hüviyet kazanarak halkın felsefesi düsturları haline girmiştir. Dolayısıyla bunların sanat değerinden öte bir eğitim değerleri vardır.

1.3. Düşünce Değeri

Düstur niteliği kazanmış bu sözler, tecrübeyle ulaşılmış evrensel doğruları, milli kültürü aksettiren değer yargılarını ve yaşanan hayatın birtakım bazı nahoş gerçeklerini ifade eder.

a. Evrensellik

Atasözlerinin bir gurubu da hayat ve tabiattaki temel gerçeklerin keşfedilip pratik düsturlar halinde kristalize edilmesinden oluşmuştur.

Atasözleri bir düşünce sisteminde yoğrularak her devrede ve her toplumda geçerliliği kabul edilen ilkeleri, sergilemiştir. Bu sebeple zaman bakımından geriye doğru uzanan bir yapıya sahip oldukları gibi, yine mekan bakımından da sınır tanımayan bir hitap alanına sahiptirler.

b. Millilik

Atasözleri her şeyden önce milli kültürün taşıyıcısı ve yansıtıcısıdır. Şinasi'nin ifadesiyle “Durub-ı emsal ki hikmetü'l-avamdır, lisanından sadır olduğu bir milletin mahiyet-i efkarına delalet eder.”

Diğer bir ifadeyle bu sözler “gerek rahmani, gerek şeytani olsun halkın sağ duysudur; zekanın inbiğinden geçen damlalar gibidir; yağı ile, kokusu ile ulusal kültürün dokularına sızmıştır.”

Yani “Türk halkının görüş ve düşünüşünün mahsulü olan atasözleri, atalarımızın hayat ve kainat anlayışını özetleyen sözlerdir. “Bunun için bir yazar belki biraz da abartarak “Türkü anlamak için malum olan birçok vasıtaların birincilerinden sayılan tarihten, hatta Türkün kendisinden ve lisanından ve eşarından, adatından ve arasından ziyade bence ‘atalarsözü’ hepsine tercih olunur.” der.

c. Ahlakilik

Her atasözünün ifade ettiği hükmün ahlaki olarak doğruluğunu söylemek mümkün değildir. Zira ahlaki olmayan örneklere de rastlanır. Bunların esasen bizim sözlerimiz olmadığını söyleyerek işin içinden çıkmak kolaycılık olur. Halbuki yaşanan tecrübeler insanları bu tür hükümler verme noktasına da getirmiştir.

2. Diyaloga Dair Birkaç Söz

İnsanımız tarih boyunca yabancı, el gibi sıfatlarla andığı kendine uzak insanlar ve yöreler hakkında bazı kanaatler beslemiştir. Bunlar arasında hem olumlu hem de olumsuz örnekler mevcuttur. Buradaki olumsuzluk insan tavırlarından kaynaklanır.

Biz burada insanların ve toplumların diyaloguna katkı yapmak için olumlu örnekler üzerine duracağız.

2.1. “Irak yerin haberini kervan getirir.”

Bu atasözünün hala geçerli bir anlamı vardır. Mecaz yoluyla “Erişemediğimiz şeyle aramızdaki ilişkiyi bir aracı sağlar.” denilmek isteniyor. Fakat bizim üzerinde durmak istediğimiz bu sözün oluşum şartları ve görünürdeki anlamı.

“Irak yerin haberini kervan getirir.” Sözü insanlar, kültürler, ülkeler arasındaki irtibatın, iletişimin zor olduğu dönemleri çok güzel anlatıyor.

Yer, ıraktır. Gidilmesi çok zaman, çok meşakkat ister. Yegane araç ise kervandır. Kervanın getirdiği haberin tazeliği ve sağlığı da başka mesele...

Şüphesiz o zamanlara göre şartlar çok değişti. Aracı, dün kervan iken bugün telefon, televizyon, bilgisayar, vs. Bugün artık fiziki engellerden ziyade eksik veya yanlış bilgilenmeyle oluşan psikolojik engellerden söz etmek gerekiyor.

Yakın geçmişte bir ömür kendi köyünün dışına bile çıkmamış insanlara rastlarken, bugün aynı köyden dünyanın öbür ucuna ayak basmış kimseleri görmek bizi şaşırtmıyor.

Artık ıraklar yakın oldu. Haber de parmağımızın ucunda. Dokunduğumuz zaman hazır vaziyette karşımıza geliyor. Üstelik, istediğimiz kadar, dilediğimiz şekilde alıyoruz haberi. Sadece almak değil göndermek de öyle...

2.2. “Giden varır, arayan bulur.”

Bir hedefe ulaşmak için gerekli adımı atan kimse, büyük ölçüde amacına ulaşır. Bulmak için aramak, varmak için yola koyulmak gerekir.

Aramak insanın en temel özelliğidir. Bir şeyleri aramak, aynı şartlar içerisinde gömülüp kalmak değil, yeni imkanlara ulaşmak için başka yerlere gitmekle olur. Bir ortamda aşılması neredeyse imkansız gibi görünen bir engel, başka bir yerde basit bir gayretle ortadan kaldırılabilir.

Hal böyle iken bulabilmek için aramak, arayabilmek içinse farklı ortamlarda yeni imkanlara ulaşmak gerekir. Bilmediğimiz yerlerde bizi bekleyen nice imkan var!

Başka diyarları görmek, insanları tanımak insanın ufkunu açacak; kültürüne, dünyasına zenginlik katacaktır.

2.3. “Kişi bilmediğine düşman kesilir.”

İnsanın tabiatında bilmediği, yabancı kaldığı şeylere karşı bir soğukluk, olumsuzluk vardır.

Herhalde meçhulden, bilinmezden kendisine zarar geleceğini vehmetmektedir. Elbette bu fikre kapılmasında hayatın sert ve acı tecrübelerinin de hissesi vardır.

Halbuki bilgi, olumsuz fikir ve duyguları yok eder. Kişi bildikçe korkuları ortadan kalkar, zorluklarla nasıl baş edebileceğini öğrenir.

Her yeni bilgi insana yeni imkanlar sunar. Bunları değerlendirerek hayatını daha güzel, zevkli, kolay, zengin hale getirebilir.

Bilgisizlik, başka yöreler, insanlar ve kültürler hakkında olursa, bu durum onların rakip, hatta düşman olarak görülmesi noktasına kadar getirir.

İnsanların neden öyle düşündüğü, yaptığı ve yaşadığı hakkında bir bilgimiz olursa, büyük ihtimalle onların hiç de düşmanca bir niyet taşımadığı açığa çıkar.

Peşin hükümler, olumsuz yorumlar kişileri ve toplumları birbirlerinden uzak tutar. Hatta bunlar kuvvet bulup kemikleşirse araya duvarlar örülür. Aksi olunca da duvarlar yıkılır...

2.4. “Çok gezen çok bilir.”

Gezmek bilgilenmektir. Bir şey hakkında edinilen bilginin en sağlıklısı, doğrudan, bizzat görerek, yaşayarak öğrenilendir. Bu tür bilgilenme kişiye gerekli olanı, gerektiği kadar ve boşluk bırakmadan sağlar.

Eskiler bilgilenmenin aşamaları olarak belirtilen usulleri basitten ileriye doğru “ilmelyakin”, “aynelyakin” ve “hakkalyakin” olarak ifade etmişlerdir. Son ikisi bilgilenmenin giyaben değil, kendi atmosferi içinde, bizzat yapılmasını ifade eder.

Özel bir amaç için olmasa bile farklı yerler görmek, farklı insanları tanımak önemli deneyimlere sahip olmamızı sağlar, bize zenginlik katar.

2.5. “Akraba gelmeye gelmeye yad olur, yad gele gele akraba.”

Görüşmek, irtibatı sürdürmek uzağı yakın kılar. Aksi durumda ise yakınlar uzak olur.

İnsanlar ve toplumlar birbirleriyle kurdukları diyalogun devamında ne ölçüde ısrarlı davranırsa, o oranda sonuç alır.

Bırakın birbirine yabancı, mesafeli kimseleri, çok yakın bağlarla bağlı kişiler arasındaki diyalogun gevşemesi bile tarafları birbirlerinden uzaklaştırır.

Biz gelmeye gelmeye yad olmuş nice akraba biliriz. Yine bir vesileyle tanışıp ilişkilerini geliştirmiş nice yadlar da vardır.

2.6. “Hayvan koklaşa koklaşa, insan söyleşe söyleşe.”

Konuşmak, söyleşmek insanlar arasındaki diyalogun temel aracıdır. İnsanların söyleşmesini sağlamak için çeşitli fiziki ve psikolojik engellerin ortadan kaldırılması gerekir.

Farklı ülke ve toplumlara mensup kişiler düşünüldüğünde söz konusu engellerin çok daha fazlasının varlığı göz ardı edilemez.

Bu engellerin en önemlilerinden biri dildir. Kişilerin ortaklaşa konuşup anlaşabilecekleri bir dil yoksa, bütün diğer şartlar uygun olsa bile diyalog imkanı kalmaz.

Bu yüzden öncelikle dil engelinin ortadan kaldırılıp insanları söyleşir kılacak şartların oluşturulması gerekir. Bu da en azından bir tarafın diğerinin dilini öğrenmesi veya her ikisinin üçüncü bir dili öğrenmesiyle mümkün olur.

Dil olduğu takdirde bizzat yüz yüze gelmeseler bile, diyalog imkanları olabilecektir. Pekala yazışarak veya telefon aracılığıyla bu mümkün olur.

2.7. “Çağırılmayan yere çörekçi ile börekçi gider.”

Davet, diyalogun önemli bir unsurudur.

Kişilere hiç olmazsa emniyet içinde bulunacakları bir ortamı temin etmek gerekir.

Onurlu bir kimse, uygun şekilde kabul görmediği yere gitmez. Hele de istenmediğini bile bile misafir sıfatıyla bir ortamda bulunmak, herkesin kabulleneceği bir davranış değildir.

Şu halde nasıl biz gidilebilir, uygun bir ortam arıyorsak; başkaları için de o atmosferi bizim hazırlamamız gerekir.

2.8. “Ev sahibi misafirin hizmetkarıdır.”

Hayat şartlarının getirdiği zorunluluklar sonucunda insanların “konuk” olarak başka “hane”lerde bulunması realist, misafirlik kültürünün gelişmesini sağlamıştır.

Yukarıda atasözleri ile ilgili olarak belirttiğimiz olumsuzluklar, özelde “misafirlik” ile ilgili olarak da vardır.

Bu kurumu ve kültürü suiistimal edip sömürme yoluna gidenler, böylesi olumsuz yargıların oluşmasına sebep olmuşlardır.

Bunun dışında evine gelen kişileri ağırlamak, onlara ikramda bulunmak ahlaki bir meziyettir. Hatta bu konuda tarihimiz aşırı denebilecek örneklerle tanıklık etmiştir.

“Ev sahibi misafirin hizmetkarıdır.” sözü de böylesi bir ahlak yüceliğinin ifadesidir. Konuğu için hizmetçilik yapmayı görev telakki eden bir kültür, herhalde diyaloga açık bir kültürdür.

2.9. “Her evin bir töresi var.”

İnsanlar, alışkanlıkları ve gelenekleriyle yaşarlar. Aynı toplumun fertleri arasında bile farklı uygulamalar mevcutken, birbirine uzak yabancı toplumların kültürleri arasında birçok aykırı unsurun bulunması normaldir.

Önemli olan temelde bu farklılıkları, asgariden demokratik bir yaklaşımla karşılayıp, değiştirilmesi yönünde dayatmalarda bulunmamaktır.

Dışarıdan “ev”e girenler, onun “töre”sine de uymak zorundadırlar.

“Töre”ler aynı zamanda kültürel zenginlik demektir. Tek tip kültür yerine bütün kültürlerin katkıda bulunduğu rengarenk bir kültür ortamı daha anlamlı ve caziptir.

2.10. “İyi dirliğe çok harç gerek.”

İnsanların ve toplumların birbiriyle iyi ilişkiler kurması zor bir iştir. Üstelik bunu sürdürmesi ise daha güçtür. Bu konuda tarafların büyük fedakarlıklar göstermesi, süreli olumlu katkılar sağlaması gerekir.

Bir şeyin yokluğu için varlık sebeplerinden sadece birinin eksik olması yeterli iken, var olması için pek çok sebebin eksiksiz bulunması gerekir.

İnsanlar ve toplumlar arasındaki birlik, dirlik, huzur gibi hususlar da çok emek, çok “harç” isteyen yapılarıdır. Gerekli özen gösterilmezse kaybolmaları çok çabuk olur.

2.11. “Bir adım gelene iki adım varılır.”

Bizim örfümüzde bir ilişki kurmak için bize yakınlaşmış, yardım etmiş, fedakarlıkta bulunmuş kimseye daha fazlasıyla karşılık vermemiz vardır. Karşıdaki kadar adım atmak, hele hele ilgisiz kalmak olmayacak bir şeydir.

Aslında atılan her bir adım, psikolojik bir engelin ortadan kalkmasına zemin hazırlar. Önceki sözde belirtilen “harç”ın çoğunu koymak için gereken olgunluğa sahip olmalıyız.

4. Kaynaklar

ACAROĞLU, M. Türker; Dünya Atasözleri, İSTANBUL,1990

ACAROĞLU, Türker; Türk Atasözleri, İletişim Yay., İSTANBUL, 1992

AKSOY, Ömer Asım; Atasözleri Sözlüğü, ANKARA, 1965

ATALAY, Besim; Divanü Lügati't-Türk, ??, 1943

Bölge Ağzlarından Atasözleri ve Deyimler I-II,TDK Yay., ANKARA, 1972

EYÜBOĞLU, E. Kemal; 13. Yüzyıldan Günümüze Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler-I (Atasözleri), Doğan Kardeş Yay., İSTANBUL, 1973

GÖZLER, Fethi; Örneklerle Açıklamalı Atasözleri ve Seçilmiş Güzel Sözler, İnkılap ve Aka Kit., İSTANBUL, 1979

GÜNEY, Eflatun Cem; Folklor ve Eğitim, MEB Yay., İSTANBUL, 1966

İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, İSTANBUL, ??

İZBUDAK, Veled; Atalarsözü, ANKARA, 1963

KURT, İhsan; Türk Atasözlerine Psikolojik Bir Yaklaşım, Kültür Bak. Yay., ANKARA, 1991

Meydan Laorusse, Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, ??, 1993

ÖZÖN, Mustafa Nihat; Türk Atasözleri, İSTANBUL, 1952

ÖZTÜRK, Ali;Türk Anonim Edebiyatı;İSTANBUL, 1986

SOYSAL, Ragıp;Türk Atasözleri, ANKARA, 1971

ŞİNASİ;Durub-ı Emsal-i Osmaniyye, İSTANBUL, 1851

Türk Atasözleri ve Deyimleri-I, MEB Yay., İSTANBUL, 1992

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., İSTANBUL, 1977

YURTBAŞI, Metin; Sınıflandırılmış Türk Atasözleri, Özdemir Yay., ANKARA, 1994

TÜRK HALK OYUNLARININ YAPISAL- FONKSİYONEL AÇIDAN GÖRÜNÜŞÜ VE HALK OYUNLARI ÇALIŞMALARINDAKİ DENETİM EKSİKLİĞİNİN KÜLTÜREL TANITIMA ETKİLERİ

Arş. Gör. Zinnur GEREK* - Arş. Gör. Alparslan ÜNVEREN*

GİRİŞ

Kültür; bir milletin yarattığı maddi ve manevi değerlerin tümünü kapsar. Millet olma bilinci ve toplumdaki sosyal dayanışma, kültürel değerlerin muhafazası ve yaşatılması ile sağlanır. Bu bağlamda, mevcut değerlerin yaşatılarak muhafazası şarttır. Toplumun fertlerinin birbirlerini tanımaları ve anlamaları, ancak bu şekilde sağlanabilir.

Kendimizi tanımanın gereği kadar, kendimizi tanıtmanın değeri ve lüzumu da meydandadır. Medeni toplumlar içerisinde bir milletin almış olduğu değer maddi varlıklar kadar, manevi varlıklarla da ölçülmektedir. Halk Oyunları; Türk kültürünün tanıtımında, yabancılara karşı övünerek gösterebileceğimiz bir hazinedir.

Kültürümüzün en önemli parçalarından bir olan halk oyunlarının, güncel yaşam içerisindeki yerinin muhafaza edilmesi, oyunlarımızın toplumun her kesiminin ilgisini çekebilecek şekilde, doğru yöntemlerle anlatılması ve de yaşatılması milli kültürümüz bakımından ihmal edilmemesi lazım gelen önemli bir konudur.

Halk oyunlarımızı teşkil eden oyunlar, yüzyıllar boyunca toplum hayatında meydana gelen değişikliklere göre birçok defalar şekil değiştirmiş, geçen süreçte eski ve yeni unsurların çeşitli birleşimiyle kendini sürekli yenilemiştir.

TÜRK HALK OYUNLARININ YAPISAL-FONKSİYONEL DURUMU

Halk Oyunlarımızın mevcut durumunu incelediğimizde; varoluşundan itibaren her dönemde toplumdaki fonksiyonel yapıya bağlı olarak bir değişim gösterdiğini söylememiz mümkündür.

* Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

En eski şekliyle halk oyunlarında bir sihir ve büyü fonksiyonu söz konusu iken, bugün sihir ve büyü unsurları tamamen unutulmuştur. Yaşam sürecinde toplum vicdanında derin izler bırakmış olan büyük olaylardan etkilenen insanımız bu olayların hikayesini oyun figürleri halinde zamanımıza kadar ulaştırmış, daha sonraları yine mevcut koşullar üzerinden sanatsal, estetik ve de sportif bir anlayış çerçevesinde çıkış kaynağındaki yapısından çok farklı bir fonksiyonel yapıya bürünmüştür. Sosyologlara göre dansın amacı, toplumsal bütünlüğü korumak ve birlikte güç toplamaktır. Günümüzde de bu amaçlar doğrultusunda dans eden insan toplulukları mevcuttur.

Fonksiyonu bir veya birçok değişkene bağlı olarak değişen nicelik olarak tanımlarsak, halk oyunlarının yapısını, toplumdaki fonksiyonların oluşturduğu fikri, düşüncemize temel dayanak teşkil eder. Bu fikre göre; halk oyunlarındaki yapılaşma çağın gereksinimleri doğrultusunda her dönemde farklı şekiller almış ve farklı amaçlara hizmet etmiştir. Temel ihtiyaçların karşılanması noktasında ki fonksiyonlarını yerine getirmek için yeni üretimlere yönelmiş, kendini oluşturan koşullar üzerinden yeniden şekillendirmiştir. Başka bir deyişle fonksiyonlar, halk oyunlarındaki yapının şeklini belirlemiştir. Örneğin; Sinsin veya Sinsin adıyla bilinen oyunlarda; ateşin kutsal sayıldığı dönemlerden kalma inancın izlerine, Erzurum ve Kars'ta oynanan Tavuk Barı'nda; totemizm'in izlerine rastlamak mümkündür. Tokat yöresinde oynanmakta olan tombul makine oyunu; teknolojinin günlük hayatta hissedilmesi sonucu ortaya çıkmış traktörün çalışmasını sembolize eden bir oyun görünümündedir. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde çeşitli şekillerde karşımıza çıkan Köroğlu oyunun; kahramanlığı, mertliği, yiğitliği ifade eden rituel oyunlarımızdan olduğu da bilinmektedir. Ayrıca Urfa'nın Kımıl, Adıyaman'ın Galuç, Kars'ın Şeyh Şamil oyunlarının kökeni eskilere dayanmamakla beraber üretimi veya oluşumu halk oyunlarındaki sahneleme çalışmalarının başladığı dönemlere rastlamaktadır.

Kısaca halk oyunlarımızın, günümüzdeki mevcut yapısının oluşmasında onun toplumdaki fonksiyonel durumu asıl belirleyici etken olmuştur. Dolayısıyla halk oyunlarının doğuşunda yada varoluşundaki anlam ve işlevi geçmişte ne ise bugünde o olmalıdır düşüncesi sıg bir düşüncedir. Çünkü tüm kültür değerleri toplum yaşamında fonksiyoneldir. Buna karşın, çağın ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılan halk oyunları çalışmalarında, onu kendi istek ve arzuları doğrultusunda kullanmak da doğru bir düşünce değildir. Halk Oyunları kaynağından itibaren, her dönemde ve her şekliyle, nereden gelirse gelsin ve ne amaca hizmet ederse etsin, içinden çıktığı toplumun kendine özgü karakteristik özelliklerini yansıtmıştır. Onun bu özelliği, yapılacak çalışmalarda hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir. Eldeki malzeme, Türk milletinin ortak malıdır. Kimse onu kendi menfaatleri doğrultusunda, ona zarar verecek şekilde kullanma hakkına sahip değildir.

Neticede insanlar, yaşamın her alanında toplumsal gereksinimleri dahilinde bir takım arayışlara ve yeniliklere yönelmişlerdir. Doğal olarak halk oyunları da oluşan koşullar üzerinden, iklim ve coğrafi yapı, kültür etkileşimi toplumdaki sosyo-ekonomik yapı, din ve teknoloji gibi sebeplerle birlikte çağın gereksinimleri kapsamın-

da her dönemde kendini yeniden yaratmıştır. Gerek oyunda gerekse sanatta hayatın yeniden üretimi, yeniden yaşanması toplum bilimi açısından oldukça önemlidir. İnsanlar sanat eserlerinde hayatlarını yeniden yaşarken, toplumsal yaşayış için kendilerini hazırlar, yetiştirir ve ona uyarlar.

Halk oyunları, her ne kadar çeşitli topluluklarca seyredilip, beğenilme kaygısı duymadan ortaya çıkmış olsa da, özellikle son yıllarda gerek ülkemizde gerekse dış ülkelerde büyük ilgiyle izlenmektedir. Halk oyunları eskiden sadece düğün ve eğlencelerde günlük yaşama uygun olarak sergilenmekte iken, artık günümüzde seyirlik hale gelmiş ve giderek sanatsal ve sportif bir yaklaşımla da önem kazanmaya başlamıştır.

Ülkemizde halk oyunları ile ilgili sahne çalışmaları, yaklaşık 40 yıl önce başlamış ve geçen süreçte önemli aşamalar kaydedilmiştir. Sahnenin tüm kadrolarından faydalanılarak yapılan sunumlar, giderek sanatsal yönden önem kazanmış ve günümüzde halk oyunları sahne sanatı hüviyetine bürünmüştür.

Oyunlarımızdaki kültürel ve sanatsal yapının ön planda tutulduğu çalışmaların yanı sıra, ülkemizde spor kültürünün yaygınlaşmasına paralel olarak halk oyunlarımızın da bu anlayışla insan sağlığına hizmet eder bir fonksiyonel yapıya büründüğünü de görmekteyiz.

Değişik hareket ve figürleriyle, düzenli ve de sistemli aktivite içeren halk oyunlarının, organizma üzerinde önemli ölçüde etkisinin olacağı muhakkaktır. İnsan fiziolojisinde çeşitli yönleriyle görülebilecek, uzun süreli uyumdan kaynaklanan değişimi ve etkileşimi çeşitli boyutlarıyla ortaya koyan araştırmalar da mevcuttur. Onun bu özelliği, günümüzde sağlıklı yaşam için tercih edilen bir rekreasyon aracı olmasını da sağlamıştır.

Ayrıca kültürel değerlerin korunması, doğru aktarılması ve oyunlarımızın sanatsal boyutunun ön plana çıkartılması maksadıyla, ülkemizde halk oyunları yarışmaları düzenlenmektedir. Bu yarışmalarda; farklı yöresel özellikler arz eden ve yöreye özgü karakteristik oyun türlerinden oluşan dansların, yarışmacı topluluk tarafından sunulması esnasında; denge, koordinasyon, kuvvet, esneklik, estetik hareket yeteneği, hareketlerin birlikte yapılabilme yeteneği, ritim duygusu, disiplin durumu, topluluğun beceri kapasitesi ve yetenekleri değerlendirilmektedir.

Buraya kadar vurgulamak istediğimiz mevzu halk, oyunlarının yapısını, toplumun içerisinde bulunduğu koşullar üzerinden, fonksiyonların belirleyici etken olduğudur. Bu durum, ortamı ve işlevi değişen halk oyunlarında kaçınılmaz değişikliklere yol açmıştır.

Günümüzde ortamı ve işlevi değişen oyunlarımızın, kültürel tanıtımımıza önemli katkılar sağladığı bilinmektedir. Fakat aynı zamanda yapılan yanlış veya hatalı uygulama ve sunumlar da tanıtım açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

HALK OYUNLARI ÇALIŞMALARINDAKİ DENETİM EKSİKLİĞİNİN KÜLTÜREL TANITIMA ETKİLERİ

Bugünkü dünya düzeninde, ulusların ayakta kalması; ülke bütünlüğüne, bayrağına, ve milli değerlerine sahip çıkarak, ekonomilerinin güçlendirilmesiyle mümkün olabileceği gibi, hiçbir ulusla ilişkisi olmadan tek başına var olması da söz konusu değildir. Ülkelerin ekonomik gücünün ithalat, ihracat ve turizm gelirleriyle doğru orantılı olduğunu düşündüğümüzde uluslararası ilişkilerin ne denli önemli olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

Dolayısıyla ulusların birbirlerine olan ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal çıkarlar doğrultusunda ilişkilerini doğru ve sağlıklı kurabilmeleri için birbirlerini daha yakından tanımaları ayrı bir önem taşımaktadır.

Ancak, toplumların birbirlerini her yönü ile tanınması pek kolay olmamaktadır. İlişkilerin doğru kurulabilmesi için; coğrafik konum, din, dil, ırk ve tarihin yanı sıra sosyal yaşam ve sahip olduğu kültürel değerlerde oldukça önemlidir.

Ulusların birbirlerini tanımadı; gelişen teknoloji ürünlerinden ve tüm milletler tarafından evrensel kabul edilen güzel sanatlar, müzik ve spor gibi olgulardan faydalandığını görmekteyiz. Sanat gösterileri, sportif müsabakalar, müzik ve halk oyunları festivalleri sayesinde, milletler birbirlerini tanıma fırsatı bulmaktadır. Artık olimpiyat ve dünya şampiyonaları düzeyindeki organizasyonlara katılan ülke sporcularının yanı sıra, kültür temsilcileri olarak da halk oyunları topluluklarının davet edildiğini görmekteyiz. Bu tip organizasyonlarda ülkeler tanıtımları için çaba sarf etmektedirler.

Görüldüğü gibi ülke çıkarları doğrultusunda, uluslararası ilişkilerin kurulması ve bu ilişkilerin doğru ve uzun süreli olabilmesinin en gerçekçi yolu, toplumların birbirlerini tanımalarıyla mümkündür.

Bu sebeptendir ki ulusların birbirlerini tanımak için oluşturduğu her türlü faaliyette; toplumların yaşayış biçimlerinin yansıtılması ve kültürel zenginliğinin ortaya konulmasında en güzel aracın halk oyunları olduğu aşikardır.

Gelişmiş toplumlar, toplumsal çıkarlarını ön plana taşımak ve amaçlarına ulaşabilmek için özellikle vurguladığımız sanat ve spor olgular üzerinden çok yönlü milli politikalar ortaya koymaktadırlar.

Oysa ülkemizin kültür politikasındaki eksikler ve işleyişindeki boşluklar nedeniyle, toplumsal değerlerimizin önemli ölçüde zarar gördüğü ve hatta yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir.

Bu eksikliklerden yada politik boşluklardan kaynaklanan aksaklıkların tamamını ele almak, oldukça yoğun ve uzun bir çalışmayı gerektirir. Biz bu çalışmamızda,

Halk Oyunları sunumlarındaki denetim eksikliğinden kaynaklanan, olumsuz koşullar ortaya koymaya çalıştık.

Buna rağmen ülke olarak halk oyunlarında kurumsal anlamda bir yapılanma problemiyle karşı karşıyayız. Bu karmaşada ilgili kurum ve kuruluşlar, kuruluş amaçları doğrultusunda faaliyetlerini yürütürken, milletlerarası ilişkilerde etkin olan milli değerlerimizin uluslararası boyuta taşınmasından etkisiz kalmışlardır.

Genelde yurt dışındaki festival ve benzeri organizasyonlarda ve ülkemizin turizm bölgelerinde yapılan sunumlarda gerek denetim eksikliğinden, gerekse yasal boşluklardan kaynaklanan kültürümüze zarar verici bazı uygulamalarla karşılaşmaktayız. Kültürel tanıtımda araç olarak kullandığımız halk oyunları gösterilerinde kültürümüze ve ülke imajımıza nasıl zarar verildiğine dikkatinizi çekmek istiyoruz.

● Her türlü kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri, (dernek, klüp, vakıf, topluluk vb.) ülkemizi temsilen istedikleri zaman istedikleri yere, hiçbir denetime tabi tutulmadan halk oyunları toplulukları götürebilmektedirler.

● Yurt dışına çıkışlarda zaman zaman medyaya yansıdığı gibi çeşitli şekillerde yasalara aykırı ve suç teşkil edebilecek işler yapılmaktadır.

● Gidilen ülkelerde, toplumsal değerlerimiz, ahlak kurallarımız ve yaşam şeklimiz göz ardı edilerek, uygunsuz davranışlar sergilenmektedir.

● Yurtdışında düzenlenen halk oyunları festivallerinin davetiyeleri, bazı insanlar tarafından para karşılığında satılmaktadır.

● Turizm acentesi belgesine sahip bazı firmalar, ülkemizde ve dış ülkelerdeki otel ve benzeri tesisler de para karşılığı Türk geceleri düzenlemekte, bu gecelerin en önemli bölümünü de halk oyunları gösterileri oluşturmaktadır. Ne yazık ki bu gösteri grupları da denetimsiz olup, hangi amaca hizmet ettiği de belli değildir.

● Toplulukların sunumlarında kullandığı, müzik, kostüm ve araç gereçler Türk kültürünü yansıtmamakla birlikte, başka milletlere ait danslar da (Mezdeke grubu, dansöz vb.) bizim kültürümüzün parçası gibi yansıtılmaktadır.

● Son zamanlarda geleneksel adım, giysi ve müziğimizden esinlenerek hazırlanan şov niteliğindeki üretimler Türk dansları adı altında piyasaya sürülmektedir.

Yukarıda sıralamaya çalıştığımız mevcut durum birçok sorunu beraberinde getirdiği gibi, millet olarak onur ve gururumuzu da zedelemektedir.

SONUÇ

Günümüzde Halk Oyunları konulu çalışmalarda, amaçlar fonksiyonları, fonksiyonlarda yapıyı belirlemektedir. Kaynağındaki amacının dışında mevcut haliyle halk oyunlarını fonksiyonel açıdan birden fazla amaca hizmet ettiği görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan tüm çalışmalarda maçlar toplumun temel ihtiyaçları üzerine oturtulduğunda kültürel mirasa hizmet, kişisel düşünce ve menfaatler üzerine oturtulduğunda ise ihanet olarak değerlendirilmelidir.

Her ne kadar sanat için diplomaya ihtiyaç duyulmasa da halk oyunları çalışmalarının oyuncunun hem fiziksel hem de ruhsal gelişimine katkıları göz önünde bulundurulduğunda öğreticilerin eğitim düzeyinin yüksek olması sağlıklı ve bilinçli bir neslin yetişmesine katkı sağlar. Bunun yanı sıra, sanatı da daha bilimsel ve daha kolay anlaşılır bir konuma getirir.

Halk oyunları ile ilgili her türlü sahne çalışmalarında mutlaka sahne tekniklerinden faydalanılmalıdır. Fakat bu teknik unsurların varlığı ve katkısı da denetlenmeli, oyunların sergilenmesinde kuşku yada yanlış sonucu doğuracak sunumların yapılması önlenmelidir.

Ülkemizin tanıtımında oldukça etkin ve fonksiyonel bir rol üstlenen halk oyunlarımızdan, toplumsal çıkarlarımız doğrultusunda, faydalanmamız gerekmektedir. Bu sebeple, kültürel değerlerimizin tanıtımında, varolan olumsuz koşulların giderilmesi, kültürel yozlaşmanın ve denetim eksikliğinin ortadan kaldırılması için bir mercinin oluşturulması zorunludur.

Bu noktadan hareketle kurulmuş olan, Türkiye Halk Oyunları Federasyonu ve konu ile ilgili tüm kurum ve kuruluşlara önemli sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKLAR

1. AND, Metin (1976); **Turkish Dancing**, A Pictorial History of, From Folk Dancing To Whirling Dervishes-Belly Dancing To Balet, Dost Yayınları, Ankara.
2. BALTAÇI, Gül, ERGÜN, Nevin (1994); **Devlet Halk Dansları Oyuncularının Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin Değerlendirilmesi**, Bildiri, Spor Bilimleri”, Ulusal Kongresi, Ankara.
3. BİRDOĞAN, Nejat (1987); **Halk Danslarımız Sergilenirken**, Türk Halk Oyunlarının Sahnelenmesinde Karşılaşılan Problemler Sempozyumu, Ankara.
4. DÖNMEZER, Sulhi (1990); **Sosyoloji**, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 10. Baskı, İstanbul.

5. GEREK, Zinnur (1997); **Türk Halk Oyunlarının Tarihsel Gelişimi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Ana Sanatlar Dalı, Müsiki Sanat Dalı, Türk Halk Oyunları Alanı, İstanbul.

6. İNCE, Suat (1987); **Türk Halk Oyunları Alanında Biçimsel ve Sanatsal Temele Dayanmadan Yapılan Çalışmalar**, Türk Halk oyunlarının Sahnelenmesinde Karşılaşılan Problemler Sempozyumu, Ankara.

7. ÖNCEL, Hasan Basri, (1992); **Türk Halk Oyunlarının Kökeni, Oluşumundaki Etkenler ve Sınıflandırılması**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bil. Ens., Ankara.

8. ÜNVEREN, Alparslan (1997); **Düzeli Halk Oyunları Çalışmalarının Üniversiteli Erkek Öğrencilerin Seçilen ve Fizyolojik Parametrelerine Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı,

TÜRK HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARINA ALMANYA'NIN KATKISI

Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN*

Danimarkalı bilgin Vilhelm Thomsen'in Orhon Yazıtlarını çözmesinden sonra, özellikle Almanya'nın bilim dünyasında Türk dili ve kültürüne karşı büyük bir ilgi ortaya çıkmıştır. 1900'lü yılların hemen başında görülen bu yaygın ve derin ilgi, merak ile araştırmaların başlaması, yayın dünyasında da kendini gösterir. Yüzlerce yazı ve kitap bu konuları işlemiştir. "Türklük Bilimi" terimiyle çevirdiğimiz Türkoloji, bazılarının kısır anlayışına bağlı kalarak sadece Türk dili ile uğraşmaz. Türkoloji'nin çerçevesi içinde Türk dilinin dışında öncelikle tarih ve folklor (halk bilimi) konuları olmak üzere, hukuk, tıp, ekonomi, coğrafya, tarım ile diğer pozitif bilimler de yer almaktadır. Böylesine geniş bir çerçevenin içine son 40 yıldan beri, Almanya'daki 4 milyona yakın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının da etkisiyle din, göç, politika, iki dillilik, çok kültürlülük, sanat vb. konularda da önemli çalışmalar dahil edilmektedir. Avrupa ülkelerinde yaşayan diğer Türk kökenli insanlarla birlikte toplam beş milyona yakın insanın dili, kültürü ve özellikle de halk kültürü konularının araştırılması ve işlenmesini sağlayan bir çok kurum ve kuruluş bulunduğu gibi üniversitelerde de yüzlerce yüksek lisans ve doktora tezlerinin bitirildiğini biliyoruz. Bu yolla Türkiye bir yandan, Türk dili ve kültürü diğer yandan Avrupa'da giderek daha iyi tanınmaktadır.

Ben bu toplantıda sadece Alman vatandaşlarının kendi kalemlerinden çıkan ve Türk dünyasıyla ilgili halk bilimi araştırmalarının, küçük bir bölümü ele alarak durmak istiyorum. Halk oyunları birikiminin arkasında sadece müzik ve hareket olmadığı gibi, halk kültürü araştırmalarının da arkasında daha bir çok yan konu ve yan bilim dalları bulunmaktadır. Bunun için folklor çalışmalarında yörenin tarihi, coğrafyası, ekonomisi, hukuku, ilahiyatı, sosyolojisi, antropolojisi de hep birlikte düşünülmeli ve araştırma sırasında da göz önünde tutulmalıdır.

Halk tiyatrosunu incelerken, edebiyatı, psikolojiyi, sosyolojiyi, ilahiyatı ve hukuku dışlamak mümkün değildir. Halk mutfağını araştırırken, halk ekonomisini, halk takvimini, meteorolojisini, halk tababetini, eczacılığını, inanç dünyasını ve daha nice konuları gözden uzak tutmak gerekir. Ancak bunlar gerçekleşirse, ciddi ve tutarlı bir çalışma ortaya konmuş olabilir, yoksa çalışmanın eksik olduğunu söyleyebiliriz.

Almanya'daki Türk halk bilimiyle ilgili çalışmaların aynı zamanda gerçekten sağlam bir metod ve teknikle birleştirildikten sonra yapıldığını görüyoruz. Bunlar Türkoloji'ye olumlu katkılarda bulunmuş eserlerdir. Aşağıda bu önemli eserlerin

* Ankara Üniversitesi Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi

bir bölümünü sizlere kısa kısa notlarla aktarmak istiyorum. Böylece oralarda Türkiye-Almanya ilişkilerinde Alman bilim adamlarının nasıl ve hangi boyutta bir etki-de buldukları gözler önüne serilmiş olacaktır.

Burada eserlerin kronolojik bir sıralamasından öte, sadece belli başlılarını dile getirmek istiyorum. Elbette burada aktaracağım daha yüzlerce yazı ve kitap bulunuyor. Bunların önemli bir bölümünün Almanca olması dolayısıyla geçen yıldan itibaren Türk Dil Kurumu bünyesinde başkanlığını yaptığım bir "Çeviriler Projesi" içinde çok önemli gördüğümüz bazı eserlerin hızla dilimize kazandırılmasına gayret ediyorum. Görevimize devam edebilirsem, birkaç yıl içinde Türkçe'de bu eserleri kolaylıkla okuyabileceksiniz. Ancak devletin ve özel kuruluşların da bu projeyi sürekli desteklemesi sayesinde, çok geniş bir literatür Türk diliyle okuyucularımıza ulaşmış olabilecektir. Böylece yaklaşık 120 yıldan beri yapılan yayınların da Türkiye'de görülmesi sayesinde kendi kültürümüzün niçin, neden, nasıl ve hangi boyutlarda Alman bilginleri tarafından araştırıldığı konusunda belki aydınlarımız biraz daha ciddi olarak düşünülmesini sağlayabilirler.

İlk olarak Prof. Dr. Kurt Reinhard ile eşi Ursula'dan söz etmem gerekiyor. Her ikisi uzun yıllar Türkiye'de kalıp , derlemeler yaptıktan sonra, elde ettikleri metinleri Türkçe ve Almanca karşılıklı sayfalarda olmak üzere gün ışığına çıkarmışlardır. Bugüne kadar yayınladıkları üç-dört kitap onların ne yoğun çalıştıklarını ortaya koymaktadır. Bunların bizim halk kültürümüz bakımından en önemlileri ise, başta "Vor seinen Haeusern eine Weide", yani (evlerinin önü) başlığıyla topladıkları metinlerdir. Berlin'de 1965'te basılan bu kitapta 1955-1956 yıllarında Anadolu'da bizzat derledikleri metinleri görüyoruz. Her ne kadar dili Almanca ise de, metinlerin orijinali Türkçe olduğundan bizler için çok yararlı bir eser olarak kolaylıkla okunabilir. Bazı anlam yanlışlarının Almanca'da görülmesini ben 1967 Eylül'ünde Türk Kültürü Dergisi'nin 59. sayısında eleştirmiştim.

Yine bu değerli araştırmacıların birlikte derledikleri başka bir eser daha var:"Auf der mein..." (Kemençemin üstünde) başlığını taşıyan bu eserde de anlaşıldığı gibi, sadece Doğu Karadeniz yöresinin malzemesi verilmektedir. Berlin'de 1968 yılında basılan bu kitabın içindekilerin Almanca'ya yapılan çeviri yanlışlarının bir bölümünü ben yine Türk kültürü dergisinde (Sayı: 128, Yıl: XI, Haziran 1973) düzeltmiştim.

Onların yaptıkları bu tür derlemelerin elbette o yıllardaki Türk folkloru için son derece önemli bir değeri bulunmaktadır. TRT'nin yaptırdığı derlemeler bir yana bırakılırsa, o günlerde Türkiye'de yapılan en önemli derleme çalışmalarından olan bu iki eser, bize unutulamayacak değerde metinleri aktarmıştır.

Bir başka isim Klaus Kreiser'dir. Kendisi Evliya Çelebi üzerinde durmuş, onun Seyahatnamesi'ndeki Edirne şehrini ele alarak birtakım araştırmalara girişmiştir. Freiburg'ta 1975 yılında bastırılan bu eserin Çelebi'yi ele alabilmesi Türk kültürü açısından çok önemlidir. Çünkü o günlere kadar Türkiye ile ilgili bilgileri hiç kimse üzerinde durup araştırmamıştır. Halbuki yabancılar Evliya'nın verdiği bilgileri

kendi ülke ve kentleri için didik didik etmişler ve bu paha biçilemez eseri kendi kaynaklarıyla karşılaştırıp değerlendirmişlerdir. Ne yazık ki, bu eserden, Taeschner'in Bitlis'inden ve benim 1974'teki Almanya'da hazırladığım Sivas-Elbistan arasıyla ilgili bölümden başka (bu çalışma doktora tezim olarak orada basılmıştır) hiçbir araştırma Türkiye ile ilgili olarak yapılamamıştır. Uzun yıllar sonra bir -iki araştırmayı daha yayınlanmış olarak görüyoruz. Kreiser'in bu eserini de Türk Kültürü dergisinin 184. sayısında (Yıl: XVI) eleştirmiş ve yanlışlarını düzeltmişim.

Reinhard çiftinin bu derledikleri malzemenin 1962'de ilk olarak "Türkische Musik" başlığıyla çıktığını, genel hatlarıyla Türk halk müziğinden söz ettiklerini de belirtmem gerekir.

Önemli bir isim de Prof. Dr. Otto Spies'dir. Bonn Üniversitesi'nde Orientalistik ve Türkoloji bölümlerinin başkanı olan değerli hoca, "Asuman ile Zeycan" hikayesini, Nasreddin Hoca'yı "Türk Halk Kitapları"nı, "Türk Masalları"nı, "Diyet ve Diğer Türk Hikayeleri"ni ve asıl önemlisi ilk kez "Türkisches Puppentheater" (Türk Kukla Tiyatrosu) adlı eseri kaleme alması onun Türkoloji dünyasında yerinin doldurulamayacağını kanıtlayan çalışmalardır.

Prof. Dr. Hans J. Kissling ise Münih'te uzun yıllar üniversite içinde Türkoloji öğrencilerine emek vermiştir. Ayrıca bazı eserleri bize onun nasıl çalıştığını da gösterir. Söz gelimi, "Die Sprache des Aşıkpaşazade" (Aşıkpaşazade'nin dili) adlı eserini verdikten sonra "Beitrag zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert" (17. Yüzyılda Trakya Araştırmaları Üzerine Bilgiler) başlıklı çalışması bize o günlerin kültürünü öğreten bir eserdir. Daha sonra farklı çalışmalara imza atan Kissling'in (Güney Avrupa'daki Dervişlerin Varlığı), (Batı Akdeniz'de Kemal Reis'in Faaliyetleri), (15. ve 16. Yüzyıllarda Türk korkusu ile Türklere karşı belenen ümit), (Yunus Emre Divanının giriş beyitleri üzerine düşünceler) başlıklı eserlerinden başka uzun yıllar üzerinde çalıştığım "Sammlung Türkischer Redensarten" (Türkçe Deyimler Antolojisi) 1974'te Alman okuyucularına Türk kültürünün zenginliklerini kanıtlayan eserdir.

Ankara'da Nazi zulmünden kaçarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde uzun yıllar çalışan Prof. Dr. Wolfram Eberhard ise, Türk dünyasını bir bütün olarak ele alan çalışmalarıyla tanınmıştır. Orta Asya'dan başlayıp, Türkiye'de son bulan araştırmaları bugün bile değerinden bir şey yitirmemiştir. "Kultur und Siedlung der Randvölker Chinas" (Çin'in sınır boylarındaki halkların kültürleri ve yerleşmeleri) başlıklı eseri, tamamen Türk tarihinin karanlık köşelerini ve en eski kültür izlerini gün ışığına çıkarmıştır. (1942) Sonra 1949'da (Kuzey Çin'de Tuba-Tuva Devleti), 1952'de (Fatinler ve Hükümdarlar) çıktıktan sonra, bizim için çok önemli olan "Typen Türkischer Volksmaerchen" (Türk Halk Masallarının Tipleri) başlıklı kitabını Pertev N. Boratav ile birlikte 1953'te yayınlamıştır. Ankara'dan Amerika'ya göç ettikten sonra da Türkiye'de derlediği halk hikayelerini İngilizce "Ministreal Tales from Southeastern"(Güneydoğu Anadolu'dan Halk Hikayeleri) başlığıyla 1955 yılında yayınlamıştır. Başka önemli bir çalışması da Türkçe olarak basılmıştır:

"Çin'in Şimal Komşuları" Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında çıkan bu çalışmadan da yine Türklerin kültürü ve hayatları anlaşılmaktadır.

Daha yüzlerce kitap ve bunları kaleme alan bilim adamları var, aziz dinleyiciler... Ancak zamanımızın kısıtlı olması dolayısıyla Radloff'u, Duda'yı, Menges'i, Benzing'i, Pröhle'yi, Nemeth'i, Ligeti'yi, Röhrborn'u, Doerfer'i, Brands'ı, Bang'ı, von Gabain'i, Georg'u, Schmitz'i, Hauenschild'i, Babinger'i, Schwarz'ı, Kellner-Heinkele'yi, Max Matte'yi, Stachowski'yi, Zajaczkowski'yi, Lars Johanson'u ve daha nicelerini burada saygı ile selamlıyorum. Onlar iyi ki her iki ülke için çalışmışlar, iyi ki Türk kültürünü araştırmışlar ve bize unutulmaz eserler bırakmışlar...

Saygılar sunuyorum, sizlere... Hoşçakalınız...

HALK KÜLTÜRLERİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE YANSIMASI ÜZERİNE BURSA'DA YAPILAN BİR ARAŞTIRMA

Öğr. Gör. Nazım GÜRAK*

Bu çalışmanın amacı, Bursa bölgesinde farklı kategorilerde faaliyette bulunan üç ayrı kurumun elemanlarının “Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı” konusundaki düşüncelerini tespit etmeye çalışmaktır.

Bu çalışmada, halk kültürü alanında Bursa bölgesinde uluslararası faaliyetlere katılan Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı'ndan 50 denek, Uludağ Üniversitesi Halk Oyunları Topluluğu'ndan 50 denek ve Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği'nden 50 deneğe, 17 sorudan oluşan bir anket düzenlenmiş toplam 150 denek üzerinde yüz yüze görüşme yöntemi ile bu anket uygulanmıştır. Değerlendirmede bulgular rakamsal değerler üzerinden hesaplanmış ve elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Ankete katılan deneklerin %99.3'ü festival, şenlik, vb. faaliyet ve organizasyonların ülke kültürlerinin tanıtımına ve uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda 149 kişi de ülkemiz halk kültürünün tanıtımına bu tür faaliyetlerin katkısı olduğu yönünde görüş belirtmiştir.

Deneklerin (150/136) yurt dışında katıldıkları etkinlik öncesinde o ülke insanlarının Türk halk kültürünü tanımadıkları, önyargılı davrandıkları yada olumsuz yaklaşıtlarını belirtmeleri ülkemiz ve ülkemiz kültürünü yeterince tanıtamadığımızın açık bir göstergesidir.

Uluslararası bir etkinliğin hiç tanımadıkları bir ülkenin kültürünü kendilerine tanıttığını belirten 144 denek olduğu düşünülürse, halk kültürü alanında yapılacak uluslararası etkinliklerin ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştır.

GİRİŞ VE AMAÇ

Tarihsel süreç içerisinde görülen odur ki her zaman kol ve beden gücünü kullanan, toprağa bağlı, üreten sınıflar “halk” diye tanımlanmış, beyin gücünü kullanan-

* Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü

lar ise bu tanımın dışında kalmışlardır.

Üretici güçlerin yönetimi üstlenen beyin emekçilerine burjuvazi onun dansını hep hor görmüştü. Buna rağmen bu dansları alıp kurallar koyarak çocuklarının eğitiminde kullanıp, kendi yaşam biçimine uydurmaktan da geri durmamıştı.

Günümüzde ise bu sınıfsal ayrımların aşılmasıyla halk kavramı daha geniş kitlelere mal edilerek halk'tan yalnızca “köylü” ve “kentli” biçiminde bir ayrımla söz edilebilmektedir.(1)

Halk kelimesi ve terimi, batı dillerinde eski “populus”, “vulgus” ve “volk” kelimeleri ile karşılanmaktadır. Ulusu kuran, tarih boyunca “Halk Kültürü“ denilen değerleri taşıyan, sınıflaşma oluşumundan önceki geniş bir tabaka bu kelimeyle karşılanmaktadır. Hemen bütün dillerde eskiden “adi halk tabakası” (the common people) anlayışı yaygın bulunmaktaydı. Bizde hâlâ “halk” deyince bu anlayışın yaygınlığını görmekteyiz. Halk kelimesi günümüzün Türkçe'sinde yer etmeden önce, aynı anlamı taşıyan “kara budun” kelimesinin Orkun Anıtları'nda (İ.S. 8. Yüzyıl) bulunduğunu görüyoruz.

Bizde ve başka ülkelerde “halk” denilince sınıflaşmadan önceki çağlarda var olan, feodal-soyulu zümrelerin altında, sosyal-ekonomik düzeni yürüten, geniş bir alt tabaka kastedilir. Halka daha sonraki “millet” aşamasına ulaşmadan önceleri, iki önemli niteliğin ortaya çıktığını görüyoruz: 1. Örgütlenmeye, “devlet” ya da “millet” olmaya yakın bir “bilinç”; 2. Geleneksel törelerle birleşen güçlü bir “halk kültürü”.(2)

Kültür, insanoğlunun fizik çevreyi ve kendini denetleyebilmek için edinmiş olduğu maddi ve manevi güçlerin toplamıdır. Kültürün maddi manevi unsurlarındaki değişimler, o toplumda bir takım değişikliklere yol açar. Karasabanla tarım yapan insanlarla, traktörle tarım yapan insanlar arasında farklılıklar olması kaçınılmazdır.(3)

Kültür kavramı, bir birliği, bütünlüğü işaret etmektedir. Milletleri tanımlayan ise bu birlik ve bütünlüktür. Toplumların kendilerine özgü yaşam biçimleri, gelenek ve görenekleri, hayat felsefeleri ve inançları onları bir arada tutan unsurlardır. Sosyal bir varlık olarak insan, gerek kendi toplumu içerisinde gerekse diğer toplumlarla daima iletişim içerisinde olmuştur.(4)

Bu çalışmanın amacı; Bursa bölgesinde halk kültürü alanında faaliyet yapmakta olan 3 farklı kurumda, uluslararası kültürel faaliyetlerde de bulunmuş olan kişilerin “Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı” hakkındaki düşüncelerini araştırmaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma 2003 yılı içerisinde Bursa ilinde halk kültürü ile ilgilenen 50'si Bursa Motif Halk Oyunları Derneği üyesi, 50'si Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı üyesi ve 50'si de Uludağ Üniversitesi Halk Oyunları Topluluğu elemanı olan ve Halk Kültürü alanında uluslararası faaliyetlere katılmış, konu ile ilgili bilgi ve deneyim sahibi toplam 150 denek üzerinde yapıldı.

Seçilen deneklere geliştirilen anket formu yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulandı. Sonuçların değerlendirilmesinde elde edilen bulgular rakamsal değerler üzerinden hesaplandı. Tablo ve grafikler oluşturularak elde edilen sonuçlar bulgulara göre yorumlandı.

BULGULAR

Bursa'daki çeşitli kurum ve kuruluşlarda halk kültürüyle uğraşan ve bu çalışmaları uluslararası platformlarda sergileyen deneklere yapılan bu çalışmada elde edilen bulgular tablo ve grafiklerle belirtilmiştir.

Tablo 1: Cinsiyet

Cinsiyet	Karagöz		U.Üniversitesi		Motif		Toplam	
	Bayan	Erkek	Bayan	Erkek	Bayan	Erkek	Bayan	Erkek
	20	30	26	24	27	23	73	77

Çalışmaya katılan deneklerin 73'ü bayan 77'si erkektir.

Tablo 2: Yaş Ortalamaları

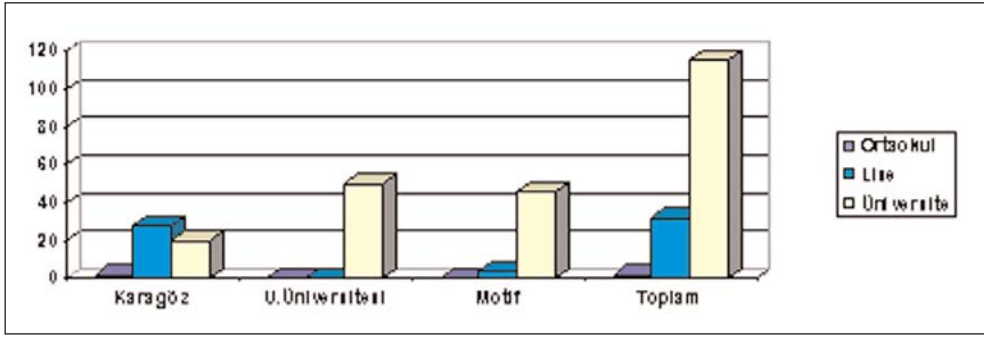
Yaş	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Genel Ortalama
	22,8	22,0	24,6	23,1

Çalışmaya katılan deneklerin yaş ortalaması 23,1'dir.

Tablo 3: Öğrenim Durumları

	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Ortaokul	2	0	0	2
Lise	28	0	4	32
Üniversite	20	50	46	116

Grafik 1:

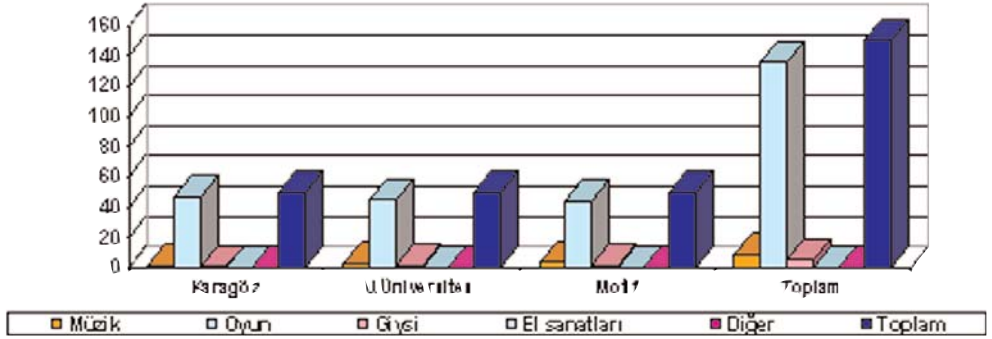

Çalışmaya katılan deneklerin 2'si ortaokul mezunu, 32'si lise mezunu ve 116'sı üniversite öğrencisi yada mezunudur.

Tablo 4: Halk Kültürünün Hangi Dalıyla İlgilendikleri

Seçenekler	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Müzik	2	3	4	9
Oyun	47	45	44	136
Giysi	1	2	2	5
El sanatları	0	0	0	0
Diğer	0	0	0	0
Toplam	50	50	50	150

Grafik 2:

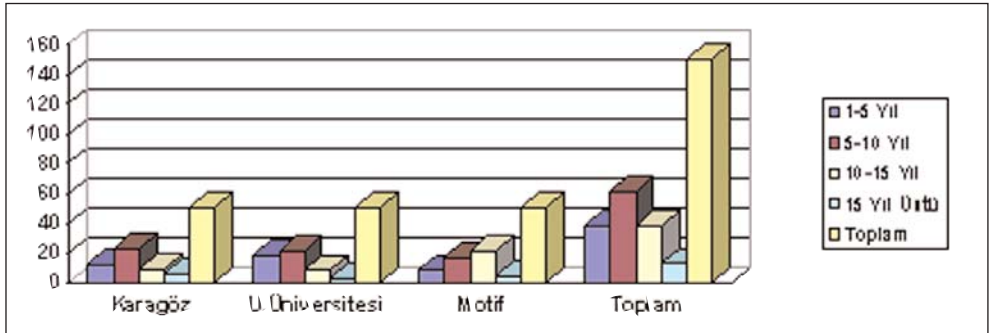

Çalışmaya katılan deneklerin 9'u Halk Müziği alanında, 136'sı Halk Oyunları alanında, 5'i Halk Giysileri alanında faaliyet gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 5: İlgilendikleri Alanla Kaç Yıldır Faaliyet Gösterdikleri

Seçenekler	Karagöz	U. Üniversitesi	Motif	Toplam
1-5 Yıl	12	18	8	38
5-10 Yıl	23	21	17	61
10-15 Yıl	9	8	21	38
15 Yıl Üstü	6	3	4	13
Toplam	50	50	50	150

Grafik 3:

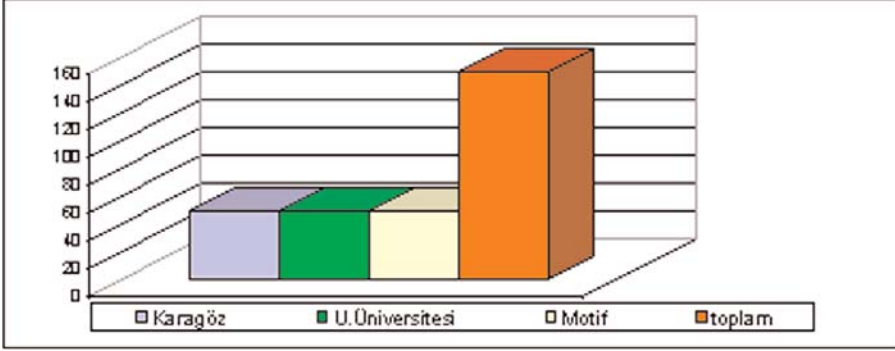

Çalışmaya katılan deneklerin 38'i 1-5 yıl arasında, 61'i 5-10 yıl arasında, 38'i 10-15 yıl arasında, 13'ü de 15 yıl üstü bu alanda faaliyet gösterdiğini belirtmiştir.

Tablo 6: Faaliyetlerini Gerçekleştirdikleri Kurumlar

Seçenekler	Karagöz	Uludağ Ü.	Motif	Toplam
Dernek	0	0	50	50
Vakıf	50	0	0	50
Üniversite	0	50	0	50
Toplam	50	50	50	150

Grafik 4:

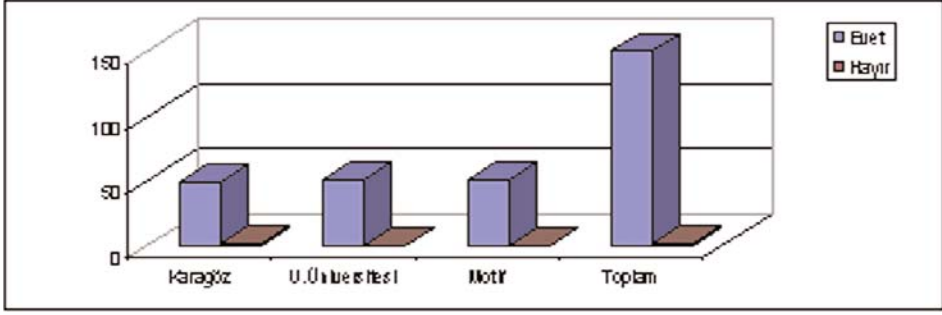

Çalışmaya katılan deneklerin 50'si Motif Halk Oyunları Derneği, 50'si Bursa Uludağ Üniversitesi, 50'si de Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Karagöz Halk Dansları topluluğunda faaliyet göstermektedir.

Tablo 7: Uluslararası Kültürel Etkinliklerin Ülkelerin Kültürlerinin Tanıtımına ve Uluslararası İlişkilere Katkısına İnanıp İnanmadıkları

	Karagöz	U. Üniversitesi	Motif	Toplam
Evet	49	50	50	149
Hayır	1	0	0	1

Grafik 5:

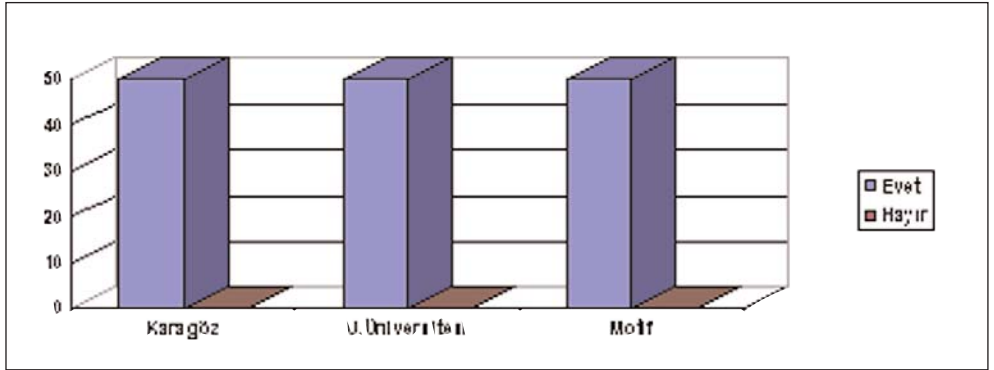

Çalışmaya katılan deneklerin 149'u bu tür faaliyetlerin Ülke Kültürlerinin Tanıtımına ve Uluslararası İlişkilere katkısına inanmaktadır.

Tablo 8: Uğraştıkları Halk Kültürü dalında Uluslararası Bir Faaliyette Bulunup Bulunmadıkları

	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif
Evet	50	50	50
Hayır	0	0	0

Grafik 6:

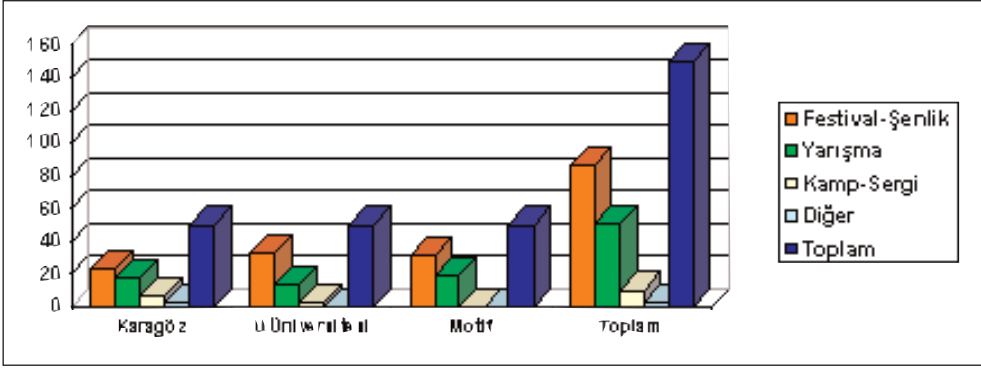

Çalışmaya katılan deneklerin tamamı Uluslararası faaliyetlere Halk Kültürü alanında katılmışlardır.

Tablo 9: Bu Faaliyetlerini Hangi Platformda Gerçekleştirdikleri

Seçenekler	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Festival-Şenlik	23	33	31	87
Yarışma	18	14	19	51
Kamp-Sergi	7	3	0	10
Diğer	2	0	0	2
Toplam	50	50	50	150

Grafik 7:

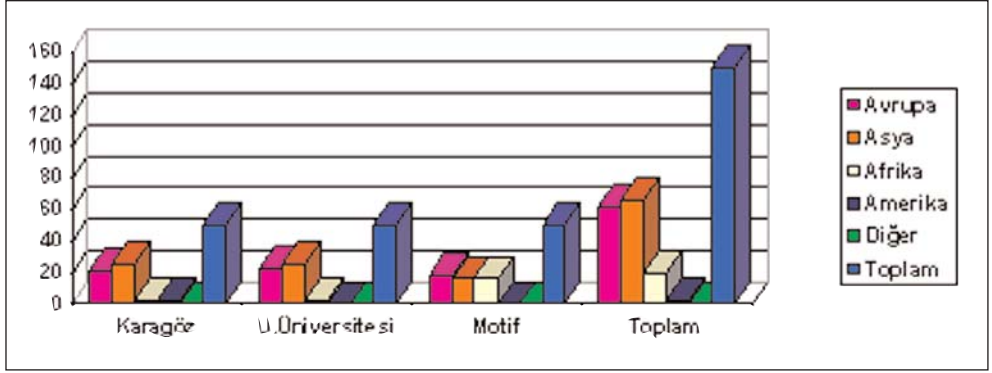

Çalışmaya katılan deneklerin 87'si festival ve şenliklere katılan en büyük grubu oluştururken, seminer, panel, vs. faaliyetlere katılan 2 kişi en küçük grubu oluşturmuştur.

Tablo 10: Katıldıkları Faaliyetleri Hangi Kıtada Gerçekleştirdikleri

Seçenekler	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Avrupa	21	23	18	62
Asya	25	25	16	66
Afrika	2	2	16	20
Amerika	2	0	0	2
Diğer	0	0	0	0
Toplam	50	50	50	150

Grafik 8:

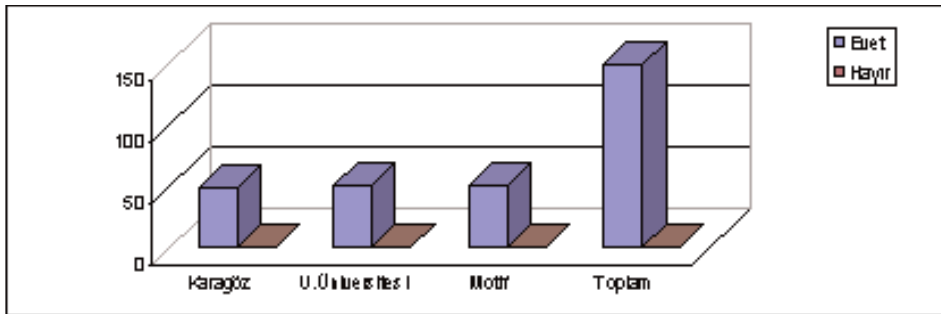

Çalışmaya katılan deneklerin 66'sı Asya kıtasındaki faaliyetlere katılmış en büyük grubu oluştururken 2'si Amerika kıtasındaki faaliyetlere katılmış olan en küçük gruptur.

Tablo 11: Uluslararası Kültürel Etkinliklerin Ülkemiz Halk Kültürünün Tanıtımına ve Uluslararası İlişkilere Katkısına İnanıp İnanmadıkları

	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Evet	49	50	50	149
Hayır	1	0	0	1

Grafik 9:

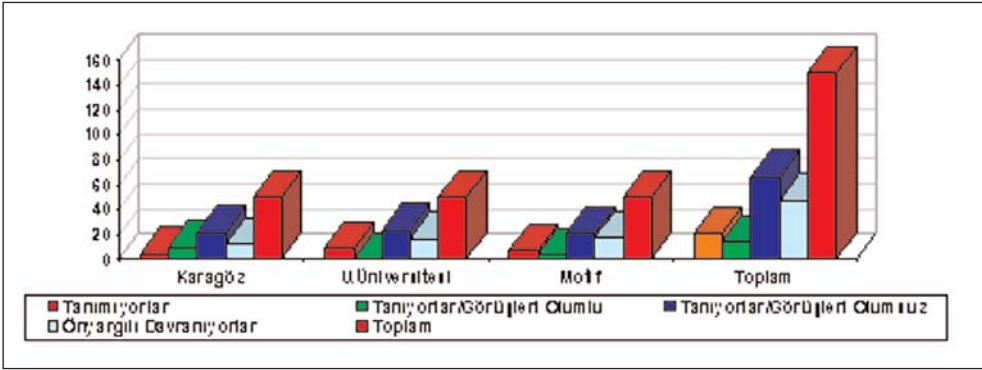

Çalışmaya katılan deneklerin 149'u bu tür faaliyetlerin Ülkemiz Kültürünün Tanıtımına ve Uluslararası İlişkilere katkısına inanmaktadır.

Tablo 12: Yurt Dışında Katıldıkları Etkinlik Öncesinde O Ülke İnsanlarının Türk Halk Kültürü ile İlgili Düşünceleri Hakkındaki Görüşleri

Seçenekler	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Tanımayanlar	5	9	7	21
Tanıyorlar/Görüşleri Olumlu	10	0	4	14
Tanıyorlar/Görüşleri Olumsuz	22	24	21	67
Önyargılı Davranıyorlar	13	17	18	48
Toplam	50	50	50	150

Grafik 10:

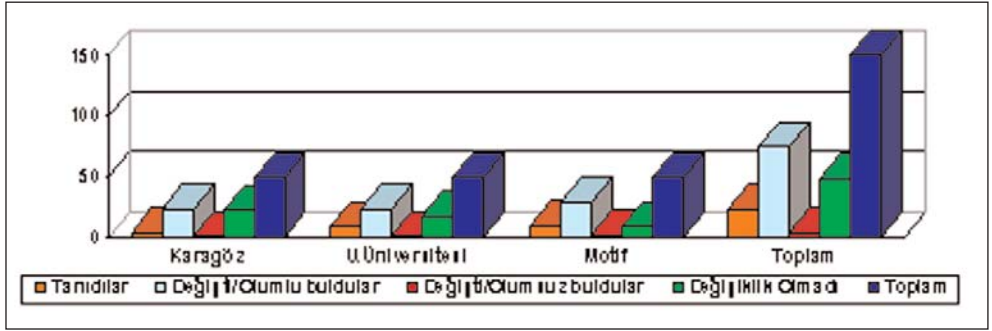

Çalışmaya katılan deneklerin 67'si yurt dışında katıldıkları etkinlik öncesinde o ülke insanların halk kültürümüzü tanıdıklarını ancak görüşlerin olumsuz olduğunu, 14'ü ise görüşlerinin olumlu olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 13: Yurt Dışında Katıldıkları Etkinlik Sonrasında O Ülke İnsanlarının Türk Halk Kültürü ile İlgili Düşünceleri Hakkındaki Görüşleri

Seçenekler	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Tanıdılar	4	9	10	23
Değişti/Olumlu buldular	23	23	29	75
Değişti/Olumsuz buldular	1	1	2	4
Değişiklik Olmadı	22	17	9	48
Toplam	50	50	50	150

Grafik 11:

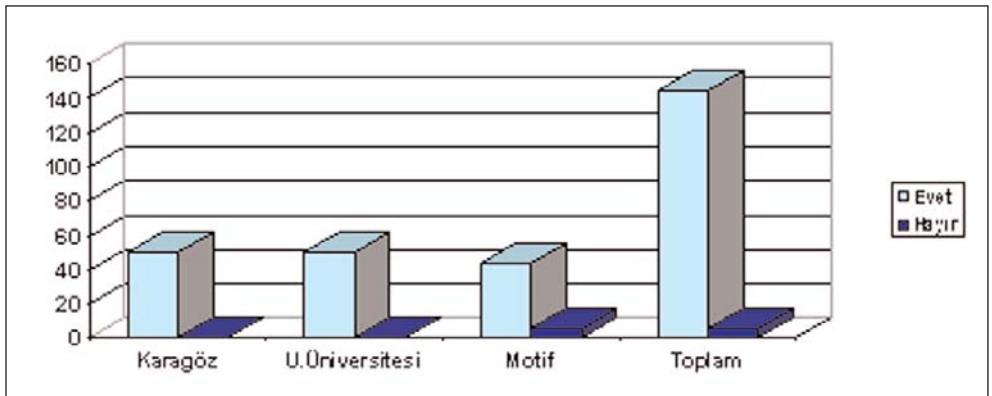

Çalışmaya katılan deneklerin 75'i yurt dışında katıldıkları etkinlik sonrasında o ülke insanların halk kültürümüze ait düşüncelerinin olumlu olarak değiştiğini, 4'ü ise görüşlerinin olumsuz yönde değiştiğini belirtmişlerdir.

Tablo 14: Hiç Tanımadıkları Bir Ülkenin Kültürünü Uluslararası Bir Etkinlikle Tanıyıp Tanımadıkları

	Karagöz	U. Üniversitesi	Motif	Toplam
Evet	50	50	44	144
Hayır	0	0	6	6

Grafik 12:

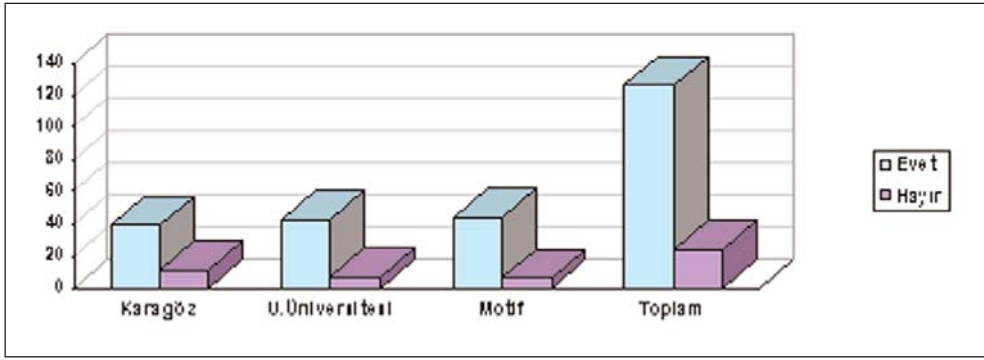

Çalışmaya katılan deneklerin 144'ü uluslararası bir etkinliğin hiç tanımadıkları bir ülkenin kültürünü kendilerine tanıttığını belirtmişlerdir.

Tablo 15: Daha Önce Ön Bilgi Sahibi Oldukları Ülke Kültürleri Hakkında Karşılıklı İletişim ve Birliktelik Sonucu Düşüncelerinde Bir Değişimin Olup Olmadığı

	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Evet	39	43	44	126
Hayır	11	7	6	24

Grafik 13:

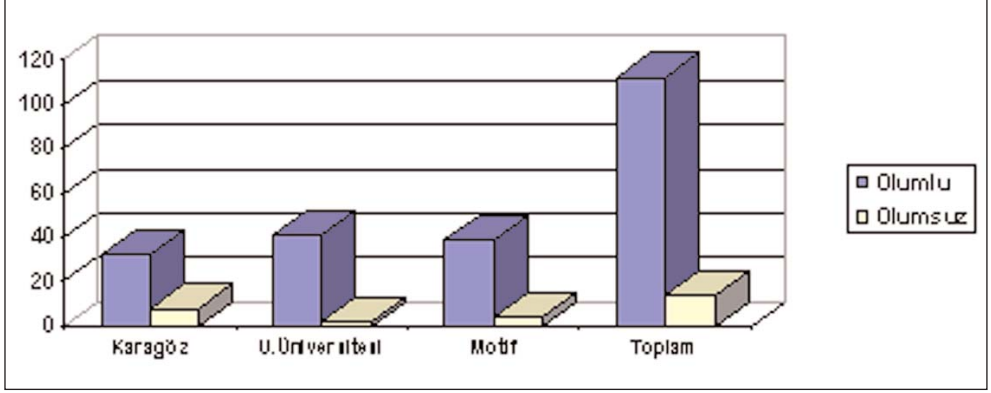

Çalışmaya katılan deneklerin 126'sı uluslararası bir etkinliğin, daha önce bilgi sahibi oldukları ülke ve kültürleri hakkında kendilerinde olumlu veya olumsuz bir değişiklik meydana getirdiğini belirtmişlerdir.

Tablo 16: Evet Yanıtı Verenlerin Görüşlerinin Hangi Yönde Değiştiği

	Karagöz	U.Üniversitesi	Motif	Toplam
Olumlu	32	41	39	112
Olumsuz	8	2	4	14

Grafik 14:

Çalışmaya katılan deneklerin 112'si uluslararası bir etkinliğin, daha önce bilgi sahibi oldukları ülke ve kültürleri hakkında kendilerinde olumlu bir değişiklik meydana getirdiğini belirtmişlerdir.

Uluslararası ilişkilerin geliştirilmesinde halk kültürlerinin daha da etkin olabilmesi için neler yapılabilir sorusuna deneklerden birçok öneri gelmiştir. Bunların en belirginleri; uluslararası festivallerin daha sık düzenlenmesi ve bunlara daha çok katılınması, bu tür kültürel etkinliklere ilköğretim çağından itibaren katılımın özendirilerek desteklenmesidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmamıza katılan deneklerin eğitim durumları incelendiğinde büyük bir kısmının üniversitede okumakta olduğu yada üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum anketin yapıldığı gruplardan Motif Halk Oyunları Eğitim Derneğinin ve Uludağ Üniversitesi Halk Oyunları Grubunun tamamına yakınının (96 kişi) üniversite öğrencisi yada mezunu olmasından kaynaklanmış olabilir.

Ankete katılan deneklerin büyük bir çoğunluğunun (136 kişi) Halk Kültürünün önemli bir dalı olan Halk Oyunlarıyla ilgilendikleri görülmüştür. Bunun en büyük nedeni de seçilen her üç grubun da uluslararası platformda halk oyunları ile ilgili çalışmalar yapmakta olmalarıdır.

Yaş ortalamasının 23,1 olduğu tespit edilen deneklerin çoğunun (150/112 kişi) 5-10 yıl ve üzeri bu alanda faaliyet yaptığı düşünülürse, çok küçük yaşlarda halk kültürünün bu dalıyla ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Bursa ilinde halk kültürü alanında faaliyet yapmakta olan birçok kurum ve kuruluş bulunurken bu 3 kurumun son yıllarda birçok kez uluslararası faaliyette bu-

lunduğu görülmektedir. Bu yüzden her 3 kurumdan da 50'şer kişi olmak üzere uluslararası faaliyette bulunmuş toplam 150 denek seçilmiştir. Bu deneklerin tamamı uluslararası bir halk kültürü organizasyonunda bulunduğunu belirtmiş, %99,3'ü bu tür faaliyet ve organizasyonların ülke kültürlerinin tanıtımına ve uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

Ankete katılan deneklerin %92'si halk kültürü alanında uluslararası bir festival – şenlik ve yarışmaya katılmıştır. Bu da özellikle yurtdışındaki yapılmakta olan festival ve yarışmaların halk oyunları gruplarımıza daha fazla ilgi gösterdiğinin bir göstergesidir. Ancak seminer, panel, sergi, vb. kültürel etkinliklere katılımın az olması düşündürücüdür. Bu konuda faaliyet yapan kişi ve kurumların özendirilip desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada toplam 128 kişinin Asya ve Avrupa kıtalarındaki ülkelerde uluslararası bir faaliyette bulunduğu görülmüştür. Bu da o kıtalarda yapılmakta olan uluslararası faaliyetlerin daha fazla ve daha ekonomik olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca Avustralya Kıtasında bu tarz bir etkinliğe katılımın olmaması ve Amerika kıtasında kültürel etkinliklere sadece 2 kişinin katılmış olması tamamen maddi sebeplere bağlanabilir. Deneklerin %99,3'ünün uluslararası kültürel etkinliklerin ülkemiz halk kültürünün tanıtımına ve uluslararası ilişkilere katkısı olduğu yolunda görüş belirtmişken, ülkemizi sadece birkaç kıtada değil de kültürel etkinliklerin yapıldığı her arenada temsil edilmesi gerektiği ortadadır.

Yurt dışında katıldıkları etkinlik öncesinde o ülke insanların Türk halk kültürünü tanımadıkları, önyargılı davrandıkları yada olumsuz yaklaştıklarını belirten 136 kişidir. Bu etkinlik sonrasında Türk halk kültürünü tanıdılar ve olumlu buldular görüşünü savunanların sayısı ise 98'dir. Bu etkinlik sonrasında kültürümüzü olumsuz bulanların sayısının 4 kişiye indiğini göz önüne alırsak, ülkemiz kültürünün ne kadar az, önyargılı tanındığı ve bu tür kültürel etkinlikler aracılığıyla kültürümüzün tanıtılmasına ne kadar ihtiyaç duyulduğu bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır.

Uluslararası bir etkinliğin hiç tanımadıkları bir ülkenin kültürünü kendilerine tanıttığını belirten 144 kişidir. Bu kişiler özellikle Uzak Doğu'dan Kore, Japonya, Afrika'dan Mısır, G. Afrika ve Avustralya'dan Yeni Zelanda Ülkelerini tanıma fırsatı bulduklarını belirtmiştir. Araştırmada Avrupa ülkelerinin yer almaması bu kişilerin Avrupa'daki birçok festivalde yer almalarından ve buradaki kültürleri iyi tanımlarından kaynaklanabilir.

Ankete katılan deneklerin 126'sı daha önceden önyargı sahibi olduğu bir ülke ve kültürü hakkında, katıldığı etkinlik sonucunda düşüncelerinde değişiklik olduğunu belirtmiştir. 112 kişi düşüncelerinde olumlu değişiklikler olduğunu belirterek, özellikle Yunanistan, Bulgaristan ve İtalya gibi ülkeleri göstermiş, bunun yanında 14 kişi de düşüncelerinde olumsuz değişiklikler olduğunu belirterek KKTC ve Mısır'ı örnek vermiştir.

Sonuç olarak ankete katılan deneklerin tamamı uluslararası kültürel etkinliklerin ülkeleri birbirine yaklaştırdığını, ülkemiz tanıtımı için de halk kültürünün vazgeçilmez bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda yapılan festival – şenlik gibi organizasyonların artması, yurt dışında ülkemizi temsil edecek kurumların desteklenmesi, halk kültürüyle ilgili konuların ilköğretim çağından itibaren öğretilmesi, yazılı ve görsel basında halk kültürüyle ilgili konuların daha fazla yer alması ve uluslararası faaliyetlere katılacak tüm kurum ve kişilere yabancı dil eğitimi verilmesinin uygun olacağını düşünmekteyim.

Bu alanda bir araştırmanın yapılmış olmaması nedeniyle bu çalışmanın bundan sonraki yapılacak çalışmalara yardımcı olması dileğiyle.

KAYNAKLAR

1. Koçkar M.T., “Dans ve Halk Dansları”, Spor Kitabevi, Ankara, Şubat 1998, s. 71
2. Alangu T., “Türkiye Folkloru El Kitabı”, Adam yayıncılık, İstanbul, Şubat 1983, s. 27
3. Ay G., “Folklora Giriş” , Pan Yayıncılık, İstanbul, Kasım 1990, s. 15
4. Öztahtalı İ. İ., Atasözlerinin Halk Kültürü İçerisindeki Yeri ve bir Durûb-i Emsaldeki Bursa Yöresinde Kullanılan Benzer Arapça Atasözleri” I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı Cilt. II, s. 573

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TÜRK MÜZİĞİNİN KATKISI

Şerife GÜVENÇOĞLU*

Sayın Başkan, değerli dinleyenler, hepinizi saygıyla selamlıyorum;

İstanbul Üniversitesi ve Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü işbirliğinde gerçekleştirmekte olunan "Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilerde Katkısı Sempozyumu"nda ben de İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarından Öğretim Üyesi sıfatı ile katılmaktayım. Aynı zamanda Ses Eğitimi Bölümü Ana Sanat Dalı Başkanlığını yürütmekteyim.

"Uluslararası İlişkilerde Türk Müziğinin Katkısı" konusunu seçmemdeki asıl amaç, özellikle konservatuarlarımızda yetişmiş ve ülkemizin müziğini yurt dışında başarıyla temsil eden kişileri, şahsen tanımam ve onların bilgi ve tecrübelerini size birinci elden aktarabilmem fikridir. Ancak, tabii ki, ülkemizi başarıyla temsil eden birçok değerli sanatçının varlığını göz ardı etmiyorum.

Sahip olduğumuz müzik birikimimiz, müzik kültürümüz bazı müzik bilimcilerine göre M.Ö. 3000-4000'lere yani Sümer Medeniyetine kadar götürülmektedir. Çoğu müzik bilimci ise, Türk Müziğinin kökünü M.Ö. 119'da Hun'lara dayandırmaktadır. Fakat konumuz başlığında "Türk" sıfatı bulunduğu ve Sümerlerin Türk olarak kabul görmediği göz önüne alındığında Türk Müziğinin temelini Hun'lara dayandıran görüş geniş çevrelerce daha hakim olarak kabul edilmektedir. Yani kısacası burada Türklerin tarih sahnesinde görülmeleri baz alınmıştır.

Her ne kadar Sümerler, Sümerolog'larımızca Türk olarak kabul görmeseler de özellikle sahip oldukları ses sistemi, (bir sekizlide 7 ses....Pençgah dizimiz) dildeki aşırı benzerlikler, (Sümer – Türk Dili Benzerlikleri adlı kitapta belgelenmiştir) ve sazlarımızın bazılarının prototip benzerlikleri (Pantur, Zagsal, E-mine) dikkati çekmektedir.

Türk Müziği yukarıda belirttiğim tarihten günümüze kadar birçok evreler geçirerek gelişimini sürdürmektedir. Çok geniş bir zaman dilimi ve coğrafyaya sahip olan bu kültürel mozaik, günümüzde de birçok toplularda etkisini hala devam ettirmektedir.

Global iletişim olanaklarının büyük adımlar attığı 21. yüzyılda uluslararası kültürel ilişkilerin de hız kazandığı bir dönüm noktasında bulunmaktayız. Kültürel işbirliği ülkeler arasında daha köklü ve sağlam ilişkiler kurulmasına ve farklı toplumlar arasında etkileşim ortamı yaratılmasına uygun bir zemin hazırlamaktadır. Böylece kültürel işbirliği müziğin yanı sıra ekonomik, ticari, siyasi v.b. gibi ilişkilerimizin geliştirilmesinde çok önemli faktördür.

* I.T.Ü. T.M.D. Konservatuarı

Bu bağlamda gerek devlet nezdinde ve gerekse özel kurumlar bünyesinde ulusal ve uluslararası alanda kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesine yönelik birçok çalışmalar yapılmış, etkinlikler düzenlenmiş ve uluslararası platformlarda düzenlenen etkinliklere ivmesi aratan bir şekilde katılım sürdürülmektedir.

Özellikle, Almanya'da (Frankfurt, Köln, Berlin, Hannover, Dortmund); Gürcistan'da (Tiflis); İran'da (Tahran); Kazakistan'da (Almati); Türkmenistan'da (Aşgabat); Ürdün'de (Amman); A.B.D. (Newyork)da Büyükelçiliklerimiz ve Başkonsolosluklarımız denetiminde faaliyet gösteren "Türk Kültür Merkezleri" ile yapılan koordinasyonlar neticesinde Türk Klasik Müziği, Türk Halk Müziği, Türk Tasavvuf Müziği, Tarihi Türk Müziği, Mehter Müziği alanlarında konserler verilmiş, düzenlenen festival ve etkinliklerde ülkemizin sahip olduğu müzik kültürü diğer ülkelere halklarına tanıtılmış ve onarla paylaşılmıştır.

Bu kısa zaman dilimi içinde, sizlere, bu etkinliklerde görev alan kültür elçilerimizin, topluluklarımızın katıldıkları etkinliklerin ayrıntılarına girmeyeceğim. Ancak bu etkinliklerden aldığım bilgiler ve yaptığım araştırmalar sonucunda üç ana başlık altında değerlendirdiğim aşağıda ki tespitlerde bulundum:

Olumlu Eleştiriler:

- Katılımı gerçekleştirilen her türlü kültürel etkinlikler ile gerek ülkemizin ve gerekse Türk insanı imajının farklı boyutta algılandığı,
- Kaset, CD, v.b. gibi müzik ürünlerinin yanı sıra yapılan müziğin canlı olarak sunulmasının dinleyiciden daha fazla ses getirdiği,
- Yapılan etkinlikler sonrasında söz konusu ülkeler medyasının konuya duyduğu hassasiyet, ayrıntılarıyla halkını bilgilendirme, katılan sanatçılarla yapılan özel söyleşiler, canlı TV programlarının sıklığı özellikle göze çarpmaktadır. Ancak yurt dışında ülkemizi temsil eden sanatçılar Türk medyası açısından o kadar şanslı değildir.

Olması Gerekenler:

- Uluslararası etkinliklere katılan, ülkemizi temsil eden kişi ve kurumlar üzerinde titizlikle durmak, sahip olunan imajın silinmemesi açısından çok önemlidir. Başka bir deyişle tercih edilecek kültür elçilerinin nitelikli kişilerden oluşması gerekmektedir.
- Bu gibi etkinliklerde, yapılan müziğin yanı sıra, kılık-kıyafet, yabancı dil bilgisi, bulunulan (gidilen) ülke hakkında ön bilgi, hal ve davranışlar da son derece önemlidir. Kısaca kişinin salt olarak müzik kimliği yeterli olmamaktadır.

● Yapılacak etkinlik için hazırlanacak olan repertuar seçiminin gidilecek olan ülkenin daha fazla beğenisini ve ilgisini çekecek türden olmasını sağlamak amacıyla zamanın elverdiği ölçüde ön araştırmalar yapılmasının gerekli olduğu kanısındayım.

Geliştirilmesi Gerekenler:

Dış ülkelerde Türkçe yayın yapan veya Türkiye'den dış ülkelere Türkçe yayın yapan medya kuruluşları, dış ülkelerde yaşayan vatandaşlarımızın hasretlerini giderme ve anavatanlarından bilgi aktarmalarının yanında, yapacakları etkin ve nitelikli müzik yayınlarıyla söz konusu ülke insanlarına Türk Müziğini tanıyıp, sevdirmeye işlevinin doğal sonucu olarak uluslar arası ilişkilere daha sıcak ve hoşgörülü bir ortam yaratılmasında yabana atılmayacak, önemli rol oynarlar.

● Ayrıca Türk Müziği özelliği itibariyle diğer ülkelerin müziklerinin dışında dünyada çok fazla merak ve ilgi uyandırdığı için birçok üniversitenin müzik bölümlerinde ki kürsülerde ders ve araştırma konusu olmuştur. Uzun yıllardan beri özellikle A.B.D., Japonya, İran, Irak ve Türki Cumhuriyetlerinde Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden sanatçı akademisyenler uluslar arası ilişkilere eğitim anlamında katkıda bulunmaktadır.

● Bunun yanı sıra, dünyanın çeşitli ülkelere gelen yabancılar, Türk Müziği öğrenmek veya araştırma yapmak amacıyla Türkiye'de ki eğitim kurumlarına başvurarak ilgilendikleri alanda bilgi ve pratiklerini arttırmak istemektedirler. Türk Müziği'nin değişik alanlarında eğitimlerini gerçekleştiren yabancı dostlarımızın ülkelere döndükleri zaman hepsinin gönüllü olarak yapacakları etkinliklerin, kendi ülkelerinde ki Türk Müziği kültürünün yaygınlaşmasına yapacağı olumlu etkinin yanında uluslar arası ilişkilere sağlayacağı boyut şu an düşünemeyeceğimiz, değerlendiremeyeceğimiz kadar büyük ve önemlidir.

Yukarıda değinmeye çalıştığım konuların hassasiyetle ele alınarak çözüme kavuşturulması, son dönemlerde ülkemizin gündemini oluşturan AB'ye giriş sürecinde uluslar arası ilişkilere çok olumlu katkılar sağlayacağı görüşündeyim. Uluslar arası düzeyde yapılan bu sempozyumu gerçekleştirenlere ve beni dinleme nezaketini gösteren siz değerli katılımcılar ve dinleyicilere teşekkürlerimi sunarım.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE GELENEK VE DEĞİŞME

Dr. Kasım KARAMAN*

GİRİŞ

Küreselleşme, sosyal gerçekliğe uygun olarak, onu oluşturan temelden bağımsız bir olgu değildir. Tarih boyunca – bu günkü anlamda ve ölçekte olmamakla birlikte- kendi şartları içinde küresel özellikler taşıyan süreçler hep var olmuştur. Küreselleşme dünya tarihî kadar eskidir ve yaşadığımız süreç de "küçük küreselleşme" dizilerinin katkısıyla oluşmuştur (Robertson, 1999: 93-94). Bu noktada, özellikle, büyük dinlerin, imparatorlukların veya krallıkların dünyaya egemen olma ya da dünyayı tek bir sistem içinde bütünleştirme düşünceleri ve eylemleri küreselleşmenin iptidai şekilleri olarak sunulabilir.

Bu gün tartıştığımız küreselleşme olgusunu da tarihî gelişim dönemlerinden farklı bir çerçevede değerlendiremeyiz. Dünyayı algılama biçimi bakımından içinde bulunduğumuz küreselleşme süreci, 15. yüzyılın ikinci yarısında başlatılabilir. Buna göre küreselleşme, gelişim aşamaları bakımından beş döneme ayrılır: 15. yüzyılın ikinci yarısından 18. yüzyıla kadar olan dönem, oluşum; 18. yüzyılın ortalarından 1800'lü yılların ortalarına kadar olan dönem, başlangıç; 1920'li yıllara uzanan dönem, hızlanma; 1960'lı yılların ortalarına kadar olan dönem – soğuk savaş dönemi, hakimiyet kurma mücadeleleri; 1960'ların ortalarından başlayan ve hala devam eden dönem de belirsizlik dönemidir (Robertson, 1999: 99-101). Küreselleşmede 1800'ün ortalarından 1920'lere uzanan hızlanma dönemi, dünyanın "büyük boy"dan "orta boy"a; içinde bulunduğumuz belirsizlik dönemi de orta boydan "küçük boy"a geçiş olarak nitelendirilmektedir (Friedman, 2000: 15-16)

BELİRSİZLİĞİN TANIMLANMASI ve BOYUTLARI¹

Küreselleşme ya da globalleşme kavramı, 1980'lerde yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bilimsel tartışmalar bir yana günlük konuşmalarda bile sıkça kullanılmasına rağmen kavramın tanımı konusunda bir uzlaşmanın olmadığı görülmektedir. Aslında bu durum, küreselleşmenin karakteristiğine de uygundur. Zira küreselleş-

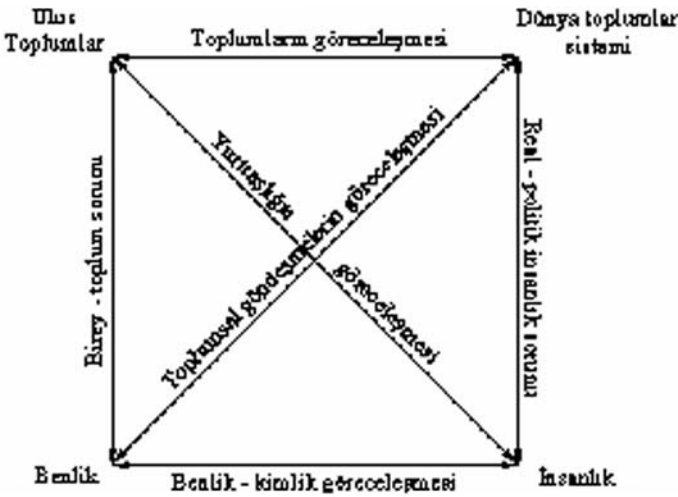
* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

¹ "Belirsizlik" kavramı, Robertson tarafından içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecini anlatmak için kullanılmıştır.

me, birçok çelişkiyi, zıtlığı içinde barındıran, çok boyutlu bir olgudur.

Genel bir ifade ile dünyanın bir bütün olarak algılanması şeklinde sunulan kavram, esas itibariyle, başta bilgi, iletişim ve ulaşım olmak üzere, insanlar arası iletişim ve etkileşimin çeşitli biçimlerinin, coğrafi sınırları, ilişkiler bağlamında, yok edecek düzeyde hızla yayılmasını ve insanların gündem ve ilgilerinin dünyalaşmasını içermektedir (Erdoğan, 2002: 27).

Dünyanın küçülmesi ve dünyalı olma bilincinin gelişmesi, karşılıklı ilişkileri de küresel boyuta taşımıştır. "Küresel alan" kavramlaştırması altında bu ilişkileri tahlil eden Robertson, benlik, ulus toplumlar, dünya toplumlar sistemi ve insanlık olmak üzere dördü bir temel yapı içinde, küresel ilişkiler sorununu çözümlenmeye çalışmaktadır. Burada "benlik", "ulus toplum" düzeyinde, karşılıklı birey-toplum ilişkileri içindeyken, eş zamanlı olarak dünyalı olma bilincinin gelişmesiyle "insanlık" sorunuyla ilişkili olabilmektedir. Yine bir insanlık sorunu, benlik sorunu haline dönüşebilmektedir (Söz konusu ilişkiler ağı için bkz. Şekil 1). (Robertson, 1999: 50-52).

Şekil 1: Küresel Alan İlişkiler Ağı (Robertson, 1999: 51)

Ret ve kabullerin, olumluluk ve olumsuzlukların, taraftarlık ya da karşı duruşların birlikte yaşandığı küreselleşme konusundaki görüşleri, bakış açılarına göre çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür: Giddens, küreselleşmeyle ilgili görüşleri "kabul ve ret" ikilemi içinde ele alır ve kabulleri de bakış açılarına göre sınıflara ayırır: "Şüpheciler" olarak isimlendirdiği gruba göre, küreselleşme konusundaki tartışmaların hepsi kuru gürültüden başka bir şey değildir. Çünkü bugün küreselleşme olarak ele alınan, başta ekonomik ve siyasî olaylar olmak üzere, bir çok konu yeni de-

ğildir. Dünya büyük ölçüde yine eskisi gibi dönmektedir. "Radikaller" olarak tanımladığı gruba göre ise küreselleşme, tamamen gerçektir ve sonuçları istisnasız her yerde hissedilmektedir. Ancak; Giddens hem şüphecilerin hem de radikallerin yaklaşımını sadece ekonomik boyuta odaklandıkları için eleştirmektedir. Çünkü küreselleşme tek bir süreç değildir; karmaşık süreçlerden oluşan bir olgular bütünüdür. Bu bütün, içinde, çelişkili ve zıt unsurları da bir arada bulundurmaktadır (Giddens, 2000: 20-25). Bu bağlamda küreselleşme, çeşitlilik içerisinde birliğin ya da evrensel ile yerelin eklemlenmesinden oluşan bir süreci ifade eder (Keyman, 2002: 51). Ancak bu eklemlenme, çoğu kez yerelin küresel boyuta taşınmasıyla ayrı bir çehre kazanmaktadır. Örneğin, Bosna-Hersek, Afganistan ve en son Irak'ta olanlar bu durumun göstergelerindedir. Küreselleşme, sıkça ifade edildiği gibi sadece yerel toplulukların aleyhinde gelişen, yerelliğin hatta ulus-devletin gücünün eksilmesi ve tek merkezli bir dünyanın oluşması değil; aynı zamanda, yerel olanın güçlenmesini de tetikleyen bir olgudur (Giddens, 2000: 25).

Küreselleşmeyle ilgili bir başka tartışma konusu da küreselleşme ile modernleşme arasındaki bağıntı ile ilgilidir. Küreselleşmeyi modernitenin bir sonucu olarak görenler, konuyu Batı merkezli (diğer ülkeler de çevreyi (perifery) oluşturmaktadır) bir gelişme çizgisinde değerlendirirler. Bu bakış açısıyla çevre, edilgen bir unsur olmaktadır ve merkezin etkisiyle şekillenmektedir (Giddens, 1998: 170). Robertson, Giddens'ın başını çektiği bu grubun küreselleşme ile modernite arasında kurdukları mutlak ilintiye karşı çıkarak, küreselleşmeyi tamamiyle modernizmin sonucu olarak ele almanın konuyu açıklayamayacağını ileri sürer. Ancak yine Robertson'a göre küreselleşme, postmodernlik ve postmodernleşme ile modernlik ve modernleşme ile de bağıntılı bir olgudur (Robertson, 1999: 51, 231).

Küreselleşmenin ideolojik boyutuna dikkat çeken görüşe göre ise küreselleşme, "ilerleme" kisvesine bürünerek kendisine karşı direnç oluşturabilecek hareketleri yok etmeyi amaçlamaktadır. Küreselleşme, değişimin olmazsa olmaz şartı ve son noktası değildir. Dünyanın küçülmesi, kültürlerin birleşmesinin kaçınılmaz ya da tek sonucu da değildir. Ancak küreselleşme ideolojisinin amacı bunları gerçekleştirmektir. Bunun için de iki önemli silahı vardır: Propaganda, zor ve şiddet (Tatar, 2003: 48). Küreselleştirilmek istenen değerlerin, evrensel değerler ile bezenip şirin gösterilerek yayılması ve ulusal ya da yerel kültürlerin elitlerini, basın-yayın organları gibi bazı etkili unsurlarını da yanlarına alarak yayma gayretleri bu ideolojinin baş vurduğu güçlü ve etkili bir yöntemlerdendir. Örneğin, 14 şubatta bütün dünyanın kutladığı "Sevgililer Günü" temelde Hıristiyan dünyası için "Saint Valentine" günüdür. Bu değer, evrensel bir sembolle, "sevgi" ile, bezenerek küreselleştirilmiştir (Oğuz, 2002: 89).

İdeolojik küreselleşme, propaganda yoluyla hedefe ulaşamadığı durumlarda zor ve şiddet yolunu denemektedir. Bu bağlamda, meşru gösterilen yöntemlerle siyasî otoriteye nüfuz edilmeye çalışmakta ya da devletler üstü güç yetkileriyle donatılmış siyasî ve hukukî odaklarla baskı uygulama yöntemlerine baş vurmaktadır (Tatar, 2003: 49).

Küreselleşmenin bir başka boyutu da ekonomiyle ilgilidir. Çoğunlukla küreselleşmenin bu yönü ön plâna çıkmakta ve ekonomi, küreselleşmenin baş aktörü olarak görülmektedir. Ekonominin küreselleşmenin önemli bir unsuru olduğu doğrudur; ancak her zaman en önemli unsuru olduğunu söylemek doğru değildir.

Küreselleşmenin, genel karakteristiği içinde, ekonomik alanda da birbirine zıt bir çok unsuru birlikte taşıdığı görülmektedir. Soğuk savaş döneminin bitmesi ve dünyanın çift kutupluluktan tek kutuplu bir merkeze dönüşmesi, ekonomik küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Komünizmin çökmesiyle birlikte eski Doğu bloku ülkelerinde baş gösteren kriz ve karışıklıklara karşın, son otuz yılda dünya genelinde ekonomik büyümenin olumlu yönde olduğu, gayri safi milli hasıla büyüme oranlarının arttığı gözlenmiştir. Diğer taraftan, bazı bölgeler ve bazı ülkeler bu olumlu gelişmenin gerisinde kalmışlardır. Burada küresel etkiler etkili olmakla birlikte temel sorun, uygulanan ekonomik politikalarla ilişkilendirilmektedir. Zira olumlu göstergeler, açık ekonomik politikaları benimseyen ülkelerde, olumsuzluklar da kapalı ekonomilerde gerçekleşmiştir (Çoşkun, 2002: 34-35)

Serbest ve rekabete dayalı ticaretin gelişmesi, bir taraftan yeni iş birliği imkânları sağlayarak çok ortaklı, çok uluslu hatta uluslar üstü oluşumlara –Ekonomik küreselleşmenin en çok tartışılan konularından biridir. Bu yapılanmanın tekelci rekabete yatkın olduğu, emperyalist nitelikli olduğu ve ulus-devleti sona erdireceği; IMF, Dünya Bankası gibi kurumların da bu amaca hizmet ettiği ileri sürülmektedir (Özdemir, 2002: 237-238)- zemin hazırlarken; diğer taraftan kaynakları yeterli olmayan ve iş birliği imkânı bulamayan teşekküllerin de yok olmasına neden olmaktadır. Yine sonuçları bakımından ele alındığında, ekonomik küreselleşmesinin ülkeler arası, hatta aynı ülke içinde, gelir düzeyi ve yaşam standartları bakımından, dengesizlikleri artırdığı ifade edilebilir. Küresel ekonomik yapılanma, ekonomik, siyasî, hukukî ve kültürel bir çok alanda bağımlılığı artırmıştır. Bugün dünyanın bir noktasında meydana gelen bir gelişme anında diğer noktaları da etkileyebilmektedir.

Küreselleşmeyle ilgili tartışılan en önemli konularından bir diğeri de onun siyasî boyutudur. Küreselleşmenin kısaca değindiğimiz ekonomik ve ideolojik çerçevesi göz önüne alındığında, olayın siyasî kanadının bu olup bitenlerden etkilenmediğini söylemek ya da bu olup bitenlerde rolünün olmadığını düşünmek mümkün değildir.

Her ekonomik sistem kendine uygun bir siyasî düzen ister. Serbest piyasa ekonomisi, liberal demokratik bir siyasî mekanizma olmadan yürütülemez. (Aydın, 2002: 17). Dolayısıyla, küresel serbest liberal ekonomik oluşum, kendine uygun küresel bir siyasî yapılanmayı zorunlu kılmaktadır.

Bağlılık veya bağımlılık kuramından hareketle, dünyanın her hangi bir bölgesindeki gelişmenin ekonomik sonuçları yanında, siyasî sonuçları da olmaktadır. Uluslar üstü hukuk sistemlerinin ve ekonomik örgütlenmelerin oluşturulması ve bunların ulus-devletlerden daha etkin bir nüfuzla sahip olmaları söz konusudur (Hall, 1998: 45; Robertson, 1999: 143-144). Dolayısıyla küreselleşen dünyada uluslararası ilişkilerde bağımsızlıktan söz etmek zordur.

Diğer taraftan bağımlılığın bir başka göstergesi, olayların zincirleme etkisidir. Yerel olaylar –olumlu ya da olumsuz- küresel sonuçlar doğurabilmektedir. Herhangi bir bölgede ortaya çıkan durum, durgun bir gölede atılan küçük bir taşın oluşturduğu ve gitgide büyüyerek yayılan halkalar gibi, küreselleşebilmektedir. Örneğin, bir markette patlayan bir bomba acısını düşüşe geçen borsalarla ekonomik olarak hissettirebilmekte; bir kaç yüz metre karelik bir nükleer santraldeki sızıntıdan çıkan zehrin etkisi, ihraç veya ithal edilen mallarla bir başka bölgede yaşayanların sağlığını tehdit edebilmekte; AIDS, SARS gibi hastalıklar hızla dünyaya yayılabilmekte; yine çevre ve ekolojik denge problemleri de uluslararası bir boyut kazanabilmektedir. Giddens, küreselleşmenin bu yüzünü "risk" kavramıyla açıklar (Giddens, 2000: 35-48). Ancak küreselleşme sadece olumsuzlukları içermez. Bir teknolojik ürün, geliştirilen bir yöntem, yeni üretilen bir ilaç, bir aşı tüm insanlığın hayatını kolaylaştırabilmektedir. Ancak bu tür bağımlılığın, zayıf olanın güçlü olana, tek taraflı bağımlı hale gelme riskini de gözden ırak tutmamak gerekir (Erdoğan, 2002: 28).

KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL BOYUTLARI

Kültürel bir olgu olarak küreselleşme, kültürün kendi bünyesinden kaynaklanan çerçeve ve tanım problemleriyle de birleşince tam bir kaosa dönüşmekte ve bir çok çelişkiyi içinde barındıran bir olgu olmaktadır. Bu karmaşa içinde, ortak olan bir şey varsa o da "küreselleşmede her şeyin zıddıyla birlikte var olmasıdır" (Friedman, 409). Bu bağlamda küreselleşme "benzeşme" ve "farklılık"ların eş zamanlı birlikte yaşandığı bir sürecin ifadesi olmaktadır.

Hızlı iletişim ve ulaşım imkânları vasıtasıyla farklı kültürlerin birbirlerine yaklaşmaları sonucu oluşan benzerlikler çoğaldıkça bütünleşmenin de artacağı ve homojen küresel bir kültürün (Giddens'in da içinde bulunduğu, küreselleşmenin modernleşmenin bir sonucu olduğunu savunanlar) oluşacağı tezi, çeşitli somut örneklerle ispatlanmaya çalışılmaktadır. Ritzer, "Toplumun McDonaldlaştırılması" adlı eserinde (Ritzer, 1999), kültürel benzeşmeye vurgu yapmaktadır: Dünyanın hemen hemen her yerinde ulaşılabilecek mekânlar olarak McDonaldların işlevi sadece insanların hamburger yiyerek karınlarını doyurmaları değildir. Aynı zamanda, benzer yemek yeme alışkanlığı kazandırmaktır. Yine CNN, BBC gibi küresel yayın kuruluşları, yayınlarını yerel düzeye kadar indirgeyerek benzeşme sürecine ivme kazandırmaktadırlar.

Kültürel benzeşmenin bir başka yönü de, küreselleştirici güçlerin, yeme-içme, giyim, dil, günlük yaşantıdaki davranışlar gibi kültürel kodlarının diğer toplumlar tarafından kabul edilmesini ifade eden "tüketimcilik"tir. Tüketimcilik, ekonomik bir olgudan farklı, fakat ondan esinlenen sosyo-kültürel bir yaklaşımı açıklar. Ekonomik alanda mal ve parada olduğu gibi toplumsal ve kültürel şeylerin de edinilmesinin ve gösteriminin toplumda yerleşmesi ve bunların da o topluma aidiyet duy-

guları yaratmada, bireylere toplumsal statü sağlamada ve kendini modern olarak sunmada işlevsel olmasıdır (Sarıbay, 2002: 49).

Kültürlerin var olma nedenlerinin, diğerlerinden farklı olduklarını gösterebilme yetenekleri olduğunu ve farklı kültürel değerlerin karşılaşmalarının bu farklılıkları daha da belirgin hale getireceğini, bunun kültürün korunma ya da farklılığını ortaya koyma refleksi olduğunu ileri süren görüş ise küreselleşmenin homojen değil, heterojen bir kültür oluşturduğu düşüncesindedir. Zira teknolojik imkânlar, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar topluluk veya toplum üyelerinin ilişkilerini ve kültürlerini sürdürmelerini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla bugün büyük şehirler örneğinde olduğu gibi küresel kültürel durum, farklılıkların ön plâna çıktığı, homojen topluluklardan oluşan heterojen bir yapılanma içindedir. Held, bu durumu "ulusal cemaatler" kavramıyla açıklar (Held, 1995: 199). Farklılıklar, küresel imkân ve sembollerle yereliktен evrensel dönüşme eğilimli olabilmektedirler. Bu aynı zamanda, küreselleştirici güçlere ve onların kültürel değerlerine karşı bir savunma mekanizması olarak kurumsallaşabilmekte; böylece "fundamentalist" bir yapının oluşumuna zemin hazırlayabilmektedir. Bu noktada Giddens, fundamentalizmi hem küreselleşmenin bir çocuğu hem de ona karşı bir tepki olarak değerlendirmektedir (Giddens, 2000: 62).

Küreselleşmenin kültürler üzerindeki benzeştirici veya farklılaştırıcı etkileri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, bu süreçte ne yalnızca benzeşmenin ne de farklılaşmanın tek yönlü bir gelişme gösterdiğini söyleyebiliriz. Küreselleşme, kültürler üzerinde hem benzeşmelere hem de farklılaşmalara neden olmaktadır. Bu, küreselleşme olgusunun tabiatına da uygun bir yaklaşımdır.

Şu halde, gerek benzeşmelerin gerek farklılıkların daha da belirgin duruma gelmesiyle, kültürler arası etkileşimin kaçınılmaz bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu etkileşim sürecinde şartlar çoğu zaman eşit değildir. Her şeyden önce küreselleşmenin siyasî, ekonomik, ideolojik boyutunda olduğu gibi kültürel boyutunun da bir güçlü, bir de daha zayıf olanı vardır. Kültürel akış güçlüden zayıfa doğru gerçekleşmektedir. Merkez-çevre ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde, merkezin çevre üzerindeki baskıları, çevrede, tarihsel kökleri olmayan, ancak küresel ilişkilerle oluşan yeni "melez" (creolization) bir kültür oluşturmaktadır. Melez kültürler, şimdiki anın kültürleri değildirler; tutarlılık kazanabilmeleri ve kendilerini geliştirebilmeleri için zamana ihtiyaçları vardır. Kuşaklar, bu kültürlerde doğup, onu benimseyerek özümseyecek ve zamanla geliştirip sahipleneceklerdir. Kısaca, melezleşme açık uçlu bir olgudur (Hannerz, 1998: 161-162).

Hannerz'in geliştirdiği melez kültür teorisi, zaman ve mekân problemleri nedeniyle eleştirilmektedir. Çünkü kültürler arası etkileşim devam ettiği sürece, yeni parçalanmalar, güç dengelerine göre yeni birleşmeler ve oluşumlar meydana gelecektir. Yine Hannerz'in önerdiği melez kültürü sahiplenecek melez kültür çevresinde doğan çocuklar, yeni melez kültürler oluşturma yeteneğine sahip olacaklardır. Dolayısıyla melez kültürel oluşumlar süreklidirler (Aslanoğlu, 2000: 345).

Küreselleşmenin kültürler arasında kaçınılmaz olarak meydana getirdiği etkileşiminin, güçlünün zayıfı egemenliğine alması ve yok etmesi şeklinde tek yönlü bir çizgide oluşmasını önlemek için bazı ülkeler, yaptıkları serbest ticaret anlaşmalarında, kültürel unsurların anlaşma dışı bırakılmasını istemektedirler (Neal; Neal; Fried, 2001: 34). Ancak bu durum sağlıklı ve dengeli küreselleşme için yeterli bir korunma yöntemi değildir. Küresel ile yerelin birlikteliğini ifade eden "küyerelleşme (glocalization)", temelde küresel olanın yerel olan üzerindeki tek yanlı etkisini biraz daha masum göstermeye çalışan bir kavram olarak kullanılmakla birlikte (Bauman, 1999: 81-82), yine de yerel kültürler açısından küresel kültürel baskılar karşısında yapılacak ya da yapılması gereken çeşitli korunma yolları mevcuttur. Zira, "Küresel markalar bizi her tepe başında, her hava alanında, her köşe başında selamlamayı sürdürdükçe, kültürel açıdan bir şeyler kaybolacaktır". Küreselleşme, küyerelleşmeyi beceremeyen toplumlar için ciddi toplumsal problemlere neden olmakta ve asimilasyon kaçınılmaz bir son olmaktadır. Bu durumda kurtuluş, kültürel değerleri koruyacak çoklu filtreleri geliştirme başarısındadır. Aksi takdirde, yerel kültürler, küreselleşmenin gücü ve hızı karşısında doğal çevreye uyum gösteremeyen canlı türleri gibi yok olacaktır. Küresel güce karşı koymanın yolu ya da yerel kültüre zarar verebilecek unsurların temizlenmesini sağlayacak filtre, başka kültürlerle karşılaştığı zaman kendisine uygun olan ve kendisini zenginleştirecek etkileri özümseyen, kendine tümüyle yabancı olanları reddeden ve farklı olmakla birlikte farklılığı içinde kucaklayabilen unsurları sınıflandırabilen bir kültür oluşturabilme başarısına bağlıdır. Bu durum, "küyerelleşme yeteneği" olarak ifadelendirilmektedir (Friedman, 300-302). Şu halde küyerelleşmenin amacı, kültürleri, küreselleşmenin dışında kalmadan ancak onun olumsuz etkilerinden de koruyarak devam ettirebilmektir.

Küyerelleşmenin başarılı olabilmesi için farklı filtrelere ihtiyaç vardır. Güçlü ve kararlı politikalar ve eğitim, bu sürecin en önemli unsurlarındandır. Bu koruyucular sayesinde her McDonald'a hayır demek mümkün değilse de bazı semtlerdeki McDona'lara hayır demek mümkündür. "Sürdürülebilir bir küreselleşmeye ulaşım ulaşamayacağımız, kısmen başka kültürlerin en iyi yanlarını özümserken, kendi kültürümüzü ve doğal çevremizi korumak için gerekli filtreleri çalıştırmada her birimizin ne ölçüde başarılı olacağına bağlıdır. Küreselleşme eğer kültür alış-verişinde bulunmanın daha etkili bir yoluna dönüşür ve insanları daha geniş seçeneklere kavuşturursa, kültürleri homojenleştirmek yerine, çeşitli kültürlerden kurulu bir federasyon haline gelir ve ruhsuz standartlaştırılmış bir yerküre yerine, kültürel çeşitliliği daha yüksek bir dünyayı desteklerse sürdürülebilir olacaktır" (Friedman, 303, 311).

KÜRESELLEŞME, GELENEK ve DEĞİŞME

Yerel kültürleri, küresel kültürün homojenleştirici etkisinden koruyacak; ama aynı zamanda da küreselden yerele sağlıklı kültürel akışı sağlayacak –bizim önerdiğimiz- tampon mekanizma, yerel kültürü şekillendiren geleneklerdir. Çünkü gele-

nek; toplumların ayırt edicilik ve aynı zamanda da bütünleştiricilik özelliklerinin bir sistem içerisinde işleyişi ile oluşan kültürel yapıda önemli bir konuma sahiptir. Gerçek ya da geçmiş gibi gösterilen bir geçmişe bağlı olan, geniş bir sosyal kabul ve katılımı; ritüellerle veya sembollerle kuşaktan kuşağa aktarılan norm ve değerlerden meydana gelen toplumsal prâtiklerin oluşturduğu (Marshall, 1999: 158-159), zaman ve mekân kullanma yolu olarak toplumların bugününü ve yarınını şekillendiren bir olguyu ifade eder (Giddens, 1998: 41-42).

Geçmişten geleceğe doğru hareket halinde olan toplumun varlığı, olan ile olacak arasındaki evredir (Sztampka, 1993: 56-57). Şu halde toplumun içinde bulunduğu an, hem geçmişin izlerini taşır hem de bu izleri, geleceğin tohumları olarak devam ettirir. Geçmişle geleceği birleştiren ve sürekliliği sağlayan, böylece toplumun devamlılığını sağlayan bağ, o toplumun gelenekleridir. Gelenek, geçmiş anlatan tarihî bir vakia olmaktan çok daha ileri, toplumları tanımlayan bir "kimlik" belirleyicisi konumundadır. Dolayısıyla gelenekler, küresel kültürel unsurlarla etkileşim sürecinde, temsil ettikleri toplumların, kendi farklılıklarını ortaya koyarak devam edebilme güçleri olmaktadır.

Geleneklerin yalnızlığın neden olabileceği bir takım psikolojik olumsuzlukları önleyici işlevleri vardır (Goodenough, 1966: 61). Gelenekler, istikrar unsuru olduklarından ve ani değişimleri engellediklerinden, toplumsal bütünleşmenin sağlanmasına katkı sağlarlar. Geleneğin bütünleştiriciliği, zamanın sürüp gitmesinden, zaman içerisindeki akıştan kaynaklanmaz; geçmiş şimdije bağlayan bir parça olmasından ve devamlılığı sağlamasından kaynaklanır (Giddens, 1994: 64). Geleneğin ani bir kaybı anomaliğe, köksüzlüğe ve yabancılaşmaya yönlendirir. Değer ve kurumsal değişim önerilerinden önce, değer ve kurumların yerleşmesinin sağlanması gerekir (Dube, 1990: 15). Gelenekler, değer ve kurumların yerleşmesi ve bir bütün halinde hareket etmesini sağlayan toplumsal zincirin halkalarıdır (Nortbourne, 1995: 39).

Toplumun tekâmülü, geleneklerin birikimiyle mümkündür. Uzun bir süreçte oluşan bu birikim, toplumsal işlevinden dolayı, taklitten öte sindirilmesi gereken bir bütünü ifade etmektedir ancak; sindirme, taklitle başlar. Geleneğin varlığını sürdürme refleksi olarak kendi bünyesinden kaynaklanan taklit ve sindirme döngüsü, farklı kültürel unsurlarla temas durumunda da işlerlik kazanarak yabancılaşma riski oluşturabilir. Bu riskin derecesi ile geleneğin gücü arasında sıkı bir ilişki vardır; geleneğin gücü arttıkça savunma mekanizmaları da güçlenecek ve risk azalacak ya da geleneğin sonu olacaktır. Geleceği belirleyicilik vasfı olan geleneğin yokluğu veya kopukluğu, varlığı sürekliliğinde gizli olan toplum için, köksüzleşmedir. Köksüzleşme, haricî etkilere karşı direncin kırılması ve her türlü etkiye açık olmaktır.

İdeolojik bir bakış açısıyla, küreselleşmenin nihai hedeflerinden birinin de küresel güçlerin değer ve normlarının küreselleştirilmesi olduğu ileri sürülebilir. Norm ve değerlerin benimsenmesi, norm ve değerlere ait prâtiklerin taklit edilmesiyle başlar. Bugün küresel boyutta yaygınlık kazanmış markalar, sundukları davranış kalıp-

larıyla, ihtiyaçların giderilmesi yanında, taklit edilme yoluyla, beslendiği kültürel iklimlerin norm ve değerlerini diğer kültürlerle içselleştirme yoluyla hakim kılma mücadelesi içindedirler. Küreselleşme hedefi doğrultusunda, küresel homojen bir kültür oluşturma gayretinde olan bu güçlerin, halen uyguladıkları ya da uygulamaya çalıştıkları politikaların temelinde, gelecekte dünyaya hakim olabilecek "geleneği" oluşturma düşüncesi yatmaktadır. Bu nihai hedefe ulaşmak için küreselleşme, "hali efsaneleştirmekte, istikbâli ise halin mevcut seyirinin devamlılığına bağlı olarak yüceltmektedir. Efsaneleşmiş halin, küreselleşme gövdesinde serpilmiş bulunan bazı dallar vardır. Özellikle kültürel homojenlik, zaman ve mekânın yok olması, yeni dünya düzeni... Burada ihmal edilen husus ağacın köklerindeki zayıflıktır. Derinlere kök salmamış olan ağacın köklerinin söz konusu gövdeyi ve dalları besleyemeyeceğini, hattizatında gövdenin niteliğinin de, dalların da sanal alemin efsaneleri olarak, ortak tarihî geçmişe sahip olamaması dolayısıyla, köklü gelenekler karşısında zafiyet göstermelerini beklemek yanlış olmayacaktır" (Tatar, 2003: 48).

İster yerel olsun ister küresel, her kültür çevresi, geleceği kurgulamak için kendini meşru kılacak ve yere sağlam basmasını sağlayacak geleneklere ihtiyaç duymaktadır. İhtiyaç duyulan geleneklerin oluşması ya da oluşturulması ise iki farklı biçimde gerçekleşmektedir. Birincisi, silsile yoluyla "aşağıdan yukarıya" doğru yönlendirilen ve kendiliğinden, kasıtsız ve toplum üyelerinin çoğunluğu tarafından genel kabul gören geleneklerdir. İkincisi ise; "yukarıdan aşağıya" yönetici ya da gücü elinde bulunduranlar tarafından, halkın ilgisine sunulan veya empoze edilen ve toplumsal davranış haline getirilen uygulamalarla doğan geleneklerdir (Sztampka, 61).

Aşağıdan yukarıya doğru gelişen gelenekler, küresel anlamda yerelliğin ifadesidir. Dolayısıyla bu tür gelenekler, bir topluluğa veya topluma aidiyetlik belirtirler; ulus düzeyinde ele alındıklarında, toplumsal bütünleşmenin en önemli unsurlarından biri olarak işlev görürler. Ancak bir toplumsal birliğin ifadesi olan ulus, içinde, bir çok topluluğu ve bu topluluklara ait gelenekleri barındırmaktadır.

Topluluk gelenekleri, toplum geleneği olma kapasitesine sahiptirler. Yerine getirdikleri işlevler veya ihtiyaçları karşılayabilme kapasitelerine göre, yüksek kabul görerek mikro düzeyden makro düzeye erişebilirler. Ancak topluluk geleneklerinin, ulusal düzeyde toplumsal olgunluğa ulaşmadan küresel olabilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle, ulusal olgunluğa ulaşmamış geleneklerin, çeşitli yöntemlerle, bölgesel küresel veya küresel düzeye ulaştırılma gayretlerinin ve bu gayretleri destekleyenlerin iyi sorgulanması gerekmektedir.

Yukarıdan aşağıya empoze edilen ve toplumsal davranış biçimi olarak inşa edilen ikinci grup gelenekler ise Hobsbawm'ın ifadesiyle, "icat edilmiş" geleneklerdir. İcat edilmiş gelenekler; "otomatik olarak geçmişle sürekliliği sağlamak için tekrarlama yoluyla norm ve değerleri alışılmış davranışlar haline getiren, açık ya da gizli olarak yönetilen ritüel veya sembolik içerikli bir takım prâtiklerdir" (Hobsbawm, 1993: 1).

Küreselleşmenin ideolojik boyutunu vurgularken de belirttiğimiz gibi, küreselleşmenin baş rol oyuncularını, kendi dinî ya da kültürel bazı değerlerini, evrensel de-

gerlerle bezeyerek küreselleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçla, bütün propaganda yöntemlerini de kullanmaktadırlar. Çeşitli kutlama törenleriyle rutinleşen de-ğerler, geleneğe dönüştürülmektedir. Böylelikle ya yeni bir gelenek oluşturulmak-ta ya da yerel bir gelenek küreselleştirilmektedir.

Yeni bir gelenek oluşturma ya da icat etme, çoğu zaman, siyasî, ekonomik, ide-olojik veya kültürel bir güç odağının zorlamayla elde ettiklerini, çeşitli kutlama ve-ya anma törenleriyle, "meşru" kılma veya "haklı" gösterme düşüncesinin bir yansı-masıdır (Robertson, 1998: 125-126). Bu, geçmişte olduğu gibi bugün de çeşitli bi-çimlerde devam etmektedir.

Gelenek, bir kültürün kendini koruma refleksi ve varlığını sürekli yenileme bi-linciyle devam ettirme gücüdür. Dolayısıyla, yeniden oluşturulamayan, dar bir çev-rede, duvarlarla örülmüş, her yönüyle yeniliklere kapatılmış bir kültür, "yenilenme refleksini" yani geleneğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır (Ayvazoğlu, 1996: 173-187). Bu nedenle gelenekler, yeni duruma ve şartlara uyum göstererek; yeni durum ve şartlardan doğacak ihtiyaçlara cevap verebilecek değişim özelliklerine sa-hip olmak durumundadırlar.

Gelenek konusunda belki de en fazla tartışılan ve öne çıkarılan konu, gelenekle-rin değişimin ve gelişimin önünde bir engel oluşturduğu düşüncesidir. Küreselleş-menin aktörleri, çeşitli propaganda yöntemleriyle (özellikle gelenek çevresinden elit-ler ve yerel iletişim imkânlarıyla), yerel ya da ulusal kültürün tanımlayıcısı olan gele-neklerin, çağdaşlaşmanın önündeki en büyük engellerden olduğunu dikte ederek, ge-leneklere ve uygulayıcılarına karşı aşağılayıcı bir takım yakıştırmalarda bulunarak, geleneklerde çözümler oluşturma veya onları geleneklerinden koparmak için çeşit-li yollara başvurmaktadırlar. Ancak gelenekten kopuş kurtuluş değil; yeni bir gelene-ğe kucak açmaktır; bu yeni gelenek ise artık eskisi gibi değildir.

Gelenekler sabit ve değişmez değildirler; ama, moda gibi çok hızlı ve ani deği-şimi de kabul etmezler. Gelenekler, ait oldukları toplumun bir parçasıdırlar ve var-lıklarını ait oldukları toplumla birlikte sürdürürler. Her ne kadar bazı toplumlarda hızlı, bazılarında daha yavaş ise de değişme kaçınılmazdır. Gelenekler, toplumsal değişmeye paralel olarak değiştii sürece var olurlar. Değişime ayak uyduramayan gelenekler ya terk edilirler ya da zayıflarlar.

Geleneklerde değişim iki yönlüdür: Birincisi, geleneğin kendi bünyesinden kay-naklanan, iç dinamiklerin oluşturduğu değişim; ikincisi de farklı geleneklerle etkile-şim sonucu oluşan değişim. Shils, geleneklerin zaman içerisindeki hareketlerini, yağ-mur damlacıklarının pencere yüzeyindeki hareketlerine benzetir. "...Bir su damlacı-ğı, başka bir açıdan gelen su damlacığıyla birleşerek bir tek damlacıkta toplanıp, tek-rar farklı kanallara ayrışıp, tekrar başka damlacıklarla birleşip, tekrar yine başka ka-nallara ayrışarak akıp gider. Yağmur ne kadar yoğun ise ve cam ne kadar geniş ise, o kadar çok damlacık bir araya gelip ayrışabilir. Geleneklerin zaman içindeki hareket-leri de, yağmur damlacıklarının pencere yüzeyindeki hareketleri gibidir. Farklı gele-nekler, zaman içinde birleşerek ve ayrışarak varlıklarını devam ettirirler" (Shils, 1981:

280). Küresel kültürel etkileşimin bütün dünyayı kaplayan mekân boyutunda yoğunlaşan kültürel çeşitlilik içinde, geleneklerdeki birleşme ve ayrışmalar daha da artmıştır. Bu bağlamda küreselleşme, hem yüzeyin genişliği hem de farklı geleneklerin çokluğu nedeniyle yeni bir çok geleneğin oluşmasına zemin hazırlarken; aynı zamanda, bir çok geleneğin de parçalanmasına neden olmaktadır. Gelenekler arası ilişkilerden doğan bu birleşme ve parçalanmalar yanında, toplumsal değişim hızına kayıtsız kalamayan geleneklerin, temsil ettikleri toplumların değişen ihtiyaçlarını karşılama zorunlulukları da geleneklerdeki değişimi hızlandırmıştır.

Geleneklerin bir toplumdaki başka bir topluma geçişlerinde değişim, üç aşamalıdır: "Ret, kabul ve karışım" (Shils, 246). Gelenekler arası etkileşim sürecinde güçlü veya cazibe merkezi durumunda olan gelenek, diğer toplumlar tarafından öncelikle karşı bir direnç veya ret ile karşılaşır. Ancak bu durum, uzun bir zaman dilimini alsa da geçicidir. İkinci aşamada, daha etkili olan merkez durumundaki gelenek, çevre tarafından bünyeye uygun duruma getirilir. Son aşamada, alınan gelenekler ile sahip olunan gelenekler birleşerek senkretik yeni bir gelenek oluştururlar.

Senkretik oluşum, rasgele değildir. Zira, farklı geleneğin yeni forma girişi, eskiden olduğu şekilde değil, alıcı geleneğin onu anlamlandırdığı biçimdedir. Diğer taraftan alıntı, çoğunlukla, hissedilen ihtiyacı giderme ve alıcının onu kendine uyarlayabilme gücüyle sınırlı kalmaktadır (Karaman, 2003: 137).

Küreselleşme sürecini anlatan ve anlamlandıran, belki de, en iyi kavramlardan biri olan hız ile, küreselleşmenin karakterine uygun olarak zıt kutupta yer alan, geleneğin birlikteliği, hem senkretik geleneklerin oluşumunu hızlandırmakta hem de gelenekler aracılığıyla hızlı değişimi yavaşlatmaktadır. Sonuçta, kültürlerin gerek yüz yüze gerek iletişim araçları kanalıyla karşılaşmaları sonucu oluşan etkileşimden doğan yeni gelenek, yeni senkretik geleneklerin oluşumunu kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Hızlı iletişim ve ulaşım imkânlarının sağladığı kolaylıklar, toplumsal ya da toplumlar arası ilişkilerin yoğunlaşmasına ve karşılıklı bağımlılığın artmasına neden olmuştur. İşte bu yakınlaşma, küreselleşme olarak kavramlaşan dünyanın bir bütün olarak algılanması sürecini de hızlandırmıştır.

Küreselleşme, tek boyutlu bir olgu değildir. Bu nedenle, tek merkezli ve tek yönlü yaklaşımlar, küreselleşme olgusunu açıklamak için yeterli değildir. Küreselleşme, bütün zıtlıkları bünyesinde barındıran bir olgu olarak devam eden bir süreçtir. Bu süreç, sonuçları bakımından bugün olduğu gibi gelecekte de tartışılır bir konu olmayı sürdürecektir gibi görünmektedir; ancak onun tartışılmayacak en önemli özelliği, bugün olduğu gibi gelecekte de bütün toplumları az ya da çok etkileyecek olmasıdır.

Benzeşme ile farklılaşmanın, red ile kabulün, evrensel ile yerelin vb. eş zamanlı birliklikleri, küçüldüğü ileri sürülen dünyanın, çelişkilerinin ve problemlerinin de giderek büyüdüğüün göstergeleridir. Küreselleşme sürecinde yaşanan çelişki ve karmaşanın oluşturduğu kaos ortamı içinde hemen hemen berrak olan tek şey, eşitsizlik gibi görünmektedir: Ekonomik eşitsizlik, siyasi eşitsizlik, teknolojik eşitsizlik ...

Küreselleşme, kültürler arasında hem benzeşmelere hem de farklılaşmalara neden olmaktadır; benzeşme ve farklılaşmalar, eş zamanlı olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ne sadece homojen ne de sadece heterojen küresel bir kültür söz konusudur.

Farklı kültürel unsurların karşılaşmaları, kültürel çatışmalara neden olabileceği gibi, kaynaşarak yeni kültürel formlar da oluşturabilmektedirler.

Kültürel açıdan sağlıklı küreselleşmenin gerçekleşebilmesi, yerel kültürlerin, küresel kültür karşısında, küresel kültürün yıkıcı etkilerini engelleyecek, aynı zamanda da kendinin zenginleşmesine ve gelişmesine katkı sağlayacak unsurları özümseyecek bir kültür oluşturabilme yeteneklerine bağlıdır. Yerel kültürlerin oluşturdukları bu yeni kültür, "küyerelleşme" kavramı ile ifade edilmektedir.

Yerel kültürlerin, küresel kültür karşısında, başarılı bir küyerelleşme gerçekleştirebilmeleri için bir takım filtreleme ihtiyaçları vardır. Gelenekler, başarılı bir küyerelleşme için ihtiyaç duyulan filtrelerdendir. Çünkü gelenekler, yabancı unsurlara karşı direnç gösterebilme özelliğine sahiptirler.

Gelenekler, temsil ettikleri topluluk ve toplumlar için bir kimlik tanımlayıcılarıdır. Bu nedenle küreselleşme sürecinde, küresel kültürel güçler karşısında temsil ettikleri topluluk ya da toplumun farklılığını ortaya koyarak, ayırt edici bir unsur olmaktadır.

Küreselleşmenin en belirgin özelliklerinden birisi de hızlı değişimdir. Ancak hızlı ve ani değişimler, toplumlarda anomi gibi bazı olumsuz gelişmelere neden olabilmektedirler. Gelenekler ise moda gibi hızlı ve ani değişen unsurlar değildirler. Bundan dolayı gelenekler, küreselleşme sürecinin meydana getirebileceği hızlı ve ani değişimlere karşı, temsil ettikleri toplumları koruyarak, oluşabilecek olumsuz gelişmeleri engellerler.

Küreselleşme, bir yönüyle de psikolojik bir baskı sürecidir. Küresel güçler, kendi ideolojileri doğrultusunda, diğer toplumlar üzerinde, kitle iletişim araçları başta olmak üzere çeşitli propaganda yöntemleriyle üstünlük kurmaya çalışmaktadırlar. Gelenekler, bu propagandalara karşı en iyi psikolojik savunma mekanizmalarıdır.

Şu halde başarılı bir küreselleşme, en iyi yaşam şartlarını ulaşma arzusu ve gayreti ile bizi bu dünyaya bağlayan ve bizlere kimlik sağlayan unsurlar arasında denge kurabilmektir.

KAYNAKÇA

Aslanoğlu, R. 2000. "Bir Kültürel Karışım Olarak Küreselleşme", Global/Yerel Eksende Türkiye, (Der. E. F. Keyman- A. Y. Sarıbay), Alfa Yay., İstanbul, (331-347).

Aydın, M. S. 2002. "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", Küreselleşme, Ufuk Yay., İstanbul, (11-23).

Ayvazoğlu, B. 1996. " Gelenek ve Yenileşmeye İslam Sanatları Açısından Bir Bakış", İslam, Gelenek ve Yenileşme, (I. Uluslararası Kutlu Doğum İlim Haftası), İSAM Yay., İstanbul, (173-187).

Bauman, Z. 1999. Küreselleşme, Toplumsal sonuçları, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yay., İstanbul.

Coşkun, R. 2002. Küreselleşme, Türkiye Eksenli Analizler, Beta Yay, Kırklareli.

Dube, S. C. 1990. Tradition and Development, Vikas Pub., Delhi.

Eisenstadt, S. N. 1973. Tradition, Change and Modernity, Wiley, New York.

Erdoğan, M. 2002. "Siyaset ve Hukuk Perspektifinden Küreselleşme", Küreselleşme, Ufuk Yay., İstanbul, (27-43).

Friedman, T. 2000. Lexus ve Zeytin Ağacı, Küreselleşmenin Geleceği, (Çev. Elif Özsayar), Boyner Yay., İstanbul.

Giddens, A. 2000. Elimizden Kaçıp Giden Dünya, (Çev. Osman Akınhay), Alfa Yay., İstanbul.

Giddens, A. 1994. "Living in a Post- Traditional Society", Reflexive Modernization, (Eds. U. Beck, A. Giddens, S. Lash), Polity Press, (56-109).

Giddens, A. 1992. Modernliğin Sonuçları, (Çev: Ersin Kuşdil), 2. Baskı, İstanbul.

Goodenough, W. H. 1966. Cooperation in Change, J. Wiley and Sons, New York.

Hall, S. 1998. "Yerel ve Küresel", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, (Der. A. D. King; Çev. Gülcan Seçkin-Ü. Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, (39-61).

Hannerz, U. 1998. "Çevre Kültür Senaryoları", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi (Der. A. D. King; Çev. Gülcan Seçkin-Ü. Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara, (139-163).

Held, D. 1995. "Ulus-Devletin Çöküşü", Yeni Zamanlar, (Der. S. Hall- M. Jacques; Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yay., İstanbul.

Hobsbawm, E. 1993. "Introduction: Inventing Traditions", The Invention of Tradition, E. Hobsbawm and T. Ranger, Cambridge.

Karaman, K. 2003. Şehirleşme Sürecinde Gelenek ve Değişme, Kayseri Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Malatya.

Keyman, F. 2002. " Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite ve Kalkınma Sorunsalı", Doğu Batı, S. 18, Felsefe Sanat ve Kültür Yay., Ankara, (27-53).

Marshall, G. 1999. Sosyoloji Sözlüğü, (Çev. Osman Akınhay – Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yay., Ankara.

Neal, H.; Neal, A.; Fried, J. 2001. "Global and Local Culture in the 21st Century", Journal of American & Comparative Cultures, 24 no3/4, Fall/Wint, (31-36).

Nortbourne, L. 1995. Modern Dünyada Din, (Çev. Şahabettin Yalçın), İnsan Yay., İstanbul.

Oğuz, M. Ö. 2002. Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi, Akçağ Yay., Ankara.

Özdemir, D. 2002. "Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çok Uluslu Şirketler", Doğu Batı, S. 18, Felsefe Sanat ve Kültür Yay., Ankara, (237-245).

Ritzer, G. 1998. Toplumun McDonaldlaştırılması, (Çev. Ş. Süer Kaya), Ayrıntı Yay., İstanbul.

Robertson, R. 1999. Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, (Çev. Ü. Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara.

Robertson, R. 1998. "Toplum Kuramı, Kültürel Görecelik ve Küresellik Sorunu", Kültür, Küreselleşme ve Dünya- Sistemi, (Der. A. D. King; Çev. Gülcan Seçkin-Ü. Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara,

Sarıbay, A. Y. 2002. "Kültürel Bir Olgu Olarak Küreselleşme", Küreselleşme, Ufuk Yay., İstanbul, (47-54).

Shils, E. 1981. Tradition, The University of Chicago Press, Chicago.

Sztampka, P.1993. The Sociology of Social Change, Blackwell.

Tatar, T. 2003. "Küreselleşme ve Kültür", Tabula Rasa, S. 3, Tuğra Mat., Isparta, (45-63).

Tatar, T. 2000. "Gelenek ve Gelecek", Sosyoloji Konferansları, Yirmi Altıncı Kitap, İstanbul, (199-215).

KÜLTÜR, SANAT VE FOLKLOR FESTİVALLERİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE KATKISI

M. Tekin KOÇKAR

Festival sözcüğü öz olarak insanlar ve toplumlar arasında ekonomik, sanatsal, kültürel ve sosyal açıdan bir yakınlaşma ve tanıtım sağlamak amacıyla düzenlenmiş etkinlikler olarak tanımlanabilir.

Bütün sanat olaylarında olduğu gibi festivallerin de oluşumu dinsel nedenlere dayanır. Yazıya geçmeden önce ilkel dinlerde her yıl belirli günlerde düzenlenen ritüeller sayesinde toplumun dinsel inançlarının tekrarlanması ve geleneksel hale getirilerek bir sonraki kuşağa aktarılması sağlanırdı. Böylelikle toplumun bireyleri arasında, bireylerle topluluk arasında, ölümlerle yaşayanlar arasında, bireylerle tanrılar arasında bağların güçlendirilmesi sağlanırdı.

Bu ritüellerin Festival haline dönüşmesi ise Eski Yunan Uygarlığına kadar dayanmaktadır. Eski Yunan'da Festivaller, masrafları siteler tarafından karşılanmak suretiyle, vatandaşların eğlendirilmesi yoluyla, Şarap Tanrısı Dyonisos'u anmak için onun adına düzenlenirdi. Tiyatro, dans ve müziğin yanında bedava içki bu festivallerin ayrılmaz parçasıydı.

Eski Anadolu uygarlıklarında, Roma, Çin, Hint ve Uzakdoğu uygarlıklarında, Ortadoğu ve Arap yarımadasında yerleşmiş eski uygarlıklarla, Müslümanlık, Hıristiyanlık, Musevilik ve Budizm gibi dinlerin yaygın olduğu tüm toplumlarda geleneksel hale getirilmiş ve günümüze kadar süregelen dinsel kökenli birçok festival düzenlenmekteydi. Bu festivaller aracılığı ile kabile topluluklarının ekonomik gelişmelerinde, bu topluluklara dışarıdan empoze edilen değişimlerin, kaçınılmaz olarak, topluluğun simgesel ve kültürel pratiklerine de yerleştiği bilinmektedir.

Rönesans'tan sonra dinsel olguların önemini yitirmesi ve aydınlanma çağının başlamasıyla birlikte dindışı festivaller de düzenlenmeye başladı. Avrupa'da ilk dindışı festivaller İngiltere'de 18. yüzyılda yapıldı. 1748'de düzenlenen "Londra Festivali" ilk müzik festivaliydi ve Haendel adına düzenlenmişti. Bu gelenek 19. yüzyılda Norwich (1847) ve Leeds (1874) ile sürdürüldü. Daha sonra Almanya'da Bonn (1845), Berlin (1901) ve Leipzig (1911) de Beethoven ve Bach ailesi için düzenlenen festivaller günümüze kadar süregelmiştir.

* Osmangazi Üniversitesi Halkbilim Araştırma ve Uygulama Merkezi Md.

İki dünya savaşı arasında genellikle ulusal kimliklerini koruyan festivaller, ikinci dünya savaşından sonra uluslararası nitelik kazanmaya başladılar. Bu dönemde düzenleniş amaçları ve içerikleri de çok değişiklik göstermeye başladı. Ürün tanıtımına, turizme, sanatsal amaçlara yönelik birçok festival 1950'li yıllardan sonra arttı.

Festivaller dünya genelinde yapılaş amaçları ve içerikleri bakımından şöyle sınıflanabilir:

a. Folklor Festivalleri (Geleneksel Zamanlar; Koç Katımı, Hasat, Hıdrellez, Yayla Şenlikleri... Yerel Büyükleri ve Kahramanları Anma v.b.)

b. Ürün Festivalleri (Kiraz, Gül, Karpuz, Kavun, Kaymak, Ceviz, Üzüm, Lale...v.b.)

c. Sanat Festivalleri (Resim, Film, Fotoğrafçılık, Dans, Tiyatro, Şiir, Müzik...v.b.)

d. Kültür Festivalleri (Kitap, Kalite, Çocuk, Deniz, Su Altı, El Sanatları)

e. Bilim ve Teknoloji Festivalleri - Fuarlar (Uzay ve Havacılık, Bilgisayar, Eşya, Mobilya, Otomobil, Siber Sanat, Endüstri, Uçak, Silah, Matematik, Fizik...v.b.)

İlk kez sanayi devriminden sonra ortaya çıkan "Kitle Kültürü" kavramı festivallere yeni boyutlar getirdi. Bu kavramın temelini 1789 Fransız İhtilali ile başlayan ve 19. yüzyılda gelişen büyük insanlık macerasının ortaya çıkardığı üretim teknikleri oluşturmaktadır. Bu dönemde sanayideki kitlesel üretim olgusunun kültür alanına uygulanmasıyla doğan kitle kültürü kavramı sayesinde, sanayi teknikleri ile üretilen ve kitle kültürünün içeriğini oluşturan karşı konulması güç davranış ya da davranışsal olguların festivaller aracılığı ile daha geniş kitlelere yayılması mümkün olmuştur. Böylelikle klasik üretim sisteminin üç temel ögesi olan Tasarım, Üretim ve Tüketim fonksiyonlarına yeni bir öge daha eklendi "Dağıtım".

Günümüzde artık uzmanlaşmış bir dağıtım olanağı bulamayan bir düşünce, üretim metası ya da sanat yapıtının uzun süre yaşamını sürdürmesi çok güçtür. Festivaller bu işlevi yaşıtarak sürdürmeleri bakımından oldukça önemlidirler.

Kültürün kitlesel açıdan üretim tekniklerini geliştirmesi, sanatsal üretimi de etkilemiştir. Kitle kültürü kavramı ortaya çıkmadan önce geleneksel yollarla üretilen sanatsal yapıtlar, artık meta haline dönüşmüştür ve kitlesel boyutlarda üretilip dağıtılmaktadır. Rambrandt tablolarını tek ve eşsiz yaparken, Salvador Dalı'nın yapıtları baskı tekniği ile çoğaltılarak, kopyalarının herkes tarafından elde edilmesi mümkün olmaktadır. Ya da Mozart'ı dinlemek için bir orkestranın oluşturulmasını beklemek yerine, CD'sini satın alarak güçlü bir CD çalarda bu istek gerçekleştirilebilmektedir. Ya da bir halk türküsünü dinlemek için o türkü bölgesine kadar gitmek gerekmemektedir.

Bu tür kültür ürünlerinde dağıtım organizasyonlarının en iyi yapıldığı yerlerin festivaller olduğu bilinmektedir.

Kitle kültürünü besleyen en önemli değerlerden biri de Halk Kültürü'dür. Halk Kültürü ürünlerinin yerinden yöresinden alınan örnekleri değişik yollarla, farklı amaçlar için çoğaltılmaktadır. Böylelikle yeniden yaratma işlemi gerçekleştirilmektedir. Yeniden yaratılan bu ürünlerin toplumun diğer kesimleri tarafından da benimsenmesi sonucunda, kitle kültürü halini almaktadır. Yörede yalnızca ayağa giymek için kullanılan bir çorap, yöresinden alınan örneklerinin yeniden dizayn edilerek toplumun değişik amaçlarla kullanımına sunulmaktadır. Örneğin evde bir süs eşyası, bir pano olarak kullanılabilir. Ya da turistlere pazarlanabilmektedir. Bu örneğimiz ülkemize kazandırdığı ekonomik katkı bakımından olumlu bir örnek olarak görülebilir. Ancak bir de kötü örnekleri var. Sözelimi dünyanın en zengin danslarına sahip olan Türkiye'nin turizm sektöründe özellikle göbek dansıyla ve Arap müziğiyle özdeşleşmiş olması, halk kültürünün yanlış kullanılmasının bir örneğidir.

Türk toplumu kültürel açıdan bir geçiş süreci yaşamaktadır. Kitle iletişim araçlarının da etkisiyle bu geçiş sürecinin sancıları yaşamın her alanında olduğu gibi yoğun bir karmaşa ortamını doğurmuştur. Halk kültürünün yaratmaları farklı kimliklerde, ve görünümde ama aynı amaçla tüketilmek üzere önümüze sunulmaktadır. Bu da televizyon eğlence ve yarışma programları; çizgi filmler, çizgi romanlar ve çocuk dergileri; cinayet, seks ve gözyaşı döktüren televizyon haberleri, müzik yayınları, moda, sloganlar ve fetişizm; yiyecek ve içecek, alkol, sigara ve uyuşturucu madde; oyuncaklar, popüler bayramlar; vücut geliştirme ve spor biçimlerinde, popüler kültür adıyla olmakta, kitle kültürü, arabeski, dolmuş müziği, gazetesi, promosyonları, radyosu, televizyonu, sineması, oyunu, oyuncağı, sabunu, göz karası, yüz boyası, ağlaması, şamatası, özlemleri, sevgileri, nefretleri, umutları, hırsları, heyecanları, sevdikleri, sevmedikleri, kitle halinde ticari amaçlarla, topluma arzu edilen şekilde yön verme çabaları çerçevesi içinde dönüp durmaktadır. Yaşanılan bu toplumsal değişimler, farklı beğeni tabakalarını yaratıp kuşaklar çatışmasını doğurabilmekte, bunun sonucunda da toplumsal dengesizliklere ve kültürel kimlik bunalımına neden olabilmektedir (Budak, 2002: s.50).

Kimlik bunalımının sonuçta uluslararası terörü yaratan en önemli unsurlardan biri olduğu bilinmektedir. Dünya tarihine unutulmayacak bir gün olarak geçen 11 Eylül ile 15 ve 20 Kasım günleri, Irak, Afganistan ve Çeçenistan'da yaşananlar bu bunalımın sonucudur. Bu krizden çıkmayı sağlayacak, toz duman arasında insanlığın geleceğini aydınlatacak olan, insana insan olduğunu ve yaşamın değerini hatırlatacak önemli bir olgu var; sanat ... (Atalayer, 1994:s.43)

Halk kültürü ürünlerinin günümüzde sanatsal ortamda çokça kullanılır olması kimlik belirlemede üstün rol oynaması bakımından önemli bir olgu haline gelmiştir. Bu nedenle, düzenlenen her türlü kültür, sanat ve folklor festivallerinde halk kültürü ürünlerine yer verilmekte ya da yalnızca halk kültürü ürünlerinin yer aldığı festivaller düzenlenebilmektedir.

Bu festivaller ulusal ya da uluslararası nitelikte olabilmektedir. Her ne biçimde düzenlenirse düzenlensinler, içeriği sanatın değişik alanlarından, halk kültürü ürünlerine uygulanmış ve izleyenlere haz verecek nitelikte görsel, duyuşsal ve bilişsel olgular kullanılmaktadır. Söz gelimi bir caz festivalinde bile Türk halk ezgilerini değişik tekniklerle ve yorumlarla dinleyebilmek mümkün olabilmektedir.

Ulusal nitelikte de olsalar düzenlenen tüm festivallere yabancıların ilgisini çekmek ve ulusal kültürü tanıtmaya çalışmak artık iletişim araçları sayesinde kolaylaşmıştır. Artvin’de, Kapadokya’da, Diyarbakır’da, Şanlıurfa’da veya Anadolu’nun herhangi bir yöresindeki festivallere yerli – yabancı turistlerin çekilmesi için tur operatörlerinin devreye girmesi uluslararası etkileşimde önemli rol oynamaktadır.

Gelişen dünya koşullarında değişen Turizm anlayışı yeni arayışlara girmektedir. Bu arayışların sonucunda "alternatif turizm" kavramı oluşmuştur. Bu yeni kavram turistik amaçlarla başka ülkelere giden insanlara o ülkenin kültürünü tanıtmayı, turistlerin o ülke insanlarıyla sosyal ve kültürel ilişkiler kurmalarını hedeflemektedir (Er, 2001:s.51). Turizm sektöründe yapılan araştırmalara göre dünya üzerinde seyahat eden insanların %40 kadarı, seyahatlerini başka halkların kültürlerini ve geleneklerini tanımak amacıyla yapılmaktadır. Bu potansiyelin Türkiye’de doğru ve etkin biçimde kullanıldığını söylemek oldukça zor. Bu konuda en büyük adımı atması gereken Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Dış İşleri bakanlığı’nın, söz konusu potansiyeli etkin olarak değerlendirdiğini söylemek de pek mümkün görünmüyor.

Her şeye rağmen Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB)’ın ve bazı özel turizm şirketlerinin çabaları da yadsınamaz elbette.

Soğuk savaş sonrası dünya hızla bir küreselleşme yolunda ilerlemektedir. Türkiye de bu yola Avrupa Birliğine katılma çabasıyla uzun süredir girmiş bulunmaktadır. Küreselleşme sayesinde, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, yükselen yaşam standartları, teknolojik ve bilişsel ilerleme ve bilginin hızla yayıldığını görmek mümkün.

Ancak, küreselleşmeyi yalnızca ekonomiyi etkileyen bir olgu olarak görmemek gerekir. Bu kapsamda, sermayenin ve ürünlerin serbest dolaşımının yanında, bilginin ve iletişim teknolojilerinin, internet kullanımı sayesinde hızla gelişmesi, insanların daha sık seyahat etmeleri, bu sayede şeffaflığın artması küreselleşmenin sonuçlarındandır. Bu arada gelir dağılımının daha hakça olması, yolsuzlukların ve kara paranın azalması, siyasi özgürlüklerin ve insan haklarına saygının artması da küreselleşmeyle doğrudan ilgilidir.

Diğer yandan, günümüzde küreselleşme dairesi içerisinde yer alan ülkelerin çoğunluğu gelişmiş ülkelerdir. Bu da küreselleşme karşılığında da bazı ülkelerin yer almasına neden olmaktadır. Küreselleşmeye karşı yöneltilen eleştirilerin başında küreselleşme sisteminin zengini daha zengin, fakiri daha fakir yaptığı eleştirisi gelmektedir. Yine bu sistemin gelişmekte olan ülkelerin dışlanması yol açtığı, sistemin uygulanmasında ortaya çıkan yararın ülkeler arasında adil olarak dağıtılmadığı

ğı, sisteme yöneltilen eleştirilerin başında gelmektedir (Göktürk, 2002).

Uluslararası ilişkilerin ekonomik boyutu günümüzde daha da belirginleşmiştir. Küreselleşme sürecinin artması ve sonuçlarının toplum ve insan yaşamının her alanında kendisini hissettirmesiyle uluslararası ticari ve ekonomik ilişkiler daha büyük ölçeklerde yürütülmektedir. Bu amaçla yalnızca mal, hizmetler ve sermaye akışı değil kalkınma, yoksullukla mücadele, enerji, kültürel paylaşım, tanıtım, turizm, çevre ve doğal kaynaklar gibi birbirini etkileyen konular da uluslararası ilişkilerde önemli rol oynamaktadır.

Küresel kalkınmayı belirginleştiren en önemli gösterge, küresel örgütlenemelerdir. Bu amaçla kültür, sanat ve folklor festivalleri konusunda da hızlı bir biçimde uluslararası örgütlenmeler çoğalmaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse Folklor Festivalleri konusunda CIOFF (Conseil International des Organisations de Festivals de Folklore et d'Arts Traditionnels), IOV (Internationale Organisation für Volkskunst), CID (Conseil International des Dances), gibi folklor kuruluşları; CIAU (Conseil Internationale des Arts), CINARS (Commerce International des Arts de la Scène) gibi sanatsal ve kültürel kuruluşlar oldukça önem kazanmaya başlamıştır.

Sonuç olarak görülüyor ki Halk Kültürleri, uluslararası ilişkilere yeni kavramlar ve boyutlar kazandırmaktadır. Küreselleşme sürecini Türkiye her alanda, hem ulusal, hem de uluslararası örgütlenme ile ve uluslararası örgütlerle işbirliği yaparak, katılarak ve katılımı sağlayarak geçmek, dünya konjonktüründe zengin kültür varlığıyla ön sıralardaki yerini almak durumundadır.

KAYNAKLAR:

ATALAYER, Faruk. Görsel Sanatlara Estetik İletişim, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. 1994.

BUDAK, Ogün Atilla. Türk Halk Kültürü Araştırmaları-1999, "Kuşaklararası Kültürel Farklılaşma ve Değişmede Kuşakların Seçtiği Müzik Türlerinin Farklılığı ve Çatışma", Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, ss: 41 – 54, 2002.

ER, Tülay Uğuzman. Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu Bildirileri, "Turizm Sektöründe Türk Kültüründen Etkin ve Etkili Bir Biçimde Yararlanılması Gerekliliği", Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı, ss. 51 – 58, 2001.

GÖKTÜRK, Eren Deniz TOL. Uluslararası İlişkiler Sempozyumu Bildirisi, "Küreselleşme, Yeni Uluslararası Akımlar ve Uluslararası İlişkiler Disiplinine Etkileri", Ankara:

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2002.

KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR BAĞLAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Öğr. Gör. Belma KURUŞOĞLU*

Giriş:

Avrupa Birliği siyaset, ekonomi, hukuk, eğitim, din ve aile gibi toplumsal kurumların çerçevesinde oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ancak bu kurumların bir araya gelerek, uyum içinde işlemlerini sağlamak kültür değerleri ile mümkündür. AB tek bir toplum olmayıp, içinde pek çok etnik yapıyı barındıran farklı toplumlara temsil eden bir çok ulustan oluşmuş bir topluluk olduğundan ortak kültürel temellerini ortaya çıkarmak ve yaygınlaştırmak gerektiği düşünülmektedir.

2. Dünya Savaşından sonra Avrupa ülkeleri önce ekonomik alanda başlayıp daha sonra hukuki, siyasi, askeri ve nihayet kültürel alanlarda birlik ve beraberlik çalışmalarını yürütmüşlerdir. Kültürel alandaki çalışmalar, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa karşı kullanılarak Avrupa Birliği ülkelerini bir arada tutmaya yarayan, diğer alanları destekleyici ve aynı zamanda da yerel ve ulusal özelliklerini ortaya koyan bir öğe olarak görülmekte ve üzerinde ciddiyetle durulmaktadır. Örneğin, AB'nin kurucularından Jean Monnet, hayatının sonuna doğru, Avrupa'yı yeniden yaratmak zorunda kalsa, işe ekonomiden değil, kültürden başlayacağını söylemiştir. 1985 yılının Müzik Yılı ilan edilmesi, Kültür ve Eğitim Komisyonunun 2002 yılını Görsel Sanatlarla (sinema, televizyon, resim, heykel vd.) ilgili çalışmalara, 2003 yılını Gösteri Sanatlarıyla (dans, müzik, tiyatro vd.) ilgili çalışmalara, 2004 yılını da Kültürel Mirasla (mimarlık, arkeoloji vd.) ilgili çalışmalara ayırması, yabancı düşmanlığını ve ırkçılığı önlemede geleneksel dans ve müziği kullanılması kültüre verilen önemin örneklerinden diğer bir kaçıdır. Finanssal olarak desteklenen kültürel program ve projelere 2000 yılında bütçede %0,1 pay ayrılırken ileride bu payın %1 e çıkarılması hedeflenmektedir¹.

Tam üyeliğe 1987 yılında başvuran Türkiye'nin 1959 yılından bu yana Avrupa Birliği ile ilgili üyelik çalışmaları resmi boyutta devam etse de Türkiye uygulamada uzun süreden bu yana belirli konular açısından Avrupa Birliği'ne girmiş durumdadır. Halk kültürü değerlerinden geleneksel dans ve müzik açısından 1950li yıllardan

* İ.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuarı

¹ Directorate-General for Education and Culture, Guide to Programmes and Actions, Brüksel 05.2000

bu yana bu alanda gerek katıldığı festivaller, konserler ve yarışmalarda aldığı başarılar, gerekse bölgesel tüm değerleri kapsayan kültürel çalışmalar, Avrupa Birliği'nin ancak ilk kuruluşundan yıllar sonra hayata geçirdiği ve 1991 yılında kurumsallaşma açısından resmileştirdiği uygulamaların Türkiye'de artık olağan hale gelmiş olduğunun en belirgin kanıtıdır.

Diğer taraftan uygulamadaki bütün başarılarına rağmen tutarlı kültürel politikalar geliştirememesinden, medya araçlarını yeterli kullanamamasından ve kurum-sallaşma süreçlerinde yaşanan sorunlardan dolayı birbirlerinden bağımsız tek tek başarılar genel bir başarılı Türkiye görüntüsü oluşturmaya yetmemektedir. Ayrıca Türkiye'nin eldeki kültür değerlerini en verimli şekilde kullanarak, belli bir içerikte kendi kimliğini oluşturup ifade etmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde farklı kültürlerin saldırılarından da korunmuş olacaktır.

1. Avrupa Birliği'nde Kültür Çalışmaları:

Avrupa Birliği'nin yürütücü kollarından Avrupa Komisyonuna bağlı Eğitim ve Kültür Direktörlüğü altında Kültür Birimi ve Uluslararası İlişkiler Birimi, Avrupa Birliğini oluşturan antlaşmanın 151. maddesinde belirtildiği gibi ulusal ve bölgesel farklılıkları koruyarak ve ortak kültürel mirasın ortaya çıkarılmasını, Avrupa halklarının kültür ve tarih bilgisinin geliştirilmesi ve yayılmasını, kültürel mirasın korunmasını, ticari kültürel değişimlerin, görsel-işitsel sektörü de kapsayan sanatsal ve edebi yaratımların desteklenmesini, hedeflemektedir.

Kültür Biriminin faaliyetleri, mimarlık, tiyatro, kitap, kültürel miras, görsel sanatlar, sinema ve görsel-işitsel medya, dans, müzik ve sanat eğitim ve öğretimi olarak sınıflandırılmaktadır². Mal, hizmet, sermaye ve kişilerin dolaşımının serbest olması, istihdam için strateji geliştirilmesi, ortak pazarın geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal uyumun kuvvetlendirilmesi, araştırma ve teknoloji gelişiminin desteklenmesi, Avrupa genelinde ağların oluşumu ve geliştirilmesi, eğitim ve öğretim kalitesinin, kültürün geliştirilmesi, diğer ülkelerle ekonomik ve sosyal işbirliği, kadın ve erkek arasındaki eşitliğin sağlanması gibi genel konular da bu çalışmaları kapsamaktadır³.

Sinemadan müziğe, mimarlıktan dansa Avrupa'da yaklaşık 7 milyon kişinin çalıştığı kültür sektöründe işbirliği bir topluluk şartıdır. Bu bağlamda, beş yıllık CULTURE 2000 (2000-2004) programı sanatçıların yaratıcılıklarının ve dolaşımını, kültürün halka açılmasını, sanat ve kültürün yaygınlaştırılmasını, kültürler arası diyalogu, Avrupa halklarının tarih ve kültürel miras bilgisini desteklemeyi amaçlamak-

² http://europa.eu.int/comm/culture/activite_en.htm, 15.07.2002

³ European Union, Consolidated Treaties Treaty on European Union Treaty Establishing the European Community, ISBN 92-828-1640-0, Luxembourg, 1997

tadır. Genel amacı, ulusal ve bölgesel çeşitliliği korurken aynı zamanda insanları bir araya getirecek ortak bir kültürel alan yaratmaktır⁴.

Aday üyeleri de içine alan bu program dünyanın diğer kısmıyla da (diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlar) AB ilişkilerini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Birlik bu konuyla ilgili olarak kendi çalışmalarının dışında Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler özellikle UNESCO gibi uluslararası organizasyonlarla da işbirliğine gitmektedir. CULTURE 2000 programı aracılığı ile desteklenen kültürel işbirliği diğer Avrupa programları da finanssal olarak yardım etmektedir. Beş yıllık bu dönem için ayrılan bütçe 167 milyon Euro tutarındadır.

Kültürel çalışmalar, eğitim birimine bağlı olarak da çeşitli programlar altında yürütülmekte, amatörlerin bireysel özelliklerini geliştirmeyi, profesyonellerin gelişimini sağlamayı, meslek edindirmeyi, kültürlerarası diyalogu ve dil öğrenimini geliştirmeyi hedeflemektedir.

Kültürel mirasın korunması amacıyla kaçakçılık ve telif haklarıyla ilgili yasal düzenlemeler yapmaktadır. Culture 2000 programı, programa resmi olarak katılmayan üye olmayan ülkelerdeki kültürel projelere (festivaller, sergiler gibi) finanssal olarak destek vermektedir. MEDIA programı da görsel-işitsel ürünlerin uluslararası dolaşımını yapısal ve finanssal olarak desteklemektedir.

Avrupa Komisyonunun Uluslararası İlişkiler alt komisyonu, AB ülkeleri dışında kalan 13 bölgedeki ülkelerle çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliği yaparak, programlar yürütmektedir. Bu bölgelerden biri de Akdeniz Bölgesidir. 20 yıldır iki taraflı yoğunluğu artan ticari ve gelişim işbirliğine dayanarak 15 üye ülke ile Türkiye'nin de içinde bulunduğu 12 Akdenizli ortak ülkenin (Cezayir, Fas, Filistin Hükümeti, İsrail, Kıbrıs, Lübnan, Malta, Mısır, Suriye, Tunus, Türkiye ve Ürdün) dış işleri bakanları arasında Barselona'da 27-28 Kasım 1995 yılında yapılan konferans sonucunda iki taraflı, çok taraflı veya bölgesel ilişkileri kapsayan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kurulmuştur.

1998 yılında faaliyete geçen EUROMED Miras, Akdeniz kültürel mirası korumak ve değerini artırmayı amaçlamaktadır. Mirası geliştirmeyi ve tanıtmayı amaçlayan projelere fon sağlamakta, mirası değerlendirmekten ve korumaktan sorumlu yüklenici ve kuruluşlar arasında deneyimlerin paylaşılmasını desteklemekte ve kültür turizmi sektöründeki diğer projeleri ve eğitimleri teşvik etmektedir.

2. Türkiye'nin Kültürel Bağlamda AB ile İlişkileri:

Türkiye'de AB ile ilgili kültür çalışmaları Kültür Bakanlığı'na bağlı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü ve Dışişleri Bakanlığı kap-

⁴ http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm, 07.07.2002

samında ele alınmaktadır. Halk kültürleriyle doğrudan ilgili, birbirleriyle koordine- li çalışmayan kuruluşlar ise tek başlarına etkinlikler yapmakta, dolayısıyla AB ile kurumsal anlamda bir ilişkileri bulunmamaktadır.

Geleneksel dans ve müzik alanında konser verme, festivallere ve yarışma- lara katılma, ülke içinde festival, yarışma ve konser düzenleme tek tek kurumların ve hatta bireylerin çabalarıyla gerçekleşmekte, kurumların ve bireylerin bir araya gelmesini sağlayacak, düzenlenmiş bir ağ bulunmamaktadır. Dolayısıyla Türki- ye'nin kültürel politikası iyi niyetli ama bölük pörçük etkinliklerle bir türlü oluşturu- lamadığı gibi AB'nin sunduğu olanaklardan da tam olarak yararlanılamamakta- dır.

Halk kültürleriyle ilgili uluslararası ve AB çerçevesindeki ağlara ve kuruluşlara üyelik lobi yaratmak, varlığı göstermek ve kültürünü yaymak açısından önemlidir. Ancak Türkiye'nin bu konuyla ilgili üyeliklerine bakıldığında genellikle bireysel bazda üyelikler görülmektedir.

3. Kültürel Bağlamda AB ile İlişkilerin Geliştirilmesi için Öneriler:

Türkiye halk kültürleri alanında resmi ve özel kurum-kuruluşlar arasında koor- dinasyonun sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla hükümetlerden bağımsız, ülke menfaatlerini kollayan, bu görev için devlet mekanizmalarının hareket geçirilmesi- ni sağlayan, kültür iletişim noktası olabilecek bir sivil toplum örgütü gereklidir. Bu örgüt idari açıdan bağımsız olmak şartıyla devletin mali desteği ile yürütülmelidir.

Türkiye'nin de başka ülkelerin dans ve müziklerini kopya ederek veya uyarlaya- rak ne kadar çok ortak yanımız var şeklinde yanlış bir tutum sergilemesi yerine ken- di kültürel değerleriyle diğer ülkelerin değerleri arasında ortak ve farklı yönleri or- taya çıkararak güçlü bir politika oluşturması gerekmektedir. Sağlam bir kültür po- litikası oluşturmuş olan ülkeler, başka ülkelerle ortak yönlerinin olmasını, kendile- rine yapılmış bir saldırı olarak görmemektedirler.

Avrupa Birliği üye ve aday ülkeler kendi kültürel politikalarını çok önceden be- lirlemiş olmalarına rağmen yine de AB oluşum ve katılım süreçlerinde aşağıdaki başlıklar altında rapor hazırlanarak kültürel bir politika oluşturmuşlardır. Türki- ye'nin de bu süreç içerisinde bu sivil toplum örgütünün önderliğinde benzer çalış- mayı yapması gerekmektedir.

Projelerde yerel dinamiklerin harekete geçirilebilmesi ve gençliğin katılımının sağlanması, örgüt içi hesap verebilirliğin ve saydamlığın sağlanması, projelerde profesyonel ve gönüllü işbirliği, bilgi ve yönetiminin devredilebilmesinin sağlanması projenin tabana yayılması açısından önemlidir.

Bu çerçevede kütüphane, üniversite, dernek, vakıf, müze, restorasyon merkez- leri, sahneler vb. kültür kurumlarını bilgilendirecek iletişim ağları kurulmalıdır. Bil-

gi toplumlarının avantajlarından yararlanılması gerekir. Kültürel mirası korumak için teknikler geliştirilmeli ve araştırmalar yapılmalıdır. Kültür kurumlarının yöneticileri eēitilmelidir. Kültür sektöründe yaratıcı mesleklerin teşkilatlanması desteklenmelidir.

Modern Avrupa toplumunda kültürel bilincin şekillenmesindeki öneminden dolayı medyanın rolünün derinlemesine analizini yapacak çalışma grupları oluşturulmalı. AB Türkiye temsilciliēi, AB sivil toplum rgtleri, UNESCO ile yakın iřbirliēi saēlanmalıdır. Vergi kanunları sanatçıların yararı doērultusunda gözden geçirilmeli, sanatçıların serbest dolaşımı için kolaylıklar saēlanmalıdır. AB fon olanakları hakkında bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Halk kültürüne ait kayıtların ve dokümanların yararlanılabilir hale getirilmesi, bozulanların onarılması, geliştirilmesi ve yeni çalışmalarla desteklenmesi gerekmektedir. Hızlı şehirleşmenin sonucu olarak rneēin sözlü geleneēin ürünleri olan halk oyunları ve halk mziēi ile ilgili 10 sene önceki kaynakların bile bulunamamasından dolayı, kültürün gelecek kuşaklara aktarılması bakımından bu çalışmalar oldukça önemlidir.

ULUSLARARASI HALK OYUNLARI FAALİYETLERİNİ YÜRÜTEN KURUM VE KURULUŞLARIN İLİŞKİLERİ

Öğr. Gör. Bülent Kurtişoğlu*

Sayın oturma başkanları, değerli katılımcılar herkese sevgi ve saygılarımı sunar bu sempozyumun hayata geçirilmesinde emeği geçen kurum kuruluş ve kişilere teşekkürlerimi arz ederim.

Bildirimim içersinde verilen örnekler alanımızda uluslararası faaliyetleri yürüten kurum ve kuruluşların tamamını kapsamamaktadır. Çünkü bu alanda yapılan çalışmaların tamamını belirtmeye kalksak zaman açısından yeterli olmayacaktır. Bildiri içersindeki örnek kurum ve kuruluşların sayısının azlığı ve isimleri verilemeyen diğer kurum ve kuruluşların önemsiz olarak algılanmaması düşüncesi ile bildirimime başlamak istiyorum.

Doğal ortamında yalnızca kendi bulunduğu çevresinde hayat bulan, daha sonraları genişleyerek bölgesel ortama, giderek ulusal boyutta taşınan ve en son olarak ta uluslararası boyuta taşınan halk oyunları geldiği konum itibarı ile her yönden ele alınıp incelenmesine ve değerlendirilmesine ihtiyaç doğmuştur.

Gerek bireysel gerekse toplumsal ilişkilerin her türlü boyutunda önemli bir yer tutan halk oyunları, sanatsal anlamında icranın, eğitim anlamında bireye ve topluma kazandırdıklarının öneminin yanı sıra bu etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan organizasyon yönünün de son derece önemli olduğu görülmektedir.

Türkiye’ de bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşları iki grupta toplayabiliriz.

Birinci grupta Resmi Kuruluşlar.

- 1- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- 2- Milli Eğitim Bakanlığı
- 3- Üniversiteler

* I.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü

4- Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü THO Federasyonu Üniversiteler Federasyonu

5- TRT

6- Denetim ve Prosedürü Tamamlayıcı resmi Kuruluşlar

7- Diğerleri

İkinci grupta Özel Kuruluşlar

1- Amatör çalışmalar (Dernek Vakıf Kişisel çalışmalar....gibi)

2- Profosyonel Çalışmalar Konuyla ilgili şirketler Özel topluluklar

3- Destek amaçlı kuruluşlar Gazeteler bankalar Gibi

Görüldüğü gibi ülkemizde bu alanda faaliyetlerin yürütülmesi ile ilgili çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır.

Dünya üzerinde bu tür etkinlikleri yürüten çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Gerek yerel-bölgesel, gerek ulusal gerekse uluslararası oluşum içinde olan bu kuruluşlar bir birleri ile organik olarak bağlantılı oldukları kadar birbirleri ile bağlantısız olanların da bulunduğu görülmektedir..

Genel anlamda bu alanda uluslararası faaliyetlere bakıldığında karşımıza iki türlü organizasyon şekli çıkmaktadır. Birincisi yalnızca bir ülke içersinde o ülkeye ait bir organizasyon türü. Bu organizasyonlar uluslararası gösteriler, yarışmalar vb. faaliyetler olarak düzenlenmektedir. Fransa da düzenlenen Uluslararası Dijon Hal-koyunları Yarışması, Polonya'da düzenlenen Zakopane ve Katowice yarışmaları, İngiltere' de Langolen Yarışması, Ülkemizde 23 Nisan Çocuk Şenliği Bu organizasyon türüne en iyi örnek olarak verilebilir. Bu faaliyetler ülkesel bir kimliğe sahiptirler. Zakopane yarışması Polonya, Dijon Fransa 23 Nisan Çocuk şenliği Türkiye. Bu Organizasyonlar bir ülkeye aittir ancak bir çok ülkenin katıldığı uluslararası faaliyetlerdir.

İkinci tür uluslararası organizasyonlar ise Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi geniş kapsamlı Kuruluşların bünyesinde oluşturulmuş kurumlardır. CIOFF, CIDbu tür organizasyonlara en iyi örneklerdir. Bu kurumlar bağlı oldukları Kuruluşlara üye ülkeler içersinde oluşturdukları yapılanma ile faaliyetlerini yürütmektedirler.

1973 yılında UNESCO'nun desteği ile kurulan Uluslararası Dans Konseyi (CID), dans konusunda etkin olan uluslararası, ulusal, yerel organizasyonları ve bireyleri bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Dansı bir sanat, bir eğitim aracı ve bir araştırma konusu olarak ele almaktadır.

Koreograf, öğretici, gruplar, araştırmacılar arasında değişim programları, 200 ülkeden yaklaşık 60,000 adresin bulunduğu dünya dans rehberinin internet üzerinde yayınlanması, 2001 yılından bu yana her yıl yapılan Bugün Dünyada Dans konu- lu kongre, 1987 yılından beri her yıl araştırmacıları bir araya getiren Dans Araştır- ma Kongresi, 14,000 görüntüyü içeren 7 CDnin bulunduğu Dans Tarihi Galerisi se- risi, CD olarak yayınlanacak 1900 yılından önceki dansla ilgili metinleri içeren Dans Tarihi Kaynakları, yaklaşık 50 ülkeden koreograflerin toplandığı Video Dan- se video ve dvdleri, Őirde dans, posta pullarında dans konulu kitaplar, Danslarımızı Koruyalım başlıklı tek tek köylerin dans repertuarlarını içeren video ve DVD se- risi, 1982 yılından beri her yıl 29 Nisan tarihinde gerçekleşen Dünya Dans Günü kutlamaları, dans mirasını içeren sanal bir kütüphane olarak video kaset ve DVD formlarında Dansothecque çalışmalarını yürütmektedir.¹

Folklor Festivalleri ve Halk Sanatları Organizasyonları Uluslararası Konseyi (CIOFF), 1970 yılında 15. Uluslararası Confolens Festivaline katılanların girişimiy- le UNESCO ile bağlantılı olarak kurulmuştur. Maddi varlığı olmayan mirası dans, müzik, oyunlar, ritüeller, giysiler ve diğer sanatlar gibi ifade biçimleriyle geliştir- mek, üyelerinin, sivil toplum örgütlerinin ve kültürel miras alanında çalışan tüm ku- ruluşların etkinliklerini desteklemek, bu yolla dünya barışına hizmet etmek en önemli amaçlarıdır.

Bütün kıtalarda 75 ülkede yılda CIOFF'a bağlı 292 geleneksel dans ve m- zik festivali yapılmaktadır. Bu festivallerden 153 adeti Avrupa Birliği ye ülkelerin- de, 68 adeti ise aday ülkelerde gerçekleşmektedir. Festivallerin dışında geleneksel kültürün çocukları aktarılması ile ilgili çalışmalar yapmakta, konferans, kolokyum ve sergiler düzenlemekte, CIOFF girişimlerini anlatan takvim, iki yılda bir Entre Nous gazetesi ve yıllık rapor basmaktadır.²

Avrupa Birliği ye ve aday ülkelerde, geleneksel dans ve müzikle ilgili alış- malar farklı Şekillerde yapılanmıştır. Bu ülkelerin kültürden sorumlu bakanlıklarını içinde AB ile ilgili ilişkileri kuran bir bölüm olsun veya olmasın o ülkenin idari yapılanması içinde bu bakanlıklarının mutlaka sorumlu resmi bir merci olduğu g- rülmektedir.

Avusturya'da Eğitim ve Kültür Bakanlığı, ek Cumhuriyeti'nde Kültür Mirasını Koruma Devlet Enstitüsü, Polonya'da Ulusal Miras Enstitüsü, İşpanya'da Kl- tür, Eğitim ve Dışışleri Bakanlığı, İsveç'te Kültür İşleri Ulusal Konseyi kültürden sorumlu resmi kuruluşlar olarak görülmektedir. Bunun dışında Avusturya, Belçika, ek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Macaristan, İzlanda, İr- landa, İtalya, Hollanda, Norveç, Romanya, Slovenya ve İngiltere'de kültür iletişim noktaları olarak adlandırılan sivil toplum örgütleri kültür ile ilgili çalışmaları d- zenlemektedir.

¹ www.cid-unesco.org

² www.cioff.org

Kültür iletişim noktaları AB Eğitim ve Kültür Direktörlüğü ile ulusal birimlerin arasında köprü vazifesi görmektedir. Direktörlüğün oluşturduğu programlar çerçevesinde ilgili birimlerce hazırlanan projeler arasından kabul edilenler işlerlik kazanmaktadır.

Geleneksel dans ve müzik ile ilgili kuramsal ve uygulamalı bir çok çalışma ve proje Avrupa Birliği içindeki kuruluşlar, uluslararası kuruluşlar veya uluslararası kuruluşlara bağlı Avrupa temsilcilikleri tarafından yürütülmektedir. Bunlardan bazıları AB tarafından finansal ve idari olarak desteklenirken bazılarıyla da sadece organizasyon anlamında işbirliği yapılmaktadır.

Avrupa Folklor Enstitüsü (EFI), Avrupa'da geleneksel kültür ve folkloru korumak, canlandırmak ve yaymak için 1996 yılında Macaristan Kültür Mirası Bakanlığı ve UNESCO işbirliği ile kurulmuş bir merkezdir. Enstitü, Avrupa geleneksel, etnik ve azınlık kültürlerinin korunması, yayılması, güvenliği, belgelendirilmesi, belirlenmesi konularına odaklanmaktadır. Bu konularda enstitünün tanınmasını, uluslararası işbirliğini ve bilgi alışverişini, geleneksel kültürün kamusal ve resmi olarak daha fazla tanınmasını, etnik gruplar arasında karşılıklı saygınlığı sağlamayı hedeflemektedir.

Yapılan çalışmalardan elde edilen verilerin kayıt, katalog, bibliyografiler, envanterler, takvimler şeklinde düzenlenmesi, el kitapları, araştırma rehberleri, anketlerin basılması ve dağıtılması, ana konularda kolokyumlar, sempozyumlar, danışma kurullarının düzenlenmesi, bu alandaki önemli eserlerin tercümesi ve yayınlanması yoluyla bütün etkinliklerin kalıcı olması ve kaynak teşkil etmesi sağlanmaktadır.³

EFAH

1994 yılında kurulan Sanat ve Miras Avrupa Forumu (EFAH), Avrupa sanatsal topluluklarının gereksinimlerini karar mercilerine iletmek, bilgi alışverişini geliştirmek, sanat ve miras konusunda danışmanlık görevini yerine getirerek kültür politikaları üzerinde etkili olmak en önemli amaçlarındanıdır. 75 tane ağ ve organizasyon dışında üyeleri, sanatçılar, kültür alanındaki yöneticiler ve miras profesyonelleridir.

Avrupa Komisyonu, Parlamentosu, Bölgeler Komitesi ve Bakanlar Konseyi dışında, UNESCO ve Avrupa Konseyi ile ilişki içindedir. Bu amaçları yerine getirmek amacıyla yılda dört kez kültür sektörünü etkileyen konularla ilgili daha fazla seyirci ve dinleyiciye ulaşım daha fazla finansal destek almak için kültür uyarısında bulunmakta, basılı yayınlar yapmaktadır⁴.

³ www.folkline.hu

⁴ www.eurplace.org/orga/efah

ELIA

Avrupa Sanat Kuruluşları Birliği (ELIA), 46 ülkeden mimarlık, dans, tasarım, güzel sanatlar, müzik ve tiyatro disiplinlerini temsil eden yaklaşık 350 sanat eğitim ve öğretim kuruluşlarından oluşan bağımsız bir organizasyondur. Avrupa'daki sanatla ilgili fakülte dekanlarını, müdürleri, yöneticileri, sanatçıları, öğretmenleri ve öğrencileri temsil etmektedir. 1990 yılında Amsterdam'da kurulan ELIA, iki yılda bir yapılan konferanslar, öğrenci ve öğretmenler için sempozyum, seminer ve atölye çalışmaları, yayınlar ve sanat eğitiminde araştırmalar gibi etkinliklerde bulunmaktadır.

Bu etkinlikler aracılığı ile akademik sanat kuruluşlarındaki öğrenci ve öğretmenler arasında uluslararası iletişimin, işbirliğinin ve dolaşımın geliştirilmesi, konuyla ilişkili ulusal, uluslararası ve uluslar üstü organizasyonlara danışmalık yapılması, kültürlerin çeşitliliğini, sanat üretiminde bireyselliği, yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirecek ortamların hazırlanması, sanat üretimi ve sanat eğitiminin özgürce gelişebilmesi için yeterli sosyal ve politik koşulların oluşturulması hedeflerinin arasındadır.

Profesyonel sanat eğitiminin yanı sıra okul öncesi eğitimden yetişkin eğitimine kadar bütün eğitim seviyelerinde sanat eğitiminin yayılması, bu amaçla öğretmen yetiştirilmesi, profesyonel eğitimde mezuniyet sonrası istihdam olanaklarının geliştirilmesi de önemle üstünde durulan amaçlarındandır.⁵

AEGEE

1985 yılında Paris'te kurulan Avrupa Öğrencileri Genel Forumu (AEGEE), üyeleri Avrupalı üniversite öğrencilerinden oluşan, ekonomik ve politik bakımdan bağımsız, uluslararası bir gençlik örgütüdür. AEGEE, Mitterand, Barré, d'Estaing, Chirac, Weizsaecker, Thatcher, Andreotti, Kohl, Gonzales gibi politikacıların yanı sıra Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, AGİT, UNESCO gibi kurumların da desteğini alarak kısa zamanda genişlemiştir.

AEGEE, Avrupa'da 270 şehirde örgütlenmiş, 20.000'den fazla üyeye sahip, çeşitli Avrupa kurumlarında temsil edilen ve çalışmalarından faydalanılan bir kuruluştur. Aynı zamanda European Youth Forum ve Mediterranean Youth Forum üyesidir. Avrupa toplumlarının bütünleşmesi çalışmalarına katkıda bulunmak AEGEE'nin ana hedefidir. Bu hedefi gerçekleştirmek için AEGEE, gelecekte Avrupa'nın karar alma mekanizmalarında görev alacak olan gençler arasında iletişimi ve işbirliğini arttırmayı, karşılıklı hoşgörüyü geliştirmeyi amaçlar.

Avrupa birliğini orta ve uzun vadede gerçekleştirilmesi düşünülen en önemli amaç olarak gören AEGEE, gençlerin "Avrupa Vatandaşı" kimliği kazanması için

⁵ www.elia.ahk.nl

çalışır. Avrupa'nın farklı bölgelerinden gelen gençler Avrupa bazındaki etkinliklerin gerçekleştirilmesinde ortak olarak çalışırlar. AEGEE, Genel Kurul (AGORA), Yönetim Kurulu, Çalışma Grupları ve diğer idari organlardan oluşur. Konferanslar, Akademiler, Yaz Üniversiteleri, Çalışma Gezileri gibi etkinliklerde bulunmaktadır.

2003 yılındaki yaz üniversitesi için önerilen ve kabul edilen projede iki hafta boyunca bir Avrupa dilinin öğrenilmesi, Fin kültürü, İspanyol tarihi, Yunan mitolojisi hakkında bilgi sahibi olmak, yelken yapmayı ve ulusal dansları öğrenmek hedeflenmektedir. Eğitim, Uluslararası Politika, İnsan Hakları, Doğu-Batı, Akademi, Halkla İlişkiler, Bilgi Teknolojileri, Vize Özgürlüğü, Babigosa ve Kültür Çalışma Grupları bulunmaktadır. Bu grubun amacı Avrupa'da çeşitli kültürlerle karşı saygıyı, anlayışı ve hakkında bilgiyi artırmaktır.

Dans çalışma grubu ise geleneksel ve halk dansları başta olmak üzere çeşitli dans kursları, festivaller ve gösteriler düzenlemeyi amaçlamaktadır. Geleneksel adımlardan yararlanılarak ortaya AEGEE dansı çıkarılması hedeflenmektedir. 2003 yılında Avrupa'da Dans projesi çerçevesinde on farklı şehirde 10 tane etkinlik gerçekleştirilecektir. Bunlardan bir tanesi de İstanbul'da nisan ayında yapılmıştır.. Bu etkinlikte en fazla önem yerel danslar, halk şarkıları, geleneksel kıyafetler, yerel adetler ve yerel mutfak üzerinedir.. Katılımcılar etkinliğin gerçekleşeceği ülkenin danslarını ve şarkılarını öğrenecek çalışmalarda yer almaktadırlar.⁶

EUDRID

Avrupa Dans Araştırmaları Bilgi Rehberi (EUDRID), dans araştırmaları, tarihi, teorisi ve belgelemesi bir başka deyişle dans alanında geçmişten bugüne, bilgi toplamak, bugünden geleceğe kayıt yapmakla ilgili kişi ve kurumları bir araya getiren ilk İngilizce konuşulan rehberdir.

Kurum bölümü, dansın farklı şekillerde kayıt edildiği kütüphane, arşiv, filmoteke, videotekleri içerir. Kişilerle ilgili bölümü ise dans tarihi ve kuramlarıyla ilgili araştırmacı ve belge sahiplerini kapsar. 37 ülkeden 200 kurum ve yaklaşık 500 kişinin malzemesine sahip olan rehber 1990lı yılların başında oluşmaya başlamış, 1992 yılında verilerin basımından sonra 1996 yılına kadar süren çabalar sonucunda bu veriler internette yayınlanmıştır Güncellenmiş verilerle birlikte kitabın tekrar basılması planlanmaktadır.⁷

⁶ www.aegee-istanbul.org

⁷ www.c3.hu/~dienesbu

EFCO

15 ülkenin 1995 yılında kurduğu Avrupa Halk Kültürü Örgütü (EFCO), özellikle çocuk ve gençler için eğitim ve kültürel etkinliklerin artırılması, etnik grupların kültürel kimliklerine saygı gösterilerek Avrupa'nın birleşmesine yönelik çalışmaların desteklenmesi, Avrupa halklarının karşılıklı anlayışlarının artırılması, insan hakları konusunda gençlerin bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Kültürel değişim programları kurarak yerel, ulusal, Avrupa ölçeğinde kültür ve gençlik organizasyonlarına katılarak, festival, kongre, konferans, sergiler düzenleyerek, basılı yayınlar yaparak, tercüme hizmetleri sağlayarak amaçlara ulaşmak hedeflenmektedir.⁸

AEC

1953 yılında kurulan Avrupa Konservatuar, Müzik Akademi ve Yüksek Okulları Birliği (AEC) Avrupa kültür ve eğitim ağıdır. Çoğu Avrupa Birliğinde bulunan 45 ülkede 166 müzik profesyoneli yetiştiren kurumun temsil edildiği AEC, kurumlar arasında işbirliğini, ortak projelerin geliştirilmesini, yılda bir kongre ve üyeleri için özel konularda seminerler düzenlenmesini, profesyonel müzik eğitim kurumlarının ilgilerini ulusal, Avrupa Birliği ve uluslararası düzlemde temsil edilmesini sağlamaktadır.

Okul öncesinden doktora sonrası çalışmalara ve yaşam boyu öğrenime kadar geniş bir alanı kapsayan müzik eğitiminin aynı zamanda sözsüz iletişim aracı olarak Avrupa'nın bütünleşmesine, çok kültürlü modern toplumların oluşmasına katkıda bulunmasının öneminin altı çizilmektedir.⁹

IFEA

1950'li yıllarda kurulan Uluslararası Festival ve Etkinlikler Birliği (IFEA), etkinlikler sanayi için en yeni fon geliştirme ve profesyonel gelişim fikirlerini geliştirerek bütün dünyada festival ve etkinliklerin gelişmesini sağlamaktadır. Tamamen bilinmese de sadece Amerika Birleşik Devletlerinde 50,000 den fazla festival ve etkinliğin gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Seminerler, her yıl tekrarlanan konferanslar ve fuarlar, bölgesel öğrenci programları düzenlemekte, internet üzerinden iletişimi artıran yayın yapmakta, bilgi verici yayınlar basmaktadır.¹⁰

⁸ <http://welcome.to/efco>

⁹ <http://www.aecinfo.org>

¹⁰ www.ifea.com

ISPA

1949 yılında kurulan Uluslararası Gösteri Sanatları Topluluğu (ISPA), 50 ülkeden konser ve gösteri salonu, festival, gösteri grubu, sanatsal yarışmaların yöneticileri, kültür alanındaki memurlar, sanatçı menajerleri ve gösteri sanatları ile ilgili diğer profesyonellerin bulunduğu uluslararası bir organizasyondur.

Yöneticileri ve profesyonellerden oluşan uluslararası bir ağı geliştirmeyi, beslemeyi, canlandırmayı ve eğitmeyi hedeflemektedir. Sanat ve teknoloji, yüksek sanat/popüler kültür, ekonomi ve sanat, risk ve ödül gibi konularda konferans ve toplantılar düzenlemek, web sitesi yoluyla geniş kitlelere ulaşmak ve iş bulma olanaklarını geliştirmek, Forum isimli gazete ve yıllık olarak yayınlanan Üyeler Rehberi ve Gösteri Rehberi ile iletişimi çoğaltmak, burs ve bağış çalışmalarıyla sanatçıların gelişimini sağlamak en önemli etkinlikleridir.¹¹

Sonuç olarak alanımızda gerek ulusal gerekse uluslararası nitelikte çok sayıda kurum ve kuruluşun bulunduğu görülmektedir. Bu kuruluşlar alnımızda gerek festival ve gösteri organizasyonları, gerek konferans-sempozyum-panel gibi toplantıları, gerek araştırma-derleme- arşivleme çalışmaları, gerekse de belirtilen bütün faaliyetlerinin yayınlanması konusunda kayda değer bir şekilde çalışmalarını sürdürdükleri görülmektedir. Ancak yapılan çalışmaların bu alan da faaliyet gösteren kuruluşlar arasında birbirlerine bilgi aktarımı aşamasında bir iletişim kopukluğunun olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Genelde ortak amaçlarda birleşen bu kuruluşlar arasında yeterince sağlanamayan bilgi alışverişi halk oyunları ile ilgili konuların en geniş anlamda ilgili kurum, kuruluş ve bireylere ulaşımında da aksaklıklara neden olmaktadır.

Spor organizasyonlarında (UEFA, FILA....) olduğu gibi bu alanda da Birleşmiş Milletler bünyesinde ve ülkelerin resmi organlarında yer alan birimlerden oluşmuş tüm dünya ülkelerini kapsayan bir kuruluş oluşturulmalıdır. Bu konu ile ilgili daha önceden var olan kuruluşlar aynı çatı altında toplanarak ilişkilerin ve bilgi iletişimin hızlandırılması sağlanmalıdır. Kuruluşun esas görevi, bu alanda yapılan bütün faaliyetlerin organizasyonlarında yardımcı olmak, faaliyetlerin oluşumunu ve sonucunda edinilen bilgilere en kısa zamanda ulaşımının sağlanması olmalıdır.

¹¹ www.ispa.org

KÜLTÜR-SANAT ORGANİZASYONLARININ ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KATKISI VE BİR ÖRNEK KURUM

Serpil MÜRTEZAOĞLU*

Geniş bir perspektiften bakıldığında sempozyum ana konusunun Türkiye'nin yaşadığı dönem olayları ile son derece örtüştüğü bir gerçektir. Uluslararası siyasi arenada pek çok konu ile uğraşmak zorunda olan Türkiye, yakın tarihinin en kritik dönemlerinden birini yaşamaktadır. İçinde bulunulan coğrafyadaki sıcak gelişmeler, terör, Kıbrıs meselesi ve Avrupa Birliği katılım süreci şu anki durumda Türkiye'nin öncelikli meselelerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin kendisini daha iyi ifade etmesini ve tanıtmasını sağlayacak her türlü uluslararası ilişki kendiliğinden önem kazanmaktadır.

Bir ülkenin varlığını devam ettirmesini sağlayan kavramlar birbirleri ile girift bir ilişki içindedir. Bu perspektiften siyaset, politika, ekonomi, sanat ve kültür gibi konuların birbiri ile ilişkisi açıktır.

Kültürel ürünler ait oldukları toplumların özelliklerini ortaya koyması bakımından ülkelerin tarihsel süreç içinde oluşturdukları unsurları içlerinde barındırır. Ülke kimliğinin en ayırt edici özelliklerini ortaya koyan ürünler doğaldır ki uluslararası ilişkilerin de en temel malzemelerinden biridir. Bu anlamda bakıldığında Türkiye'nin son derece şanslı bir ülke olduğu söylenebilir. Tarihsel süreç içinde var olmuş medeniyetler, çeşitli yaşam koşulları, kültürel etkileşim ve bu coğrafyanın kimyası gerçekten muhteşem bir içerik oluşturmuştur. Mimariden edebiyata, müzikten dansa maddi-manevi pek çok kültürel değer geniş bir çerçevede yer alır. Zamanın getirdiği mevcut birikimin yanı sıra Türkiye'nin gen nüfusu, iç dinamikleri ve toplumsal özellikleri dolayısıyla pek çok konuda olduğu gibi kültür ve sanat potansiyelinin de çok fazla olduğu söylenebilir.

Çizilmeye çalışılan çerçeveden de anlaşılacağı üzere uluslararası ilişkilere kültür ve sanat boyutuyla katkı sağlayabilecek ana malzemesiyle Türkiye, dünyadaki sayılı ülkelerden biridir. Buna karşın konu ile ilgili mevcut potansiyelin yeterince ve etkin bir biçimde kullanıldığını söylemek mümkün değildir. Eğer öyle olsaydı Türkiye, dünyada daha fazla tanınır ve siyasetten turizme bir çok dalda daha farklı bir konuma sahip olurdu. Kültür ve sanat yoluyla toplumlar arası iletişim kolay ve zevkli bir süreç olduğundan, uluslararası ifade anlamında en etkin yollardan biri olmasının yanı sıra tarihsel bir takım ön yargıların kaldırılması içinde etkili bir seçe-

* I.T.Ü. Türk Musikisi Devlet Konservatuarı

nektir. Türkiye'nin yerini bile bilmeyen ya da abartılı bilgilerden etkilenmiş insanlar için de başlangıç için iyi bir referanstır. Üstelik günümüz batı toplumlarında yükselen bir trend halini almış dünya kültürleri ve geleneksel ürünlere olan ilgi, bu tarz bir iletişimi fazlasıyla popüler kılmaktadır.

Genel bir perspektiften bakıldığında kültürel kaynakların uluslararası ilişki anlamında yeterince kullanıldığını söylemek mümkün olmasa da resmi-gayrı resmi kurum ve kuruluşlarca birtakım organizasyonlar gerçekleştirilmektedir. Devlet bazında bu işlevi yerine getirmek amacıyla kurulmuş birtakım birimler mevcuttur. Özellikle Dış ilişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü bu anlamda en yetkin kurumlardan biridir. Bu birim görev alanını şu şekilde tanımlamaktadır.

a) Ülkemizin dış politikası doğrultusunda çeşitli ülkeler ve milletlerarası kuruluşlarla kültür ilişkilerini düzenlemek ve geliştirmek.

b) Kültür alanında çeşitli ülkelerin hükümleriyle aktedilecek işbirliği anlaşmaları ile mübadele programlarının hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin işlemleri yürütmek,

c) Milletlerarası kültür kuruluşları ile ilişkileri düzenlemek ve bunların yürütülmesinde sürekli koordinasyonu sağlamak,

d) Her türlü imkan ve araçtan faydalanarak, milli, manevi, tarihi ve kültürel değerleri yaymak ve tanıtmak,

e) Yurtdışı teşkilatıyla ilgili idare ve ihtisas işlerini yürütmek ve koordinasyonu sağlamak,

f) Bakanlığın görev ve faaliyet alanına giren konularda Avrupa Topluluğu ile ilgili hususlarda koordinasyon sağlamak ve bu alanda hükümetin genel politikasını uygulamaya yönelik tedbirleri almak, uyum ve uygulama çalışmalarıyla ilgili çalışmaları yürütmek.*

Görev tanımlarında da anlaşılacağı üzere kültürel anlamda birtakım işlevleri yerine getirmek amacıyla kurulmuş Kültür Bakanlığı'nın genel bütçe içindeki payı %1 bile değildir. Fakat başka bir açıdan bakıldığında Türkiye'nin mevcut ekonomik koşullarının yanı sıra gelişmiş ülkelerdeki finansal çeşitlilik için ekonomik boyutunun sadece devlet üzerinde yoğunlaşmaması gerektiğini de ortaya koyuyor. Özel sektörün konuya olan sınırlı ilgisini geliştirmek, ulusal ve uluslararası fonları etkin bir biçimde kullanmak ya da toplumsal mekanizmayı hareketlendirerek yeni kaynak arayışlarına girmek konunun gelişimine kuşkusuz büyük fayda sağlayacaktır.

Kültür ve sanat organizasyonları için ekonomik boyut çok önemli olmakla birlikte aşamalardan sadece biridir. Uluslararası anlamda yapılan birtakım organizasyonlar sayısal yetersizliklerinin yanı sıra kimi zaman nitelik açısından da hayal kırık-

*www.kultur.gov.tr

lığı yaratmaktadır. Kültür ve sanat organizasyonları, araştırma, geliştirme, profesyonel kadro, yaratıcı düşünce, güncel çalışma teknikleri, disiplinler arası ilişki kurabilme ve uygun bütçe gerektiriyor. Aksi takdirde kültürel ve sanatsal birikimi yeterince yansıtmayan yüzeysel çalışmalar ortaya çıkıyor.

Kültür ve sanat organizasyonlarının belirtilen niteliklere göre açılımını ve uluslararası ilişkilere katkılarını daha iyi ortaya koyabilmek anlamında örnek olarak seçilmiş bir kurumun yapısı ve çalışmalarından bahsedilecek olursa;

Türkiye Kültür Sanat Vakfı kısaca KULSAN 1987 yılında Hollanda'da kurulmuştur. Vakıfa başkanlık eden Adnan Dalkıran ve Veronica Divendal 1987'den bu yana Türkiye'den yaklaşık 100 etkinlikle 1000 kadar sanatçı, bilim adamı ve araştırmacının katıldığı kültür ve sanat organizasyonları gerçekleştirmişlerdir. Vakfın amacı, Türkiye ve Hollanda arasında kültürel bir köprü oluşturmaktır. Vakfın danışma kurulu mimarlık, Türkoloji, edebiyat, müzikoloji gibi dalların mensubu sanatçı ve bilim adamlarından oluşmakta olup zaman zaman projeler gereği ilgili dalların uzman kişileriyle de ortak çalışmalar yapılmaktadır. Projelerini birkaç yıl öncesinden belirleyen vakıf, kültür ve sanatın pek çok dalında faaliyet gösterdiği gibi özellikle halk kültürü ile ilgili çalışmalarıyla dikkat çekmektedir.

Düzenlediği etkinlikler Hollanda'nın prestijli mekanlarında özellikle Hollandalılar tarafından yakından takip edilmekte ve bu anlamda tescilli bir marka olarak tanınmaktadır. Vakfın en ilgi çekici özelliği Türkiye'deki mevcut kültür ve sanat olaylarını Hollanda'ya taşımak yerine proje mimarlığını yaptıkları özgün tasarımlara imza atmalarıdır. Bu anlamda farklı ülkelerin sanatçılarını ortak projelerde buluşturdukları gibi birbirini destekleyen dallar aynı çerçevenin içinde yer almaktadır. Örneğin bir dönemin geleneksel müziği icra edilecekse aynı proje içinde o döneme ait bilgilerin verildiği konferans ve sergilerle proje desteklenmektedir. Aynı projenin pek çok kez sergilendiği düşünülürse yapılan organizasyonun uluslararası ilişkiler anlamında tanıtım ve iletişim gibi işlevleri oldukça etkin bir biçimde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Araştırma ve geliştirme çalışmalarına da son derece önem veren vakıf Türkiye'de bile pek tanınmayan mahalli sanatçıları Anadolu'yu dolaşarak bulmakta ve bu sayede otantik ürünlerinde sunulmasını sağlamaktadır.

Vakıf kültür ve sanatı kalıcı kılmak adına bazı projelerin kayıtlarını CD olarak çıkartmakta, bu sayede değerlerin kaybolmaması ve arşivleme sürecine de katkıda bulunmaktadır. Bu kayıtlardan bazılarını; Türk ve İspanyol sanatçılar tarafından gerçekleştirilen "Sufiden Flamenkoya", Klasik kemençe sanatçısı İhsan Özgen ve Theo Loevendie'nin birlikte çaldıkları "Inspiration" ve De Amsterdam Klezmer Band ile Galata Çingeneleri topluluğunun ortak çalışmaları örnek olarak verilebilir. Vakıf çalışmaya başladığından bu yana edindiği tecrübelerle dayanarak, Türkiye'de çok nitelikli sanatçılar olduğunu fakat bazen birbirleri arasında ortak çalışmalar gerçekleştirmekte zorlandıklarını, uzun vadeli çalışmalara pek sıcak bakılmadığını ve zaman zaman kurumsal mekanizmaları harekete geçirme güçlüklerini

vurgulamaktadır. Türkiye’den nitelikli kültür ve sanat organizasyonlarının batı toplumlarında ilgi ve beğeniyle karşılandığını, bu sayede iletişim ve tanıtım gibi işlevlerde çok etkin bir rol oynadığını belirten Kulsan Vakfı’nın gerçekleştirdiği projelerden bazıları şunlardır;

Türkiye Haftası

Türk Klasik Müzik Topluluğu; Niyazi Sayın, İhsan Özgen, Mutlu Torun

Konferans: Murat Belge – Türkiye’de Değişim ve Arayış

Şirin Tekelli – Türkiye’de Kadın

Prof. Binnaz Toprak – Türkiye ve İslam

İstanbul Doğunun Kapısı

Kadiri Dervişler

Los Paşaros Sefaradis

Güngör Hoşses ve Arkadaşları

Ensemble Şarkı: İnci Çayırılı, Bekir Sıtkı Sezgin

Erguner Kardeşler, Peşrev ve Sema

İstanbul Fasıl Grubu

Türkiye Haftası

Boğaziçi Klasik Müzik Grubu

Prof. Nurhan Karadağ yönetiminde Ermem Yunus Müzikali

Anakara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü

Türkiye konulu konferans dizisi

Mevlana Festivali

İstanbul Mevlevi Grubu: Sema

Konferans: Nezihe Araz – Mevlana Felsefesi

Fotoğraf Sergisi: Mevlevihane

Klasik Müzik Festivali

T.C. Kültür Bakanlığı , Necdet Yaşar ve Grubu

Konferans: Bülal Aksoy – Avrupalı Gezginlerin Seyahatnamelerinde Türk Müziği

Sergi: Ebru Sanatı (Niyazi Sayın)

Edirmeli Deli Selim ve Arkadaşları

Bozlak Haftası Haremde Müzik: Müzik, dans, fotoğraf sergisi ve konferans

Akdeniz ve Ege'den Halk Müziği

16. yüzyıl İstanbul ve Amsterdam Müziği

Türk ve Hollandalı cazcılar (Erkan Oğur, Erik Vloeimans)

Doğu ile Batının bütünleşmesi (Liesbeth List, Zülfü Livaneli)

Rosenberg Trio ve Erköse Kardeşler

Sabahat Akkiraz ve Jaspirina De Jong

Etkinliklerden bazıları örneklendirilmeye çalışılan Kulsan Vakfı çalışmalarını geliştirerek sürdürmekte, kültür ve sanatı disiplinler arası bir perspektifle projelendirmeye devam etmektedir. Bütçeden kadroya kadar bir organizasyonun başarısını belirleyen pek çok faktör bulunmakla birlikte Kulsan örneği daha ziyade yaratıcı insan emeği ve çalışma prensipleri anlamında dikkat çekicidir.

Türkiye genelinde de sınırlı finans olanaklarına ve tüm zorluklara rağmen zaman zaman nitelikli ve özgün organizasyonlar yapılmaktadır.

Fakat Türkiye'nin nüfusu ve anlatımıyla çalışılan özellikleri göz önüne alındığında bunun yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Gelişmiş ülkelerde işletme biliminin bir dalını oluşturan Kültür ve Sanat organizasyonu anlamında Türkiye mesleki bir sürecin daha başındadır. Türkiye'de iyi organizasyonlar yaratıcı insan gücü ile finans kaynaklarının birleştiği noktada biraz da şans eseri gerçekleşmektedir.

Konu ile ilgili kavramlar daha verimli ve etkin bir biçimde değerlendirildiğinde Türkiye pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da sahip olduğu zengin kaynaklarını fazlasıyla amaca hizmet eder biçimde kullanacaktır.

KÜLTÜR TURİZMİNDE İMGELERİN YERİ

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Öteden beri halkbilimi çalışmalarında bir yandan folklorun “statik” değil “dinamik” olduğu savunulurken, diğer yandan “teknolojik” gelişmelerin folkloru yok ettiği vurgulanır. Canlı bir organizma olan toplumsal yapıdaki gereksinimlerin doğduğu değişimleri ve özellikle teknoloji kullanımındaki gelişmeleri olumsuzlamak, “sürdürülebilir kalkınma” (la durabilité du développement) hedefleri açısından küresel yarışın dinamiklerini anlamamak olur. Bu bakımdan dünya üzerine tezi olan her ulus ve kültür için, bilimsel anlamda folklorun dinamikliğini kabul etmek ve sürdürülebilir kalkınma açısından teknoloji kullanımını içselleştirmek kaçınılmazdır.

Herder’in 18. yüzyılın sonlarında Alman halk türkülerini çalışırken ortaya attığı halk kültürünün halkın ruhu (l’esprit du peuple) olduğu yaklaşımının ulusal folklor kök-düşüncesinin (paradigmasının) temelini yerleşip, bir çok ulus tarafından izlenerek 19. yüzyıl boyunca “ulusal kimliğin inşasında halk kültüründen yararlanma” biçiminde uygulama alanları bulurken, 20. yüzyılda ortaya çıkan Fin Yöntemci, Biçimci, Yapısalcı, İşlevci, Pisikoanalitik, ve Performans gibi kuramlar, halkbilimi çalışmalarını ulusçu eğilimlerden uzaklaştırarak, disiplini evrensel ölçülerde bilimselleştirdi. Dinamik folklor görüşü bilimsel, sürdürülebilir kalkınma gibi teknolojik nedenlerin yanı sıra, medeniyetlerin buluşması ve kültürlerin yaklaşması gibi soğuk savaş döneminin barış öneren sloganlarıyla da örtüşen bu okuyuş içinde, dünyanın büyük bir bölümü yok olan kültür öğelerini ya fark etmedi ya da önemsemedi.

Bugün küreselleşme denilen olgunun kültür alanında yarattığı sorunların tartışıldığı ve kaybolan ulusal renk ve kültürlere evrensel ağıtların yakıldığı yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni dönemde sorunlaştırılan temel konu, gittikçe tek tip hale gelen dünyada bütün yerel renklerin kaybolduğudur ve kalanların korunması gerektiğidir. Giyiminden mimarisine, mutfağından masasına kadar dünya bütün kıtalarında ve bütün ülkelerinde hızla birbirine benzemektedir. Fransa’da esen moda rüzgarı Filipinler’de hissedilmekte, ABD’deki gökdelenin benzeri Abu Dabi’de inşa edilmekte, tekelci ve markacı hamburger zincirleri dünyayı sarmakta ve Bremen Mızıkacılarının sesi her yerden duyulmaktadır. Dünyayı kültür turizmi açısından seyahat edilmeye bile değmez bir yer haline getirmekte olan bu gidış, doğal ve kısa sürede değiştirilemez sit alanları ve tarihi mimari dışındaki, kültürleri ve bunlara dayalı kültür turizmini yok eden bir süreci imlemektedir.

* Gazi Üniv. Fen Edb. Fak.

Evrenselci halkbilimi kuramlarının yaldızlı çözümlenmeleri bakımından öncelikle “tutucu” sonra da “ulusçu” ve “yerelci” bulunan bu yaklaşımlar, 19. yüzyılın paradigmalarına göre olmasa da günümüzde yeniden ve küreselleşme karşısında bir tavır olarak evrensel bir geçerlilik kazanmıştır. 1972 yılında “Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi”ni (La convention pour la protection du patrimoine mondial, culturel et naturel) hazırlayan ve sit alanları, tarihi mimari gibi “somut” kültür mirasının korunmasını öngören Birleşmiş Milletler’e bağlı eğitim, bilim ve kültür örgütü UNESCO, uzun bir hazırlık döneminden sonra 17 Ekim 2003 tarihinde “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”ni (La convention pour la sauvegarde du patrimoine culturel immateriel) kabul etmiştir. UNESCO’nun Paris’teki merkezinde yürütülen sözleşme metni hazırlık çalışmalarına 170 civarında ülke adına diplomatlar ve alan uzmanları:

a) Dilin bir araç olarak kullanıldığı sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler (les traditions et expressions orales, y compris la langue come vecture du patrimoine culturel immateriel),

b) Gösteri sanatları (les arts du spectacle),

c) Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve festivaller (les pratiques sociales, rituels et evenementb festives),

d) Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar (les connaissances et pratiques concernant la nature et l’univers),

e) El sanatları geleneği (les traditions artisaneles)

başlıkları altında toplanan somut olmayan kültürel mirasın korumasını öngören, destekleyen, oluşturan ve bunu bir sözleşmeyle yaptırıma dönüştüren bir süreci başlatmışlardır. Bu sözleşmeye taraf olan her ülke kendi somut olmayan mirasını araştırmak, derlemek, korumak ve geliştirmek üzere her türlü kurumlaşmayı yapmak ve gerekli her türlü çalışmayı başlatmak sözünü vermiş olmaktadır. Böylece Somut olmayan kültürel mirasın korunması için, yukarıda beş ana başlık altında toplanan halk kültürü konularının eğitim kurumlarında bağımsız bir ders olarak okutulması, kitle iletişim araçlarında yeterince yer verilmesi, arşiv, dokümantasyon merkezi ve müzesinin kurulması gerekecektir. Küreselleşme dinamiklerini ellerinde bulunduran ülke ve kültürlerin olumsuz yaklaşımları veya çekimser tutumlarına rağmen, adeta bir “üçüncü dünya” hareketi olarak alkışlar arasında kabul edilen bu sözleşmenin hazırlık çalışmaları sırasında öne çıkarılan ve tartışılan temel konu, küreselleşmenin yerel kültürleri yok ettiği ve dünyanın gittikçe her bakımdan birbirine benzeyen insanlarla dolu sıkıcı bir mekana dönüştüğü yaklaşımı olmuştur.

UNESCO çatısı altında ortaya konan bu yaklaşım açık bir şekilde göstermiştir ki, yerel ve ulusal renkleri korumak, modası geçmiş bir 19. yüzyıl romantizmi değil, tam aksine olarak 21. yüzyılın evrensel bir zorunluluğudur. Yerel masallarını, yerel ninnilerini, yerel türkülerini, halk oyunlarını, yerel düşünlerini, yerel bayramlarını, yerel inançlarını ve yerel el sanatlarını yok eden bir dünyada küresel endüst-

rinin sunduğu tek tip kültür, artık kimse için ilginç ve görülmeye değer gelmemektedir. Bu nedenle, kitle iletişim ve ulaşım araçlarının ve yükselen ekonomik refahın kamçılıdığı “kültür turizmi” dünyada yeni bir biçim alarak “öteki” dünyalardaki “yerel”e yönelmiştir. Bu yöneliş, 19. yüzyıla kadar etkili olan illere (les primitives) ve doğuya (l’orient) duyulan sömürgeci eğilimle ve araştırmacı merakla karıştırılmamalıdır. Burada renklerini kaybetmiş bir dünyanın popüler ve kitlesel bir açılım arayışı vardır. Bu arayışın varlığının ve giderek hız kazandığının delilleri arasında birinci olarak, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin imzalanmasını gösterebiliriz. UNESCO’nun 2003 Eylül-Ekiminde yapılan 32. Genel Kurulunda Amerika merkezli kültür endüstrisinin özellikle sinema endüstrisinin dünyayı tek biçimli hale getiren önemli etmenlerden biri olduğunu ve yerel kültürlerin ticarileşmesine engel olan bu tekelin kırılması gerektiğini savunan bir içeriğe sahip olan ve 2001 yılında UNESCO Genel Kurulu’nda kabul edilen “Kültürel Çeşitlilik Bildirgesi”nden sonra (Le Déclaration de la diversité culturelle), “Kültürel Çeşitlilik” (La diversité culturelle) konusunda uluslar arası bir sözleşme hazırlanması konusunda Fransa’nın öncülük ettiği teklifin kabul edilmesiyle önümüzdeki birkaç yıl içinde kültür endüstrisindeki tekelleşmenin yarattığı tek tipleşmeden yerel kültürleri korumaya yönelik yeni bir sözleşme hazırlanmasının önü açılmıştır. Diğer yandan, yakın zamana kadar turizmi doğa ve arkaik kültürlerle yönelik tarihsel kalıntı turizmi olarak anlayan ve yaklaşımlarını buna göre oluşturan Türkiye gibi ülkelerin anlayamadığı ve okuyamadığı biçimde son yıllarda turizm, yaşayan yerel kültürlerle ve bunların otantik gösterimlerine yönelmiştir. Kültür turizminin bu boyutu henüz Türkiye tarafından kavranamamıştır.

Türkiye gibi henüz yerel renklerini soldurmamış ülkeler, dünyanın bu yeni durumunu ve gidişini iyi okudukları zaman, kültür turizmi alanında yeni açılımlar ortaya koyabilir. Ulustan ulusa etkileşim ve iletişimde tarihi ve felsefi yorumlar belki doğru ve akademiktirler ama kalıcı ve kitlesel değildir. Uluslar birbirilerine daha çok kendilerini tanımlamak açısından gereksinim duydukları indirgemelerle yaklaşır. Bu indirgemeler, sözlü kültür araştırmalarında kalıp ifade, ön yargı, atasözü, deyim, imge gibi terimlerle karşılanırlar. Türk kafası, Türk usulü, Alman usulü, Arap saçı, Gavur parası, İskoç cimriligi, Acem mübalağası, Hint fakiri, Şark kurnazlığı, Belçikalı alıklığı, Yahudi kurnazlığı gibi ifadeler, sözlü kültürel ortamlarda oluşturulmuş indirgemeler olarak, uzun felsefi yorumlara, neden ve niçinlere yer vermeyen yargılar ve bu yargıların oluşturduğu imgeler (images) olarak, tarih boyunca önemli işlevler görmüştür.

Her zaman olumsuz içerikli olmayan ve ulustan ulusa veya ülkeden ülkeye mesajlar içermekten öte, yöreden yöreye, köyden köye, kentten kente göre ortaya çıkan farklılık veya özellikleri vurgulayan imgeler de ardır. Bu imgeler, kültürler arası ilişkilerde, sözlü kültürün onayından ve yüzyılların deneyim ve estetik imbiğinden geçmiş olduklarından, öteki yöre, köy ve kent tarafından kolayca benimsenebilir olduğu gibi ulus ötesi sunumlar için de oldukça elverişlidir. Kültürler arası ilişkilere “kültür turizmi” penceresinden baktığımız zaman, bir turist grubunun bir kültürün

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinde tanımlanan bütün alan ve ürünlerini tanımasını ve bu tanımayı kültür tüketimi yapacak tarzda içsel-leştirmesini beklemek, doğru bir yaklaşım değildir. Kaldı ki, çok ürünle yapılacak bir tanıtımın, çok pahalı oluşu bir yana hiçbir şeyi tanıtamamak gibi bir sonuç doğurması da olasıdır. Bu nedenle deyim yerinde ise, imgeler bulunmaz bir hazinedir. İmgeler, seçilmiş, meşhurlaşmış, işlenmiş ve üzerinde uzlaşmış kültürel verimler olarak, halk kültürünün kültür turizmi alanında son derece önemli açılım noktalarından birisini oluşturmaktadırlar.

Halk hayatında, halk ve divan şiirinde bu imgelerin bir bölümü geçmişte kullanılmış veya günümüzde çok amaçlı olarak kullanılmaktadır. Halk arasında yaygınlık kazanan imgeler, ait oldukları bölgenin veya grubun kültürel sembolleri (simbole) haline gelerek, yüzyıllar boyunca kültürel, turistik ve ticari etkileşim ve iletişimin temel belirleyicileri ve sürükleyicileri olagelmıştır. Örneğin bugün de Anadolu kentlerini dolaşan ortalama merak düzeyine sahip bir yolcu bile, kent girişlerinde, dükkan tabelalarında veya adına yılda bir yapılan şenliklerde “meşhur” ibaresine bağlanmış bu halk kültürü imgeleri ile karşılaşabilir. Uygulamalı halkbilimi açısından bunların temel işlevleri, yörenin ticari, kültürel ve turistik hareketliliğine katkı sağlamalarıdır. Alt alta yazıldıklarında dahi büyük bir yekun oluşturan bu imgelerin kimileri, geçmişte kalırken, kimileri yeniden canlandırılmaya çalışılıyor, kimileri yüzyılları aşarak günümüze ulaşırken, kimileri ise günümüzde oluşuyor. Halk şiirinde karşımıza çıkan “Yemek Destanları”, tarihten günümüze doğru geldikçe hangi yörelerde hangi yemeklerin yapıldığını, hangi yiyeceklerin üretildiğini, ne kadar meşhurlaştığını ve bu çerçevede ne derece benimsendiğini öğrenmemizi sağlıyor. Ülkemizin yerel mutfak renklerini günümüze taşıyan bu destanların izinden gidilerek, o dönem hayatında bu yiyeceklerin/yemeklerin ne gibi bir işlev üstlendiği araştırılmalı ve kent hayatına katkısı değerlendirilmelidir. Meşhurlaşmış söz konusu bu imgenin o kentin hayatına nasıl yansıdığı, bu yemekle/yiyeceklerle ilgili ne tür organizasyonların yapıldığı, kaç imalathane bulunduğu, nasıl paketlenildiği, kent dışına nasıl ve niçin götürüldüğü, şehrin kültür ve turizm hareketlerinde bu yemeğin rolünün ne olduğu gibi sorular çevresinde yapı ve işlev açısından incelenmelidir. Diğer yandan, tarihi araştırmalarla birlikte güncel durumun belirlenmesi gerekmektedir. Bu belirlemenin yapılmasında halk hayatındaki toplumsal, kültürel ve turistik değişimlerin imgeler üzerindeki etkileri, bu imgeleri biçimlendirme neden ve şartları araştırılmalıdır.

Halk şiirindeki “Şehir Destanları” ve Divan Şiirindeki “Şehrengizler”, tarihsel kentlerin oluşmuş ve yaygınlaşmış imgelerine yer vermektedirler. Bu şiirlerin satır aralarında yer alan çoğu üretim, durum veya görünüm artık o yörenin imgesi olmaktan çıkmış, günümüzde halk arasında unutulmuştur. Bu imgelerin bir bölümü ise geçmişten günümüze bütün canlılığı ile gelmiştir. Gerek tarihsel kentin kültür dokusunu anlamak ve buradan elde edilen verileri uygulamalı halkbilimine kazandırmak gerekse günümüz kentinin kültürel oluşum ve gelişimini kavrayabilmek için bu imgeleri çalışmak, halkbiliminin kuramsal çerçevesi içinde yapılması gereken bir

iş olduğu kadar, kültürler arası ilişkilerin yönlendiricisi olan kültür turizmi açısından da önemlidir. Bu imgeler gerek yerel, gerek ulusal gerekse uluslar arası düzeyde kültürler arası kotlar oluşturarak, sözel kültürel ortamda yayılmış, tanınmış ve böylece meşhurlaşmış oldukları için, kültürler arası ilişkilerde sürükleyicidir. Örneğin, Mersin'in Havuç Tatlısı, İzmit'tin Pişmaniyesi, Bursa'nın Kestane Şekeri, Trabzon'un Hamsi Pilavı, Kahramanmaraş'ın veya Uşak'ın Tarhanası gibi mutfak alanında olabileceği gibi, Aydın'ın Efe'si, Harput'un Gakkoş'u, Erzurum'un Dadaş'ı, Karadeniz'in Uşak'ı veya Edirne'nin Kızan'ı gibi insan tipleri, Eşme Kilimi, Isparta Halısı, Erzincan Bakır, Afyon Keçesi, İznik Çinisi veya Kütahya Porseleni gibi el sanatları, Iğdır Ovası, Bozok Yaylası, Ağrı Dağı veya Ayaş İçmeceleri, gibi doğal görünüm ve özellikler, Safranbolu ve Beypazarı Evleri, İstanbul Sarayları gibi mimari üzerine olabilir. Diğer yandan bu imgeler, döner, yoğurt, lokum, Türk kahvesi, Türk konukseverliği, Türk halısı veya Mevlana gibi uluslar arası, Hızır, nargile, Türk çayı, baklava, Klasik Türk Müziği, Karacaoğlan veya Karagöz gibi bölgesel, lahmacun, Kayseri pastırması, leblebi, Bayburtlu Zihnî, Tokat yazması veya Malatya kayısı gibi ulusal, Beypazarı kuruşu, Balıkesir Barana sohbetleri veya Yozgat arabaşısı gibi yerel nitelikli olabilirler.

İmgelerin, küreselleşmenin ortaya çıkardığı olgulardan biri olan tek biçimliliğe gidiş karşısında, bir yandan kültür turizminin önemli hareket noktalarından biri olarak yerelliğin değerlendirilmesi öte yandan yerel renkleri küreselleştirerek yaşatma ve böylece yerel kültürlerin yaşama alanlarını güçlendirme ve savunma dinamiklerini oluşturma bakımından bize son derece geniş bir araştırma ve uygulama alanı sunduğunu görmek ve değerlendirmek gerekmektedir.

BALKAN ÜLKELERİNDEN BULGARİSTAN İLE ANADOLU TÜRK EL SANATLARININ ORTAK ÖZELLİKLERİ

Prof. Dr. Taciser ONUK*

Yrd. Doç.Dr. H.Feriha AKPINARLI**

Yrd. Doç.Dr. Hülya Serpil ORTAÇ**

Günümüzde, uluslararası çalışmalarda evrensel ve çağdaş insanlık kültürü içinde her ulusun özgün kültürünün önemli ve saygın olduğu kabul edilmektedir.

Kültür, bir ulusun hayat tarzı, yaşam biçimi olup; onun tarihi geçmişini, doğrudan bireylerin hayatını, günün çeşitli zamanlarındaki eylemlerini, geçinme ve ekonomik faaliyetlerini, eğlenme ve dinlenme hayatlarını içermektedir (Baykara 2001). Kısaca kültür bir insanın ve toplumun bilincidir. Kültür tüm canlı varlıklar gibi yaşar, gelişir, değişir fakat ölümsüzdür.

Geçmişten günümüze miras kalan kültür günümüzdeki katkılarla gelecek kuşaklara miras kalır, böylece kültürün sürekliliği sağlanır.

Ulusal kültürün temel unsurunu halk kültürü oluşturur. Halk kültürü; toplumların güçleri ve imkanları ölçüsünde çevre şartlarından ve kaynaklarından yararlanmasıyla ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya koydukları maddi ve manevi eserlerin bütünüdür (Kazmaz, 2001). Türk halk kültürü de yüzyılların birikimiyle biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa geçerek değerler bütünü oluşturmuştur. Halk kültürü ürünleri yaşadıkları yörenin özelliklerini yansıtmış ve tarihi, kültürel rol oynamıştır. Geleneksel maddi kültür ürünlerinin, Türk halkının ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmesi, belge değeri taşıması nedenleriyle Türk kültürünün korunması ve yaşatılmasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Halk kültürünün bir parçası olan el sanatları sadece ihtiyacı karşılayan ve süslenme aracı ürünler olmayıp aynı zamanda Türk milletinin kültürünü ortaya koyan en anlamlı belgelerdir.

Türk el sanatları geçmişinin çok eskilere dayanması, çeşitliliği ve sanat kıymeti taşıması nedenlerinden dolayı dünya el sanatları arasında seçkin bir yere sahiptir. Anadolu tarih boyunca topraklarında çeşitli kültürleri barındırmış, aynı zamanda

*Başbakanlık Atatürk Kültür Merkezi Başkanı

**Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Öğretim Üyesi

konum olarak önemli ticaret yollarının geçiş ve kesişme noktası olmuştur. Anadolu Türkleri, bütün bunları değerlendirerek daha zengin el sanatlarına sahip olmuş, etkilendiği kültürleri kendi bünyesinde yorumlayarak almış, bulunduğu ve gittiği yerlere de kendi kültürünü yansıtan el sanatlarını yaymıştır.

Kültürel kimliğin göstergelerinden olan el sanatları farklı coğrafyalarda bulunan Türk toplumlarında temelde önemli benzerlikler gösterir ki bu da kültürel birlikteliğin ifadesidir. Kullanılan araç-gereçlerdeki farklılıklarda ortaya çıkan şekli değişiklikler dışında sahip olunan ortak değerler, Anadolu'dan Kıbrıs'a, Türkmenistan'dan Balkanlar'a, Kazakistan'dan Kırgızistan'a kadar uzanan çok geniş bir bölgedeki kültürel birlikteliğin ifadesidir. El sanatları ürünlerindeki renkler, bezemeler birer sözsüz iletişim aracıdır. Yazılı kaynaklarda yer almayan gelenek, görenek, töre gibi toplumsal kuralları içeren sembollerdir (Eker, 2001).

Bu nedenle bugün birbirinden kilometrelerce uzakta bulunan Türk toplumları arasındaki kültür birliğini görmek için el sanatları ürünlerini de incelemek gerekmektedir. Bu bölgelerden biride Balkanlar'dır.

Balkanlar ile Anadolu'nun tarih, kültür ve sanat gibi pek çok bakımdan ortak özellikleri vardır. Anadolu'dan Balkanlara 14. yüzyıldan başlayarak sürekli Türk nüfusu kaymıştır. Moğol istilaları yüzünden Orta Asya ve İran'dan Anadolu'ya büyük göçler olmuştur; bu da Anadolu'daki Türklerin Balkanlar'a akışını hızlandırmıştır. Göçebe Yörükler, Türkmenler, Tatarlarda Balkanlar'a göçe katılmıştır. Böylece Türkler bu bölgelerin yerli halkı haline gelmiştir (Arık, 2000).

Bu bölgede yaşayan Türkler yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ürettikleri el sanatlarını geliştirerek devam ettirmişlerdir. Yapılan el sanatlarında kendi kültürünü yaşatan Türkler buldukları yerin kültüründen de etkilenecek bünyesinde yorumladığı ortak özelliklerle el sanatlarını daha da zenginleştirmiştir.

Türk topluluklarının Balkanlara yerleştikten sonraki el sanatları ürünlerini şöyle gruplandırabiliriz.

- Bozulmadan devam eden el sanatı ürünleri,
- Diğer etnik gruplardan etkilenen fakat geneldeki Türk karakterini kaybetmeyen el sanatı ürünleri,
- Yaşadığı yerlerin etkisinde kalarak Türklerinde benimsedikleri el sanatı ürünleri (Oy, 1986; Akpınarlı, 2001).

Balkanlar aradan uzun yıllar geçmesine rağmen farklı kültürlerin yan yana ve iç içe yaşadığı bir yer olmuştur. Bugün Balkanlarda yer alan Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Yugoslavya, Arnavutluk, Macaristan, Romanya gibi ülkelerde Türk mimari ve sanat eserlerinin eşsiz örnekleri bulunmaktadır. Günümüzde bölgede yaşayan Türk halkının halen yaptığı ve eskiden günümüze ulaşarak elinde bulunan el sanatları da birer kültürel belge özelliğindedir.

Bu bildiride geniş bir yelpaze oluşturan Balkanlardan Bulgaristan'da yaşayan Türklere ait el sanatı ürünlerinden hammaddesi lif olanlar incelenerek dokuma, örgü ve işleme olmak üzere üç başlık altında malzeme, teknik, renk ve motif özellikleri bakımından ele alınarak Anadolu'nun değişik yörelerinde yapılmış benzer örneklerle karşılaştırılacaktır.

Dokuma sanatı açısından kültür özelliklerinin araç, gereç, teknik, motif, kompozisyon ve kullanım özelliğini inceleyecek olursak;

Bulgaristan'a ait elde edilen dokuma ürünler düz kirkitli dokumalardan kilim, zili ve mekikli dokuma örnekleridir.

Düz kirkitli dokumalar içinde en bilineni kilimdir. Bazen diğer düz dokumalarda yanlış olarak kilim diye isimlendirilmektedir. Kilim kelimesi Türkçe bir kelime olarak 13. yüzyıldan beri kullanılmaktadır ve geleneksel bir Türk dokuma tekniği olarak çeşitli yabancı dillere girmiştir (Akpınarlı, 1997). Ukraynaca'da "kylym"; Polonya, Bulgaristan ve Sırp dillerinde "kilim"; Romence'de ise "Chilim" diye geçmektedir (Acar, 1982).

Bulgaristan Türklerine ait kilim dokumalar heybe, yaygı; zili dokumalar yastık, örtü, çuval olarak dokunmuştur. Bu ürünler teknik, gereç, renk ve motif bakımından Anadolu'dakilerle ortak özellikler göstermektedir (Fotoğraf 1,2,3,4).

Kilim dokumaların çözü ve atkı ipliklerinde yün ipliği; zili dokumalarda ise kullanım yerine göre çözü ve atkı ipliklerinde yün, kıl, pamuk, desen ipliklerinde yün kullanılmıştır. Renklendirmeler eskiden doğal boyarmaddelerle yapılırken günümüzde genellikle sentetik boyarmaddelerle yapılmakta olup açık koyulu bir çok renk tonu yer almaktadır.

Kilim ve zili teknikleri ile yapılan ürünlerdeki bezemeleri geometrik, bitkisel, nesnel, sembolik olarak gruplandırmak mümkündür. Türkiye'de ve Bulgaristan'daki Türkler tarafından yapılmış kirkitli dokuma ürünlerindeki motiflerin aynı veya çok benzer olduğunu örneklerde de görmek mümkündür. Kilim kelimesinin ve kirkitli dokumalarda kullanılan araç-gereç isimlerinin Türkçe veya Türkçe'sini anımsatan kelimeler olması bu el sanatının Türkler tarafından yapıldığını göstermektedir (Soysaldı, 2001).

Bulgaristan Türklerine ait ürünlerde ve Türkiye'de çeşitli bölgelerde yapılan incelemelerde en yaygın kullanılan mekikli dokuma tekniği bezayağıdır.

Her iki bölgede de mekikli el dokuması ile üretilen kumaşlar günlük hayatta ve özel günlerde kullanmak amacıyla yapılan ürünler için dokunmuştur. Bu ürünleri iki grup altında incelemek mümkündür. Bunlar sadece dokuma olarak kenarlarındaki çözü ipliklerinin bağlama örgülerle veya püsküllerle temizlenmesiyle oluşturulmuş ürünler veya üzeri çeşitli nakışlar ile süslenmiş peşkir, uçkur, çevre ve çeşitli örtüler olduğu gibi iç ve dış giyim eşyası olarak da karşımıza çıkmaktadır (Fotoğraf 5,6,7,8).

Mekikli dokuma ile yapılan kumaşların çözgü ve atkısında pamuk ipliği kullanılmıştır. Kumaşlar kullanım yerlerine göre düz veya çeşitli kalınlıklarda dikey-yatay çizgiler ile desenlendirilmiştir. Kumaşların büyük bir kısmında pamuk ipliğinin doğal renginden yararlanılmıştır. Desen oluşturmak için yapılan dikey çizgilerde çözgü ipliğinin içine renkli çözgüler geçirilerek; yatay çizgilerde de renkli atkı iplikleri atılarak elde edilmiştir.

Örücülük sanatı açısından yapılan incelemede elde edilen sonuçlar şöyle açıklanabilir;

Her iki yörede de tespit edilen el örgüleri kullanıldıkları alanlara göre ürünün tamamı el örgüsü ile yapılanlar; çorap, eldiven, kese, örtü, giysi (Fotoğraf 11,12,13,14); herhangi bir ürünü süslemede kullanılan el örgüleri; örtü kenarı, giyim süsleme olarak gruplandırılabilir. Bu ürünlerde kullanılan örgü teknikleri şiş örücülüğü, tığ örücülüğü ve bağlama örgüdür.

Tığ örücülüğü ile çeşitli örtüler, kumaştan yapılmış örtü veya giysi yaka ve kol kenarlarında süslemeler ve keseler (Fotoğraf 13,14) yapılmıştır.

El sanatları içinde teknik, renk, desen, motif ve kullanım yeri olmak üzere çok farklılık gösteren ürünlerden biri olan keselerin geleneklerimizde ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Bulgaristan Türkleri tarafından yapılmış keseler form olarak Anadolu'daki örnekleri gibi alt kısmından başlanmış yukarıya doğru genellikle çift ve üçlü tığ örgü tekniklerinde çok renkli desen yapılmak üzere örülmüştür.

Keselerde bitkisel, geometrik, nesneli ve sembolik bezemeler kullanılmıştır. Yaygın olarak kullanılan bitkisel bezemelerde çiçek ve yapraklar; geometrik bezemelerde üçgen, baklava, zikzak çizgiler yer almıştır (Ortaç, 2001).

Kumaştan hazırlanmış örtülerin kenarında kullanılan tığ dantellerinde de bitkisel ve geometrik desenler belirlenmiştir.

Şiş örücülüğü ile iki şişle giysi, beş şişle çorap, patik, eldiven, dantel v.b. ürünler oluşturulmuştur.

Anadolu'da ve Bulgaristan'daki Türkler tarafından yapılmış bu ürünlerde düz örgü ve renkli desenli örgüler kullanılmıştır. Bu ürünlerden el örgüsü çoraplar giysiyi tamamlayıcı önemli bir unsur olmanın yanında, giyinenin bağlı olduğu toplumu tanıtmayı, sosyal ve medeni durumunu anlatması, sözle söylenemeyenleri motifleri ile ifade etmesi, kullanılan motiflerle nazardan, hastalıklardan koruduğunun düşünülmüşü gibi önemli bir toplumsal içeriğe de sahiptir.

Çorap ve eldivenlerde genellikle yün lifi veya tiftik kullanılmıştır. Yünün doğal renklerinin yanında renklendirilerek yapılan örgülerde kullanılan motifleri daha da zenginleştirmiş, anlamlarını daha bir vurgulamıştır. Çoraplara göre kullanımı daha yeni olan patikler için çorapların günümüz koşullarına uyarlanmış hali diyebiliriz. Bu nedenle gereç olarak yünün yanında günümüzde piyasadan alınan sentetik ip-

likler daha çok kullanılmaktadır. Bezeme olarak çoraplar, eldivenler ve patikler aynı özellikleri göstermekte olup geometrik, bitkisel, nesnel, figürlü ve sembolik bezemeler yatay formlarda yer almaktadır.

Ürünlerde görülen bir başka örgü tekniği de; Tarihi Hun Türklerine kadar uzanan bağlama örgülerden çarşaf bağlamadır. Genellikle dokumaların çözgü iplikleriyle yapılan bağlama örgülerde düğümlerin üçgen, kare, dikdörtgen şekiller meydana getirecek şekilde atılmasıyla desenler oluşturulmaktadır. İncelenen ürünlerde Anadolu'da olduğu gibi peşkirlerin çözgü iplikleriyle kenarları temizlenmiş aynı zamanda da süsleme yapılmıştır (Fotoğraf 5,6).

İşleme sanatı açısından incelenen ürünlerden elde edilen sonuçlar şöyle açıklanabilir;

Eskiden el dokuması kumaş ile dikilmiş bir elbisenin, bir örtünün üzerine yapılan işlemler hem görüntü olarak hem de sosyal yaşam içinde özel anlamlar taşımasına neden olmuştur. İşlemlere ve işlemlerde kullanılan motive, renge göre kimi zaman kullanan kişinin medeni durumu belirtmiş; kimi zaman yapanın veya kullananın karşısındakine sevgisini, kızgınlığını anlatmada rol oynamıştır.

Bulgaristan Türklerinde işlemler çeşitli örtü, çevre, peşkir, uçkur ve giysilere yapılmıştır.

Anadolu'da ve Bulgaristan Türklerince yapılmış işlemlerde kullanılan teknikler kanaviçe, hesap işi, dival işi, sarma, kordon tutturma ve Çin iğnesidir (Fotoğraf 7,8,9,10).

Anadolu'da ve Bulgaristan Türk el işlemlerinde kullanılan gereçler; ipek, pamuk ipliği ve sim ile teldir. İncelenen ürünlerdeki bezemeler ise bitkisel ve geometrik konulardır. Bulgaristan Türklerinin yapmış olduğu işlemlerde genellikle canlı renkler kullanılmıştır. Anadolu'daki işlemlerde canlı renklerin yanında pastel renklerde yoğun olarak yer almıştır. Renkli ipliklerin yanında veya işleme tekniğinin özelliğinden dolayı sadece sim veya tel kullanılarak da işlemler yapılmıştır (Fotoğraf 15,16).

Ortak özelliklere sahip bir başka örnekte işlemlerin kullanıldığı giysilerdir. Bulgaristan Türklerine ait yelek ve cepkonde kullanılan süslemeler ve biçimler Anadolu'da da görülmektedir. Süslemeler giysilerin aynı kısımlarında, kordon tutturma tekniğinde yapılmıştır. Kordon tutturma; eski Türk giysilerinde en çok kullanılan işleme tekniğidir. Saten, kadife veya yünlü kumaş üzerine sim sırma ile yapılmıştır. Bezemeler de kıyafetlerin aynı kısımlarında benzer motif özellikleri göstermektedir (Fotoğraf 17,18).

Sonuç olarak; aynı kökene sahip toplumlar birbirlerini hiç görmeden ayrı yer ve mekanlarda farklı kültürlerde yaşıyor da olsalar ortak kültür değerleri taşıdıkları görülmektedir. Yaşam biçimi olarak kültür; insanları, toplumları köklerine bağlayıcı özellikleri ile aynı zamanda dostluğun, birlikteliğin paylaşılması mesajını da ver-

mekte, toplumları ulusallıktan evrenselliğe taşımaktadır.

Bulgaristan Türklerine ait el sanatlarında kullanılan teknik ve motif zenginliği Anadolu el sanatları ile benzerliklerinin ortaya konulması tanıtılması binlerce yıllık geçmişimizin yaratıcı kültür özelliklerinin ve ortak değerlerimizin belirlenmesi, kültür mirasına sahip çıkan Türk kültür kimliği ile Türk dünyasını 21. yüzyılda uluslararası alanda daha iyi tanıtacaktır.

Yaşam biçimi olarak kültür; insanları, toplumları köklerine bağlayıcı özellikleri ile aynı zamanda dostluğun, birlikteliğin paylaşılması mesajını da vermekte, toplumları ulusallıktan evrenselliğe taşımaktadır.

KAYNAKLAR

ACAR, Belkıs. Düz Dokuma Yaygılar. İstanbul: 1982.

AKPINARLI, Feriha. “Eşme Kilimleri ve Van Kilimlerinin Genel Özellikleri”, II.Uluslararası Eşme Kilim Festivali, Kirkitli ve Mekikli Dokuma Teknikleri Eşme Kilimleri İle Emsalleri Arasındaki İlişkiler ve Pazarlama İlkeleri Semineri. Ankara: 1987.

ARIK, M. Oluş. “Balkan Kültür ve Sanat Tarihi Araştırmalarında Arkeolojik Yönün İhmali”, Balkanlar’da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri Cilt:1, Ankara: 2000.

BAYKARA, Tuncer. Türk Kültür Tarihine Bakışlar. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: 2001.

EKER, Gülin Öğüt. “Değişen Dünya Dengeleri İçinde Türk Dünyasındaki Kültürel Birliğin Göstergesi Düğün ve Fonksiyonel Açından Önemi”, Türkçe Konuşan Devlet ve Topluluklarla Ortak Değerlerimiz. Ankara:2001.

KAFESOĞLU, İbrahim. Bulgarların Kökeni. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara: 1985.

KAZMAZ, Süleyman. “Atatürk Düşüncesinde Halk Kültürü”, I.Uluslararası Atatürk ve Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2001.

SOYSALDI, Aysen. “Bulgaristan Türklerinde Kilim Dokumacılığı”, II:Uluslararası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri. Folklor Araştırmaları Kurumu Yayını, Ankara:2001.

ONUK, Taciser, Feriha AKPINARLI. “Bulgaristan Türklerinde Çeyiz Geleneği”, II.Uluslararası Bulgaristan Türk Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri. Folklor Araştırmaları Kurumu Yayını, Ankara: 2001.

ONUK, Taciser, Feriha AKPINARLI, Serpil ORTAÇ, Özlem ALP. İçel El Sanatları. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara: 1998.

ORTAÇ, H. Serpil. “Türk El Sanatlarında Keseler”, Motif Dergisi. Yıl:7, Sayı:24, İstanbul:2001.

OY; Aydın. “Balkanlardan Türkiye’ye Taşınmış Folklor Ürünleri Üzerine”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara:1986.

Fotoğraf 1. Kilim Tekniği İle Yapılmış Heybe (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 2. Kilim Tekniği İle Yapılmış Yayđı (Silifke, TÜRKiYE)

Fotoğraf 3. Zili Tekniği İle Yapılmış Heybe (BULGARISTAN)

Fotoğraf 4. Zili Tekniği İle Yapılmış Çuval (Aydıncık, TÜRKİYE)

Fotoğraf 5. Mekikli Dokuma Peşkir
Kenarları Bağlama Örgü (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 6. Mekikli Dokuma Peşkir
Kenarları Bağlama Örgü (Keben, TÜRKİYE)

Fotoğraf 7. Mekikli Dokuma Kumaş Üzerine
Hesap işli Yağlık (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 8. Mekikli Dokuma Kumaş Üzerine
Hesap İşli Yağlık (Beypazarı, TÜRKİYE)

Fotoğraf 9. Mekikli Dokuma Kumaştan
İşlemeli Uçkur (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 10. Mekikli Dokuma Kumaştan
İşlemeli Yağlık (Nallıhan, TÜRKİYE)

Fotoğraf 11. Beş Şiş İle Düz Örgü ve Konç Kısım Renkli Desenli
Örgü Teknikleriyle Örölmüş Çorap (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 12. Beş Şiş İle Renkli Desenli Örgü Tekniğiyle Örölmüş Çorap (Akyurt, TÜRKİYE)

Fotoğraf 13. Çift Tiğ Örucölüğü Tekniğiyle Desenli Örcölümüş Kese (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 14. Çift Tığ Örucülüğü Tekniğıyle Desenli Örölmüş
Kese (Elazığ, TÜRKİYE)

Fotoğraf 15. Dival İşli (Maraş İşli)
Yorgan (BULGARİSTAN)

Fotoğraf 16. Dival İşli (Maraş İşli)
Yorgan (Beypazarı, TÜRKİYE)

Fotoğraf 17. Kordon Tutturma Tekniğiyle Süslenmiş
Cepken (BULGARİSTAN)

KIRIM-TATAR TÜRKLERİNDEKİ EL DOKUMALARININ TÜRK KÜLTÜRÜNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Prof. Dr. Taciser ONUK

Yrd. Doç. Dr. Feriha AKPINARLI - Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ

Toplulukları ve bireyleri birbirinden farklı kılan veya benzerliklerini belirten en önemli unsur kültürdür. Bir başka deyişle kültür bireyin veya toplumun bilincidir. Toplulukları ve ulusları meydana getiren bireylerin duygu, düşünce, dil, inanç vb. unsurları kültürün en önemli öğeleridir.

Ulusal kültürün temel unsurunu halk kültürleri oluşturmaktadır. Halk kültürü; toplumların güçleri ve imkanları ölçüsünde çevre şartlarından ve kaynaklarından yararlanılmasıyla ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya koydukları maddi ve manevi eserlerin bütünüdür. Türk kültürünün korunması ve yaşatılmasında yazılı olmayan belge niteliğindeki el sanatlarının yeri ve önemi büyüktür.

Türk topluluklarının yaşadıkları her bölgede zengin teknik, renk motif ve ürün çeşitleriyle mevcut olan el sanatlarından biri de dokumacılık sanatıdır.

Anadolu'da yaşayan halk günlük yaşamını sürdürürken giyinme, korunma, barınma, süslenme v.b. ihtiyaçlarını karşılamada çeşitli dokuma ürünlerini kullanmaktadır. Diğer bir Türk topluluğu olan Tatarlar da dokumacılığı Anadolu ile aynı özellikte yaşatmaktadırlar.

Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Kırım Yarımadası, ilk çağdan beri Türklerin yaşadığı bölgedir. (Deliduman, 2001, S.78) Kırım yarımadası M.Ö.VII.yy. İskitlerin hakimiyetiyle başlayan tarihsel gelişiminden bir çok ulus geçmiştir. M.S.XV.yy.Kırım Hanlığı kurulmuş ve 1475 Osmanlı nüfusuna giren Kırım, Rus işgali ve 1921'de Kırım Özerk Sovyet Cumhuriyeti kurulmuştur. Bazı işgallerden sonra 1944'te Kırım tatarları Ruslar tarafından sürgüne tabi tutulmuştur. Bu tarihe kadar, Kırım Yarımadasında yaşamlarını gelenek, görenekleriyle sürdüren Kırım-Tatarları kültürlerinin en önemli belgeleri olan el sanatları ve bunları ürettikleri araç ve gereçlerini yurtlarında bırakarak sürgüne gitmek zorunda kalmışlardır. (% 70'i Özbekistan'a gitmiştir.) Bazı bireyler yanlarına aldıkları yazılı olmayan bu belgeleri koruyarak günümüze kadar yaşatmışlardır. 1954 Kırım'ın Ukrayna'ya bağlanması. 1967'de Kırım tatarlarına vatana dönüş izni verilmesi ve 1988'de Özbekistan'dan Kırım'a göçlerin başlaması Kırım Tatarlarının sayısını Kırım topraklarında arttırmaya devam etmiştir. 2002 yılında 300.000 Kırım Tatarı kendi topraklarında yaşamaya, kültürlerini yaşatmaya başlamışlardır.

Kırım yarımadasında yaşayan Rus, Kırım tatarı, Ukraynalı, Yahudi, Alman, Yunan, Ermeni v.b. halkın kültür dokusu içinde nüfus olarak Ruslardan sonra en yo-

ğun olan Kırım Tatarlarının kültürel izleri önemli yer teşkil etmektedir.

Kırım'da 2002 yılında Akmescit (Simperapol), Gözleve, Sudak, Bahçesaray, Ak-yar (Sivastapol), Yatla Kefe, Eski Kırım ve Saki bölgelerinde yapılan araştırmalarda bu bölgelerde yaşayan Kırım Tatar halkının sürgün öncesinde ürettiklerini koruyarak günümüze kadar ulaştırdıkları el dokumaları incelenmiştir.

Kırım Tatar el dokumalarında teknik olarak Kirkitli ve Mekikli dokuma örnekleri tesbit edilmiştir. Kirkitli dokuma olarak kilim tekniği ile yaygı, seccade, yastık v.b. ürünler yapılmıştır. Bu ürünlerde kilim tekniği olarak, ilikli kilim, desen sınırları eğik olan, ve atkı ipliklerinin çözümlü iplikleri üzerinden geri dönmesi ile yapılan teknikler kullanılmıştır. Kilimlerde atkı, çözümlü yün ipliği araç olarak ıstar tezgah kullanılmıştır. Kilim boyutları en olarak 100 x 150 boy olarak 200 x 150 cm arasında değişmektedir. Anadolu'nun güney, doğu ve iç anadolu bölgesinde dokunan kilimlerle aynı özellik taşımaktadır. Çünkü renk olarak açık veya koyu zemin üzerinde canlı renkler yer almıştır. Siyah beyaz, sarı, kırmızı ve yeşil renk tonları en çok kullanılan renkler olmuştur. Kilimlerde çoğunlukla baklava şeklinde göbek ismi verdikleri motifler çeşitli boylarda kullanılmıştır. (Şekil 1) Bazı kilimlerin bütün yüzeyini kaplayan göbek motifi bazılarında ise tam ortada tek veya arka arkaya kullanılmıştır. Bazı kilimlerde de Tarak motifini yoğun görmekteyiz. (Şekil 2) Tarak motifi yatay veya dikey olarak ve seccadelerde ise mührap belirleyici niteliğinde kullanılmıştır. (Şekil 3) Sığır sığı ve "S" motifi bordürlerde ve zemin boşluklarında çok kullanılmıştır.

Kırım Tatar kilim dokumacılığı konusunda A.B.Devletlerinden gelen bir teklif üzerine yapılan bir projede Mahmut Çorlu'nun çabaları ile Atölyeler kurulmuş bir süre üretim yapan atölyelerde üretilen Kırım-Tatar kilimleri sergilenmiş ancak proje devam etmemiştir. Mahmut Çorlu'nun arşivinde kilim resimleri ve proje ile ilgili dokümanlar bulunmaktadır. Mekikli dokuma olarak yörede Pidali denilen tezgahlar kullanılmaktadır. (Şekil 3) iki mıtar'lı (gücü) olan tezgahlarda günümüzde ilmeli dokumalarda yapmaktadırlar. Tatarlarda Uzatga (çözümlü) ve Atma'yada Utu (Atkı) diye adlandırdıkları iplikler Kıbrıs ismi verdikleri peşkir özelliğindeki dokumaların iki kenarında canlı renkli göbek, aslanagzı, sığır sığı, yıldız ve S motiflerinin yer aldığı kısımlar 20-25 cm genişliğinde dokunmuştur. Orta kısmı ise düz beyazağı dokuma olarak yapılmıştır. 35-45 cm genişliğinde 75-125 cm uzunluğunda olan örtüler eşsiz güzelliktedir. Yalta müzesi, henüz yerleşecek yer bulamayan Kırım Tatar müzesi arşivinde ve hem saray müzesinde örnekleri mevcuttur. (Şekil 4) Aynı teknikte yapılan çok ince özellikte olan Erciyar ve Marama, Elbez ismi verilen dokumalar Anadolu'da Fethiye, Safranbolu, Eflani, Nallıhan yörelerinde yapılan dokumalarla ayrı özellik taşımaktadır.

Tatarların dokuma tekniği olarak en önemli ürünleri Maramalar'dır. Çok ince pamuk, iplik ipliğiyle bezayağı tekniğiyle yapılan Maramalarda iplikleri kalın ve ince özelliklerde kullanılmıştır. Özellikle zeminde ince atkı ve çözümlü desende kalın iplikle dokumalar yapılmıştır. Kırım tatarlarının geleneksel kadın kıyafetlerinin ve genç kız çeyizlerinin önemli bir parçasıdır.

Maramaların kenarlarında yapılan çeşitli süslemelerde dokumaya ayrı bir özellik katmaktadır. Saçaklı, ponponlu, boncuklu olarak yapılan bezemeler genç kız ve yaşlı kadınlara göre materyallerle süslenmektedir. Tolu ve ağır ismi verilen Maramalarda motifler bütün zeminde kullanılmıştır. Zemin çoğunlukla beyaz renkte motiflerde ise kırmızı, sarı, siyah, turuncu kullanılmıştır.

Yoğun emekle dokunan bu örtüler kadınlar tarafından yapılmakta ve korunmakta Kırım Tatarlarının geleneksel kültürünü yansıtmaktadır. En önemli motifi Mıhraplı olup Yıldız, gül, çiçek, kestane kuş ayağı motifleri de kullanılmıştır. Çeşitli ailenin ekonomik durumuna göre 200 ile 70 sayıları arasında Marama bulunmaktadır. Özellikle Toprakbasti Marama kayınavide tarafından örtülmektedir.

Kırım Tatar Türklerindeki El dokuması ürünler araç, gereç, teknik, renk, motif ve kullanım alanı açılarından incelendiğinde Türk kültürünün önemli özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Anadolu'da kullanılan araç-gereç ve diğer özellikleri yönünden hiçbir farklılık görülmemektedir. Böylece Türk kültürünün Türklerin yaşadığı her bölgede yaşadığını, kilimde, halıda, bez'de semerinde takısında, dantelinde, çorabında Türk imleri Türk duygusu düşüncesi yazılı olmayan bir kimlik olarak yansıdığını görmekteyiz.

Sözsüz iletişim aracı olan Türk el sanatları bilimsel yollarla araştırılıp tanıtılması dolayısıyla ekonomiye katkısı, dünya barışına olduğu kadar uluslararası iletişimde katkısı olduğu düşünülmektedir.

Ancak Türk ulusu olarak uluslararası platformlarda kültür ürünlerimizi tanıtmakta çok başarılı olamıyoruz bunun en önemli nedeni kültür konusunda yetişmiş olan bireylerimizin ekonomik açıdan desteklenmemesidir. Beklentimiz, Türk kilimi, halısı, gümüşü işleme, nakışı, kumaş dokuması v.b uluslararası toplantılarda tanıtılması için kamu ve özel kuruluşlar tarafından desteklerin artırılmasıdır.

KAYNAKLAR

Deliduman, Gence Canan, "Kırım Türklerinin Düğün Gelenekleri"

Türkçe Konuşan Devlet ve Topuluklarla Ortak Değerlerimiz Ankara=2001

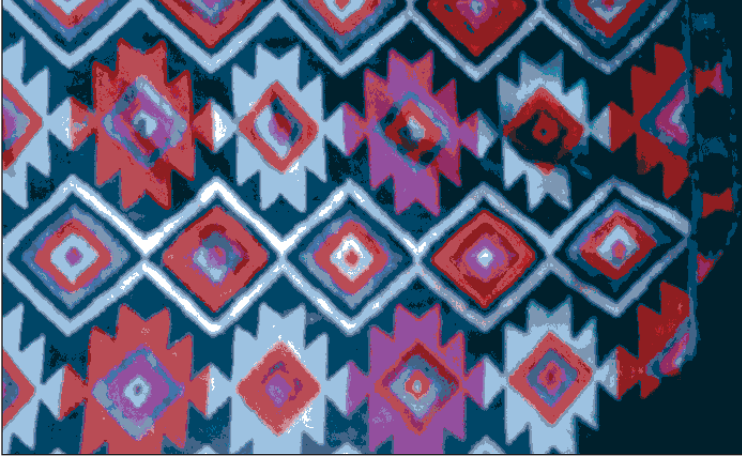
Petrenko, Liudmila; "Marama-Headscarved of crimean tatar Women" QASE-VET 1/2002 Simferopol Crimea

Kaynak Kişiler :

Mahmut Çorlu

Liudmila Petrenko

Kımı-Tatar müzesi Müdürü ve Uzmanları

Şekil 1 Göbek Motifli Tatar Kilimi

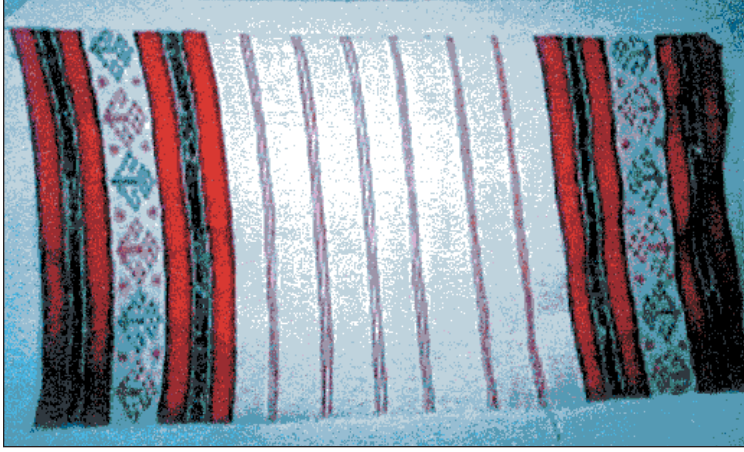
Şekil 2 Tarak Motifli Tatar Kilimi

Şekil 3 Pidali Tezgah

Şekil 4 Kıbrıs İsmi Verilen Mekikli Dokuma Örtü

Şekil 5 Elber Denilen Dokuma

Şekil 6 “Marama” Denilen Örtü

TÜRK VE MACAR TOPLUMLARI TARİHİ İLİŞKİSİNİN GÜNÜMÜZDEKİ KÜLTÜREL YANSIMALARI

Dr. Mehmet Öcal Özbilgin*

Kültür; sürekli bir farklılaşım içerisinde olan dinamik bir olgudur. Kültürel değişim ise; herhangi bir toplumun sahip olduğu kültür tipinin başka bir tipe dönüşmesi sürecidir. Mahmut Tezcan'a göre kültürel değişim üç şekilde görülmektedir. İlki; bir grup ya da toplumun hiçbir içsel ya da dışsal baskı olmaksızın yabancı bir kültüre sahip başka bir grup ya da toplumla kurduğu ilişki sonucu oluşan serbest kültür değişimidir. İkinci olarak; bir toplum ya da grubun diğer toplum ya da gruba kendi kültürünü ya da kültür öğelerini baskı ile kabul ettirmeye çalışması yoluyla oluşan zorlanmış kültür değişimidir. Üçüncü kültür değişimi şekli ise; hedeflenen bir düzeye erişmek amacıyla planlı bir şekilde oluşturulmuş güdümlü kültür değişimleridir.¹ Konumuz olan halk kültürü öğeleri genellikle serbest kültür değişimi sonucu yeni bir tipe bürünse de diğer iki değişim şeklide, bir toplumun yeni kültürel değerlerinin oluşumunda etkin rol oynamaktadır.

Hangi yolla olursa olsun kültür değişimleri belirli bir süreç içerisinde ve aşama aşama gerçekleşmektedir. Antropolog G. Peter Murdock kültür değişimi aşamalarını dört kademe toplamıştır.

1. Yenilik: Bir kültürel öğenin coğrafya bakımından yer değiştirerek, diğer bir grup ya da topluma yenilik olarak getirilmesi, ya da toplumda ilk kez var edilişi sürecidir.

2. Seçici Ayıklama: Topluma gelen yeni öğe, aynı işi gören mevcut kültür öğesi ile mücadeleye girerek, uygun geldiği takdirde toplum tarafından kabul edilmesi sürecidir.

3. Toplumsal Kabullenme: Yeni öğenin yayılmasıdır.

4. Bütünleşme: Yeni kültür öğesinin, benimsemesi ve toplumun diğer kültür öğeleriyle bütünleşmesi sürecidir.²

Halk kültürü öğelerinde görülen olağan değişim uzun süreç içinde ve çok yavaş bir biçimde gerçekleşir. Buna rağmen ortaya çıkan değişimin bazen orijine bakıldığında inanılmayacak büyüklükte olduğu görülür. Ancak bu durum, bir grup ya da toplumun geçmişine dair hiçbir iz taşımadığı anlamına gelmemelidir. Yaklaşık bin

*Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü

¹ Mahmut Tezcan, **Kültürel Antropoloji**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s.205.

² G.E.B.I.B. G. Peter Murdock, "How Culture Change" **Social Change**, 1960, ss. 86-94.

yıl önce Anadolu topraklarına yerleşen Türk topluluklarının günümüzdeki kültürel yapısı Orta Asya'daki yaşam şekline büyük farklılıklar taşımaktadır. Buna karşın bu gün halk geleneklerimizin içerisinde, Türklerin geçmiş dönemlerine ait bir çok kültürel öğeyi tespit edebilmekteyiz. Doğal ortamda filizlenip gelişen bu öğeler, karşılaştıkları yeni kültür unsurlarıyla kaynaşarak, işlevlerini aynı değerinde devam ettirmektedirler.

Bu yazımızda tarihi Macar-Türk ilişkilerinin maddi ve manevi kültür öğelerinde görülen etkileri ve Türk Halk Müziğinin derlenmesinde büyük yararlar sağlayan Bella Bartok örneğinde olduğu gibi, bilim adamlarının kişisel çabalarıyla halk kültürüne yaptıkları doğrudan ya da dolaylı katkıları, detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

Karoly I. Robert'in oğlu Büyük Lajos'un 1370 yılında Polonya Kırallığı olmasıyla Balkanları nüfusu altına almak istemesi, Macarları Türklerle karşı karşıya getirmişti. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 yılında kral II. Lajos'a karşı kazandığı Mohaç zaferi sonucu, Macarların Osmanlı İmparatorluğunun yönetimi altına girmesi ve 26 Ocak 1699 yılında Ruslarla imzalanan Karlofça anlaşması gereği Türk hakimiyetinin bitmesi arasında geçen 173 yıllık süre, Türk-Macar kültürel alışverişinin en yüksek olduğu zaman dilimidir. Osmanlıların Macaristan'daki resmi hakimiyetinin bitmesinden sonrada ilişkiler devam etmiştir. 18. yy'ın ikinci yarısında Macar dönmesi İbrahim Müteferrika Türkiye'de matbaanın temellerini atarak bir çok eser bastı. Özellikle 1840 da Avusturyalılara isyan eden Macarların ileri gelenleri Osmanlılara sığındı. Josef Ben, aldığı Murat Paşa ismi ile Osmanlı ordusunda eğitim ve diğer alanlarda görev alarak büyük yararlılıklar gösterdi. Macar kökenli Osman Paşa, Girit meselesinde etkin rol oynadı. Abdullah bey Jeoloji dalında Türkiye de ilk temelleri attı. 19. yy'ın ikinci yarısında Türkiye'de ve Türklük meseleleri ile ilgilenen Vambéry sahte derviş kılığı ile Türkistan'a kadar seyahat ederek Macaristan'da Türkoloji'nin temellerini attı. Karaçun İmre, Evliya Çelebinin Seyahatnamesini yayımladı.

Macarların, bu günkü geleneksel yaşamı ile, Türk toplumunun geleneksel yaşamı arasında büyük benzerlikler tespit edebilmekteyiz. Bu kültürel alışveriş, iki toplumunda kendi isteği doğrultusunda gelişerek her iki toplumun kültür hazinesini daha da zenginleştirmiştir. Manevi kültür öğelerinin de görülen bu çoğalışın tersine maddi kültür eserlerinden çok azı günümüze taşınabilmiştir. Ancak geride kalan bu az sayıdaki esere artık sahip çıkıldığını görmek memnurluk vericidir. Özellikle turizmin etkisi ile artık ülkeler topraklarındaki diğer toplumlara ait eserleri bir kültürel zenginlik olarak görmektedirler. Aşağıda Macaristan'da bulunan Türk eserlerinin bazılarını, günümüzde üstlendiği kültürel işlevleriyle birlikte inceleyeceğiz.

Osmanlı döneminde Avrupa'da yapılan Türk eserlerinin tespiti için en kapsamlı ve büyük çalışma 1976 ve 1977 yılları arasında Ekrem Hakkı Ayverdi önderliğinde yapılmış ve 1980-82 yıllarında yayınlanmıştır. Bu çalışmalardan ortaya çıkan sonuçlara göre; Avrupada; Romanya'da 235, Macaristan'da 725, Yugoslavya'da 6941,

Arnavutluk'ta 1015, Yunanistan'da 3370 ve Bulgaristan'da 3340 olmak üzere yaklaşık 16000 eser olduğu tespit edilmiştir. Günümüze Romanya'dan 15, Macaristan'dan 25 ve Bulgaristan'dan 80 kadar eser intikal etmiştir. Oysa Evliya Çelebi'nin anlattığına göre sadece Budapeşte'de 25 cami, 47 mescit, 12 medrese, 16 sıbyan mektebi, 10 tekke ve yanlarında türbeleri, 2 hamam, 8 ılıca, 9 han, 1 çeşme ve 1 baruthane bulunuyordu. Bugüne gelindiğinde, Budapeşte'de halen 4 hamam-ılıca, 1 türbe, 1 kabir, 1 mezarlık, Türkler tarafından cami olarak kullanılmış ve mihrabı duran birkaç kilise ile müzelerde sergilenen bazı eşyalar bulunmaktadır. Yurdumuzda olduğu gibi Macaristan'da da pek çok yerde, yabancılardan kalma eserler kasıtlı olarak tahrip edilmiştir. Macaristan'da bulunan Türk eserlerinin tahrip edilmesi Osmanlı hakimiyetinin sona erdiği ilk yüzyıl içinde olmuştur.

Kanımcı Macaristan'da ilk bahsedilmesi gereken eser, Türk-Macar ilişkilerinde en önemli görevi üstlenen Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman'a ait anıt mezarıdır. Bilindiği gibi Kanuni Sultan Süleyman Macaristan topraklarında, Zigetvar şehrinde şehit düşmüştür. Askerin moralinin bozulmasını istemeyen Vezir Sokullu Mehmet Paşa, merhumun iç organlarını gömdürerek ölümü 40 gün herkesten saklamıştır. Günümüzde Zigetvar şehrindeki mezar ve çevresi, Türk-Macar Dostluk Parkı ismiyle iki toplum arasındaki tarihi ilişkiyi ebediyete taşımaktadır.

Gül Baba Türbesi, Budapeşte'de Rozsadomb Tepesi'nin Doğu yamacında küçük bir Türk yapısıdır. İslam alemi için önemli bir yer olan bu türbe nedeniyle, 1931'de Gül Baba İslam Cemiyeti, 1932'de ise Gül Baba Derneği kuruldu. 1934'te Budapeşte'yi ziyaret eden Dünya Müslümanlarının temsilcisi Suriye prensi emir Arslan Habib tarafından Orta Avrupa İslam Merkezi olması önerildi. Fakat 2. Dünya Savaşı nedeniyle bu plan gerçekleşemedi. Gül Baba'nın hoşgörüsü ve sevgi üzerine kurulu dünya görüşü Macaristan'da büyük bir ilgi ve kabul görmüştür. Ülkenin birçok yerinde görülen "Gül Baba" isimli işletmeler bu düşüncenin ürünüdür.

Halkı adaletli bir şekilde yönetmeye azami özen gösteren Osmanlı'nın son Buda Valisi Abdurrahman Abdi Arnavut Paşa'nın Buda Kalesi içinde yer alan mezar taşına Macarların yazdığı yazı, Türk-Macar toplum ilişkisini bir cümle ile özetler gibidir: **"Kahraman Düşmandı Rahat Uyusun"**.

Osmanlı döneminde, Türk mimari anlayışıyla inşa edilmiş camiler maalesef günümüze ulaşamamıştır. Fakat o dönemde cami olarak kullanılmış kiliseler, günümüzde Osmanlı'nın izlerini taşımaktadır. Budapeşte'de, Budin kalesinin içinde, Siyavuş Paşa burcunda bulunan Magdalene Kulesi, Osmanlı döneminde cami olarak (Orta Cami) kullanılmıştır. Elizabeth köprüsünün Peşte ayağında yer alan Capuchin Kilisesi ve Inner Town Parish kilisesi de, bir zamanlar cami olarak kullanıldığı için mihrabı halen duran eserlerdir. Orijinal dokusunu zedeleyecek tahribat yapmamaya özen göstererek, camiye çevirdikleri bu kiliseler sayesinde, kasıtlı olarak hiçbir binayı yıkmamış olan Osmanlı'nın hoşgörüsünün enginliğini rahatlıkla anlayabiliyoruz. Erd şehir merkezindeki 16. yy'dan kalma Yakovalı Hasan Paşa Camii'nin içi, günümüzde müze şeklinde düzenmiştir. Duvarlardaki pano-

larda hat sanatı örnekleri ve Mevlevilikle ilgili bilgiler, Osmanlı'dan kalma eserlerle birlikte sergilenmektedir. Macaristan'da bulunan Camiler, Macaristan'ın Osmanlı'nın elinden çıkmasına atfen yakılan Adakale türküsü içinde, Kunoş'un yaptığı derleme sayesinde, tarihteki yerini almıştır.

“Budın içinde uzun çarşısı

Orta yerde Sultan Mehmet Camisi

Kâbe suretine benzer yapısı

Aldı Nemse bizim nazlı Budin’i”³

Modern yaşamın olumsuz etkisi *Geleneksel Türk Hamamları*'nın birer birer kapanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle; Anadolu'nun bir çok yerinde geleneksel evlilik törenlerinin ayrılmaz bir parçası olan Gelin Hamamı-Damat Hamamı âdetleri günümüzde gittikçe azalan bir şekilde uygulanmaktadır. Oysa, Budapeşte'de Türklerden kalan beş yüz yıllık hamamlar orijinal hali korunmuş bir biçimde hem yerel halka hem de turistik amaçlı hizmet vermektedir. Estetik bir üslupta yapılmış Gellert Termal tesislerinde modern anlayışla bir hizmet verilirken yanı başındaki hamamda, *Salı- Perşembe Kadınlara Diğer Günlerde Erkeklerle*, gibi Türk ananelerinden kalma geleneksel uygulamaların, Macar kültürüne adapte olmuş bir şekilde yaşatıldığını görebilmekteyiz. Macar halkı açısından son derece önemli işleve sahip olmasına rağmen Budapeşte dışındaki bütün Türk hamamları, ya yıkılmış yada harabe durumundadır. Budapeşte'de şu anda kullanılan geleneksel Türk hamamlarının isimleri şöyledir; Sokullu Mustafa Budai Paşa (Rudas) Hamamı, Horozkapısı (Kiraly) Hamamı, Debbaghane (Rac) Hamamı, Veli Bey (Lukacs) Hamamı.

Türkiye'de bulunan Macar eserleri de azımsanmayacak sayıdadır. Bunların büyük bir çoğu Macarlar tarafından yapılmış eserlerdir. Diğerleri ise Macar kültürünü konu alan Türk eserleridir. Özellikle Levantenlerin oturduğu bölgelerde inşa edilen pek çok konak Macar mimarlar tarafından yapılmıştır. Ege Üniversitesi kampüsü içinde bulunan, bugün *Yeşil Köşk* olarak anılan bina, Macar mimarı sayesinde, döneminin estetik anlayışını mükemmel bir şekilde günümüze taşımaktadır. Yine Borno-va'da bulunan Belevi ailesine ait köşkün iç duvarlarında Macar üstatlar tarafından yapılmış mükemmel gül desen süslemeleri hala canlılığını korumaktadır.

Bazı Macar liderleri, çeşitli vesilelerle Anadolu'ya gelip bir süre yaşamışlardır. Bu kişilerin yaşadıkları mekanlar günümüzde etnografya müzesi haline getirilerek Türk Macar dostluğunun geliştirilmesine hizmet etmektedir. Erdel Prensi ve Macar Halk Kurtuluş Kahramanı II. Rakoczy French (1676-1735) son yıllarını Tekirdağ'da Barbaros Caddesi üzerindeki eski bir Türk evinde geçirmiştir. 1938 yılında

³ Selçuk Çolakoğlu, “Macaristan'da Türk İzleri”, **Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Dergisi**, Yıl:10, S: 23, 2002, ss.35-47.

Macaristan hükümeti tarafından satın alınan bu ev, mimari özelliklerine uygun olarak restore edilerek müze haline getirilmiştir. Mülkiyeti ve içindeki eşyalarıyla birlikte Macar hükümetine ait olan müzede Türk-Macar ilişkilerini ve iki ulusun halk sanatlarındaki beraberliklerini simgeleyen eserler ile Rakoczy'nin şahsi ve ailesine ait eşyalar sergilenmektedir.

1848-1849 yıllarında Macaristan'da oluşan büyük siyasal değişimler sonucu, Habsburg idaresine karşı istiklalini ilan etmiş, ancak başarılı olamamış hükümette maliye bakanlığı yapan Lajos Kossuth, yandaşları ile birlikte, dönemin Osmanlı Hükümdarı Sultan Abdülmecit'e sığınmış ve ailesiyle bir seneyi aşkın bir süre Kütahya'da yaşamıştır. Bu nedenle günümüzde Kütahya'da yapılan yerel şenliklere Macar Guruplar davet edilmekte, onlarda severek gelmektedirler. Bu vesile ile Macarlar kendi ulusal kahramanlarının yaşadığı şu anda müze olarak kullanılan mekanı gezmekte ve ona sahip çıkan bir toplumun kültürel yaşamını yerinde inceleyebilmektedirler. Yaptıkları halk oyunları gösterileri ve el sanatları gibi faaliyetlerle de Macar kültürünü Türk halkına tanıtmaya fırsatı bulmaktadırlar.

Macar Akademisi Başkanı Prof. Mihaly Simai'ye göre; "Macarlar Osmanlı toplumuyla son derece iyi bir şekilde kaynaşmışlar ve Osmanlı'da Macar paşalar da bulunuyormuş. Değişik iş kollarında çalışmak üzere bazı Macarlar da tüm Osmanlı coğrafyasına dağılmışlar. Macar mutfağı Türk mutfağından çok etkilenmiş. Normalde Macar mutfağında kullanılmayan baharat, Türk mutfağından etkilenerek yaygınlaşmış."⁴

Gulaş: Macarca Gulyas'tan gelen patatesli bir sığır eti yemeğidir. Bu yemek; salçasına et suyu ve biraz un katılarak, kıyılmış soğan, kırmızı biber, sarımsak, kimyon, mercan köşkü otu, küçük hindistan cevizi v.b. malzemelerle birlikte üç dört saat kadar pişirilerek hazırlanmaktadır. Bazı araştırmacılara göre Gulaş yemeği Türklerden Macar mutfağına geçen bir yemektir. Kul aşısı anlamında zamanında ağırlıklı olarak askerlerin yediği bir yemek olduğu düşünülmektedir. Bu görüş kesin olarak kanıtlanamasa da günümüzde Macarlar da Türkler gibi, bu yemeği bol ekmelele birlikte yemekte dirler. Diğer yandan Macaristan'a özgü, çok uzun süre dayanabilen *Balı Kek*'in sultanın çok severek Macaristan'dan sürekli getirtmesi yoluyla Türk mutfağına girdiği bilinmektedir. Lahana-biber turşusu, kara lahana salatası, tuzlu poğaçaya, haşhaşlı kek ve özellikle bunların yapılışı ve ikram şekli günümüz geleneksel Türk ve Macar mutfağında şaşırtıcı bir benzerlik göstermektedir.

Macar-Türk eğlence geleneklerinde de benzer öğeler dikkat çekmektedir Dede Korkut hikâyelerinde yer alan Türk toy kutlamalarının benzerini 12.yy. sonlarında Macar tarihi hakkındaki yazılarda rastlamaktayız. Péter Apor, "Metamorphosis Transylvaniae" adlı eserinde 17-18.yy.da Erdel (Transylvania) geleneklerinden şu

⁴ Selçuk Çolakoğlu, "Macaristan'da Türk İzleri", **Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Dergisi**, Yıl:10, S: 23, 2002, ss.35-47.

şekilde bahsetmektedir. *“insanlar içki içince... türkü söylemeye başlayıp güzel eski olayları söylediler, bazen aşktan da söylediler... eski zamanlarda zurna ile davul büyük adamların çok sevdiği müzik aletiydi... Şimdi büyük olasılıkla o güzel Macar türküleri Erdel’de kimse tarafından söylenemez”*⁵

1998 yılında Macaristanda yaptığım alan araştırması sonucu her yıl aralık ayında Türklerin Mohaç’a yaptığı baskının anısına gerçekleştirilen geleneksel bir şenlik kutlamasını izleme fırsatı buldum. Mahalli Eğlence şeklinde, panayır yerinde kurulan çadırlar ve alışveriş yerlerinin yanısıra, çocuklar için lunapark kuruluyor, geleneksel oyuncaklar, yöresel yiyecekler satılıyordu. Özellikle “Buşop” adı verilen başı koç boynuzundan yapılmış hayvan taklidi bir maske ile bütün vücuda giyilmiş postlarla korkunç bir hal almış kişiler ortalarda dolaşarak insanları korkutuyorlardı. Geleneksel Türk seyirlik oyunlarına çok benzer bir şekilde yapılan bu eğlencelerde, ellerinde tahtadan çevrilmek suretiyle çok gürültülü sesler çıkaran yöresel oyuncaklar bulunmaktadır. Bu işlemi neden yaptıkları sorulduğunda yaklaşan Türkleri korkutup kaçırmak için bu sesleri çıkardıklarının yanıtını aldık. Ayrıca bir gurup ‘Buşop’un elinde tahta bir kazığa geçirilmiş insan başı maketleri vardı. Türke benzetilmek amacıyla aşağı sarkan bıyıklar ve geri kalan yanı kazılmış at kuyruğu bir saç monte edilmiş bu maketler, Türklere karşı kazanılan zafere temsil etmekteydi. Ayrıca içlerine un konmuş kadın çoraplarını sallayarak gizen gençler halkın sırtına vurarak hem boş bulunan kişileri korkutuyor hem de una buladıkları bu kişileri komik hale getiriyorlardı. Bu şenliğin ilginç yanı, temelde Türklerin baskınlarından korkan halkın duygularını ifade eden bir gün gibi görünmesine rağmen onlara karşı savaşmalarını eğlenceli bir dille anlatarak olayın halk eğlenceleri şekline dönüşmesidir. Örneğin içerisine paçavraların doldurulduğu büyük bir topun patlatılmasıyla çıkan gürültü insanı korkutup savaşın acımasızlığını hatırlatırken diğer yandan havai fişek gibi havadan yağın paçavra parçaları halkı eğlendirerek olayın bir şenlik kutlaması şekline dönüşmesini sağlamaktadır.

Macar düğün geleneklerinde uygulanan bazı pratikler Türk gelenekleriyle benzerlik göstermektedir. Bir ailenin, başka bir aileyle hısımlık kurmak istemesi nedeniyle, Çocukların çok küçükken nişanlanarak *“Beşik Kertmesi”* diye bilinen evlenme biçimi Türkiye’de halen bazı ilçe ve köylerde uygulanmaktadır. 16.-17. yüzyıldan beri bu benzer adetin Macaristan da yapıldığına dair yazılı kaynaklara rastlanmaktadır. Bir Macar halk türküsünün: *“Sözü verdi o zamanda / Beşiğinde salınınca...”* sözleri, beşik kertme geleneğini aydınlatmaktadır.

Aşık oyunu kökü orta Asya geleneklerine dayanan, kemik zarla barbut gibi oynanan çok eski bir geleneksel oyundur. Bu oyun halen Anadolu’da Orta Asya usulüne uygun kurallar ile oynanmaktadır. Vambery Armin, 15. yüzyılda Macar kralı olan Mátyás’ın Avrupalı kurallara uymayan bir şekilde, Orta Asya kuralına

⁵ Apor Peter, **Metemorphis Transylvaine**, Bukarest, 1978, ss.42-43.

uyarak aşık oynadığını belirtmektedir.⁶

Tıpkı halk müziğinde ve oyunlarında olduğu gibi Türk ve Macar geleneksel halk edebiyatı arasında bazı benzerlikler vardır. Türk nazmında çok kullanılan 4+4+4 veya 4+4, veya 4+4+3 veya 4+3 gibi hece sayılı mısralara Macar halk şiirlerinde sık sık rastlanmaktadır. Macar şiirlerde de iki mısra sonuncu sözcüğü aynı olduğundan kafiye oluşturulur.

Macar araştırmacıların çalışmaları, Macar ve Türk halklarının halk kültürünün karşılaştırmalı analizi içerisinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Janos Berze Nagy adlı Macar araştırmacı, Kökü Şamanizm'e dayanan halı, kilim, dokuma, nakış, v.b. geleneksel el sanatlarında bulunan **Hayat Ağacı** motifinin hem Macar, hem Türk halk geleneklerinde 1) Ölümsüzlük ile Zenginlik, 2) Doğurganlık ve Hayatın Başlangıcı, öğelerini sembolize ettiğini ortaya koymuştur.⁷

Macar Türkolog İgnacz Kunos (Debrecen 1860-1945), 1885-1890 yılları arasında Anadolu'da yaptığı inceleme gezilerinde,. Türk halk şiiri, türküler, karagöz ve orta oyunundan Nasrettin Hocaya kadar bir çok konuda çalışmalar yaptı. Kunoş'a ait bu çalışmalar halen bir çok konuya ışık tutmaktadır. Örneğin Zeybekler konusunda araştırma yapan pek çok bilim adamı özellikle Zeybek kelimesinin etimolojik incelenmesinde "Zeybek" kelimesiyle ilk kez Kunoş'un araştırmalarında karşılaşmışlardır.⁸ "1924 Yılında Prof. Gyula Meszaros Etnografya Müzesini kurmak üzere Türkiye'de görevlendirilmişti. ve 1926 yılında üstün gayretleriyle müze hizmete açıldı. Béla Bartok (1881-1945) Anadolu'da yapmış olduğu halk müziği derleme çalışmaları pek çok araştırmacı için halk müziğimizin bilimsel temeli niteliğindedir. (...) Son bilinen çalışma ise, 1988 ile 1993 yılları arasında Ankara Üniversitesinde ders veren Sipos Janos'un Anadolu'nun 87 çeşitli bölgesinden, 233 kaynak kişiden 1400 melodi derlemesidir. Bu çalışmaların başlıca sonuçları Macar Bilim Akademisi tarafından 2 cilt halinde basılmıştır. Anadolu halk müziğinin en kapsamlı araştırmalarından biri olan bu ciltlerin başlıca önemi Anadolu halk müziğinin kapsamlı bir tasnifini yapması ve üç önemli Macar müzik tabakasının Türk müziğindeki zengin karşılıklarını bulmak olmuştur."⁹

Bu tür yapılan bilimsel çalışmaların sonucu son yıllarda Türk-Macar geleneksel kültürü ile ilgili pek çok işitsel ve görsel doküman yayınlanmıştır. Örneğin Kecskes Ensemble isimli grup 1984 yılında Avrupa'da yayınlanan; "Ancient Turkish Music in Europe" adlı albümde 16. ve 18. yy. arasında Türkler tarafından çalınıp söylenen me-

⁶ Vambery Armin, **A Török Faj**, Ethnologiai esEthnographia Tekintetben, Budapest, MTA, 1885, s.232.

⁷ G.E.B.İ.B; Berze Nagy Janos, **Egigerö fa**, 2. böv. Kiad.TIT. Baranya Megye, Pécs, 1961.

⁸ G.E.B.İ.B Mehmet Öcal Özbilgin, **Zeybeklik Kurumu Ve Zeybek Oyunları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 2003.

⁹ Mehmet Öcal Özbilgin, "Macaristanda Ve Türkiyede Yürütülen Halk Oyunları Faaliyetlerinin Medya Açısından Karşılaştırılması", **Halk Kültürlerinin Medya Açısından Değerlendirilmesi Uluslar Arası Sempozyumu**, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 12-14 Aralık, 2002.

İtalyanların Macaristan'daki yansımalarını bir araya toplamıştır. Türkiye'de "Avrupa'daki Eski Türk Müziği" adı ile çıkan bu albümde yer alan parçalar, Zigetvar'da bulunan Kanunî Sultan Süleyman mescidinde İslâm mimarisinin akustiği ile kayıt edilerek önemini bir kat daha arttırmıştır. İkinci bir örnek olarak; 2000 yılında "Cebimde Çok Küçük Elma Var-Zsebemben Sok Kicsi Alma Van" adlı Türk-Macar kültürünü ele alan bir belgesel film gösterime girmiş ve çeşitli başarılar kazanmıştır.

Osmanlılar Macaristan'ı fethettikten sonra, padişahın emri ile Macarca eserlerin pek çoğu Türkçe'ye tercüme edilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Savaşlar ve doğal afetler gibi sebeplerden ötürü Macarca asılları kaybolmuş bazı tarihi ve edebiyat eserlerini Osmanlı arşivlerinde bulma imkanı vardır. Bugün Macar uzmanlar kendi kültürlerine ait bu bilgilere ulaşmak için İstanbul'daki kütüphanelerde çalışma yapmaktadırlar. Aynı şekilde Zeybekler hakkındaki doktora çalışmamda Zeybeklik kurumuna benzeyen en eski görsel malzemeye Macar kütüphanelerinde rastladım.

Sonuç olarak; Tarihi geçmiş bu denli eskiye dayanan Türk-Macar ilişkileri hem maddi hem de manevi kültür öğelerinin iki toplum arasında taşınmasıyla günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı hakimiyeti sırasında yapılan hamamlar, camiler türbeler vb. yapılar bu gün halk tarafından geleneksel amaçlı kullanılmaktadır. Diğer yandan bu eserler; gelen yabancı turistlere kültürel zenginlik sunma imkânı vermektedir. Unutulmaya yüz tutan geçmişimizle yüzleşme noktasında, kültürel alışverişler hakkında yapılan tarihî ve bilimsel çalışmaların sonucu, bugün Macarca'da 300'e yakın Türkçe kelime kullanıldığı, birçok ailenin halen Türk anlamına gelen "Török" soyadını kullanması gibi, bir çok ortak noktanın olduğu tespit edilmiştir. Macar-Türk Dostluk Derneği, Macar-Türk İşadamları Derneği, Macar-Türk Öğrenci Derneği gibi sosyal kuruluşlar ve modern yaşamın bilgi ve gereçleri ile donanmış bir çok araştırmacı günümüzde de Türk-Macar halk kültürü ile ilgili çalışmalar yaparak bir çok ortak projeye imza atmaktadır. Ülkemizdeki Macar Dili ve Edebiyatına yönelik eğitimin yanında, Macaristan Üniversitelerinde bulunan Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğreten Dil merkezinde, eğitim alan Macar ve Türk gençleri, yaptıkları bilimsel incelemelerle kültür yaşamımızda görülen ortak yönleri, sebep ve sonuç ilişkileriyle ortaya koyarak, iki ülke arasındaki tarihi dostluk bağlarını gittikçe kuvvetlendirmektedirler.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ÇOLAKOĞLU, Selçuk; "Macaristan'da Türk İzleri", **Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Dergisi**, Yıl:10, S: 23, 2002.

APOR, Peter; **Metemorphis Transylvaine**, Bukarest, 1978.

ARMİN, Vambery; **A Török Faj**, Ethnologiai esEthnographia Tekintetben, Budapest, MTA, 1885

BERZE, Nagy Janos; **Egigerö fa, 2. böv. Kiad.TIT.**, Baranya Megye, Pécs, 1961.

ÖZBİLGİN Mehmet Öcal; **Zeybeklik Kurumu Ve Zeybek Oyunları**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 2003

ÖZBİLGİN Mehmet Öcal; “*Macaristanda Ve Türkiyede Yürütülen Halk Oyunları Faaliyetlerinin Medya Açısından Karşılaştırması*”, **Halk Kültürlerinin Medya Açısından Değerlendirilmesi Uluslararası Sempozyumu**, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 12-14 Aralık, 2002

TEZCAN, Mahmut; **Kültürel Antropoloji**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

MURDOCK, G. Peter; “*How Culture Change*” **Social Change**, 1960.

İSTANBUL'DA GÖRSEL KİRLİLİK VE SOSYAL DEĞİŞİM

Yrd. Doç. Dr. Meltem Öztürk*

GİRİŞ

Çok hızlı değişen dünyada, eski tarihlere dayanan çevre sorunları, özellikle son yıllarda daha da önem kazanan ve geleceğimizi tehdit eden bir unsur olmuştur.

Dünyayı etkileyen bu unsurlar, doğal olarak ülkemizi ve İstanbul'u da büyük ölçüde etkilemektedir.

Bir zamanlar doğası ve yeşili ile ülkemizin en görkemli kenti sayılan İstanbul'un 1950'lerden bu yana sağlıklı kentleşme olgusu içinde yok oluşu bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

İstanbul ve çevresinde, gerek kentsel gerek kırsal alanlardan ve topraklardan gereği gibi yararlanılamaması, göçler ve endüstrileşme ile bunların neden olduğu nüfus yoğunluğunun doğurduğu, gelişigüzel alan ve toprak kullanımı, bunların yeşil alanlar üzerine bir yük gibi çökmesi ve her geçen gün baskıların giderek daha da şiddetlenmesi konusuna dikkat çekmek istedik.

İSTANBUL ESTETİĞİ

Yoğunlaşma ile belirginleşen fiziksel değişim ve fiziksel kirlilikler, İstanbul'da görsel estetiğin, onarılması imkansız hale gelerek bozulmasına neden olmuştur.

Estetikle ilişkisi büyük çapta kopmuş olan İstanbul'un hemen hemen her yeri, tıks tıks kişiliksiz, sanattan uzak, sıradan beton yapılarla dolmuştur. Eski güzel yapılar, yeşillikler içindeki yerleşimler, yerlerini hoyrat ve heybetli fiziksel çevrelere bırakmaktadır.

Pek çok Doğu ve Batı yerleşim merkezlerinin aksine İstanbul, tarih boyunca tekdüze bir kişilik sahibi olmuş, homojen bir gelişme göstermemiş ve Roma-Bizans ve Osmanlı uygarlıkları gibi başlıca iki büyük kültüre sahne olmuştur.

*İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü

Bu uygarlıklar, beşyüz sene, İstanbul'a kendi uyumlu mühürlerini basmışlar, şehir kişilik ve görünüş kazanmıştır. İnsanlığın, ulusların ve kentlerinin yaşamında, böylesine uzun ve köklü bir devre, özellikle son beşyüz yıl yok sayılarak gerilere doğru kayılmamalıdır. Bu kent tüm tarihi ile bir bütündür. Ayasofya'sız bir İstanbul düşünülemez. Roma'nın diktiği Mısır taşları, Bizans'ın yosunlu serin sarnıçları, İstanbul dokusunun yer yer harelerini oluştururlar. Bunların asıl karakteri, hepsinin kendi modeli, deseni içerisine yerleştirerek eritmiş olan Osmanlı-Türk sentezindeki uyumlu renklerdir.

İstanbul, eski ve klasik düzeninde, beşyüz yıllık bir zaman parçası içinde, yerli-yabancı her sanatçıyı ve bakmasını bilen herkesi etkileyen ve aynı izlenimlere, yargılara, sonuçlara ve duygulara sürükleyen bir güzelliğe ve karaktere sahip olmuştur.

1960'lı yıllarda İtalyan edip Edmondo de Amicis İstanbul'a gelmiş ve "batılılaşma" etkisiyle değişim sürecine girmiş olan o zamanki İstanbul için şunları yazmıştır: "İstanbul'u Galata Köprüsünden seyrettiğim zaman, bu düşünce sık sık zihnime takılıyordu. Türkler Avrupa'dan uzaklaştırılmasa bile bu şehir bir veya iki asır içinde ne olacak? Ne yazık! Güzellik medeniyete kurban gitmiş olacak."

Batı'nın bugünkü kentlerine biçim veren olgu, 19. yüzyıl başından geçirdikleri endüstri devrimidir. Fakat Batı toplumları, kültür çizgilerinde fazla bir değişiklik geçirmediklerinden ve Grek-Romen-Hıristiyan-Rönesans doğrultusundan ayrılmayarak özlemini sürdürdüklerinden, kapitalizm öncelerini yansıtan kentlerde yaşayabilmişlerdir.

İstanbul'da Avrupa'nın tam aksine şu unsurlar egemen olarak, kenti bugünkü, epeyce yozlaşma durumuna getirmiştir; her şeyden önce yüksek oranda nüfus artışı hızla ve kısa bir zaman parçası içinde, gecekonducularla ve çirkin görünümlü binalarla tüm kenti kaplamıştır. Batı'nın dayanıklılığını veren homojen ve tutarlı kültür, temelinden ve kültür devamlılığından yoksun kalmıştır.¹

İkinci Dünya savaşı yılları ve savaş sonrası dönemi İstanbul kentinin toplum yapısı değişimini daha da belirginleştirmiş ve bulandırmıştır. Önceleri bahçeli ikişer katlı evler birbiri arkasından yıkılmış, apartmanlar yükselmiştir. Fakat tüm bunlar günümüz İstanbul kargaşasına bakınca, yine de bir düzeni koruyarak ve şehircilik kurallarına saygı duyarak olmuştur. Ne var ki bu arada, hele 1950 politika değişiminden sonra, Taksim'den Maçka'ya, Şişli'den Mecidiyeköy'e uzanan yeşil alanlar, dutluklar istila edilmiş, yamaçlar kırık alanlar, çirkin ve toplum sağlığını bozan apartmanlarla doldurulmuştur. Belirli yerleşim planlarından ve karakterinden yoksun bir şehir için gelişim değil, yozlaşma ve yok oluş deyimini kullanmak daha doğru olacaktır.²

¹Çelik Gülersoy, İstanbul Estetiği, Güzel Sanatlar Basımevi, İstanbul, 1983, s:7-16

²Burhan Arpad : İstanbul, Yok edilen Kültür Mirası, İmar ve İskan Bakanlığı Yay. 1979

GECEKONDU VE KÜLTÜR

Kırsal alanlardan kente süratli ve büyük ölçüde nüfus hareketi bu nüfusun gelir seviyesinin düşüklüğü, sağlıklı mesken temin edilememesi, gecekonduların meydana getirmiştir.

İstanbul'da toplam nüfusun çok büyük çoğunluğunun (yaklaşık %50) gecekondular bölgelerinde yaşadığı tahmin edilmektedir. Sağlık, eğitim ve gelir şartları açısından büyük bir kitlenin gayri sıhhi şartlarda yaşadığı görülmektedir.³

“İstanbul'da, kentleşme değil, kente gelme ve kenti değiştirme söz konusudur. Köyde, kırsal kesimde yaşayan insanlar, dengeli ve kendi dünyasında yaşayan insanlardır. Köyünden, İstanbul'a gelen insanlar ne köylüdür, ne kentlidir. Kentli olması için bir süreç gerekmektedir. O süreç Türkiye'de geçmemiştir. İstanbul'a göç ederek gelmiş kişilerin kentli gibi davranması için belki yüzyıllar geçmesi, yani birkaç kuşak gerekmektedir. Buna kent bağlamında gelişmeler denilebilir. Sözü edilen kültür kent kültürüdür. Kendi yörelerinin bazı adetlerini yerine getirmekte olan bir kültürdür. Otuz tane Sultanbeyliği ya da yirmi tane Ümraniye yan yana bulunduğu, 8-10 milyonluk bir yer olur ama orası kent olamaz. Demekki artık İstanbul artık kent değildir. İnsanlarda kent imgesinin, kent imajının olması gereklidir.

İstanbul 1950 yıllarına kadar hala eski İstanbul'du. Nüfus patlaması olmadan önce tanımı yapılabilmekteydi. Sosyal, fiziksel, kültürel olarak imaj kapsamında olduğu görülmektedir.

Köyden, küçük kentlerden gelenlerin, temel yaşamsal sorunlarının ötesinde, hiçbir kent imajı, boyutu yoktur. Bu kavram, iş bulmak geçinmek gibi yaşamsal sorunda varolmaktadır. Başka bir fiziksel imaj öğrenilmemiştir. Kent anlayışı, iş bulabildiği sürece ve fiziksel çevresi, susuz, yolsuz ne olursa olsun yaşadığı yerden daha iyi tanımlamasındadır, dolayısı ile göç eden insanlarda değer yargısı yaşamsaldır. Ve kendisine ekmek sağlayabildiği sürece, yaşadığı yer, geldiği yerden daha iyidir. Mevcut olan kent imajı; su bulabilirlik, elektrik sağlanabilirlik, yolu yoksa bile yapılabilecek olabilme ihtimalidir. Ayrıca toplum yaşamına katılımlarının daha fazla olacağını kabul etmektedirler.

Aydınlar için ise iki kent imajı vardır. Biri gökdelenli, modern yapıların çoğunlukta olduğu, diğeri Avrupa'nın tarihi oturmuş kentleri gibi bir kent imajıdır.

Kentli davranışı bir kültürdür. Bu kentli davranışı kuşaklar boyunca oluşur. Çevreye duyarlılık, estetik duyarlılık, insan haklarına duyarlılık v.s. gerekmektedir. Bu davranışın arkasından toplumsal olarak gelişmiş pek çok kurumlaşma ve kurumlaşmanın getirdiği etkinlikler vardır. Tüm bunlar kırsal kesimlerde farklı boyutlarda

³ Sabiha Güzel, 2000 Yılında Türkiye ve İstanbul Nüfusuna Ait Projeksiyonlar, 2000 Yılında İstanbul, 25-26 Aralık 1975 Toplantısı bildirimleri, İ.T.Ü. Basımevi, 1975, s: 277

varolan kavramlardır.

Yerleşmiş, tarihinde burjuva imajı olan kentlerde, doğaya ilişkin olarak dolaylı, ama insana ilişkin olarak doğrudan bir saygı sorunu vardır. Bu saygı kent yaşamında fiziksel ortamın oluşmasını da kontrol etmektedir ve çevrenin kullanımında etkili olmaktadır.⁴

SONUÇ

İnsan, varolduğu günden bu yana, daima etrafını kuşatan ve ona sayısız nimetlerini sunan çevresi ile, özellikle doğa ile ilişki kuragelmiş, yaşantısını sürdürürken çevresini oluşturan bütün doğal varlıklara müdahalede bulunmuş, doğaya hakim olma arzusu ortaya çıkmıştır.

Dünya üzerindeki dengeler sistemi içinde doğal denge, bütün varlıkları kuşatan, onlar arasındaki düzeni kuran ve devam ettiren özel bir denge sistemidir. Bu dengeyi bozan her müdahalede, dengenin yeniden kurulması bakımından, er-geç doğanın karşıt kuvvetleriyle karşılaşılır.

Bir yörede çevresel dengenin bozulması, tek boyutlu olarak kalmaz doğal denge içinde yer alan bütün sistemler ve bu sistemleri oluşturan elemanlar, bundan az veya çok zarar görürler.

Dünyada çevresel dengelerin korunmaması konusunun, değişik kesimlerin ilgisini çekmeye başladığı ve bu yaklaşımın giderek arttığı dönemleri yaşıyoruz. Doğal çevre, tarihi çevre, yakın çevre gibi deyimler günlük yaşantıda kullanılır ve tartışılır hale gelmiştir, korunması ve geliştirilmesi programlanmaktadır.

Meselelere nasıl bakmamız gerektiğini bize gösteren en güzel örnek İstanbul kentidir. Dünyada Boğaziçi gibi bir su ve bu suyun iki tarafında böyle bir topografya, köklü kültürlerin akıp geldiği ve birleştiği bir yer bulunmamaktadır. Bir yakası Orta Asya'dan büyük kültürlerin geldiği, diğer yakası Avrupa'dan, Akdeniz'in kesişip getirdiği kültürlerin sentezi, dünya kentine ve dünya kültürüne ulaşır.

Bu büyüklüğün içindeki en önemli nokta, doğal varlığın çeşitliliğidir. İstanbul'da en ufak körfezin diğerinden farklılığının olması, çeşitli semtlerde oturanların kültürleri arasındaki farklılık, küçük inceliklerin birleşerek, ayrıntıların bir araya geldiği İstanbul'a bu açıdan bakılırsa, görsel kirliliğin korkunç bir boyuta ulaştığı daha iyi anlaşılır.

İstanbul'daki yerleşim bölgelerini birbirinden ayıran doğal farklılıklar vardır. Planlamadan başlayarak, ana birleşenleri kadar, her birinin ayrı girdilerinin çok iyi

⁴Doğan Kuban, Kentleşme ve Çevrenin Kültürel Yaşamla Etkileşimi, Kentleşme ve Çevre Tartışılıyör Panelinde Sunulan Yayınlanmamış Bildiri, 7 Nisan 1991.

hesaplanmaması görsel kirlilik ortamını hazırlamaktadır.

Yenileşme anlayışı, geçmişle gelecek arasındaki bağların koparılması olarak algılandığından, İstanbul kentinin tarihsel kimliğini açıklama ve koruma bilinci yaratılmamıştır.

Bu problemler, yalnız çevre bilimcilerle, sosyal bilimcilerin tekelinde değildir. Sorunu politik gelişmelerden, siyasi ve sosyal mekanizmadan ayırmak mümkün değildir. Burada toplumu ortak bir çizgide birleştirecek yolun ortaya çıkması gerekmektedir. Bu olgular Kitle İletişim Araçları, Belediyelerin Halkla İlişkiler çalışmaları ile sağlanabilir.

İstanbul'da günlük politikalarla, dünyadaki çevre kavgalarıyla değil, bölgeye dönük girdileri içeren bir biçimde sağlıklı program ve önceliklerle ortaya konursa yanlış durdurulması mümkün olacaktır.

İstanbul metropolü, çevre sorunları çözümü tek bir kurum tarafından gerçekleştirilecek kadar basit bir olgu değildir. Bu büyük sorunlar;

1. Uluslararası ölçekte,
 2. Ulusal ölçekte,
 3. Kentsel ölçekte,
 4. Bireysel ölçekte,
- ele alınarak çözümlenebilir.

1. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Rio Deklarasyonu uyarınca, yeni ve tarafsız global bir ortaklığın kurulabilmesi için devletler, toplumun anahtar sektörleri ve insanlar arasında yeni işbirliği düzeylerinin yaratılması hedefiyle; bütün toplumların kendi ilgi alanlarını dikkate alan global çevre ve kalkınma sistemini koruyan Uluslararası antlaşmalar için çalışarak, dünyanın birbirinden ayrılmayan ve bir bütün olan doğasını tanıyarak önlemler alınmalıdır.

2. Ülke planlaması, bölge planlaması ve çevre koruma ile ilgili yasalar, yönetmelikler ve kuruluşların ele alınması gerekmektedir.

3. Yerel yönetimlerin çevre ile olan uğraşları kentsel boyutta olup, bunlar kent insanını doğrudan etkileyen sorunlardır. İstanbul için kısaca hava-su kirliliği, aşırı nüfus artışı, olumsuz kentleşme ve sosyal-kültürel kirlilik gibi sorunlar söz konusudur. Tüm bunların çözümünün tek bir yerel yönetim tarafından karşılanması mümkün değildir. Sistematik içinde olmalıdır. Toplumsal amaçlı çevre kuruluşları ve çevre koruma eğitiminin ulusal ve uluslararası boyutlarda yapılması gereklidir.

4. Eğitim ve kültür olgusu insanlara kazandırılmalıdır. Amaç; kendisine, çevresine ve topluma saygılı bir gençliği getirmek olmalıdır.

Çevre bizim olduğu kadar gelecek kuşaklarındadır da. Bu bilinçle yetişen çocuk ve gençlerin çevresini daha saygılı kullanacağı ve davranacağı bir gerçektir. Sokağa tükenen, yeşili kıran, çiçekleri koparan bir toplumdaki insanlara, doğaya ve çevresine saygıyla bakan bir toplum yaratabilmek için ekonomik olgular yanında, eğitim ve kültürün önemi tartışılmazdır.

KAYNAKÇA

Çelik Gülersoy: İstanbul Estetiği, Güzel Sanatlar Basımevi, İstanbul 1983

Burhan Arpad : İstanbul, Yok edilen Kültür Mirası, İmar ve İskan Bakanlığı Yay. 1979

Sabiha Güzel : 2000 Yılında Türkiye ve İstanbul Nüfusuna Ait Projeksiyonlar, 2000 Yılında İstanbul, 1975

Doğan Kuban : Kentleşme ve Çevrenin Kültürel Yaşamla Etkileşimi, Kentleşme ve Çevre Tartışılıyor Paneli, 7 Nisan 1991

Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Rio Deklarasyonu, 1992

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE KÜLTÜRÜN MADDİ (EL SANATI) ÜRÜNLERİNİN ÜLKE TANITIMI AÇISINDAN ÖNEMİ

Prof. İsmail ÖZTÜRK*

Geleneksel kültürün ürünleri olan ve el sanatı (etnografik eşya) ya da günlük kullanım eşyası olarak nitelenen giyim-kuşamdan mutfak araç-gereçlerine, semerçilikten müzik aletlerine, çeyizlik eşyadan değişik günlük kullanım eşyasına, geniş bir yelpazede yer alan kültürün maddi ürünleri, insanların gündelik yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik olarak üretilmiştir. Buna bağlı olarak da bu ürünler, bir toplumun yaşam biçimini yansıtan, toplum içinde değişik işlevleri ve toplumu tanıma da rolü olan ürünlerdir.

Günümüzde el sanatı olarak nitelenen bu ürünlerin bir bölümü el işçiliği ile aile ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretilip, aile içi eğitimle öğrenilerek sonraki kuşaklara iletilirken, bir bölümü de zanaat ürünleri olarak usta-çırak ilişkileri ortamında üretilip satılırlar. Son yıllarda birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de el sanatı ürünlerin birçoğu, geleneksel üretim-tüketim dışında turizmin talep ettiği yönde, ülke tanıtımı ve ekonomik değer olarak uluslararası pazarlarda tüketime sunulmaktadır. Bu anlamda üretilip pazarlanan el sanatı ürünlerin bir bölümü, işlevleri dışında, yeni görünümler kazandırılarak (şimşir kaşığa termometre takarak, baş örtüsü kenarında kullanılan oyaları broş olarak, mutfak eşyası olarak kullanılan birçok büyük bakır kapları sehpa, sehpa altı, çiçeklik olarak kullanmak gibi) işlevi değiştirilerek kullanıma sunulurken, bir bölümü de yeni tasarımlaşmış gibi eski örnekler taklit edilerek ya da yeni tasarımları el emeği üretimle çoğaltıp piyasalara sürek pazarlanmaktadır.

Bildiride yukarıda belirtilen iki değişik görünümde günümüzde varlığını sürdüren, geçmişten izleri bugüne taşıyan, bu taşıma sürecinde değişerek ve çeşitlenerek çoğalan el sanatı ürünler, ülkemizin tanıtımında değerlendirilmesi açısından, küreselleşmenin getirdiği değişim ortamında, müzecilik ve akademik eğitim bağlamında tartışılmaya çalışılacaktır.

El sanatları diye nitelenen, geçmişten günümüze aktarılmış ve bir işlevi olan (ister işlev değiştirsin, isterse eski işlevini sürdürsün) kültürün maddi ürünleri, bizimle bu çağda yaşayan başka zamandan taşınmış, yaşama gücü olan ürünlerdir. Bu tür el sanatı ürünlerin biçimlenişinde önceden yazılıp çizilen bir program ya da tasarım

* D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü
Gündoğdu Sok., No:4, 35320 Narlıdere/İZMİR

yoktur. Bununla birlikte önceden bilinen, bir bölümünde usta çırak, bir bölümünde aile içi eğitimle öğrenilen, biçimlenmiş formlar ve desenler vardır. Bu bilgiler, el sanatı ürünü yapanın belleğinde vardır. Bu nedenle, yöresel pek çok el sanatı ürün, kuşaklar boyu genel özelliklerini koruyarak tekrar tekrar üretilmişlerdir. Bu anlamdaki el sanatı ürünlerini tanımlayan koşullar, yani bu çağdan önce var olanlar, çağdaş değiller ama yaşamaya devam ediyorlar. Dolayısıyla el sanatı terimi, çağa taşınmış ama zamana ters düşen ürünleri niteliyor. Burada sözü edilen el sanatı ürünler, günlük yaşamda kullanılan, el emeği yoğun çalışmayla ve basit araçlarla üretilen, el işi ürünlerdir. Bununla beraber günümüzde el sanatı terimi ile Türk Süsleme Sanatları ya da Geleneksel Türk Sanatları diyebileceğimiz hat, tezhip, halı, çini, kalem işleri, ahşap ve taş süslemeleri gibi alanlar da nitelenmeye çalışılıyor. Dolayısıyla el sanatları terimi ile nitelenen alandaki ürünler, geçmişten çağa taşındığı için genelde korunması ve değişmesi istenen ürünlerdir.

Geçmişte, insan yaşamında kullanılan, yukarıda sözü edilen bir çok eşya, günümüzde endüstriyel olarak üretilmektedir. Buna bağlı olarak bu eşyalarda değişme, çeşitlenme, eski örneklerinin kimilerinde, yozlaşma gözlenmektedir. Kütahya çiniciliğinde ve bir çok el sanatı üründe olduğu gibi. Günümüzde endüstriyel olarak üretilip kullanılan günlük kullanım eşyaları, çeşitlenerek insan yaşamında yer alırken, onlara sahip olunurken, onları üretip-tüketirken ve yeni üretilenler geldikçe eskileri bir kenara atılırken, terk edilenle yeni gelenin ilişkilendirilmesinde zaman ve mekanda, eşya ile insan ilişkisi büyük ölçüde göz ardı edilmektedir. Bu anlamda, el sanatı ürünler, insanlığın gelişim sürecinde, geçmiş ile bugün arasında bağ kurmada katkısı olan, el emeği yoğun üretimden endüstriyel üretime geçişin görülmesini sağlayan alanlardan birisi olarak önemini korumuştur.

Türk kültürünün bir parçasını geçmişten çağa taşıyan ve bugün el sanatları olarak nitelenen ürünler, Cumhuriyet'in ilk yıllarında (1920'li-30'lu yıllarda)bu adla anılmaya başlanmıştır. El sanatı kavramına ve kapsadığı alana, Türkiye'de özellikle 1950 sonrasında; "aman yozlaşmasın, aman kültürel değerimizdir, eskisi gibi koruyalım" yaklaşımıyla bakılarak günümüze gelinmiştir. Ama, el sanatı olarak nitelenen ürünler, ne eskisi gibi korunabilmiş ne yozlaşmasının önüne geçilebilmiş ne de kavram kargaşası yaratan bu adlandırmadan vazgeçilebilmiştir. Hatta, el sanatı olarak nitelenen alan genişleşmiş, kavramın tanımlama zorluğu doğduğunda da yanına yeni bir kelime eklenerek kullanımı sürdürülmüştür. Sözelimi, geleneksel Anadolu el sanatları, turistik el sanatları gibi.

Ülkemizde, 1960 sonrasında turizm amaçlı üretilip pazarlanan ve ülke tanıtımı misyonu da yüklenen el sanatı ürünlere ilişkin sorunları tartışırken bazı sorulara da yanıt bulunması gerekir.

Turizm amaçlı yapılan el sanatı ürünlerin üretimi, ülke tanıtımı için mi, ülkemize döviz kazandırmak için mi, yoksa üretenlere istihdam sağlamak için mi yapılmaktadır? Yine geleneksel el sanatı kaynaklı birçok turistik ürünün geçirdiği değişim ve bu ürünlere yeni eklenen unsurlar nelerdir? Bu tür el sanatı ürünlerin gele-

neksel özelliklerini koruyan örnekleri hangileridir, yozlaşan örnekleri var mıdır? Söz konusu üretimlerde üreticinin pazarlamacının sorumlulukları nelerdir? Bu alanda hizmet verenlerin turiste bakış açısı nedir?

Yukarıdaki sorulara yanıt bulabilmek için yakın tarihte, ülkemizde oluşan değişme ve gelişmenin bilinmesi, geleneksel Türk el sanatları olarak tanımlanan, aynı zamanda, kültür tarihi açısından çok önemli ve yozlaşma, kaybolma, çağdaşlaştırma gibi sorunlarla da iç içe olan bu ürünlerin nasıl bir süreçten geçerek günümüze ulaştığının tartışılması gerekir.

Kültürel devamlılık açısından, geçmişte yaygın biçimde, geniş kitlelerin günlük gereksinmesine yanıt veren bir çok el sanatı ürününün, toplumların yaşamından bir bir kopmaları, bunların yerini alanlarla, kaybolanların ilişkilendirilmelerini gerekli kılar. Çünkü kültürel değişme ile birlikte günlük yaşamdan işlevlerini yitirdikleri için çekilen ya da işlev değiştirerek yeni görünüm kazanarak bu el sanatı ürünler de değişme sürecine girmekte ve sonuçta o da değişmektedir.

Türkiye'deki kültürel ortamda, gelenek, görenek, örf, töre gibi toplumsal kurallar, İslam'ın yorumuna karışmış inanç ayrıntıları, hala üretimi yapılan halı ve kilimler, günlük kullanım eşyaları, değişimin bir parçası olan insanımız, geçmişten gelen kültürel süreklilikler kadar, değişme parametrelerini izleme olanağı da verirler. Bu nedenle Türk toplumunun geçmişinden izler taşıyan kültürün maddi ürünlerini müzelere kazandırmak ülkemizin tanıtımı açısından önemlidir. Müzelere kazandırılan bu ürünlerin, bilim çevrelerine sunulması kadar, halkın görmesi açısından da önemi vardır.¹

Günümüzde yüksek gelire ve yarattığı ileri teknolojiye sahip ülkeler hızlı değişimin, değiştirme tutkusunun insan üzerindeki etkisinin farkına vardılar. Bugün ileri teknoloji ürünü olarak günlük yaşamda kullanılan birçok araç-gereç, makine vb. üretimler, gelişmiş ülkelere üretilip toplum yaşamına sokuldu. İleri teknoloji ürünlerinin yerini aldığı ve toplum yaşamında kullanımdan kalan ürünler de müzelerde günümüz insanının bilgisine sunuldu. Bu süreç uzun bir dönemde yaşandı. Oysa ülkemiz insanları bu değişimi üreterek yaşamadığı, değişimin hız kazandığı bir dönemde, söz konusu teknolojik ürünleri satın aldığı için, eskiden kullandıkları, günlük yaşamlarında önemli bir yeri olan el sanatı ürünlerin sonraki kuşaklara iletilmesinin gereğinin bir yeri olan el sanatı ürünleri sonraki kuşaklara iletilmesinin gereğinin farkına geç vardılar. Oysa, gelişmiş ülkeler, bu konuya çok önceden değer vermişler ve gereken önlemleri almışlardır. Bu konuda İngiliz Anıtları korumasının etkin adlarından birisi olan William Morris'in sözleri dikkat çekicidir. Morris, "Eski yapılar yalnız bize ait değildir. Onlar önce atalarımıza aitti ve eğer bizler ihanet etmezsek gelecekte torunlarımıza ait olacaklar. Bizler gelecek kuşaklar için mütevellileriz" diyerek, geçmişini tanımayan, oturduğu topraklara yabancı, çevresindeki eski eserleri değerlendiremeyen bir toplumun geleceğini planlayama-

¹ Doğan Kuban:Batıya Göçün Sanatsal Evreleri , İstanbul 1993 17.s

yacağını vurgular. Bu anlamda ülkemizde konuya ilişkin müzemiz olduğunu kendimize sormamız gerekir.

Günümüz, sanayileşme sürecinde ülkemizde; farkında olmasak bile birçok alanda toplumsal yaşama etki eden köklü değişimler olmuştur, olmaktadır. Değişimler ise günümüz Türkiye’inde, kültürümüzde, eski ile yeni arasındaki bağların çok çabuk kopmasında etken olmaktadır. Bu nedenle bile olsa eski ile yeni arasında geçen sürede değişimi izleme olanağı veren kültür ürünlerinin, bilgilerin, becerilerin iyi sergilenmesi durumunda, toplum, geçmişle zamanımız arasındaki geçidin bilincine varabilir. Bu anlamda müze; kültürel değeri olan elemanlardan oluşan bir bütünü çeşitli yollarla toplamak, incelemek, korumak, değerlendirmek toplumun geçmişini görmesi ve eğitimi için gerçekleştirilen bir kurum olarak değerlendirilmelidir. Aynı zamanda müzeler, farklı ulusların insanların birbirlerinin tanımaları açısından da önemli kurumlardır.

İnsanların günlük yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik üretilen eşyaların geçmişi, yani kültür tarihi boyutuna bakıldığında; insanların bu eşyaları günlük yaşama kazandırırken, yenileri üretildiğinde, eskilerini bir köşeye atarken, onlara sahip olurken ve kullanırken, eşya-insan ilişkisine fazla önem verilmediği dikkati çeker. Bir başka anlatımla, kültürün maddi ürünleri olan, tamamen insan gücüne dayalı, basit araçlarla üretilen ve günümüzde endüstriyel nesnelere dönüşen, günlük kullanım eşyalarının yapımında ve sahiplenilmesinde, insanlarca oluşturulmuş değerlerin (halkbilimsel bilgilerin) gerektiği gibi önemsenmediği gözlenir. Oysa insanlık geçmişte günümüze insan yaşamının kolaylaştırıcı bir çok eşya üretmiştir. Bu dönemde, özellikle endüstrileşme sürecinin yaşandığı yakın tarihte, saf kültürlerin yerini melez kültürlerin aldığı kaygan zeminler oluşmuş, dolayısıyla kimlik arayışları da hızlanmıştır. Günümüzde ise adına bilişim/bilgi çağı denilen yeni bir geçiş dönemi yaşanmaktadır. Özellikle son on yılda hızlı sosyo-ekonomik ve politik gelişmelerle dünyanın bloksuzlaşmaya doğru gittiği; tarihin sonu, endüstriyel toplumun sonu gibi kavramların tartışıldığı bir dönem yaşanıyor. Ayrıca yeni milliyetçilik, yerel-levrensellik, yoksulluk, işsizlik, toplumsal kutuplaşma, marjinalleşme gibi yeni sembolik ve politik şekillerle iç içeyiz.

Böyle bir kargaşa içinde dünyada farklı toplumların insanları, ötekilerini tanımak, onlardan bir şeyleri kendi mekanlarında bulundurmamak istemekteyler. Turizm olgusu da bu istekte önemli rol oynamaktadır.

Turizmde unutulmaması gerek önemli bir konu, kültürel yaklaşımların sektöre katkıda bulunduğudur. Bu katkı, hem tanıtım, hem de ekonomik olmaktadır. Bilindiği kadarıyla, dünyanın en çok turist kabul eden kıtası Avrupa’dır. Bunun kültürel göstergeleri de vardır. Sözelimi; Paris’de 82, Kopenhag’da 80 müze bulunmaktadır. Müzeler, ulusların tarihsel, kültürel ve sanatsal varlıklarının, bir başka deyişle, geçmişte oluşmuş değerlerinin günümüzdeki göstergeleridir. Müzeleri gezenler, müzenin ait olduğu ulusun geçmişi ve günümüzdeki birikimlerine ilişkin bilgi edinirler. Kısaca söylemek gerekirse müzeler, farklı ulusların insanların birbirlerini

tanımlarına, sevmelerine katkı sağlarlar.

Konuya akademik eğitim bağlamında bakıldığında, ülkemiz insanının kendi geçmişinden gelen birikimine sahip çıkma ve onun gelecek kuşaklara taşınması açısından gerekenleri üretme bilincinin geliştirilmesi gündeme gelmektedir. Bu bakımdan akademik eğitim, geçmişten bugüne taşınan ve günümüzde işlevini yitiren ürünlerin yeniden üretimi yerine var olanın sonraki kuşaklara sağlıklı ulaştırılmasında aracı olacak kuşakların yetiştirilmesine öncülük etmelidir. Burada söylenmek istenen, günümüzde el sanatı olarak nitelenen, hat, tezhip, çini, kalem işleri, taş ve ahşap süslemelerden halı-kilime, geleneksel giysiler ve süslemelerinden mutfak eşyalarına ya da pek çok günlük kullanım eşyalarına geniş bir yelpazede yer alan ürünlerin üretim teknikleri ve kullanım amaçlarına uygun biçimde korunmalarına yönelik bilinçli bir kuşak yetiştirilmesi gereğidir. Bunu yapabilmek içinde koruma, saklama ve onarım konularında gerekli uzmanları yetiştirmek zorunluluğu vardır. Bir başka anlatımla, geleneksel Türk sanatları ve genel anlamda el sanatı olarak nitelenen alanlarda eğitim veren akademik kesimde, eskiden yapıları kopye olarak yeniden üretmeye yönelik eğitim yerine, onun hangi amaçla nasıl üretildiğini öğretmek ve geçmişten gelen örneklerinin sağlıklı biçimde gelecek kuşaklara aktarılmasına katkısı olacak bir eğitime önem verilmesi sanırım doğru olacaktır. Çünkü kültürel ürünlerin ülke tanıtımında değerlendirilebilmesi için geçmişten gelen değerleri günümüze taşınması açısından, o ürünlerin korunması, saklanması ve onarımı sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Koruma, saklama ve onarım ise, müzecilikten ve akademik eğitimden ayrı düşünülemeyen konulardır.

Sonuç olarak, geçmişten bugüne taşınan ve ülkemizin kültür tarihi açısından önemi olan kültürün maddi ürünleri, ülke tanıtımında ve ekonomik değer anlamında tüketime sunulurken, bu ürünlerin kültürel boyutunun bilinmesi ve geleceğe taşınmalarında gerekli özenin gösterilmesi gerekir. Bir başka anlatımla, günümüzde geleneksel Türk el sanatı ürünleri olarak bilinen kültürün maddi ürünleri pazara sunulurken, onun, ticari bir mal olarak görülmesi kadar kültürel bir ürün olduğu da akılda tutulmalıdır.

KAZAN TATAR ÇOCUK FOLKLORUNDA OYUNLAR

Prof. Dr. Elfine SIBGATULLINA

Kazan Tatar çocuk folkloru zengin ve güzel bir mirasımızdır. Onu toplamak ve incelemek işi XIX. yüzyılda başlamış. Bu alanda verimli çalışan bilim adamlarından ilk olarak Kayum Nasiryri'nin adını yad etmemiz gerekiyor. K. Nasiryri Tatar halk edebiyatının her türünü araştırmış, metinleri yazıp alıp nesir etmiş birisidir. Onun “Kırık (40) Bahçe”, “Kırık Vezir” kitapları Tatarlarda çocuklar için özel derlenmiş ilk esablardan sayılıyor.

XX. yüzyıl başında Tatar çocuk folklorunun bazı eserlerin: Beşik Çırların, Takmak ve Takmaza gibi türkülerin, çocuk oyunların Gabdulla Tukay, Fatih Emirhan, Huca Badigiy vb. yazarlar araştırmışlar.

Önemli bir bilim dalı olarak folklorun sistemli şekilde incelenmesi Tatarlarda 1917 yıl inkılabından sonra başlıyor. 1940-1990 seneler aralığında bu alanda durmadan çalışan Edip ve Alim Nekiy Isenbet'in yaptıkları dikkate layık. Onun “Babalar Folklorı” (1941), “Neniler Saltana” (1967), “Balalar Donyası” (1970), “Balalar Folklorı” (1984) vb. kitaplarında çok zengin malzeme toplanmış.

Tataristan İmler Akademiyası tarafından yapılan “Tatar Halk İcadı” kitaplar serisinde nesir edilmiş “Balalar Folklorı” (Kazan, 1993, Hazırlayan Reşit Yagfarov) cildi en derin ve ilmi yönden önemli bir çalışmadır. Lakin ne yazık ki bugün çocuk folkloru alanında araştırmalar çok az yapılıyor, bu iş durdu sayılır. Ayrıca eski çocuk oyunları ve oyuncukları hakkında ele alacak bir yazı bile bu yıllarda yazılmadı. Tatar çocuklarının Rus ve başka millet çocukları yanında beraber yuvalarda veya okullarda terbiye görmesinden dolayı milli oyunlar az oynanıyor. Ruslardan giren bayram ve törenlerin bizim hayatımızda yaygın şekil alması kendi mirasımızın unutulmasına neden oluyor. Bazı Tatar ve Rus çocuk oyunlarında benzerlikler de vardır, mesela parmak oyunlarında, ad günlerinde oynanan “Ak Kalac” oyununda, bükceklere hitap şekillerinde vb. onlar Tatar çocukları tarafından ister Tatarca ister Rus dilinde oynanır. Ama ana dili olarak Tatar dilini anneler kullanmazsa bisek cırlarından alıp her tür oyunlar Rusça öğretilir. Tutucu ve kuruyucu olmuş çocuğun Tatarca konuşmadığından, çağlar boyunca bozulmadan yaşamış oyunlar Sovyet döneminden bugüne unutulmaya yüz tutuyor. “Perestroyka” döneminde açılmış olan Tatar okulları, liseleri, çocuk yuvalarının sayısı bugün gene azaldı, yenileri çok zor açılıyor. İkidillilik Kanunu genelde geçmiyor diyebiliriz. Bu yüzden anne-babalar çocuklarını Rus okullarına veriyorlar ve Tatar kültüründen mahrum ediyorlar. Mil-

li oyunları popülerleştirmek ve araştırmak sorunu terbiyeciler, öğretmenler ve bilim adamları için çok keskin şekilde koyulması gerekir.

Bugün çocuk oyunu diyebildiğimiz ve onlara özgü olan oyunların eski çağlarda tüm toplumun ciddi uğraşlarının kalıntısı olduğu bellidir. Bu yönden Tatar folkloru hiç araştırılmamış, gerçi çocuk oyunları açısından kültürümüzün kökenlerine de inilebilirdi.

Kazan Tatar çocuk folklorunda oyunların 3 tipolojik türünü ayırıyoruz: Dramatik oyunlar, spor oyunları ve ornamental (süslü) oyunlar. En güzel türü tabii süslü oyunlardır. “Cirli-Biyule”, yani türkü ve dans kollanarak yapılan oyunların kökeni ilkel toplumlara kadar uzanıyor ve bazıları günümüzde hala oynanmaktadır. Bu tür oyunlarda en önemlisi müzik, türkü ve metnin beraberliği, onların oyun hareketleriyle rast gelmesidir. İnanç ürünü olarak doğan ve genelde ritüel özellik taşıyan bu oyunların birçoğu (“Ak Kalaç”, “Gabdulla, Gülbanu”, “Keriye-Zekeriye”, “Nardugan” vb) inanç özelliğini kaybederek eğlenmek amacıyla düğün ve bayramlarda oynanmaktadır. Büyüklerin tarlada çalışmasını gösteren oyunlardan misal için “Duşlar, tarı çeçtek bez” dikkati çekiyor. Kara-karşı türkü söyleyerek yapılan bu oyunda ekin ekmek görünüşü tasvir edilir.

Dramatik oyunlarda (“Aksak Tulku”, “İke Sukir”, “Alırman Kos” vb.) çeşitli mesleklerin, hayvanların günlük yaşamı konu ediliyor. Onları ispiri, şaka ve fıkralar süslüyor. Bunların kimi, kişileştirme ve eylemin taklidine dayanır, belirli bir öngörüsü, kuralları vardır (“Boya Satış”, “Kebeste” vb.), kiminde ise, gene bir kişileştirme ve eylemin taklidi bulunmakla birlikte bunların bir öngörüsü yoktur, oyuncular bunu doğmaca olarak oyun sırasında geliştirirler, mesela kız çocukların evcilik, erkek çocukların savaşlı oynamaları. Dramatik oyunların bu türünde toplumda yayılmış olan kötü taraflar da yer alıyor, mesela kız ve erkek çocuklar evcilik oyununu beraber yaparken baba rolündeki erkek çocuklar zaman zaman “sarhoş” olup “eve” dönüyorlar ve kavga çıkartıyorlar.

Spor oyunları beden eğitimi için önemli oluyor. Halk spor oyunları arasında kış veya yaz günlerinde oynanan özel oyunlar da, her mevsimde popüler kalanları da vardır. Kazan Tatarlarının en güzel bayramı olan saban toyda spor oyunlarının birçoğu bugün de oynanmaktadır. Koşma-kovalama-kurtarma-zor kullanma-ip atlama-top oyunları çok daha iyi bilinen, kentlerde çocukların da oynadığı oyunlardır. En önemlisi onlara her çeşit millet çocuğu katılabilir.

Dramatik ve spor oyunlarında takımlara ayrılmak, ebe seçmek için halk edebiyatının çocuklar sevdiği bir türü olan “Sanamışlar” ve “Sobaga Eytesleri” kullanılır. Sanamışlar sayılar kollanılan veya belli bir vakı’ayı yansıtan ritimli şiirlerdir. Mesela:

**БЕР ДИДЕМ - БЕР МІК,
ИКЕ ДИДЕМ - ИКМІК,
ЛЬЧ ДИДЕМ - ЛЬЧМІК,
ДСРТ ДИДЕМ - ДСРТ МІК
БИШ ДИДЕМ - БИШМІТ,
АЛТЫ ДИДЕМ - АХМАК,
ЎИДЕ ДИДЕМ - ЎИТМІК,
СИГЕЗ ДИДЕМ - СИГЕЗ МІК,
ТУГЫЗ ДИДЕМ - ТУКМАК,
УН ДИДЕМ - УЙМАК.
ТАБАДА - КОЙМАК,
МИЧТІ - БІЛЕШ,
АЛ ДА ЯБЫШ,
ЧСРГКГЙ СРДІК,
ЧУМ ДА ЧЫК!**

Çocuk hayatında oyuncaklar da çok önemli yer tutuyor. Maalesef oyuncak mağazalarımızda Batı'dan kötü biçimde taklit edilerek yapılmış, çoğu işlenmeyen süprüntü oyuncakların yerine kendi ulusal buluşlarımızı, kendi özkültürümüzden kaynaklanan oyuncakları koyamamışız. Hatta Tatar kıyafetli bebekleri bile Kazan'da bulmak çok zor oluyor.

OSMANLI DÖNEMİNDE ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE SUNULAN HEDİYELİK EŞYALAR ÜZERİNE

Öğr. Gör. Yüksel ŞAHİN

Bildirimizde diplomatik vesileler nedeniyle yüksek devlet erkanına sunulan el sanatı hediyelik eşyalara değinirken tekstil malzemeli olanlar üzerinde durmağa özen göstereceğiz. Tespit edebildiğimiz örnekler daha çok Osmanlı dönemine aittir ve dönemin, kültür- sanat anlayışını ve ekonomisini yansıtmaktadır.

Hediye verme alışkanlığı toplum yapımızla çok yakın ilişkili olup daha çok *potlach*¹ kültürün doğal bir sonucudur. Prestij kazanmak düşüncesiyle verilen hediyeler geleneksel bir alışkanlığımız olarak günümüzde de sürmektedir. Devlet erkânında görülen hediye sunma alışkanlığı; kabuller, uluslararası ilişkilerde diplomatik temaslar, düğünler ve benzeri nedenlerle, iyi niyet göstergesi olarak döneminin temsilcisi olan örneklerle devam etmiştir. Türk tarihinin çok eski dönemlerinden beri süregelen bu alışkanlığa örnek olarak, Uygurlar Döneminde Çin hükümdarlarına hediye edilen; soyluluk, zenginlik ve prestij simgesi halıları verebiliriz (Gündoğdu 2002: 187). Düğünler nedeniyle yine diplomatlar aracılığıyla sunulan hediyeleri anlatan iki örnek, Osmanlı şehzadelerinin sünnet düğünleridir. 1582 yılında III. Murad'ın şehzadesi Mehmet'in sünnet düğününe, Doğu ve Batı dünyasının en üst düzey yöneticileri davet edilmiştir. Bu davet Avusturya, Fransa, Polonya Kralılarına, Venedik ve Rapuza Cumhuriyetine, Siebenburgen, Boğdan ve Eflak voyvodalarına elçi gönderilerek yapılmıştır. Bu düğün vasıtasıyla Padişah ve şehzadesine çok değerli hediyeler sunulmuştur. Bunlar arasında Mekke Şerifi; Kabe örtüsünden bir parça zerbaft, Özbek Hanı; kitap ve Kur'an, Tatar Hanı; samur, kakum kürkleri, Acem Şahı; Kur'an ve cenkname, iskendername, çok sayıda kitap, seraser kumaş, sırmalı kemer, kemha atlas, kutni, yedi halı, resimli perde gibi hediyeler göndermişlerdir (Atasoy 1997). Levni tarafından resimlenen ve III. Ahmed'in dört şehzadesinin düğün törenlerini anlatan Surname'de ise Beylerbeylerinin sunduğu hediyeler arasında brokar eğer örtüleriyle şahane atlar, mücevherli eyerler ve kışum takımlarıyla, işlemeli bohçalara sarılı değerli kumaşlar olduğundan bahsedilir. Halep, Musul, Aydın ve Bursa Valileri tarafından sunulan bu hediyelerin yanı sıra

*Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü

¹Potlach: Simgesel değiş tokuş, rekabetçi armağan, burada armağan toplumlarının algılanması gerekmektedir. Bkz.:1- Marcel Mauss, Hibe, Çev.: Sadri Ethem, Ahmet Sait Matbaası- 1934, İstanbul. 2- Georges Bataille, Lanetli Pay, Çev.: M. Mukadder Yakupoğlu, Mor Yayınları, 1999- Ankara.

mücevher kakmalı çaprazlar, altın ve gümüş kaplar, bohçalara sarılı değerli kumaşlar, işlemeli örtüler, kakmalı, boyalı ahşap eserler, mücevherler, porselenler, kemerler, altın masa saati, içi kürklü giysiler, nadide kürkler, dokumalar, egzotik baharatlarla dolu büyük porselenler, müzehhep eyerler ve koşum takımlarıyla donatılmış safkan atlar ve Midilli, sunulan hediyeler arasındadır (Atıl 1999: 144).

Osmanlı Döneminde oldukça önem taşıyan hediye konusu, uluslararası ilişkilerde karşılıklı iyi niyet beklentisi yaratıyordu. Hem gönderilen hediyelere hem de bunların sunumuna özen gösterilerek, hediyelerin İmparatorluğun şanına yakışır olmasına dikkat ediliyor ve bu bir “kimlik sunumu” haline dönüşebiliyordu.

Evliya Çelebi, 1665'te Viyana'ya giden Kara Mehmet Paşa'nın götürdüğü hediyeleri ve hediye sunumunu şöyle anlatır: “Sekiz adet mücevherli, cilalı, mineli, arabaya Paşa bindi. Sekiz adet divanhane döşemesi, altın nakışlı ibrişim halıçalar yüklendi, direkli bir çadır yüklendi, süslenmiş atlar geçti. Yirmi çift ağır kuşaklık hil'atların her biri atların üstünden geçti. Sırmalı bohça içinde kokular vardı...”. Çelebi; geçici elçinin ve atının mücevhere bulanmış gibi olduğunu belirtir. Elçinin, Selimi destar üzerinde mücevherli sorguç takındığını ve padişahın mektubunun da mücevherli altın kozalak kese içinde olduğundan bahseder.

Osmanlı tarihinde Batılılarla uluslararası ilişkilerin Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle birlikte görülmeye başladığını çeşitli kaynaklardan öğreniyoruz. Polonya, Rusya, Fransa, Avusturya, İngiltere, Hollanda, Venedik daimi elçilerini fetihten itibaren başlattıkları bir uygulamayla İstanbul'da görevlendirmişler ve konsolosluklar açmışlardır. Osmanlı Devleti ise; padişah cülusu bildirmek, barış teklifinde bulunmak, hediyeler götürmek, tahta yeni çıkan bir Avrupalı kralı tebrik etmek, taç giyme törenlerine katılmak, fikir almak, taraftar kazanmak, iyi dostluk kurmak gibi görevler için yabancı ülkelere “fevkalade elçi” diye adlandırılan elçiler göndermiştir. Zamanla Avrupa ülkeleri arasında geçerli olan karşılıklı esasına Osmanlılar da uymuşlar ve ilk elçi Yusuf Agah Efendi'yi, III. Selim (XVIII.yy.), zamanında İngiltere'ye göndermişlerdir (Altunış 2002). Batılı elçilerle ilişkilerini yoğunlaştıran Osmanlı devleti, elçi atamalarında da Avrupalı elçilerden fikir almıştır. Örneğin Paris'e gönderilecek elçilerin ve maiyetinin seçiminde, konaklama, güzergah ve hediyelerin belirlenmesinde, İstanbul'da bulunan elçilerin görüşleri alınmıştır (Günay 2003).

Bu dönemde, ülkeler kendi aralarında karşılama, ağırlama, uğurlama, hediyeleşme gibi hususlarda birbirlerine denk düşecek bir tavır tuturmaya çalışırlardı (Altunış 2002). Elçilerin Osmanlı ülkesini temsil ettiği sırasında İmparatorluğun ihtişamının sergilenmesine önem verilirdi. Osmanlı elçilerininin göreve gönderilirken, “elçi hazinesi”nden yararlanması sağlanırdı. Bu hazineden zengin ve gösterişli hediyeler çıkarılarak hem gidilen yerin ileri gelenlerine hem de elçi ve maiyetindekilere kullanmaları için eşya ve aksesuar temin edilirdi. Elçiler, mektupları hediyeler eşliğinde sunar, padişaha ve sadrazama yazılmış mektup ve hediyelerle geri dönerlerdi. Gittikleri ülkeden kendilerine verilen hediyeleri de hazineye teslim ederlerdi.

Osmanlı Devleti diplomatik temaslar sırasında elçilerle ve ülkeleriyle iyi temaslar kurmak için elçi kabullerine özen göstermiştir. Elçilerin diplomatik hiyerarşiye göre ağırlanması, kabulü ve verilecek hediyelerle giyilecek hil'atların (kaftan), kalite ve sayısı kurallara bağlanmıştır. Bu konuda yapılan bilinçli değişiklik o ülkenin Osmanlı nezdindeki itibarını gösterirdi. Kabul edilen elçinin ve törensel olayın önemine göre Kubbealtı döşemesindeki suzeni işleme ve halılar değiştirilirdi (Esemenli 1996: 69). Bu kabullerde, elçilere kaftan giydirilmesinin yanı sıra işlemeli bir eğer, bir ok kılıfı ya da benzeri takdim edilir yabancı krallara elçi gönderilirken önemli miktarda değerli kumaşlar hediye gönderilirdi. Elçiler de kendilerine hediye edilen bu nadide eserleri ülkelerine götürürlerdi. Bu hediyeler arasında önem taşıyan kaftanlar, Osmanlı dokumalarının dönemine göre en güzel kumaşlarından dikiliyordu.

Osmanlı sarayı ve çevresinde, teknoloji öncesi üretim biçimi söz konusuydu. Yabancı devlet adamları için verilecek hediyelik ürünler saray atölyelerinde tasarlanıp üretiliyordu. Osmanlı elçilerinin götürdüğü hediyeler arasında saray atölyelerinde hazırlanan tekstil ürünler dikkat çeker. Bunlar değerli kumaşlar, halılar, kilimler, işlemler, giyim kuşam parçaları, çadırlar, at gaşyeleri ve eyerler, koşum takımları gibi örneklerden oluşur. Batılı diplomatlar aracılığıyla Türk kumaşları ve işlemelerine ilgi ve merak artmış, hayranlık uyandıran bu el sanatları, anı yazılarında yer almıştır. Osmanlı döneminde diplomatik temaslarda yalnızca tekstil ürünler hediye edilmemiştir. Bu yolla hediye edilen el yazmaları, katı örnekleri, kalıptan püskürtme bezemeli el yazmaları, oyma kalıplardan yapılmış kağıtlar ve bunlardan yapılmış albümler, ebru örnekleri, çiniler, porselenler, mimari öğeler; Cenevre Sanat Müzesi, Venedik Milli Kütüphanesi, Viyana Milli Kütüphanesi, Hollanda Leiden Üniversitesi Kütüphanesi, Paris Milli Kütüphanesi gibi merkezlerde yer almaktadır (Mesara 1998).

Diplomatlara ve ülke başkanlarına verilen hediyelere bir çok örnek vermek mümkün olabilmektedir. 1741 yılında elçi Mehmet Sait Efendi'nin Fransa Kralı 15. Loui'ye götürdüğü hediyeler arasında İran taklidi İstanbul dibası bulunmaktadır. 1748'de İran'a Nadir Şah'a giden hediyeler arasında ise İstanbulkari Şukufe nevezu-huru diba, İstanbulkari Telli kadife yastık, çiçekli bürümcük, Bursa işi kadife yastık, renkli Sakız seccadesi gibi kumaşlar vardır (TSMA Hediyeler 7129), (Tezcan 2002: 408). Paris'e ilk daimi elçi olarak gönderilen Morali Esseyid Efendi'nin üst düzey hükümet görevlilerine götürdüğü hediye listesinde, "ipekten muhteşem bir çadır, on at, kıymetli kumaşlar, esans ve parfümler" vardır (Maurice 1997: 12). Morali Esseyid Efendi'den sonra Paris'e gönderilen Halet Efendi'de (1803- 1806), Bonaparte ve dönemin deneyimli politikacısı Talleyrand'ın eşlerine çok değerli kumaşlar, takılar, işlemeli bohçalar gibi içlerinde bir çok eşyanın yer aldığı bir hediye paketi götürür (Altuniş 2002: 582).

XVIII. yüzyıl başlarında İngiliz büyükelçisinin eşi Lady Montegü'nün (1717), mektuplarında anlattığı, kendisine ve eşine hediye edilen el işlemleri, giysiler, oylar, takılar kendisinin ve yakın çevresinin hayranlık duyduğu kültür öğeleriydi. Lady Mary Montegü, saraya yakın şahsiyet olarak tanıklık ettiği Lale Devri anılarında, III. Ahmet döneminin yakın saray çevresinin günlük ve özel yaşamından, giyim eş-

yalarından, kendisine armağan edilen çeşitli işlemeli kumaşlardan, kıyafetlerden ayrıntılı olarak bahseder (Rogers 1998). Batı'da hayranlık uyandıran işlemler, Türk kadınlarının ince zevkini, kültür ve sanat seviyesini yansıtır. İşlemler; iç ve dış giyim parçaları, ok- yay torbaları, tören kalkanları ve mendilleri, bohçalar, sofraya bezi, kavuk, ayna, traş ve taht örtüleri, hamam takımları, uçkurlar, kaş bastılar da görülür ve kadife, keten, ipek üzerine ipek, altın- gümüş metal ipliklerle işlenmiş olurlardı (Barışta, 2002: 420). Batı müzelerinde yer alan bu el sanatı, Avrupalı gezginlerin seyahatnamelerinde de övgüyle anlatılır (Şentürk 1994: 128).

Batıyı etkileyen Osmanlı sanatının en güzel örnekleri yalnızca kılık kıyafet, işlemler, oyalar, bohçalar, kumaşlarla sınırlı kalmamıştır. Saray halıları olarak adlandırılan Sine düğümlü Klasik Osmanlı devri halılarının özellikle masa örtüsü ve daire şeklinde tasarlanarak dokunması, bunların Avrupa sarayları için hediye amacıyla üretildiğini göstermektedir. Yine, XVI.- XVII. yüzyıllarda Manisa'da yabancı ülkelere veya ziyarete gelen Batılı elçi ve devlet adamlarına hediye vermek için bu şehrin yakınındaki Uşak'ta ısmarlama halılar dokutturulduğu bilinmektedir (Deniz 2002: 390). Türk halılarına olan hayranlık, Avrupa'da bazı kurumlar arasında aracı da olmuştur. Venedik; elçisi vasıtasıyla, İngiltere ile arasında gelişen ticari bir anlaşmazlığın çözümü için İngiltere Başpiskoposu Kardinal Wolsey'e, 60 Türk halısı hediye etmiş ve bu çok büyük memnuniyet yaratmıştır. Türk halılarına olan aşırı merak, İngiltere'de halı ticaretinin ilerlemesine neden olmuştur (Yıldız 2002: 575).

Osmanlı çadırları da tekstil sanatları açısından hayranlık uyandıran önemli örneklerdir. Batı müzelerinde çok sayıda yer alan çadırlar, çoğunlukla ikinci kere el değiştirmiş, ganimet veya hediye olarak bir ülkeden diğerine geçmiştir. Kanuni Sultan Süleyman tarafından Fransa Kralı I. François'ya hediye olarak verildiği sanılan çadırın, benzer bir nedenle Madrid'te Real Armeria'da olduğu düşünülmektedir. 1796'da Fransa Cumhuriyeti'ne gönderilecek sayebanlı (gölgelikli) çadırın ise akıbeti bilinmemektedir. Bu konuda Atasoy, Başbakanlık Osmanlı Arşivine dayanarak ; *"bu çadırın Mısır kumaşından yapıldığı takdirde yetmiş iki bin küsur kuruşa mal olacağı ve devletin şanına yakışanın da bu olduğunun* bilgisini verir (BOA HH 57121; 1211/ 1796)". Sultan III. Selim tarafından 1793 yılında Büyük Katherina'ya ve dört generaline gönderdiği çadırların da Hermitage Müzesinde olduğuna dair bilgi veren Atasoy, Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde Kırım hanlarına, aile üyelerine ve Avrupa'dan gelmiş elçilere verilen ve özel olarak yaptırılan çadırlarla ilgili belgelerin varlığından söz etmektedir (Atasoy 2000).

Çadırlar, Avrupalıları o kadar etkilemiştir ki, XVI. Yüzyılda Polonya kralları Osmanlı devletine çadır almaları için elçi göndermişlerdir. Osmanlı yaşayışı ve çadırlarına duyulan merak ve ilgi sonucunda, Polonya'nın soyluları törenlerde, festivallerde, eğlence ve av partilerinde bunları kullanmak istemiştir. Bu tutku nedeniyle Osmanlı tarz çadır üretimi Polonya'da yaygınlaşmıştır (Atasoy 2000: 241). Atasoy, Otağ-ı Hümayun adlı eserinde Doğu yaşamına duyulan ilgiyle ticaretin geliştiğini, Polonyalı asillerin, İran-Türk giyim tarzını benimsediklerini belirtmekte, makrame ve futaları bol bol kullandıklarını ifade ederek, oluşan talep karşısında, İstanbul'da kumaş ve

kuşaklar üreten atölyeler kurulduğunu aktarmaktadır (Atasoy 2000).

Avrupa’da XVI. Yüzyıldan itibaren iç mekan süslemesinde de Türk sanatının etkileri görülmüştür. Örneğin “Turkey work” adı verilen işleme İngiltere’de moda olmuş mobilyalarda kullanılmıştır. Oturma elemanlarında “Ottoman” stili denilen tasarımlar yapılmıştır (Yıldız 2002: 575).

Paris’e elçi olarak atanan 28 Mehmet Çelebi Efendi’nin büyükelçiliği sırasında da gelişen ilişkiler; Fransız ve İngiliz modasında Türk giysilerinin yeniden giyilmesine ya da stilize edilerek yeni tasarımlar yapılmasına neden olmuştur (Renda 1985 : 44). Oluşan bu hayranlık Osmanlı tarafından da bilindiği için elçilere ve maiyetindekilere kültürü yansıtan hediyeler verilmesine özen gösterilmiştir (Yıldız 2002: 568).

XVIII. yüzyılda Türk tarzı yaşam ve giyim şekilleri, ev döşemeleri giderek yaygınlaşmış ve Türk halıları, işlemeler, sedir, minderler yanı sıra mangal, nargile, kahve takımları kullanım şekillerine uygun kullanılmıştır. Bu gelişen modaya “*Turqueri*” adı verilmiştir.

Tüm Avrupa’da baş gösteren “*Turqueri*” modasına karşın Osmanlı’da da Batılılaşma etkileri görülmeye başlamıştır. Bu dönemde Osmanlı ekonomik çöküş içindedir. Lale devri; Sadrazam İbrahim Paşa tarafından önerilen ve başlatılan bir hareket olmuş ve bu dönemde eski günleri anımsatacak güzellikte kumaşlar üretilip yabancı devlet adamlarına hediye edilmiştir (Salman 2002: 413). Lale devrinde hediyelere gösterilen bu özenle, “yine eski günlerdeki gibi refah içinde” olduğumuz anlatılmak istenmiş ve prestij sağlanacağı düşünülmüştür. Bu dönemde İstanbul’da Fransa elçisi olan Marquis de Bonnac aracılığıyla saraya saatler, mobilyalar, kumaşlar getirilmiştir. Renda, XVIII. yüzyılda Avrupa ülkeleriyle kurulan yeni diplomatik temaslar sonucunda ticari ilişkilerin geliştiğini, bir çok sanatçının İstanbul’a geldiğini belirtmektedir. Bu dönemde padişahlar Avrupa’da yaygın olan portre yaptırma ve hediye etme modasına uymuşlardır. II. Abdülhamid’in 1887’de Yıldız Sarayına taşınmasıyla, burası; marangoz ve sanat atölyeleri, müzesi, kütüphanesi, tiyatrosu olan bir sanat merkezine dönüşmüştür. Yıldız porselenleri bu dönemde kurulan fabrikada üretilmiş, Batılı ve Türk ressamlar tarafından resimlenmiştir. Yıldız Fabrikasında üretilen manzaralı Yıldız porselenlerinin hediye olarak Alman İmparatoru II. Willhelm’e yollandığı kayıtlarda geçmektedir (Renda 2002: 265/ Taşçı 1994: 52).

Yabancı devlet erkani tarafından Osmanlı’ya hediye edilen eşyalar arasında, saatler oldukça ilgi çekici bir grubu oluşturmaktadır. Özellikle, II. Abdülhamid’in 25. cülus törenleri için sunulan hediyeler arasında yer alan saatler çok önemlidir. Topkapı Sarayı Müzesinde Hazine-i Hümayun’a gelen eşyaları içeren defterlerde hediyeler kayıtlıdır. Bu saatlerde, yapan ustaların, kuyumcu ve marangozların adları yazılıdır (Çakmut 1994: 31). İngiltere’de özellikle diplomatik hediyeler sonucu İngiliz saatlerine talep artmış Türk pazarı için İngiliz saat üreticileri çok sayıda cep ve masa saati üretmişlerdi. Bu üreticiler Türk adet ve göreneklerini zevklerini bilerek saat üretmiş, 17. ve 18. yüzyıllarda müzikli ve Boğaz manzaralı İngiliz saatleri Türk pazarında en fazla aranan markalar olmuştur (Yıldız 2002: 568).

Değindiğimiz örneklerden de anlaşıldığı gibi; el sanatı hediyelik eşyalar kültürün tanınmasında önemli bir etkidir ve diplomatik lisanda da iyi niyeti simgelerler. Hediyelerin iyi niyet ve sevgi göstergesi olduğuna en iyi örneklerden birisi de Hürrem Sultan'ın, İran Şahının kardeşine, Polonya Leh kralına gömlekler dikmiş olmasıdır (Çağman 1999). Uluslararası ilişkiler açısından bu tür hediyelerden çok büyük politik, ekonomik çıkar beklenilmemesi yerinde olur. Bu nedenle amaç değil araç niteliği taşınmalıdır. Paris Sefiri Seyyid Ali Efendi, gayrimüslim bir dostuna gönderdiği mektupta *“evvelce gönderilen şallardan ikisinin Napolyon'un eşine, diğerlerinin de Paris'in muteber bayanlarına verildiğini, ancak şalların renklerinin modaya uymaması sebebi ile biraz kabaca görüldüğü, eğer modaya uygun renkte şallar gönderilirse Osmanlı Devletinin izleyeceği politika açısından faydalı olacağını* bildirmektedir (Akyılmaz 2002: 669). Tarihçiler tarafından da yadırganan bu davranışta, Batı gözünde itibar kazanmak için kendi kültürünü yadsıyan bir anlayışla dokuma şala çok fazla bir görev yüklenmiş görünmektedir (Akyılmaz 2002: 665).

Diplomatik vesilelerle verilen hediye, ülke kültürünü taşıyan, ender rastlanır işçilikte, dönemini yansıtan bir el sanatı olduğu taktirde önem kazanmaktadır. Osmanlı Döneminde doğal olarak teknoloji öncesi üretim biçimi olan el sanatları, günümüzde de Türk sanatını, kültürünü yansıtan örnekler olarak hediye seçimlerinde tercih edilmektedir. Bildirimizin tamamlayıcısı olduğunu düşündüğümüz Cumhuriyet dönemi hediyelerini bir başka çalışmada geniş kapsamlı olarak ele alacağız. Ancak, genel olarak bu dönemde de Osmanlı Klasik Üslubunun öğelerini taşıyan tasarım ve motif anlayışındaki el sanatı hediyelik eşyaların tercih edildiğini ifade edebiliriz. Sözelimi, yaşadığımız çağın koşullarında artık kullanılmayan geleneksel giyim kuşam örnekleri özel siparişle yeniden eskisinin bir taklidi olarak yaptırılmaktadır. Batılılaşma döneminin izlerini taşıyan ağır işlemeli dival nakışlı giysiler, işlemler, yabancı misyon çalışanları için sipariş edilmekte ve bunlar ülke için oldukça önemli ve çok değerli el sanatı üretimler olmaktadır. Türk kültürünü yansıtan el sanatı ürünler, öncelikle Olgunlaşma Enstitüsünün deneyimli ellerinden çıkan hediyelikler olarak üretilmektedir.

Geçmişte Türk kültürünün yaygınlaşmasında, hatta “Oryantalizm”in besin kaynağı olarak Batı sanat dünyasında, resim ve yazınlar yaratılmasına neden olan ürünler, hediye olarak verildiğinde değeri daha da artmış, gerçekten de verene ve alana prestij sağlamıştır. Dört yüz yıla yakın bir süre Osmanlı sanatının en güzel örneklerini hediyeler nedeniyle elinde bulunduran Batı dünyası, bu hayranlığını hala sürdürmektedir. Kısacası kaliteli bir üretim için talep vardır. Bu talebi yaratan köklü bir tarih- kültür birikimini temsil eden ve sembolik anlamlar taşıyan el sanatlarıdır. Bu nedenle, el sanatı hediyelik eşyalar; akım ve modalar yaratan bir önem taşıyorsa eğer, yozlaşmış örneklerden şiddetle kaçınmak gerekmektedir. Tasarım, malzeme ve işçilikte titiz bir özenle meydana getirilecek el sanatı ürünler, öncelikle prestijin kendisini oluşturacaklar, insana ve emeğe verilen değer bizzat kendisini ifade edeceklerdir.

Sonuç olarak, her yanında bombalar patlayan ve birbirini anlamakta zorluk çe-

ken yeni dünyaya; hoşgörü, sevgi, saygı kavramını, bir iğne oyası “iyi niyet elçisi olarak” söylüyorsa eğer; “insan kadar doğal” el sanatı ürünler özellikle de günümüzde, diplomatik temaslarda önem taşıyacaktır diye düşünüyorum.

KAYNAKÇA

AKYILMAZ, Gül; “III. Selim’in Dış Politika Anlayışı ve Diploması Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti”, Türkler- 12. Cilt, Yeni Türkiye Yay., Ankara- 2002.

ATASOY, Nurhan; Surname-i Humayün (1582), Koçbank, İstanbul- 1997.

ATIL, Esin; Levni ve Surname, Koçbank, İstanbul- 1999.

BARIŞTA, Örcün; “Anadolu ve Çevresi Türk İşlemeleri”, Türkler- 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, 2002- Ank.

BATAILLE, Georges, Lanetli Pay, Çev.: M. Mukadder Yakupoğlu, Mor Yayınları, 1999- Ankara.

ÇAKMUT, Feza; “Saraya Hediye Edilen Saatler”, Antik- Dekor, Sayı: 25, 1994.

ÇAĞMAN, Filiz- Necdet SAKAOĞLU; “Büyülü Bir Coğrafyanın Hazine Dairesi”, Söyleşi, Sanat Dünyamız, 73. Sayı, 1999.

DENİZ; Bekir; “Osmanlı Dönemi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları”, Türkler- 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, Ankara-, s. 389.

ESEMENLİ, Deniz; “Divan-ı Humayün”, Art- Decor Degisi, Mayıs 1996.

GÜNAY, Bekir; “Paris’te bir Osmanlı”, netpano.com/bek04.htm.

GÜNDOĞDU, Hazma; “Tarihi Türk Halıcılığı”, Türkler- 8. Cilt, Yeni Türkiye Yay., Ankara- 2002.

GÜRSOY, Belkıs Altuniş; “Sefaretnameler”, Türkler- 12. Cilt, Yeni Türkiye Yay., 2002, Ank.

MAURICE, Herbet; “Fransa’da İlk Daimi Türk Elçisi, Morali Esseyid Efendi (1797- 1802), Çev: Erol Üyepazarcı, Pera Turizm ve Tic. Yayınevi, İstanbul- 1997, s. 12.

MESARA, Gülbün; Türk Sanatlarında İnce Kağıt Oymacılığı, İş Bankası Yayınları, 1998.

MAUSS, Marcell; Hibe, Çev.: Sadri Ethem, Ahmet Sait Matbaası- 1934, İstanbul.

RENDİ, Günsel; “Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat”, Türkler- 15. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, 2002- Ankara.

RENDİ, Günsel; “Avrupa Sanatında Türk Modası”, Sanat Üzerine, Hacettepe Üniversitesi GSF Yayınları, Ankara- 1985.

ROGERS, J.M.; The Topkapı Palace Museum, Thames and Hudson, 1998.

SALMAN, Fikri; “Osmanlı Dönemi Türk Kumaş Sanatı”, Türkler- 12. Cilt, Yeni Türkiye Yay., Ankara- 2002.

ŞENTÜRK, Çiğdem; “Bir İşleme Koleksiyonu”, Antik- Dekor Dergisi, Sayı 25, 1994.

TAŞÇI, Hamza; “Yıldız Porselenlerinde İstanbul Manzaraları”, Antik- Dekor, Sayı: 25, 1994.

TEZCAN, Hülya; “Osmanlı Dokumacılığı”, Türkler- 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 405.

TEZCAN, Hülya; “Osmanlı Sarayında Kadın Modası“, P Dergisi, 1998-99 Kış, Sayı 12, s. 62.

YILDIZ, Netice; “İngiliz Kültüründe Osmanlı Etkileri”, Türkler- 15. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, 2002- Ankara.

www.cumhurbaşkanligi.gov.tr

www.tsk.mil.tr/genelkurmay/askerimuze.htm

www.tsk.mil.tr/genelkurmay/ataturkkurtulussavasimuzesi.htm

RESİMLER

1- III. Ahmed'in şehzadelerinin düğününde, yabancı büyükelçiler, esnaf alayının hediyeleriyle geçişlerini izliyorlar (Atıl 1999)

2- III. Ahmed'in şehzadelerinin düğününde Beylerbeylerinin hediyelerini sunmaları (Atıl 1999)

3- III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününde Sadrazamın hediyelerini sunması (Atıl 1999).

4- Sadrazam divanında elçi kabulü

5- 18.yy. başlarında Avrupalı bir elçi heyetinin kabulü

“SARI GELİN” TÜRKÜSÜNÜN KÜLTÜRLERARASI KAYNAŞMALAR BAKIMINDAN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL*

Hatırlayacaksınız! “*Salkım Hanım’ın Taneleri*” filminde sanatçı Yavuz Bingöl, “Sarı Gelin” olarak da bilinen türküyü Ermenice sözlerle söyleyince, türkü; basın yayın organlarının gündeminde yer almaya başlamış ve türkünün Ermeni halk şarkısı olduğu iddia edilmişti. Ya bir gazete köşesinde ya da aktüel bir radyo / televizyon programında ve genellikle de doğrudan ilgisi olmayan kişiler tarafından gündeme taşınan bu konuya, kısa sürede bir kısmı samimi, bir kısmı ise müzisyenlerimiz; bazı Erzurumlu vatandaşlarımız ve son olarak da Azerbaycanlı soydaşlarımız müdahil oldular. Bu eserin, bir “*Türk halk türküsü / halk mahnısı / el havası*” veya bir “*Ermeni halk şarkısı*” olduğunu iddia edenlerin arasına, bir süre sonra her iki halkın ortak malı olduğunu savunanlar da katıldı.

Ne gariptir ki, bu süreçte hemen herkesin kendince ortaya koyduğu görüş ve savunma gerekçeleri birbirinden kopuk, çoğunlukla da mesnetsizdi. Çeşit çeşit efsaneler, hikâyeler, hatıralar ya da tutarlı–tutarsız nedenler sıralandı. Hatta, dönemin Kültür Bakanlığı da, tartışmalar karşısında halkı bilgilendirmek üzere “Sarı Gelin” türküsünü web sayfasına taşıdı. Bir belge, bir kanıt ortaya sürülüyor gibiydi. Bu cılız web sayfasında ne vardı dersiniz?: Mahmut Ragıp Gazimihal’in *Türk Halk Oyunları Kataloğu*’dan yapılmış birkaç satırlık alıntı ve TRT THM Repertuarında bulunan ve Erzurumlu Faruk Kaleli’den derlenmiş türkünün güftesi... Genel hatlarıyla “Sarı Gelin” türküsü merkezli bu tartışmalarda, konunun folklorik boyutuna adeta hiç duyulmamış, yazılmamış materyallerle katkıda bulunuldu. Bunların her biri bir araya toplansa, folklorik ve sosyolojik yönü ağır basan çok güzel bir makale yazılır.

Bir süre sonra, Ermeni asıllı Civan Garparyan adlı bir sanatçı, “Duduk adı verilen nefesli bir halk çalgısı ile ülkemize gelip de, Türk müzisyenlerle birlikte konserler verince, “Sarı Gelin” türküsüne benzer bir tartışma, bu kez de çalgılar için gündeme geldi. “Duduk” denilen çalgı nasıl olur da bir Ermeni halk çalgısı olarak ilan edilebilirdi? Bu çalgı, ülkemizde “Mey”; Azerbaycan’da “Balaban”, “Balaman” ya da “Yastı Balaban / Balaman” olarak bilinen bir Türk halk çalgısı değil miydi? Aralarında ne fark vardı? Yoksa maksatlı bir kültürel yönlendirme ve sahiplenme ile mi karşı karşıya bulunuyorduk?

* İTÜ Türk Müsiki Devlet Konservatuvarı Sanatçı Öğretim Görevlisi

Diğer yandan, bu şüpheleri haklı çıkaracak bazı Web sitelerinde de boy boy çalgı resimleri yayınlıyor ve bu resimlerin altında, sözüm ona çeşitli bilgiler veriliyor. Çalgıların yaygın olduğu sahalar için de ya Ermenistan toprakları ya da “Historical Armenian City (Tarihi Ermenistan Şehri) sıfatı ile Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu’daki bazı şehir adları zikrediliyordu. Bu bilgilere göre de, ülkemizde ve yakın coğrafyamızda görülen akla gelebilecek hemen hemen bütün çalgı çeşitleri bir Ermeni çalgısı idi. Bu siteler hâlâ fa-âl. Lütfen sizler de bir göz atınız. Hatta bu sitelerde ziyaretçilerin yönlendirildikleri diğer linklere de giriniz. Ve, pek çok başka sürprizlere de hazır olunuz.

Bütün bunları, milli duyguları tahrik etmek için değil; konunun önemine dikkat çekmek ve bunlardan çeşitli dersler çıkarıp biraz da öz eleştiri yapmak amacıyla söylüyorum. Tekrar “Sarı Gelin” türküsüne dönelim...

O günlerde, konu hakkında görüş bildirmesi gereken bilim-sanat adamları ise maalesef susuyor, tartışmalara girmiyorlardı. Yayın organlarında çeşitli iddiaları ortaya atanlar da, nedense bilim-sanat adamlarının görüşlerine başvurma ihtiyacı hissetmiyor gibiydiler. Başka bir deyişle bilim-sanat adamları hariç, herkes “Bilirkişi” idi!.. Oysa, sorun haline getirilen konu, basit bir “Senin - Benim” fikrî tartışmasının çok ötesinde idi.

O günlerde, araştırmacı-gazeteci olarak niteleyebileceğim dostumuz Şamil Kucur, türkü ve tartışma konuları hakkında bizim de görüşümüzü almak isteyince, kendisine düşüncelerimi uzun bir röportaj metni olarak ilettik. Bu metnin çok küçük bir parçası önce *Zaman Gazetesinde* (“Duduk, Mey, Balaban”, 05.08.2001), ardından da tamamı *Motif* dergisinin 30, 31 ve 32. sayılarında üç bölüm halinde yayımlandı. Kısa bir süre önce de, gazeteci Burhan Eren, yine *Zaman Gazetesi* adına, bizimle genişçe bir röportaj yaparak kamuoyunun ilgisine sundu (“Süleyman Şenel: Tartışmalar Folklor İçin Yararlı / Sarı Gelin Türküsü, Şeyh Sen’an Kıssasını Anlatıyor”, 05.07.2003, s.17). Merak edenler bu tefrikaya, röportajlara ya da internet üzerinden www.turkuler.com adresinin “yazılar” bahsine başvurabilirler.

Bu noktada, daha önce yayınlanmış görüşlerimizi burada bir kez daha tekrarlamak düşüncesinde değiliz. Ancak, söz konusu tefrikayı okumamış olanlar için bir özet yapıp, özellikle “Sarı Gelin” türküsünün, kültürlerarası kaynaşmalar boyutunda düşündürdüklerini sizlerle paylaşmak istiyoruz.

*

“Sarı Gelin” türküsü, her şeyden evvel, biri Müslüman, diğeri Hıristiyan olan iki gencin aşkını anlatan bir epizodik müzik çeşitlerinden biri. Yani müzikli bir anlatıya dayanan, sonu ölümle bittiğine inanılan bir aşk hikâyesi türküsü...

Kaynaklara göre; olay, Zagafgaziya / Transkafkasya’da geçiyor ve anlatı içinde ülkemiz sınırlarını da kapsayan yer adları zikrediliyor. Dolayısıyla, sadece Türklerin, Azerbaycanlıların ve Ermenilerin değil, o sahada yaşayan bütün halkların etkilenmeleri ve anlatının geniş bir sahaya yayılmış olması söz konusu.

Diğer yönden, kimi halk hikâyelerinde, halk destanlarında, halk masallarında, halk efsânelerinde ve kimi anonim halk müziği ya da âşık müziği örneklerinde çok görülen “*din değiştirme*” motifine de bu eserin anlatısında rastlanıyor. Başka bir deyişle, Anadolu’nun ve Kafkasların İslamiyetle tanışma dönemlerinden: bilhassa 13.-16. yüzyıllar arasında çok sayıda örneğine rastladığımız mensur-manzum metinlerden bir hatıra olması ve bir kıssadan / efsâneden / halk hikayesinden kopmuş olması ihtimali çok yüksek...

“Sen’ân / San’ân, San’an” ya da “Şeyh San’an”, “Şeyh-i San’anî” gibi çeşitli telaffuzları olan kişi, türkünün ve anlatının en önemli olay kahramanı. Maşukası da “Sarı Gelin”, “Sarı Kız”, ya da “Humar Hanım” olarak anılıyor.

Bilinen türkü metni içinde “*San’an ölsün Sarı Gelin*” şeklinde olması gereken satır “*Ninen ölsün Sarı gelin*” şeklinde geçtiği için; yani, iki aşık arasındaki konuşmanın yüklendiği anlam: “*Sinan senin için ölsün*” ya da “*Sen ölme, senin yerine ben öleyim*” şeklinde olması gerekirken, kızın (Sarı Gelin’in) annesine (ninesine) yapılan bir beddua ile bittiği için, türkü metninin bir düet parçası (karşılıklı söyleşme) olduğu ve müzikli bir halk anlatısına dayandığı tam olarak anlaşılabilir.

Tespit edilen anlatı ve varyantların büyük çoğunluğu Cumhuriyet döneminde veya Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde halk ağzından tespit edilmiş ya da yazıya geçirilmiş. Oysa, “Sarı Gelin” türküsünün dayalı olduğunu düşündüğümüz Şeyh San’an hikâyesinin, çok eskiye ait yazılı kaynakları da var. Bu sözlü anlatılar, bize göre, çeşitli yüzyıllara ait yazma eserlerde rastlanan *Şeyh-i San’an Kıssası / Efsânesi / Hikâyesi*’ne dayanıyor. Ve, bunların varlığını ortaya koyan yazılı belgeler, 12.-13. yüzyıla kadar uzanıyor. Yani en az 700 küsur yıllık yazılı belgeleri olan bir kültürel anlatı mirası bu.

Sözelimi, 12. yüzyılın ikinci yarısıyla, 13. yüzyılın ilk yıllarında yaşayan Ferideddin-i Attar’ın *Mantık Al Tayr* (Mantıku’t-tayr) adlı mesnevisinde, “Şeyh-i San’an Hikâyesi” başlığı ile yer alıyor bu anlatı [Çeviren: Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1990, MEB Yayınları, 2. Baskı, s.97-127]. Yine, 13. yüzyıl sonu, 14. yüzyıl başlarında yaşadığı bilinen mutasavvıf şair Gülşehrî’nin, *Feleknâme* adlı eserinde de, *Dasitan-ı Abdürrezzak* faslında tesadüf ediliyor bu kıssaya. Ayrıca, 14. yüzyılın ikinci yarısı başlarında yazılan Sadî’nin *Ferhenkname*’sinde de [Bkz. *Ferhenkname-i Sadi Tercümesi* (Çeviren: Kilisli Rifat-Veled Çelebi), 1340 (M.1924)-1342 (M.1926), s.15]; yine 14. yüzyıl yazma eserlerinden *Hafız Divanı*’nda da, Şeyh San’an ile ilgili kısımlara ve telmihlere tesadüf edilmekte [*Hafız Divanı* (Çeviren: Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul, 1988, s.57, 672, 673].

Hafız Divanı'nı yayına hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı, ayrıca tarihte Şeyh-i San'an hakkında kitap yazarlar olduğunu ve Yunus Emre'nin de bu şeyhten bahsettiğini söyleyerek, söz konusu eserde bu mensur ve manzum kıssanın bir de özetini veriyor [*Hafız Divanı*, a.g.e, s.672-673]. Bunun yanında, Gazzali'nin *Tuhfetü'l-Mülük* adlı eserinde de Şeyh-i San'an bahsi bulunduğunu ve Gülşehri gibi, Ali Şir Nevâî'nin de bu kıssayı şiirlerinde ele aldığını Prof. Dr. İskender Pala'nın *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*'nden öğreniyoruz.

Abdülbaki Gölpınarlı'nın, 1961 yılında yayımlanan *Yunus Emre ve Tasavvuf* adlı kitabının muhtelif sayfalarında da, Şeyh San'an ile ilgili çeşitli bilgilere ve Yunus Emre'nin Şeyh San'an kıssasına telmihte bulunduğu manzum metinlere rastlıyoruz. Gölpınarlı, bu eserinde de, Şeyh San'an kıssasının bir özetini veriyor.

Bu hikâyenin kimi değişik motifleri, epizotları olduğunu biliyoruz. Ancak, Abdülbaki Bey'in dikkat çektiği bir başka hususu da yeri gelmişken belirtmekte büyük yarar var. O da, Şeyh San'an hikayesinin çok daha önceden yazılmış olması ihtimali. Bu ihtimale göre, hikayenin yazım tarihini 12. yüzyılın ilk yarısına kadar gerilere götürmek söz konusu oluyor.

Bir kez daha belirtelim ki, bu tarihi yazılı ve sözlü kaynakların ve varyantların ortaya koyduğu sonuç oldukça önemli. O da anlatının ve anlatıya dayalı türkünün yakılmasına neden olan olay; yani, insanlara hüznü veren sonu ölümlü bir aşk hikayesi. Âşıklardan biri Müslüman, diğeri Hıristiyan... Halkları en çok etkileyen ve bu kadar geniş bir sahada yayılmasına sebep olan da bu olay olmalı. "Allahuekber" dağının adının ortaya çıkması da bu efsâneyle dayanıyor.

Aslı-Kerem hikâyesi gibi, bilhassa halk hikâyelerinde, halk destanlarında, halk masallarında, halk efsânelerinde ve kimi anonim halk müziği ya da âşık müziği örneklerinde "*din değiştirme*" motifini çok sık görüyoruz ki *Şeyh Sen'an ve Sarı Gelin* hikayesi / efsânesi de, bundan çıkan bir motife dayalı olduğu anlaşılan "Sarı Gelin" türküsü de bu çeşit örneklerden biri. Hâl böyle iken, konunun sadece Türk - Ermeni ilişkileri boyutunda gündem yaratması ve tartışılması son derece yanlış ve yadırganacak bir durum.

Diğer yandan Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Halk Oyunları Kataloğu*'nda, Sarı Gelin türküsünün Ermeniler tarafından da bilindiğini ve türkü sonlarında "*Sarı Gelin sate yâris*" nakaratının seslendirildiğini bildiriyor. Nitekim Yavuz Bingöl'ün seslendirmesi ile bu çeşitleme de kamuya mal oldu. Hatta Gazimihal, Kars köylerinden Dikme'de bilinen tekli kadın oyunlarından birinin, "*Sarı Gül*" olan adının, "*Sarı Gelin*" türküsünden alındığını da belirtiyor. Bu oyunun yakın zamanlara kadar yörede oynandığını biliyoruz. Bu bilgi çeşitli matbu kaynaklarda da yer alıyor. Bugün de oynayanların bulunması muhtemel. Sözgelimi, Karşı bir dostumuz olan Dr. İrfan Çiftçi, 90 yaşının üzerinde olarak yakın bir süre önce vefat eden babaannesinin, bu "Sarı Gelin" oyununu ağır ağır ve ustaca bir âhenle çok güzel oynadığını anlatırdı bana. Ne yazık ki bu oyunu tespit edemedik. Sahada, bu oyunun bihlenlerinin bulunup, hemen derlenmesi gerekir.

Aslında, hikâye; gerek bilinen türkü metinlerinin gerekse diğer varyant metinlerinin içinde gizli... Bu türkünün, “Şeyh San’ân” efsanesine dayalı bir epizodik müzik örneği olduğunu söz konusu güfteler, görebilenlere haykırıyor. Son gelişmeler ve tartışmalardan, o büyük ve geniş sahada, ezgi kalıbının da çok yaygın ve güfte giydirmelerinin zengin olduğuna daha yakından şahit oluyoruz.

Halk efsanelerine, hikayelerine, destanlarına büyük değer veren Azerbaycanlı aydınlar arasında da bu efsane / hikaye ve türkü iyi biliniyor. Azerbaycanlı büyük şair Hüseyin Cavid’in, “Şeyh Sen’an” adlı manzum bir piyesi var ki bu piyesin, halk ağzında anlatılan tema üzerine kurgulanmış olduğu söyleniyor kaynaklarda. Çok da ilgi görmüş. Ve, Azerbaycanlı dahi bestekar Üzeyir Hacıbeyli’nin “*Leyla ile Mecnun*” operasından sonra bestelediği ikinci operası da, beş perdelik “*Şeyh Sen’an*” operası. Bu opera ilk kez 30 Kasım 1909 [13 Aralık 1909]’da Bakü’de sahnelenmiş. “*Şeyh Sen’an*” operasının librettosu da, bu halk destanından esinlenilerek ve Hüseyin Cavid’in “Şeyh Sen’an” manzum piyesi üzerine bizzat Üzeyir Hacıbeyli tarafından yazılmış.

Buraya kadar vermiş olduğum bilgiler, konunun hem kültürlerarası ve hem de uluslararası boyutu olduğunu göstermeye yeter. Bütün bu anlatıları ve kaynaklarda yer alan bilgileri, çeşitlemeleriyle birlikte bir araya toplayıp ciddi bir karşılaştırma yapmak lâzım. Kaynakları oldukça zengin disiplinlerarası bir konu bu. Öncelikle edebiyatçılar tarafından bu konunun kısa sürede ele alınmasını diliyorum. Ve “Sarı Gelin” türküsü ile başlayan bu tartışmalardan, kendi hânemize hem Türk halk müziği penceresinden, hem de genel müzik-kültür-sanat penceresinden şu sonuçları çıkartıyoruz:

● Türk halk müziği genel tasnifi açısından değerlendirildiğinde; “*Âşık Edebiyatı*” temeline dayanan “*Âşık Müziği*”; “*Anonim Halk Edebiyatı*” temellerine dayanan “*Anonim Halk Müziği*” genel başlıkları yanında, “*Anlatı*” türü temellerine dayanan “*Epizodik Müzik*” kimliğini de artık öne çıkarmak gerekiyor. Diğer bir deyişle, Türk Halk Müziği genel repertuarı içinde, zamanla halk ağzında şekillenerek yaygınlaşmış müzikli halk hikayelerine dayalı unsurların, kültürel yaşantıyı besleyen bir kaynak olduğunu göz önünde bulundurmak gerekiyor.

● Türk Halk müziğinin genel yaygınlık sahasını, -bilhassa Cumhuriyet dönemi içinde bir alışkanlık haline gelen- öncelikle “*Misâk-ı Millî*” sınırları içinde ölçmek ya da “*Türk Dünyası*” gibi genel söyleyişlerle tanımlamak düşüncesinden sıyrılıp; ülkemiz çevresini doğusu, batısı, kuzeyi, güneyi ile çok daha geniş bir *Kültürlerarası Tesir Sahası* üzerinde düşünmek mecburiyeti ortaya çıkıyor. Kaldı ki bu mecburiyet, çok daha gerçekçi bir yaklaşım getirecek. Zira, figüratif, stilistik ve tematik yapılara büyük coğrafyaların tesir sahaları içinde sıklıkla rastlanabiliyor. Bunların, aynı zamanda en yaygın ve en küçük kültürel unsurlar olduğunu ve hatta kimi zaman kültürel kimlik belirleyici özellikler taşıdığını da hesaba katmalıyız.

● Geçmiş dönemlerde çoğu zaman reddetme ve küçümseme eylemi içinde olunan “*Varyant / Çeşitleme / Çeşitlilik*” değerlerine çok daha fazla önem verip, bunun tarihi ve coğrafi yerleşikliğinin bir kanıtı olduğunu daha iyi kavramalıyız.

● Halk ağız terminolojilere daha çok önem verip, bu bilgilerin toplum belleğine ve akademik platforma süzülerek taşınmasını sağlamalıyız. Bunun için de halk kavrayışının sınırlarını çözme adına, halk yaşantısına daha yakın ve daha saygılı olmalıyız.

● Genel müzik kültürü penceresinde baktığımızda; ülkemizde, geleneksel müzik türleri ve bu türlere bağlı olarak: repertuar, çalgı, çalgılama, halk sanatçısı, profesyonel sanatçı, tavır, üslûp, oyun, edebi yapı -özellikle tema-, orkestralama, v.s. gibi kavram ve vasıtaların, biraz da popüler kültür / popüler müzik çerçevesinde, basın / medya yoluyla ve bilhassa da entelektüel kesim arasında yeni yeni tanınmakta, tartışılmakta ve gündemi daha yoğun doldurmakta olduğu düşünüldüğünde, yaşamakta olduğumuz bu dönemi gayet doğal karşılamak gerekiyor.

● Bu tartışmalar, popülist yaklaşımlarla da olsa, çalgıların, türkülerin, halk oyunlarının ya da daha başka bir kültürel ürünün daha çok gündemde olmasına, toplum tarafından daha iyi tanınması imkan sağlıyorsa bundan yararlanmanın yollarını da bulmak zorunda olduğumuzu bilmeliyiz. Zira, bulunduğumuz coğrafya ve özellikle de Türklük Dünyası, geleneksel müzik potansiyeli: türleri, alt türleri, çeşitleri ve bu arada çalgı tipleri, çeşitleri ve özellikle de bu çalgıların kendilerine has repertuarları ve halk oyunları karakterleri yönünden oldukça zengin. Ancak, parçala ve yönet mantığına dayalı “etnic” düşüncelerin yörüngesine oturtulmaya çalışılırsa, buna şiddetle karşı durmak ve çeşitli önlemler almak şarttır. Zira, içinde bulunduğumuz büyük coğrafyanın, yüzyıllardır baskın (dominant) gücünün Türk kültürü ve Türk dili olduğuna şüphe yoktur ve bu bilinç içinde olmak da bir zorunluluktur. Buna bağlı olarak yurtiçi ve yurtdışındaki yazılı ve görsel unsurlar içinde daha yoğun yer almak da şarttır.

● Çalgılar gibi, müzik eserleri de: çoğunlukla ezgi, oyun tipi, güfte; güfte içinde bir nakarat, bir söz, tema ya da herhangi bir şey; kısaca müzikal yaklaşım içerisinde yer alabilecek her şey, bugünün siyasi sınırlarını göz önünde bulundurursak söylemek gerekirse birkaç ülkeyi içine alabilecek büyük bir sahada, farklı şekil ve kuruluşlarda ve farklı dillerde karşımıza çıkabilir. Bu durumu, kültürlerarası etkileşim, kültürlerarası taşınma meselesi olarak algılamak en doğal sonuçtur. Bununla birlikte, kültür ve sanat unsurları politik amaçlar için de kullanılabilir. Geçmişte bunun pek çok örneği vardır ve bu örnekler gelecekte daha da artabilir. Ancak siyasi sınır tanımayan kültür-sanat değerlerini, siyasi sınırlar içine almak mümkün olmayacağına göre, politik amaçlar için kullanılrsa da, onların varlığı ve varoluş sebepleri çoğu zaman istenen amaca hizmet etmeyebilir. Kültür-sanat değerlerinin, herhangi bir zaman dilimi içerisinde tespit edilmiş olmasının çok daha değerli bir yanı vardır. Buna bağlı olarak sahiplenme duygularıyla hareket edilse de, kültürel değerlerin ne milliyetini, ne de etnik kimliğini tespit ve ispat edebilmek her zaman mümkün olmaz.

● Türk kültür hayatının ürünlerini, zenginliğini ortaya koyacak yayınların yeterince yapılamamış olmasından yola çıkarak, basın-yayın organlarının bilgilendirilmesi konusunda daha titiz davranmalı ve bu gücü olabildiğince kullanmanın yolla-

rını arayıp bulmalıyız. Bu bağlamda, kültürel potansiyelin ortaya çıkarılmasında bilim ve sanat adamlarına büyük görevler düşeceği tabiidir.

● Kültürel mirasımızı çeşitli sebeplerle savunmaya zorlanmak da şüphesiz kabul edilemez. Ancak, durum böyle olsa bile, bunu bilimsel ve sanatsal belge ve tanıklar çerçevesinde yapmak en akılcı yoldur. Bunun için de iyi donanımlı olmak ve gerektiğinde sahip olunan kaynakları günlük hayatın bir parçası haline getirmek öncelikli görevlerimiz arasındadır. Ancak, hemen her konuya son derece duyarlı olmak ve sadece bilimin ışığından yararlanıp tarihten ve tarihi belgelerden yararlanmak da şarttır. Bu bağlamda da yaşadığımız coğrafyadaki, yakın ve uzak çevremizdeki kültürel verilerin daha iyi tanınmasına gidecek yolda, hep ihmal ettiğimiz belge ve bilgi toplama işine en kısa zamanda daha çok önem vererek dört elle sarılmak gerekir. Bunu yaparken, tarihi konuları tarihçilere, çalgısal konuları organologlara, müzikolojik konuları müzikologlara, sosyolojik konuları sosyologlara, folklorik konuları folkloristlere, edebi konuları edebiyatçılara, dil/ağız konularını dilcilere bırakmak ve her şeyi biliyoruz edalarından sıyrıp interdisipliner düşüncelere ve farklı mesleklere daha saygılı olmak zorundayız. Duygusal yaklaşımlarla “tespit” ile “bilimsel sonuçları” aynı kefeye koymamayı ve mutlak surette karşılaştırmalar yapmayı bilmeliyiz.

● Ülkemizde devletin kültür-sanat politikaları ile geçmiş dönemlerde yeterince ilgilenmediğini göz önünde bulundurarak, sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirme ve örgütlü bir güç olma konusunda bir an evvel harekete geçmeliyiz.

● Türkiye’de kültür-sanat hayatının gündemini, politikalarını, uygulamalarını yakından takip eden, tartışmaya açan, değerlendiren ve hatta belli ölçüde yönlendiren bir kurumun olmaması son derece düşündürücüdür. Sorumluluk alanı içinde olan ve/veya olması gereken kurumlar ve/veya şahısların, üzerlerine düşeni yapma konusunda duyarsız kalmaları da aynı ölçüde üzüntü vericidir. Müzik araştırmaları, müzik yayıncılığı, müzik teknolojisi ve müzik kültürümüzün her yönü ile dünyaya tanıtımı yönünden gerilerde olduğumuz âşikâr iken, bir de ülkemizde kurumsallaşma, bilim-sanat adamlarının yetiştirilmesi (eğitim-öğretim), arşivcilik ve hatta çalgı müzeciliği yönünden yanlış ve yetersiz kültür-sanat politikalarının uygulanması ile geri bırakılmışlığımızı, vurdumduymazlığımızı da düşünürsek, değil dünyaya açılımı ve tanıtımı, işte çok açık bir şekilde görüldüğü gibi kendi halkımızın bilgilendirilmesini bile başaramamış durumlara düşebilmemiz söz konusu olmaktadır. Bunun yanında, dünyaya açılım adına yürütülen kültürel propagandaların, bugünün iletişim çağında ve küreselleşme sürecinde artık çok daha kolay olduğunu kabul ediyorsak, bundan yararlanma ve kültürel mirasımızın propagandasını yapmak ve tanıtmak hususunda her geçen geciktiğimizi de kabul etmeliyiz. Ve, bu silahın bütün dünya insanın elinde olduğunu asla unutmamalıyız. Rahatsızlık duymak yerine hazırlıklı olmak ve mücadele boyutunda aynı güce sahip olmanın önemini iyi kavramalıyız. Geleceğin, “bilgi” ve “bilgilendirme” üzerine kurulu uluslararası kültürel çatışmalar getireceğini şimdiden kabul edip mücadele hedeflerimizi ona göre belirlemeliyiz.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE HALK KÜLTÜRLERİNİN ÖNEMİ

Yrd. Doç. Dr. E. Ahmet TERZİOĞLU*

Dünya büyük bir hızla küreselleşmeye doğru gitmektedir. Küreselleşme sürecinde olan dünya milletlerinin alacakları yeni biçimler geliştirmiş, ülkelerin ideolojilerine ayak uydurma çabasına girmiş veya adaptasyona zorlanır hale getirilmiştir. Aynı zamanda da bu ülkeler tarafından da kontrol edilmek istenmektedir. Öte yandan, milletler varlıklarını devam ettirmek, nüfuzlarını kabul ettirmek, kendi refah seviyelerinde ilerleme sağlamak, halkına yaşanabilir bir hayat garantisi için mücadele vermektedirler. Bu ideolojilerini gerçekleştirmelerinin de iki yolu vardır. Birincisi ekonomi, ikincisi kültürdür.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda küreselleşmeyi ise, günümüz dünyasında yeni ortaya çıkan veya şimdilerde daha da belirgin hale gelen çeşitli faktörlerin etkisi sonucunda, insani var oluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönleri bakımından coğrafi unsurların önemini yitirmeye başlaması ile birlikte toplumların da git gide bunun bilincine varmaları sürecini ifade eden bir kavramdır diye tanımlanmıştır. Yine bir başka tanımda ise küreselleşme, dünyaya hakim olmak isteyen sanayileşmiş devletlerin, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarını, kendi çıkarlarına mal edebilmek için II. Dünya Savaşından sonra ortaya attıkları bir kavramdır. Maksudı ise, az gelişmiş ve gelişme sürecinde dünya ülkelerinin her alanda teslim alınmasıdır." diye ifade etmişlerdir.

Küreselleşme sürecinde dostluk münasebetiyle geliştirilmesi kültür transferlerine de bağlıdır. Çünkü bir toplumun kültürünün o toplumun şartladığı ortak davranışlara yönelttiğini biliyoruz.

Kültürün farklı tanımları yapılmaktadır. Erkal kültürü, "insanın insana ve maddeye tavır alışının belirlenmesidir. Bunun da iki fonksiyonu vardır. Bunlardan birisi, koruyuculuk (muhafazakarlık) diğeri ise gelişme ve yenilemedir. Her toplumda gerçekleştirilen değişikliklerin kökleşmesi, yaşaması ve gelişmesi gerekir. Bu bakımdan sürekli değişiklik düzensizliğin ve istikrarsızlığın adıdır.", Kafesoğlu'da, "belirli bir topluluğa ait sosyal davranış ve teknik kuruluşlar "kültürü" meydana getirmektedir." , Tezcan ise, "özel bir kültürden söz ettiğimizde o toplumdaki insanların toplam olarak paylaşılmış yaşam biçimleridir. Onların duygu, düşünce ve hareketlerinden oluşan kalıplardır." diye tanımlamışlardır. Kuyel'de kültürü "insanın kalıtımla getirmeyip, doğaya katmış olduğu olumlu-olumsuz, maddi-manevi her şeyin ama herşeyin genel adıdır." diye tanımlanmıştır.

*Atatürk Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Başkanı

Ulusoy'un da zikrettiği gibi " kendi kültürlerinden habersiz kitleler güçlü kültürlerin etkisi ile zamanla benliklerini yitirirler. Bize göre kültür ulusların manevi silahıdır. Kendisini görünmeyen düşmana karşı onunla korur". Yerel yada milli kültürün yani halk kültürünün üzerine abanan küresel kültür, milli kimliklerin zayıflamasına veya kültürel çatışmaların fitilini ateşlemeye sebep olmaktadır. Zaten global sermayenin yönetiminde olan küresel medya çeşitli vasıtalarla ülkelerin kültürleri üzerindeki amaçlarını gerçekleştirmek için temel ahlaki ilkeleri de yozlaştırmakta yerine göre hiçbir kuralıda tanımamaktadır. Bu tür faaliyetler de kültürel değerlerimizi ve halk kültürümüzü olumsuz yönde etkilemektedir. Kültür değişimlerinde önemli bir yer teşkil eden Turhan'da kültürel değişimin "serbest" ve "zorlanmış empoze veya mecburi" olmak üzere iki şekilde meydana geldiğini ifade eder.

Küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkelerin emperyal kültürü empoze etme gayreti olanlarla yöresel kültürleri bozup ya da yok etmeye çalışan misyonerlerin propaganda faaliyetleri çeşitli kültürel etkinliklerle engellenmelidir. Bilinmelidir ki, kültürel ilişkiler aracılığı ile yapılan propaganda en az rahatsız edici olanıdır. Çünkü kültürel ilişkiler bir dostluk ilişkisi gibi görünürler, önyargısız izlenirler. Bu açıdan da bu yöntem daha kolay kullanılır.

Bu tür ideolojilerin önüne geçmenin yolu ise kuvvetli ve köklü bir halk kültürünün milletlerde var olması, bir kültür felsefesinin oluşması, halk kültürünü tanıtmayı siyasal tanıtımdan ayrı tutmayı gerektirmektedir. Bu sayede halk kültürü evrensel boyuta daha kolay taşınabilir.

Her yönüyle kendilerini yenileme çabasına girmiş veya bu yenilenmeye mecbur kalmış ülkelerin halk kültürleri de bu tür propagandalardan etkilenir olmuştur. Çünkü sosyal hayat geniş ölçüde insanların ilgi ve tavırlarının belirleyicisi durumuna gelmiştir. Öztürk'te "dünya üzerinde kültürel temas ve etkileşimler sonucunda bugün hiçbir insan topluluğu tamamıyla tek bir kültür örtüsünün aynı cinsten bütünlüğü içerisinde kalamamaktadır." der. Halk oyunları festivalleri, halk müziği konserleri veya sanat etkinlikleri de kültürel teması gerçekleştiren organizasyonlar içerisinde yer almaktadır. Ve değişik halk kültürlerinin tanınması için önemli fırsatlardır. Bu tip organizasyonlar katılanlar arasında ortak duygular yaratır. Bu ortak duygular, düşünceler ortaklaşa sürdürülen işler ortak bağları oluşturur ve bu ortak bağlarda insanları harekete geçirir.

İşte yine Ulusoy'un da bahsettiği gibi "evrensel kültür karşısında ayakta durabilmek için kuvvetli olmaktan başka çare yoktur. Kuvvetli kültürler, zayıf kültürleri ya çok etkiler ya da yok eder. Dünyada etkiden kendisini kurtarabilmiş kültür göstermek mümkün değildir. Arı bile tabiattaki binbir çiçeğin etkisi altında kalır ama sonuçta kendi eseri olan balı meydana getirir. Asıl olan özü kaybetmeden etkilenmeyi asgariye indirmektir." Bu da folklor örneği gibi yaşayan kuşak ile geçmiş kuşak arasında bir zincirin halkları gibi birbirine bağlanarak, bir coğrafya üzerinde yaşayan insan topluluğunu millet yapar ve bu insan topluluğu kültürel değerleri paylaştıkça yaşadığı toprak ve coğrafya kutsal, kendisi de millet olur.

O halde, biz bu birleştirici vasfı başka kültürlerin taarruzuna maruz bırakırsak, yabancı kültürlerin baskısına boyun eğerse kültürde dejenerasyon başlar. Yaşayan kuşak kendisinden önce yaşayanlarla, kendisinden sonra yaşayanlar ve kendi çağdaşları ile irtibatını kesmiş, dolayısıyla millet olma özelliğini de kaybetmiş olur.

Halk kültürlerini siyasal açıdan bakılmamalıdır. Anadolu her metrekaresinde farklı bir kültür ögesi taşırken bunu ortaya çıkaran farklı milletler, farklı dinler ve farklı kültürler şeklinde sentezlenmemelidir. Farklı coğrafyanın önemi de göz önünde bulundurulmalıdır.

Coğrafyanın önemi hiçe sayıldığı zaman yük milletlere, dinlere, mal edilmeye çalışılır. Bundan dolayı da ülke bütünlüğümüzü, kültürel bütünlüğümüzün yerini mozaik kültürler iddiası alır. Farklı yöre özelliklerinden farklı kültürler gelişmesi coğrafyanın mecburiyetlerinden ortaya çıkmaktadır. Ritim özelliklerini bile belirleyen etmenlerin başında coğrafya gelir. Bunlar yanlış algılanıp yanlış sunulmamalıdır. Geniş perspektiflerle analiz edilmesi gerekir ki standartları oturmuş yabancı kültürler karşısında durabilsin.

Peki, bütün bunlar için ne yapmamız gerekmektedir? Önce kendimizi iyi tanımamız ve tanıtılmaya değer halk kültürü ürünlerimiz neler olduğunu bilmemiz önemlidir. Bunu bildiğimiz zaman çeşitli vasıtalarla kültürümüzü taşıyabilir, yöresel kültür değerlerimizi tanıtır ve yayabiliriz. Burada global medyanın zararlı etkisinden sakınıp, onun diğer özelliklerinden faydalanmak gerekir.

Halk kültürümüzün özellikle folklorik değerlerimizin arasına sinmiş, adeta kendi malımız olmuş, bir kısım unsurların kendi kültürümüzden soyutlanarak öne çıkarılması yanlıştır. Halk kültürü adına yapılan çalışmalar yeterli araştırma yapılmadan insanlara sunulmamalıdır. Daha dakik, daha derin incelemeler ve araştırmalar yapılmalıdır.

Yabancı kültürlerin kendi kültürel değerlerimizi tahribe yönelik veya onları unutturma gibi bir tutum içinde olmaları da olumsuz etki yaratmaktadır. Bundan dolayı da halk kültürü ile uğraşan araştırmacı ve uzmanların yapmış oldukları çalışmalarda da daha sorumlu davranmaları gerekir.

Halk kültürlerinin uluslararası ilişkiler katkısı, ilişki kurulan kültürlere kendi kültürümüzü tanıtmak ve olumlu etkisini görebilmek için duygulara ve zevklere hitap eden bir politika izlemek daha tesirlidir. Onun için halk kültürlerini sevdirmek noktasına inmemiz, sağlam temeller üzerine oturtmamız yani kurumsallaştırmamız gerekir. Bu da ancak kültürel organizasyonlar sayesinde daha faydalı olacaktır.

Sonuç olarak, halk kültürlerinde de ortak değerlerin, ortak tutumların ve ortak davranışların tespit edilmesi gerekir. Bu toplumların sürekliliği, dayanıklılığı için önemli ve vazgeçilmezdir. Ortak fikirde birleşilmesi gerekir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- ERKAL, Mustafa, E., Sosyolojik Açıdan Spor, İstanbul,1992.
- KAFESOĞLU, İbrahim, Türk Milli Kültürü, İstanbul,1986.
- KIZILÇELİK, Sezgin, Küreselleşme ve Sosyal Bilimler, Ankara, 2003.
- KUYEL, Mübahat, Türker,"Kültür ve Medeniyet Varlıklarının Korunması, Dünyaya Açılmaya Engel Olur mu?", Milli Kültür Dergisi, Sayı:69, Ankara,1990.
- ÖZTÜRK, Füsün, Toplumsal Boyutlarıyla Spor, Ankara,1998.
- TERZİOĞLU, E. Ahmet, Türk Folkloru İçinde Halk Oyunları Oynayanların Psiko-Sosyal Özellikleri ve Oyunların Şahsiyet Gelişimine Etkisi, İstanbul,2000.
- TEZCAN, Mahmut, Kültür ve Kişilik, Ankara,1987.
- TURHAN, Mümtaz, Kültür Değişmeleri, İstanbul,1972.
- ULUSOY, Yusuf Ziya, "Dış Tanıtım ve Dernekler", Birinci Milli Kültür Şurası, Ankara, 1982

UZUN YOL

Savaş TUĞSAVUL*

Önce bu sempozyumu düzenleyen Motif Dergisine ve İstanbul Üniversitesine çok teşekkür ederim.

Her ulusun kendine göre bir kültür politikası var olduğunu biliyoruz. Ve kültürün ulusların kaderini değiştiren unsurların başında geldiği göz ardı edilemez. Buna göre ülke yöneticilerinin kültür politikasını çok iyi çizmeleri, ülkelerinin geleceği açısından önem taşıdığını bilmesi gerekir.

Bizlere, kültürle uğraşanların A politik olduğu öğretilmiştir. Ancak bugün görüyoruz ki kültür politikasız olamaz. Son elli yıldır savaşlar, geri kalmış ve kuvvetli kültür politikası olmayan ülkelerde çıkıyor.

Kültürüne sahip çıkan ulusların kolay kolay yenik düşmediğini görebiliriz. Bu bizler için uzun bir yol olduğunu bizlerden sonraki nesillere kültürün aktarılmasının son derece önemli olduğunu belirtmek isterim.

Kültürüne sahip çıkmayan bir ulus çökmeye mahkumdur sözü ile Atatürk'ün haklılığı ortaya çıkmıyor mu?

Demek ki bu kadar önemli olgunun bütün uluslarca politika haline getirilmesi kaçınılmazdır. Bir başka boyuttan konuyu ele alırsak düşünün ki siz halk müziğinizi, el sanatlarınızı, oyunlarınızı, giysilerinizi, yemeğinizi başka bir ülkede sergiliyorsunuz. Bundan kimin canı sıkılır; kim kızar, kim hoşnutsuz olabilir?

Geçmişini anlamak ve bugünü yaratmadaki etkisini bilerek davranmak, tek tipleşen küresel bir dünyada farklılıkları bir zenginlik unsuru olarak algılamak ve farklılarıyla yanyana barış içinde durabilen halklar yaratmak, kültürü bu yolla yaşatmak tercih edilebilir bir politikadır. Bu politikanın en önemli araçlarından biri de insanların buluşmasını sağlayan ve bu yolla kültürler arasındaki çatışmayı hoşgörüyü ve empatiye dönüştürebilen organizasyonlardır. Bu ve bunun gibi politikaların hepsi uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmede yardımcı olur. Çünkü zaten kültür ve folklor gibi üst yapısal unsurlar her toplumsal yapı gibi dinamiktirler ve uzun vadede değişime uğrarlar. Bu yapılara olumlu anlamda katkı getirmek ve yine bu yapılarla oluşturulan çalışmalarla politika yapmakta uzun süreler gerektirir. Örneğin kültür çalışmalarında bulunmak ve bu yolla dünya barışını tesis etmeye çalışmak etkilerini bugünden yarına görebileceğimiz bir durum değildir. Bu gibi çalışmalar uzun bir zaman dilimine yayılmış bir biriktirme süreci gerektirir. Dolayısıyla bir insan topluluğunun ve bu topluluğun gerek toplumsal gerek maddesel üretiminin olduğu her

*C.I.O.F.F. Türkiye Seksiyonu Başkanı

verde ortaya çıkan politika ve kültür birbirlerini karşılıklı olarak belirlerken uzun yıllar ve kuşaklar geçer. Tüm bu nedenlerden de bugün kültür üzerine yapılan çalışmalara destek vermek yarını yaratırken, daha iyi ve adaletli bir dünya kurma girişiminde kullanacağınız politikayı belirlemekte yardımcı olacaktır. Kültür mirasının aktarımı (ki ben buna uzun yol diyorum) diğer ülkelerle paylaşımı dostlukların, tatlı rekabetleri getirdiğine inanıyorum.

Yeni Zelanda yerlilerinin halk kültürüne bağlı olarak kötü ruhları kovmak için dillerini çıkarmalarını tebessümle izliyorum. Meksika halk sanatçısının gırtlığından gelen yanık namelerini yine tebessümle izliyorum. Ancak bizim kültürümüzün buna göre daha zengin olduğunu düşünüyorum.

Tabii ki her ulusun kendi insanları kendi kültürlerini beğenir ancak kültür alışverişi yapmadan da geri kalmazlar.

Çeşitli festival, şenlik, sergilerde yan yana gelen insanlar politikacıların reel olarak yapamadıklarını bir kültür platformunda yapabilirler.

Ulusların kültür alışverişinden doğal olarak turizm ön plana çıkıyor. Ve turizmin ülkelere ve halk kültürünün de turizme katkısı inkar edilmez olduğu muhakkaktır.

Buna göre; hepimizin bildiği gibi bacasız sanayi kendini gösteriyor ve ülkelerin ekonomilerine büyük oranda katkı sağlıyor.

Oteller, seyahat acentaları, ulaşım araçları v.b. ları doğal olarak nasiplerini alıyorlar.

Buna göre folklorik değerlerin inanılmaz bir biçimde bireylere, ailelere, uluslara fayda sağladığını ve ayrıca uluslarında birbirleri ile bir şekilde ilişki kurmasına yardımcı olmuyor mu? Şimdi değerli katılımcı Sn. Nihal ÖKTEN'in dünkü konuşmasında kısaca değindiği C.İ.O.F.F.'u anlatmak istiyorum.

AÇILIMI; ULUSLARARASI DÜNYA FOLKLOR FESTİVALLERİ ve Geleneksel Sanatlar Konseyi.

1970 yılında 8-10 ülkenin katılımı ile kurulan ki (kurucu ülkelerin başında Türkiye geliyor.)

C.İ.O.F.F.'un Konuları

C.İ.O.F.F. 1970'den bu yana geleneksel kültürün korunması ve yaşatılması için çalışmaktadır. Aktiviteleri doğrultusunda, C.İ.O.F.F. esas olarak aşağıdaki konuları hedeflemektedir.

1- Manevi mirası ve onun anlatım şekli olan dans, müzik, gelenek, görenek ve diğer geleneksel sanatları tanıtmak.

2- UNESCO'nun amaçları doğrultusunda hizmet etmek.

3- Folklor ve kültürel miras gibi alanlarda faaliyet gösteren devlet dışı ve CIOFF dahili organizasyonların aktivitelerine destek vermek.

4- Yukarıda bahsedilen konular kapsamındaki uygulamaları barışa ve şiddet karşıtlığına hizmet etmek.

75 ulusal seksiyon ve çeşitli kurumlarla işbirliği içinde olarak, şu an için tüm kıtalarda CIOFF'un 90'dan fazla üyesi bulunmaktadır. Birçok ülke kendi gençlik çalışma grupları veya komitelerini oluşturmuştur.

CIOFF Aktiviteleri:

1- Halk sanatları için düzenlenen 300 uluslararası festivalin koordinasyonu.

2- Folklor gurupları arasında uluslararası değişimler ve 50.000 civarında uluslararası sanatçıya ulaşmak.

3- UNESCO programlarına katılmak.

4- Çocuklara ve gençlere kültürel mirasın aktarılması

5- Konferanslar, sempozyumlar ve sergiler

6- Yayınlar: CIOFF festival ve etkinlik takvimleri, haber bültenleri, "Entre-no-us", raporlar

7- Çeşitli ulusal, uluslararası ve devlet dışı organizasyonlarla işbirliği.

8- CIOFF etkinliklerine 20.000 ile 25.000 arasındaki CIOFF gönüllülerini dahil etme.

9- 4 yılda bir CIOFF dünya folklor festivali FOLKLORIADA'yı organize etmek.

C.I.O.F.F. kuruluşundan bu güne dek amatör bir kuruluş olduğunu da belirtmek isterim. Kültür mirasımızın aktarımını sizlere, halk bilimi ile uğraşanlara bu uzun yolda başarılar diler. Teşekkür ederim.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE HALK KÜLTÜRLERİ

Sabahattin TÜRKÖĞLU

Günümüzde dünyanın küreselleşmesi, sık sık gündeme gelen konulardan biridir. Gerçekten de bütün dünya belirli konularda hızla küreselleşme sürecine girmiştir. Bu, inkar edilemez. Şüphesiz bu hızı sağlayan sebeplerin başında, çağımızda son derece ileri bir teknoloji gösteren iletişim ve ulaşım araçları gelmektedir. Ülkeler arasında geçmişle oranlanamayacak kadar çok sayıda ve çok amaçlı gidip gelmeler yapılmakta, internet siteleri, dünyayı gözlerinizin önüne sermektedir. Folklorik değerler, bu uluslararası karşılaşmalarda daima ilgi gören, önemini ve özgünlüğünü koruyan veya koruması gereken konular arasında önemli konulardan biridir...

Aslında bir ülkenin folklorik ürünlerinin, diğer bazı ülkelerde sevilmesi ve yayılması yeni bir olay değildir. Ülkeler bazında bu gibi durumlar daima var olmuştur. Kısaca sevilen, hoşta giden bütün ürünler, ülkesi ve ulusu ne olursa olsun yaygınlık kazanmaktadır. Burada vurgulamak istediğimiz önemli nokta ise, bir ülkenin folklorik değerlerini zorla veya baskıyla başka uluslara kabul ettiremeyeceği gerçeğidir. Emperyalist zihniyet ve art düşünceyle yapılan her türlü sanatsal faaliyet ve kültürel eylemler sonunda silinmeye ve olumsuz yönleriyle anılmaya mahkumdur.

Hangi folklorik ürünler küreselleşmenin malzemesi olmaktadırlar?

Aslında pek çok folklorik ürünü bu kapsama sokmak mümkün olabilir. Ancak görüldüğü kadarıyla halk mutfağı ürünlerini birinci sıraya oturtmak gerekiyor. Zira yapılan istatistiklere göre birbirlerinin kültürlerine yabancı ülkelerin insanları en çok yabancı oldukları ülkenin yemeklerine ve içeceklerine ilgi göstermektedirler. Sıralamada daha sonra halk dansları, halk müziği, halk kıyafetleri gelir. Halk edebiyatı, inanışlar efsaneler gibi sadece bir ulusu, bölgeyi veya bir ülkenin ulusal tarihini ilgilendiren ürünler, o ülkeden olmayanlar için fazla bir ilgi uyandırmamakta ve yaygınlık kazanmamaktadır.

Yeme içmeyle ilgili küreselleşmeye en iyi örnek İtalyanların ünlü Pizza'sıdır. Pizza'nın tarihteki kökenlerine girmeye gerek yoktur. Dünya ulusları bu yiyeceği lezzetli buldukları için her tarafa yayılmıştır. Son yıllarda Türk döneri de hızla diğer ülkelerde yayılırken henüz pizza seviyesinde ün kazanmamıştır. Bundan yaklaşık 50 yıl kadar önce uluslararası üç mutfağın adı söylenirdi; bunlar Türk, Fransız ve Çin mutfağıydı. Aralarında en kalıcı olan Çin mutfağı olmuştur. Bunun gibi tarihte kendi kendine ünlenmiş Türk kahvesi ve Türk lokumu da ulus olarak yeterli tanıtım yapılmadığı için unutulmaya yüz tutmuş, İtalyan cappucinosu ve diğer Avrupa kahve-

*Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi

leri Türk kahveleri geri plana itilmiştir.

Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şudur: farklı da olsa çeşitli ulusların ortak bir ağız tadı olabilmektedir. Yeterli tanıtım yapıldığı takdirde bu ağız tadının menü listesine her ulus kendi orijinal spesiyalitelerini ekleyebilirler ve küreselleşmenin bu güzel ve güzel olduğu kadar uluslara ekonomik fayda getiren tarafından yararlanabilirler.

Halk dansları konusunda küreselleşme onurunu ellerinde tutan ürünler daha çok Latin Amerika kökenli olanlarıdır. Bir Arjantin halk dansı olarak bilinen ancak kaynağında İspanyol-Afrika karışımı olan Tango, değişik biçimlerde de olsa dünyanın her tarafında görülebilmektedir. Kaynağı Küba olan Rumba ve Mambo da çok uzun süre moda halinde ülkelere yayılmış, ancak salon dansları olmaktan öteye gidememişlerdir. Bu dansların oynak ve melodik yapılarının uluslararası zevklere hitap ettiği dikkatten kaçmamaktadır. Günümüzde dünyanın çeşitli ülkelerine ait halk dansları, başka ülkelerde öğretilip, sahnelenmektedir. Aramızda bulunan arkadaşımız Ahmet Demirbağ bu konuda önemli hizmetler vermektedir. Öğrendiğimiz kadarıyla Türk Halk Oyunlarının öğrenilmesi için özellikle Avrupa ülkelerinde büyük bir istek vardır. Kendisiyle yaptığım sohbette herhangi bir Türk oyununun dünya oyunu olarak lanse edilip edilmeyeceği soruma, bazı bölge oyunlarımızın hatta halayların ritm-zaman ölçülerinin birbiriyle uyum sağlamaması nedeniyle oyunlarımızın yabancılara öğretiminde zorluklarla karşılaştığımı belirtti. Bununla beraber konunun tartışılacağı kanısında olduğumu burada tekrar vurgulamak isterim. Halk mutfağı ürünlerinde olduğu gibi şayet bir ülkenin dansları başka ülke insanlarını etkileyip oynama isteği uyandırıyor ise bu süreç engellenemez ve doğal seyriyle sürdürülmelidir. Bugün eski Yugoslavya, Bulgaristan ve Yunanistan'da Türk folkloruna ait unsurlar görülüyorsa benimsediğinin ve sevdiğinin bir kanıtı olmaktadır.

Küreselleşmeye konu olan bu ürünlerden biri de halk müziğidir. Tam otantik haliyle olmasa bile halk melodileri ve nağmeleri çok iyi kompoze edilir, armonik zenginliklere vurgulanabilir ise uluslararası alanda daima ilgi görecektir. Halk müziği belki spontane haliyle umulan etkiyi gösteremeyebilir. Ancak uluslararası standartlarda uygun senfonik yapıda olmak kaydıyla etki gücü kompozitörün yeteneğine bağlı olarak yeni yaratılan esere geçer. Bilindiği üzere bir çok klasik eserde eski Macar, Polonya, İspanyol, İtalyan halk melodileri zevkle dinlenmektedir.

Kültür ürünlerinin küreselleşmesinde söz konusu olan halk kültürü ürünlerinin bir kereye mahsus gösterimleri değildir; herhangi bir zorlama olmadan yapılan birkaç etkili tanıtımdan sonra kültür ürünlerinin yaygınlaşması esas alınmalıdır.

Elbette küreselleşmenin halk kültürü açısından olumsuz tarafları da vardır. Bunların başında öz kültürün, yabancı kültürün etkisiyle giderek yozlaşması ve ortadan kalkması gelir. Bunun tedbirleri alınmalıdır. Böyle bir tehlike bütün dünya ulusları için söz konusu olmalı ki UNESCO ilk kez "somut olmayan halk kültürü ürünlerinin müzeleştirilmesini" öngören bir karar almış ve Türkiye'den de bir ko-

nuyu bu kapsama almaya karar vermiştir. Prof. Ö. Oğuz'un öncülüğünü ve organizasyonunu üstlendiği konu için sempozyumlar düzenlemekte ve gerçekten çok olumlu adımlar atılmaktadır. Ben de bildiri vererek bu etkinliklere katkıda bulunduğum için mutluyum.

Gerçekten de hızla büyüyen sanayi yanında yukarıda da belirtildiği gibi karşılıklı etkileşimde bir sakınca görülmeyen uluslararası folklorik alışverişlerinin kapsamını ve etki gücünü iyi bilmek ve sınırlamak gerekir.

RESMİ VE HALK İNANÇLARININ DEVLET POLİTİKALARI İLE İLİŞKİSİ: AKDENİZ ÜLKELERİNDE ORTAK HALK İNANÇLARI

Doç. Dr. Mustafa Ünal*

Bu bildiriye evrensel dinlerin resmi öğretilerinden çıkarılan ayırıcı özellikleri üzerinde kısaca durduktan sonra, resmi dinlerden farklı olarak varlığını koruyan halk inançları veya halk dinlerinin birleştirici yönünü ortaya koymaya çalışacağız.

Din ve devlet insanlığın ortaya koyup günümüze kadar geliştirdiği en önemli kurumlardır. Bu iki kavramın nazari olarak ortaya çıkışını, insanların “başkası” kavramını keşfedip anlamaya çalıştığı devirlere kadar dayandırabiliriz. Bu iki kurum zaman zaman birbirlerini etkilemiş yeniden şekillendirmiştir. Toplulukların ve devletlerin oluşturulmasında en önemli etkenlerden birisi, bölge insanların tarihi boyunca sahip olduğu inanç ve uygulamalar bütünü olan dinlerdir. Dinlerin bünyesinde gizli olan iki türlü özellik ve işlevi vardır: Bütünleştirici ve ayırıcı özellik. Dinlerin tamamlayıcı ve bütünleştirici işlevleri bakış açısından söz konusu inanç ve uygulamalar, ortak değerleri etrafında birleşen toplumun merkez kaçık değer yargılarından kaynaklanan gerginliği yumuşatmaya yardım edebilir, toplum ile yönetimin ölçülerine tamamen uymaya hazır sosyalleşmiş kişilerin oluşmasında işlev sergilerken, toplumun ortak kaderini belirlemede pay sahibi olabilir.¹

Toplum ve ülke yönetiminde etkili olan inanç ve uygulamalar, toplumların bulunduğu çevre veya coğrafyadan tarihsel süreci içinde etkilenirler. Yani, başka bir deyişle, bir yörede inanç ve uygulamaların şekillenmesinde “çevre”nin etkisi büyüktür. Çünkü, bir dinin ya da sistemin kurucusu olan kişi, tarihsel olarak kendini çevreleyen şartlar içine yerleştirilmesinden dolayı, çevre-ortam-kişi-din bütünleşmesinde önemli bir yer alır ve kendi çevresinin farklılığını sistemi ile kaynaştırır. Bu bütünleşmenin ortaya koyduğu sistemler, coğrafyadan coğrafyaya farklılık arz eder.² İşte bu farklılık noktasında, din-devlet-toplum bütünlüğünde ayrılık özelliği ortaya çıkar:

1- Devlet ve Din Arasındaki İlişkilerden Kaynaklanan Ayrımcılık: Bu ilişkideki özne, devlet olup yönetici sınıf kişisel veya devlet çıkarlarını kollamak için, aşağıda belirteceğimiz dinlerin bünyesinde bulunan ayırıcı özellikleri kullanmak suretiyle ayrımcılığı harekete geçirirler. Bu olay farklı dinler arasında gerçekleştirile-

*Erciyes Üniversitesi Öğretim Üyesi

¹ J. Milton Yinger, *The Scientific Study of Religion*, New York, London, 1970, s. 408-417.

² Ugo Bianchi, *Dinler Tarihi Araştırma Yöntemleri*, çev. M. Ünal, Kayseri 1999, s. 4-5, 8-12; M. Ünal, *Din Fenomenolojisi Tarihsel Yöntem Uygulama*, Kayseri, 1999, s. 59.

bildiği gibi, aynı dine inandıkları halde değişik mezheplere, hatta aynı mezhep içinde farklı milli kilise veya tarikatlara mensup olan uluslar arasında da gerçekleştirilebilir.

Örneğin Hıristiyanlıktan Reform Hareketleri sonucu ayrılan Protestanlar ile 9 ila 11. yy. arasında İslam içinde görülen farklı mezheplerin farklı uluslarca benimsenmesi bu türden bir ayırımı sergilerler. Bu örneklerde dinlerin, daha ziyade belli bir zümrenin kontrol enstrümanı olduğu ve Luther ile Kalvinist hareketlerin bir yanda (Almanya ve İngiltere’de) mezhep birliği sağladığı görülürken diğer yandan da ayırımı sergilediği (imparatorluğun Roma otoritesini reddetmesi) görülür.³

2- Kurtuluşun Ayırmıcılığı: Dinler Tarihi bilgilerine göre, her dinin hatta her mezhebin “ebedi kurtuluş” öğretisi farklı temellere dayanır. Evrensel ve ulusal dinlerin ebedi kurtuluşları, söz konusu dinin “ortamına” göre değişiklik arz eder. Buna göre her din, mensuplarının ebedi kurtuluşa erebilmesi için, resmi ya da kitabi olarak belirlenmiş emir ve yasaklara uyması gerekmektedir. Örneğin, Sami dinlerden Yahudilikte iki değişik ayırmıcılık temeli bulunmaktadır. Birincisi, Yahudiliğin yeganeliği; ikincisi de İsrail ırkının seçkinliğini ve üstünlüğünü kabul etmek. Bu bağlamda, Musa’ya Tanrı Yahve tarafından verilen *On Emir* çerçevesinde şekillenen Yahudiliğe inananların dışındaki kimseler kurtuluşa eremezler.⁴ Bunlardan başka neredeyse teolojik anlamda bir inanç konumuna yerleşmiş olan ve tanrı tarafından kutsanmış mekan durumundaki “Vadedilmiş Topraklar” ideali de ayırıcı bir düşüncedir.

Yahudiliğin temelini oluşturan Tevrat ve Zebur kitaplarında, İsrail oğullarının sadece Tanrı Yehova’ya inanıp tapınmaları ve Onu izlemeleri istenirken, put yapıp bunlara tapanlardan babalar günahını en geç üçüncü nesilde çıkaracağı bildirilir.⁵

Hıristiyanlar tarafından “insanlığın kurtuluş dini” olarak bilinen Hıristiyanlık da insanlığı bir bütün olarak kurtarmak yerine, sadece her bir mezhebin veya kilisenin kurumsallaştırdığı kredolarına (inanç esaslarına) inananların kurtulabileceğini ileri sürerek “Hıristiyanlıktan başka kurtuluş yoktur - *Extra Ecclesiam Nulla Salus*” şeklinde kilisenin resmi kurtuluş formülasyonu belirlenmiştir. Bu doğrultuda hiçbir kilise, başka bir kilise veya din mensubunu kendi inandığı cennete sokmayıp onları “ilkel” veya “dinsiz” olarak kabul eder ve “cehennemlik” diye tasvir eder. Tarihi boyunca bu şekilde kurumsallaşan Hıristiyan mezheplerinin ayrı ayrı “kurtuluş” öğretilerinin “Soğuk Savaş” döneminde Hıristiyanları bir bütün olarak “İsa Mesih” etrafında tutmaya çalışmak amacıyla Vatikan merkezli “inter-faith dialogue” başlatılmış, ardından da diğer dinleri de içine alan “inter-religious dialogue” geliştirilmiş, ama bunun amacı da Hıristiyan olmayan ülkelerde misyonu gerçekleştirebilmek için Hıristi-

³ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta 2002, s. 365-369.

⁴ Ekrem Sarıkçıoğlu, s. 272.

⁵ Çıkış, 20:2-6; Mika, 4:1-5; Mezmurlar, 106:34-37; 115:3-8; Hezekiel, 16, 10:5).

yanlık ve Hıristiyanları “sempatik” göstermek olarak belirlenmiştir.⁶

İslamiyet için kurtuluşun temeli de, “İslami yol”dur. Kur’an ve Hadislerde anlatılanlara göre insanlar Allah’ın belirlediği yolda yaşarlarsa kurtuluşa erebilirler. Çünkü yegane din, “İslam”dır.⁷ Diğer Sami dinlerde olduğu gibi, İslam da Allah’tan başka tanrıya ve putlara tapınmayı yasaklamaktadır. Böyle bir tutum içinde olanların şiddetle cezalandırılacağı bildirilmektedir.⁸

Görüldüğü üzere, dinlerin ayrımcılık özelliği evrensel dinlerde daha belirgindir. Zira, evrensel dinler hem bu dünya hayatında hem de ölüm sonrası hayatta kendi egemenliklerini öngördüklerinden dolayı, özellikle de dünyayı tek başına yönetme idealine sahip uluslar arasında var olan siyasi düzene karşı gerginlik yaratabilirler. Bu gerginliğin temelinde ise şu unsurlar bulunur: Dinlerin ulus ve kabile mensubiyetinden daha ziyade tanrıya itaati teşvik etmesi, vatandaşlık duygusunun karşısına din kardeşliğini alternatif olarak sunması, politikacıların yada devlet yöneticilerinin teklif ettiği dünya hakimiyeti ve dünya mutluluğunun karşısına “öbür dünya mutluluğu ve hakimiyeti”ni telkin etmesi. Bu türden gerginlikler, kabilevi veya ulusal dinler ile siyasal yapı arasında pek görülmez. Çünkü, ulusal dinin yaşadığı devletler, başlangıçlarından itibaren dünyevi ve dinsel kurumlar arasında bir uyum sergiler.⁹

Evrensel dinlerin ayrımcı veya rekabetçi özelliği, vahyedilmiş olsun yazılmış olsun, resmi kitaplarından çıkartılmaktadır. Ancak bunun dışında, hiçbir yazılı kitabı ve kurucusu olmayan, hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün topluluklarda bütün evrensel dinlerin şemsiyesi altında aşağı yukarı aynı morfoloji ve tipolojilerde yaşama imkanı bulabilen Halk İnançları da bulunmaktadır. Bu inançlar aslında evrensel dinleri elaman olarak desteklemektedir. Bunu yaparken de bir takım şekil değişikliğine girebilirler ama anlam bakımından pek fazla bozulmaya uğramazlar. Literatürde biz bunlara Halk dini demektediriz. Halk dininin kitabi/yazılı/resmi dinlerde olduğu gibi, polemik sorunu olmadığından, her kültür içinde yaşama imkan ve yeteneğine sahiptir.¹⁰

Bu noktadan hareketle, Akdeniz havzasında Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam dinleri ortaya çıktıkları tarihten itibaren bir birleriyle ve mensuplarıyla sürekli olarak sürtüşme, tartışma ve savaş durumu sergilemiştir. Bu dinlerin tanrı Yahve, Yehova ve Allah bağlantılı olarak siyasiler tarafından savaş ve ayrışma niyetiyle istismar edildiği tarafımızdan elbette bilinmektedir. Günümüzde de Akdeniz havzası ülkeleri, devlet ve düşünce sistemlerini farklı din ve mezhepler üzerine kurup geliş-

⁶ *The Documents of Vatican II*, s. 409, 516-520, 591-606, 613-629, 660-668; Ali Erbaş, “Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri Sürecinde Hıristiyanların İslam’a ve Müslümanlara Bakışı”, *İlam Araştırma Dergisi*, c. III, sa. 1, s. 117-153.

⁷ Al-i İmran, 85.

⁸ Yunus, 18; Necm, 19-20.

⁹ Yinger, agy.

¹⁰ M. Ünal, s. 43- 48; M. Ünal “Halk Dini Verilerinin Fenomenolojik Yöntemle İncelenmesi”, *F. Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, Prof. Dr. Şaban Kuzgun Armağanı*, sa. 5, Elazığ 2000, s. 227-242.

tirdiklerinden dolayı, aynı şekilde, birbirinden ayrı ve hatta kopmuş gibi durmaktadırlar. Çağlar öncesinden insanların zihnine kazınmış olan “temelin” izdüşümünde düşünülünce, bu yargının haklı olduğu anlaşılır. Ancak, bunun yanında havzadaki Halk dini çerçevesinden konuya yaklaşıncaya, bu ayrışmaların telafi edilebileceği söylenebilir. Zira halk inanç ve uygulamaları kutsal kitaplarda tasvir edilmeyip, tamamen insanların tecrübesinden kaynaklanıp yaygınlaşmaktadır. Bu ise, insanların ortak davranış sergilemelerini kolaylaştırabilir.

Bu noktada Akdeniz havzası ülkelerinde görülen tipolojik halk inançlarından birkaç örnek vereceğiz.

Tılsımlar, Uğurlar: Taş, ağaç, kumaş gibi değişik nesnelere üzerine bir takım şekil veya yazıların yazılmasıyla, bulunduğu yerlere ve bunları taşıyanlara uğur getireceği ve kötülüklerden koruyacağı biçiminde oluşturulan bu türden inançlar havzada yaygın olarak görülmektedir. Bunların çoğu, antik dönemin kalıntıları olup bazen bereketin, bazen çilenin, bazen de sabrın simgesi olarak değerlendirilmiştir. Örneğin İstanbul’da “dört boynuzlu hayvan”, Roma’da “Hakikat Ağzı”, Atina’da adı bir suçtan dolayı kesilen ve ibret olsun diye meydandaki sütunun üzerine bırakılan kafanın kuruyup içi boşaldıktan sonra arı yuvası olup da balların sütundan aşağıya doğru akmasıyla bereketin simgesi ve merkezi olması.

Yunanların daha başka tılsım merkezleri bulunmaktadır. Atena heykelinin ileriye doğru işaret eden elinin, savaş zamanlarında düşmanın yaklaşmakta olduğunu işaret ettiğine ve savaş başlayınca da Atena’nın, halkı için savaştığına inanılır. Batı Trakya’da bulunan parçalanmış gümüş bir heykelin aslında büyüsel bir güce sahip olduğu, ona sahip olunmadığı için bu bölgenin Got, Hun ve Sarmatilerin eline geçtiğine inanılır.

Yunanlar bu tılsımlara bir takım güçler isnat ederler. Örneğin, şehri, halkı veya ürünleri koruma gücü gibi. Mourtzouphlos sütun kalıntılarının bu kenti koruduğuna, üzerine Constantine tarafından yapılan hayvan figürlerinin de gelecekle ilgili olarak astronomik yorumla kehanet bildirdiğine inanılır.

Fransız Robert de Clary, ülkesindeki benzer inançlardan örnekler vermektedir. Bahçe ve ürünleri korumaları için her tarlada ruhlara temsilen taş yığınları bulunur.

İtalya’da Rhegion’daki bir heykelin düşmanları kente sokmama ve Etna yanardağından gelen ateşleri engelleme gücüne sahip olduğuna inanıldığından, yöre halkı bu heykelden dileklerde bulunurlardı. İnanca göre, bu heykel tahrip edilince, Sicilya hem düşmanlardan hem de Etna’dan bir takım belalara maruz kalmıştır.

İsrailliler bir köy veya kente kurdun girmemesi için bronzdan kurt heykeli, kötülük getireceğinden dolayı şehirde yuva yapmamaları için leylek heykeli, yöreden yılanları uzaklaştırmak için yılan figürleri yaparlar.¹¹

¹¹ R. M. Dawkins, “Ancient Statues in Mediaeval Constantinople”, *Folk-lore*, xxxv, September 1924, no. II, s. 209-248.

Benzer tılsımlar, Arap ve Türkler arasında da yaygın olarak görülür. Araplara göre doğal nesnelere, insanların davranışına bağlı olarak iyi veya kötü yönde etki edecek güce sahiptir. Bu güçlere *ifrit*, yani şeytan, cin veya peri adları verilir. Bu güç ateş, ağaç, çöl, özel bir kaya, patika gibi her yerde ve her şeyde bulunabilir ve insanları iyi veya kötü yönde etkileyebilir. Bu gücün musallat olduğu kimseler hiçbir işi doğru yapamaz. İnanca göre, sadece *seyhler* bir takım rit ve ritüel uygulayarak bu kimseyi kurtarabilirler. Bu tür davranış ve tutumlara Suriye’den başlayarak Tunus’a kadar uzanan bütün Arap ülkelerinde rastlanır.¹²

Türkler arasında hemen her yerde benzer inanç ve uygulamalara rastlamak mümkündür. Koruyucu veya cezalandırıcı güçleri barındırdığına inanılan nesne veya varlıklar hayatın hemen her safhası ile ilgili olarak etkisini göstermektedir. Kayıtlara göre Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinden sonra kentte her dine mensup insanların ortak ve yaygın olarak ziyaret edip dilekte bulunduğu *Altı Mermer* veya *Altı Sütun* denilen yer bulunmaktaydı. Günümüzde de hemen her yerde insanların tutumlarına göre koruyucu veya cezalandırıcı olan kutsal mekanlar mevcuttur.¹³

Muska ve Büyü: Kötü ruhların gerek fiziksel gerekse de mental etkilerinden korumak veya hayvanların zarar ve tehlikelerini uzaklaştırmak için, havza ülkelerinin halkları bir takım muska veya ak büyü uygulamasına başvururlar.

Yunanlar, Hıristiyanlık öncesi dönemlerden kalma bir takım yazılarla hazırladıkları büyüsel muskaları, muhtemel tehlikeleri uzaklaştırmak için kullanırlar.

Arap ve Türkler de çoğunluğu, her türlü tehlikeyi ve hastalığı uzaklaştırmak, her türlü dileğe ulaşmak inancıyla, Kur’an’dan alınma kelime veya cümlelerden hazırlanan muska kullanırlar. Bundan başka, Türkler, bir takım kimselerin gözleriyle etkili olduğuna inandığı göz değmesini etkisiz hale getirmek için at kafası ve kaplumbağa gibi hayvanları asar veya mavi boncuk takar veya taşırlar.¹⁴

Araplar, İtalyanlar, Yunanlar, Fransızlar ve Türkler, gelebilecek muhtemel kötülükleri uzaklaştırmak için, büyüsel güce sahip olan kimselerin nezaretinde ateş yakarlar.

Bu birkaç ortak örnekten başka, hayvan, kuş ve ağaçlarla ilgili ortak inançlar da Akdeniz havzasında yaygın olarak gözlemlenebilmektedir. Örneğin, her mevsim yeşil kalan ağaçlar, özellikle de servi ağacı, biçimi bakımından havza ülkelerinde maddi dünyanın tanrısallıkta birleşmesi ve ebediliğin simgesi olarak mezarlıklara dikilmektedir. Meşe ve çınar ağaçları da rüzgarda çıkardığı sesle tanrının yansıması

¹² Winifred S. Blackman, “Some Beliefs Among the Egyptian Peasants”, *Folk-lore*, vol. xxxv, March 1924, no. I, s. 176-184.

¹³ W. M. Ramsay, *On the Permanent Attachment of Religious Veneration to Special Localities in Asia Minor*, London, 1895;

¹⁴ Grace A. Murray, *Ancient Rites and Ceremonies*, London, 1929, s. 234-245.

sı anlamında bir imgeye sahiptir. Genel anlamda bütün ağaçlar, mevsim itibarıyla yapraklarını dökmesi ve yeniden yeşermesi bakımından dünya hayatını, yani doğuşu, büyümeyi ve ölümü simgelemektedir.¹⁵

Hayvan ve kuşlardan yılan, cinsel güç ve ebediliği; köpek, kurt ve çakal, sezgi, ölüm ve spiritüel hayatı; boğa ve inek, yüce varlığı, gücü ve dişil hakimiyeti; kuşların bir çoğu, ruhi dünyaya geçişi; at, güç ve şuru; ok ve yay, duygu ve sevgiyi; bok böceği (scarab), yeni hayatı ve kurtuluşu simgelemektedir. Bölgeye göre değişik meyveler de hayatın kaynağı anlamını kazanmıştır.¹⁶

Bu anlatılan inanç ve uygulamalardan başka, doğum, evlilik ve ölüm gibi hayatın değişik geçiş/giriş safhalarıyla ilgili bir çok inanç ve uygulamalar da bulunmaktadır.¹⁷

Sonuç olarak, burada verdiğimiz çok az denebilecek birkaç örnekten anlaşıldığına göre, havzadaki halklar, doğal olarak ortaya koydukları inançlar çevresinde birlik ve beraberlik oluşturabilme imkanına sahiptirler. Zaten on dokuzuncu yüz yıl ve yirminci yüzyılın ilk yarısında, din antropolojisi alanında ortaya konulan çalışmalardan anlaşıldığına göre, insanlığın ortak dinsel sembelleri, mitleri, ritüelleri bütün dünyada yaygın olarak bulunduğundan bunların tek tek karşılaştırılması yerine bir bütün olarak ele alınıp anlamlandırılması tavsiye edilmektedir. Hatta kurumsallaşmış büyük ve yüksek dinler bile kendi arasında büyük benzerlikler göstermektedir. Örneğin Sami dinlerin kendi arasında büyük benzerlikleri olduğu gibi Hint dinleri de (hatta Hint yarımadasındaki yabancı dinler buna dahil edilebilir) bir çok kurumları bakımından benzerlik, en azından etkileşimin izlerini taşımaktadırlar. Böyle bir araştırma bütünlüğü sonunda ortak bir mitsel rit ve ritüeller için ortak bir din dili oluşturulması gayretleri bulunmaktadır. Bu bağlamda din fenomenolojisinin “dini” olarak kabul ettiği bütün olgular “ortak din” içine dahil edilmektedir.¹⁸

Teklif: “Kültürel miras” çerçevesinde Avrupa Birliği Çerçeve Programları dahilinde bölgedeki halk inanç ve uygulamaları tespit edilip, bunların korunması ve ortak takvimlerinin hazırlanması ile ortak uygulama sağlanıp çağlar boyunca bir birinden ayrılmış olan uluslar yakınlaştırılmaya çalışılabilir.

¹⁵ Tom Chetwynd, *Dictionary of Symbols*, London, 1982, s. 404-406.

¹⁶ Chetwynd, s. 18, 36, 124-125, 151, 153, 155.

¹⁷ Hilma Granqvist, *Muslim Death and Burial Arab Customs and Traditions Studied in a Village in Jordan*, Helsinki, 1965; E. William Lane, *Arabian Nights*, London, 1883; E. William Lane, *Manners and Customs of the Modern Egyptians*, London, 1890; Winifred S. Blackman, s. 176-184; Margaret Alexiou, *The Ritual Lament in Greek Tradition*, Cambridge, 1974.

¹⁸ M. Ünal, *Din Fenomenolojisi*, s. 43-48.

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE HALK KÜLTÜRÜ ÜRÜNÜ OLAN HALK OYUNLARININ ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KATKISI

Öğr. Gör. Şahin ÜNAL* – Öğr. Gör. Ferruh ÖZDİNÇER**

“Küreselleşme; İngilizce karşılığı globalisation (globalleşme) olup, kökünde “globe” sözcüğü olan, üç boyutlu yuvarlak ve bir fiziksel şekil, ikinci anlamıyla da dünyayı ya da diğer bir ifadeyle yer küreyi ifade etmektedir. Meydan Larousse’nin tarifine göre global, “tümüyle ele alınmış olan” manasındadır.

Küreselleşme, ideolojik açıdan değerlendirildiğinde, kapitalizmin kendisini devam ettirebilmesi için daha çok üretmek, daha çok mal satmak ihtiyacını karşılamak amacıyla dünya pazarında serbestleşme ve sınırların kaldırılması sürecidir.

“...Olumlu düşünülenlere göre küreselleşme; sınır ötesi ticaretin artmasına, demokrasi ve insan haklarına yönelik çalışmalarda gelişmelere ve büyük oranda refahın yükselmesine neden olduğu görüşü savunulmaktadır. Bu konuda olumsuz düşünülenlere göre ise küreselleşme sınır ötesi şirketlerin denetlediği, yönlendirdiği bir dünya pazarıdır.”⁽¹⁾

Küreselleşme kavramı üzerinde birçok bilim adamının, sosyologun çok farklı ama kültürel açıdan aynı sonuca gelen değişik tanımları vardır ve bizim konumuz küreselleşme sürecinde kültürün değerlendirilmesi olduğuna göre diğer iki boyutu (siyasal-ekonomik) konunun uzmanlarına bırakıp, kendi konumuza dönelim.

Yaklaşık 6 milyarlık dünya nüfusunda Çin, Hindistan, ABD, Rusya, AT, Asya Pasifik ve bunların içinde 63 milyon nüfusuyla Türkiye. İşte size farklı kültürlere, farklı coğrafyalara sahip dünya milletleri...

Kültürleriyle aralarındaki ilişkilerine katkılarını küreselleşme sürecinde tartışırken, bu süreç içerisinde salt katkılarını değil, etkilerini ve ardından nasıl bir yola gidileceğini görmeye çalışmalıyız.

“Kültür” olgusunun önemi, insan ve toplum davranışlarını belirleyen temel unsur olması ve toplumların binlerce yıllık geçmişlerini yansıtmasıdır. Bu birikimi algılayıp özümsemeden bu günü değerlendirmek ve yarını anlamaya çalışmak mümkün değildir.

* E.Ü. D.T.M.Kons., T.H.O Bölümü Öğreticilik Anasanat Dalı Bşk. ve T.H.O. Bölüm Bşk. Yrd.

** E.Ü. D.T.M.Kons., T.H.O. Bölümü Öğretim Görevlisi

¹ Elif MİLLİ, <http://egitirim.inonu.edu.tr/>

Ülkeler arasında kültürel işbirliği hiç kuşkusuz daha köklü ve sağlam ilişkiler kurulmasına, farklı toplumlar arasında etkileşim ortamı yaratmasına uygun zemin hazırlayacaktır. Bu şekilde kültürel işbirliği, ekonomik ve siyasal ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Ancak küreselleşme süreci sadece ülkelerin değil, aynı ülkedeki farklı toplulukların bile zaman içinde kültür değerlerini zarara uğratacaktır. Kültürel alış veriş, işbirliği farklı şey, küreselleşme sürecinde kültürel etkileşim farklı şeydir. Bu farklılığı çok net ortaya koymak nereye gittiğini tartışmak gerekir.

Küresel kültür bağlamında medyanın ve şirketlerin (özel sektörün) birbirleriyle çıkar ilişkileri tam anlamıyla zincirin halkaları gibidir. Bu zincirin devamının sağlanması için sektörü yönlendirenler, küresel kültür adı altında insanları her geçen gün biraz daha olumsuz etkilemektedirler.

Sosyolog Fahri Atasoy'a göre; "Küreselleşmenin başlıca iddialarından birisi küresel bir dünya kültürünün oluşturulacağı ve bütün dünyaya egemen olacağı yönündedir. Ekonomik anlamda bir küresel dünya ekonomisinden veya dünya çapında milletler üstü bir takım küresel siyasi kuruluşların varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir.

Küreselleşme, dünyayı global bir köy haline getirmek iddiasında olan veya böyle yorumlanan bir süreçtir. Küreselleşmenin meydana getirdiği "global köyde" tüketim kalıpları, kurumlar, gruplar birbirine benzeşmektedir.

Bir başka ifadeyle, farklı hayat tarzları zorlaşmaktadır. Yemekten giyime, eğlenmeden dinlenmeye kadar birçok alanda tek tipleşme yaşanmaktadır. Küreselleşme, insanların toplum halinde yaşamalarında temel esas olan değerleri tehdit etmekte, dayanışmadan çok rekabet, sosyalleşmeden çok aşırı bireycilik ve yalnızlık, normlardan çok ölçsüzlük, toplumsal kurallara, kurumlara bağlılık ve inancın kopması sonucunda toplumsal birliğin dağılması tehlikesini getirmektedir. Sunulan global kültür tamamıyla tüketim esasına göre üretilen insanlar arasındaki bağlar, düzenleyici olmayan bir anlamda Hobbes'un "insan, insanın kurdudur" ilkesi haklı çıkaracak şekilde yeni bir Leviathan (canavar) doğurmaktadır. Yeni leviathanı ironik bir şekilde ele alan Robert Ross bunu bir devlet olarak değil, yeni küresel kapitalizmin güçlenmesi anlamında kullanılmaktadır.

Küreselleşmenin, hayat tarzları ve hedefleri aynılaştırma sağlayarak, milli kültürleri aşındırıp yok edeceği, bu kültürlerin yüksek değerleri temelinde yeni bir "dünya kültürü" ortaya çıkaracağı iddiası ilgi toplamaktadır. Eldeki bazı veriler farklı dünyaların böyle bir benzeşmeye girdiklerini, çeşitli iletişim araçlarıyla batı kültürü temelinde bir evrensel homojen kültür yapısı oluşturmaya başladıkları yönünde ipuçları vermektedir." ⁽²⁾ Örnek olarak, batının ürettiği ve genel kabul gören bir takım evrensel ilkeler ve kavramlar gösterilebilir. Kısacası küreselleşme; dünyanın sı-

²Fahri ATASOY, "Kültürel Küreselleşme ve Direnç Noktaları", Türkiye ve Siyaset Dergisi, sayı:13, Bahar 2003.

kışması, küçülmesi ve ulusal olan her şeyin anlamını yitirmesi, dünyanın tek bir mekan olarak algılanma bilincinin doğmasıdır.

BİZDEKİ YANSIMALAR veya ÜLKEMİZDEKİ OLANLAR

Küresel kültürün ülkemizdeki yansımalarına bir çok örnek gösterilebilir. Bizim konumuz gereği halk kültürlerinden (halk oyunlarından) örnekler vereceğiz.

Hepimizin bildiği, bu konuda bir ilk olan Sultan's Of The Dance yeni adıyla Anadolu Ateşi ve onu takip eden Ney Topluluğu, son olarak da 12 Aralık 2003 de gösterime başlayacak olan Hürrem Sultan.

2001 yılında gösterime başlayan Anadolu Ateşi ve diğerleri kendi deyimleriyle bir halk dansı gösterisi değildir. Modern bir sahne şovu, tiyatral bir dans gösterisidir. Peki esin kaynağı nedir? Dünyada ilk kez Sovyetler Birliğinde Moiseyev ve diğerleri ile başlayan 1980'li yıllarda River Dance, Lord Of The Dance, Spirit Of The Dance vb. bir dans akımının ülkemizdeki uzantısıdır, yansımasıdır ve uygulayıcısıdır.

Buradaki kurgu; Anadolu kültür ve medeniyetlerinden etkilenecek, efsaneler ev Anadolu mitolojisi dans tiyatrosu tarzında sunulmuştur. (Hitit döneminin ritüelleri, Roma dönemi, Helenistik Çağ vb.) bir diğerinde Osmanlı döneminin en güçlü hükümdarının, onun kadar güçlü olan, Hürrem Sultan'ın öyküsü... Çıkış noktaları çok güzel ve bizim coğrafyamızdan yarınlarda bir Keloğlan, bir Nasreddin Hoca da işlenebilir. Olay; bizim tarihimizden alınması veya Anadolu kökenli olması değil. Bu gösterileri sunanların amacı; klasik bale, modern bale, modern dans, halk dansları, akrobasi, jimnastik, taichi (Çin egzersiz sistemi, Çin yogası) çalışması almış "global dansçı" tipi yaratma olmuştur. Peki kadronun çoğunluğunun bu işe ayırdığı zaman ne kadar??? En fazla 2 yıl. Neden? Sayı fazla, prodüksiyon pahalı... Birileri milyon dolarlar yatırdı, birileri (uluslar arası organizatörler) yurt dışı bağlantılarını şimdiden yaptı, sattı.

Bunu konunun uzmanlarına soruyoruz? Klasik bale eğitimi kaç yıl sürer, kaç yaşında başlanmalı? İyi bir halk oyuncu kaç yılda yetişir?(bunların çoğunluğunun mazi var denilebilir). Vücut kullanımları birbirinden tamamen zıt olan "bale, halk oyunları, modern" diye sınıflandırdığımız ve hepsi ayrı ayrı birer sahne sanatı olan (gösteri sanatı) ve uzmanlık isteyen ciddi alanlar birbiriyle karıştırılmamalıydı! Karıştırıldı ve yeni bir tür diyebileceğimiz global dansçı yaratıldı. Bu teknoloji donanımlı (teknoloji kültürünün tüm nimetlerinden yararlanmış) popüler, dünyada benzerleri ve çıkış noktaları aynı olan yani globalleşen bu tarz bizi nereye götürecektir?

Burada asıl tehlike geleneksel kültürün bundan nasıl etkileneceği... Bu prodüksiyonu hazırlayanlar "Türkiye'de halk dansları ile ilgilenene bir çok kurum ve ku-

ruluş Sultan's of the Dance deneyiminden sonra daha cesur koreografilere yönelmiştir. Yalnızca halk dansları camiası değil, Ankara, İstanbul ve İzmir baleleri de halk kültüründen esinlenen koreografilere yönelmişlerdir.” görüşündeler ki gerçek bale sanatçıları bu görüşte değiller.

Eğer baleciler, özgün Türk adımlarından yararlanarak yeni koreografiler yaratacaksa, yaptıkları işin adını da doğru koyarlarsa sanat adına saygı duyarız. Bu bizim geleneksel kültürümüzü bozmadır. Nitekim Devlet Opera ve Balesi daha önce Hürrem Sultanı sahnelemiştir. Bu son prodüksiyonlar yine onların söylemiyle geleneksel dansı birçok kesime sunuldu. Dans ve dansçı potansiyelini artırdı ki yine birçok kesimin övgüler dizdiği topluluk yine kendi ifadeleriyle “içeriğinde yöresel dans adımları da vardır, ancak otantik dans adımları yeniden yazım ve farklı yorumları ile belli bir senaryonun eşliğinde dramatik kurguya göre yaratılmıştır” diyorlar. Kim neyi kimin adına hangi eğitim hangi birikimle yaratmıştır. 10 bin yıllık Anadolu kültürü ben yaptım oldu anlayışıyla sanki yeniden yaratılıyor. Varolanı bozmadan yeni adımlar koyun, yeni fanteziler yaratın şapka çıkaralım.

Ama yenilik ve yaratı adına 10 dansçı yerine 60 dansçıyı global anlayışın bireysel yalnızlığı içinde el ele, omuz omuza tutuşmaktan çıkarın tek başına mini etekle, simli şanel kumaşla, ortaya atın geleneksel adımları yeniden yeni anlayışla sundum değil, yarattım deyin!

Bunu yapanlar tarihin üretici gücü önünde bir gün hesabını vereceklerdir.

Değerli bilim adamları, değerli araştırmacılar, alana gönül vermiş değerli emekçiler, (ben ve üzerimdeki yaş grubu) lütfen hatırlayınız.

1975 yılında Devlet Halk Dansları Topluluğu'nun repertuarı bir bale koreografi tarafından hiçbir adım yapısı bozulmadan sahnelendiği zaman bu camianın duayenleri kıyamet koparmıştı. Halk oyunlarımız bozuluyor, yozlaşıyor. Baleciler bu işten ne anlar, halk oyunlarında koreografi olmaz” evet hepsine katılıyoruz, hepsi doğru, koreografi oyunun geleneksel formunda var ama burada yapılan bir dans yaratısı değil ki, masum estetik çağdaş bir düzenleme idi (ki şu anda Devlet Halk Dansları Topluluğu gelenekseli savunan birçok kurumdan daha gelenekseldir ve adımları yöre tavrındadır.) Eee şimdi ne yapıyoruz topçu, popçu dönemi geçti trendi yükselen alkış yükselen yeni dansçı tipinde dansçı, hoca, kostümcü, idare amiri hele hele yönetmen olmak için sıranın bize gelmesini bekliyoruz, birileri keşfetse diye...?

Bildiri özetimiz kabul edilip sempozyuma katılacağımız kesinleşince yazımızın bir çerçevesini oluşturduk ancak Sabah Gazetesi'nin 7 Aralık 2003 tarihli Günaydın ekinde Hürrem Sultan'ın Genel Sanat Yönetmeni ressam Ertuğrul Ateş ve gazeteci Şirin Sever'in yaptığı röportajı okuduktan sonra bu bölüme, bu önemli röportajı almayı tarihi bir sorumluluk bildik (okumayanlar için) bakın neler demişler:

Sabah Gazetesi Günaydın eki, 7 Aralık 2003 Şirin Sever'in Röportajı

“Sultan’s of the Dance” ile başlayıp “Anadolu Ateşi” ve “Ney Grubu” ile devam eden büyük kadrolu dans organizasyonları, dansçı patlamasına yol açtı. Görkemli gösterilerin çoğalması, hobi olarak dans etmeyi seçenlere bile profesyonel olma şansı sundu. Profesyonel dansçılar iyice kıymete bindi. Bir gruptan diğerine transferler başlarken piyasa epey hareketlendi. Dans topluluklarının patlamasına öncülük eden Mustafa Erdoğan, 5 bin kişinin bu sektörde yer almak için başvurduğunu ileri sürdü.

• Mydonose Showland Hürrem Sultan’ın 3 dansçısını Ney Grubu’na kaptırınca konu mahkemeye taşındı.

• Ertuğrul Ateş, “Şu an iyi dansçı sıkıntısı yaşıyoruz, ama biz başka grupların dansçılarını ayartıp onlara zarar vermek yerine yurtdışına yöneldik” dedi.

• Uzun soluklu bir dans disiplini taşıyacak iyi dansçı eksikliği ise Hürrem rolü için yapımcıları yurtdışına yöneltti. Bu rol için İrina Panova seçildi.

• Mustafa Erdoğan kesinlikle yabancı dansçılarla çalışmayacağını belirterek, Türkiye kimliği içinde yaşamayı seçen yabancılara kapılarının açık olduğunu söylüyor.

Erdoğan son olarak gösterilerini Antalya, Almanya ve Hollanda’da izleyen Hollandalı Claudia Van Delstamp adlı bir kişinin kendilerine başvurduğunu belirterek sözlerini şöyle sürdürüyor: “Türkiye’de yaşamak istediğine karar verdiğini söyledi, elemelere katıldı ve kazandı. Şimdi bizimle çalışacak, kimliğimize uygun dansçıları ekibimize dahil ediyoruz.”

Dans, daha doğrusu bale alanındaki kendini kanıtlamış sanatçıların görüşleri şöyledir:

• Tan Sağtürk (Balet): “Dansçılar var, repertuar yok, şu anki grupların dansçı sıkıntısı çekmelerinin bence en büyük nedeni; dansçı olmamasından çok, bir repertuar grubu olmamalarıdır. Yani şu an yaptıkları gösteri için bir araya gelen dansçılar, repertuar değişince hemen uyum sağlayacak dansçılar değil. Devletteki kadrolu sanatçılar da oynayabilir buralarda ama, tercih edilmiyorlar. Nedeni de, grupların 6 ayda bir repertuarlarını değiştirebilecek yeteneğe sahip olmamaları. Bu profesyoneller tarafından ölçü olarak görülüyor.”

• Hülya Aksular (Devlet Opera ve Bale Sanatçısı): “Popüler bir meslek oldu. Bu grupları dansçılık mesleği açısından son derece faydalı buluyorum. Bu grupların yaptıkları işler ne kadar taklit olsa da, mesleki gelişme açısından faydalı buluyorum.

Bizim mesleğe ilk başladığımız zamanlarda dans daha bireysel olarak yapılıyor. Artık bir ekip çalışması olarak görülüyor. Aileler önceden çocuklarının futbolcu olmasını istiyorlardı, sonra popçu olmalarını istemeye başladılar. Şimdiki popüler meslek ise dansçılık.

•Alev Baymur Özcan (Bale eski sanatçısı): Artık özel sektörde yeni bir iş kolu ortaya çıkmış oldu. Bu tür kalabalık kadrolu grupların artması çok yararlı. Aslında dans ciddi bir eğitim gerektirir. Bugün bale eğitimi tıp eğitiminden daha uzun sürüyor ve hayatın boyunca bunu sürdürmen gerekiyor. Şimdi bir yılda eğitimi yapılan bir iş çıktı.Bu zararlı değil, yarar getirir.

•Tolgahan (Dansçı): “Ticari iş yapıyor. Bu gruplar bizim kültürel olarak mirasımızı tanıtmaya ve dansçılara iş yaratma açısından çok yararlı... Ancak grupların yaptığı işleri biraz ticari buluyorum. Bize, bizim dansımızı gösterip para kazanma amaçlıdır. Daha global ve çağdaş danslar olmalı.

Şimdi bakınız dansı meslek edinmiş eğitilmiş kişilerin yorumlarından çıkan sonuçlar:

-Şu andaki grupların dansçı sıkıntısı çekmelerinin en büyük nedeni dansçı olmasından çok repertuar grubu olamamaları. Repertuar değişince uyum sağlayacak dansçı değiller. 6 ayda bir repertuar değiştirecek yeteneğe sahip olamamaları. Bu da profesyoneller için ölçü...

-Bu gruplar dansçılık mesleği açısından son derece faydalı, yaptıkları işler ne kadar taklit olsa da aileler çocuklarının önce topçu, sonra popçu, şimdilerde ise dansçı olmasını istiyorlar, dansçılık popüler bir meslek oldu.

-Devletin dışında iş bulma şansının artması ve özel sektörde yeni bir iş kolu açılması. Bu tür kalabalık kadrolu grupların artması çok yararlı, ama aslında dans ciddi bir eğitimi gerektirir, bale eğitimi tıp eğitiminden daha uzun sürüyor ve hayatın boyunca devam ediyor. Şimdi bir yılda eğitimi yapılan bir iş çıktı, bu zarar değil, yarar getirir.

-Bu gruplar bizim kültürel mirasımızı tanıtmaya ve dansçılardan iş yaratma açısından yararlı, ancak yapılan işler ticari.

Daha global ve çağdaş dansçılar olmalı

Şimdi bu yorumlara göre ortaya çıkan klasik bale, modern bale, modern dans, jimnastik, etnik dans, akrobasi, taichi karması bir çalışma sonucu eğitim diyemeyeceğim global dansçı adından yeni bir dansçı tipi yaratıldı. Ama onlara göre bu yeni tipin kondisyonu iyi, fiziği düzgün algılaması iyi ama 6 ayda bir repertuar değiştiremiyor. Yapmak isteyenlerin sayısı çok ama yeteri kadar bu yeni sentezi ifade eden sayısı çıkmıyor... Dansçılık mesleğine yeni bir bakış getirirken aslında yaptıkları, aileler açısından çocuklarına yeni bir iş kolu, ekmek kapısı, hobi, gözde bir meslek oluyor. Tabii nereye kadar? Aslında dans çok ciddi bir eğitim gerektirir. Örneğin bale eğitimi tıp eğitiminden daha uzun ve yaşam boyu devam etmesi gereken bir disiplin olmasına rağmen 1-2 yılda çalışması yapılan ve sahnelenen bir prodüksiyonun ne kadar ağırlıklı olacağı ve uzun vadede getiri ile götürülerinin neler olacağı sorusu aklımıza geliyor.

Kültürel mirasımızı tanıtmaya çabasıydılar ama daha çağdaş, daha teknolojik donanımlı ve global olmalı deniliyor. T.C. vatandaşı olması çok önemli değil, Ukraynalı, Yunan, Iraklı olabilir, işini iyi yapsın yeter...

SONUÇ VE ÖNERİLER

1949 yılında Muzeffer Sarısözen'in yurtdışına götürdüğü 5 kişilik Erzurum ekibiyle (İtalya-Venedik) başlayan uluslar arası serüvenimiz, 2003 yılında yapılan güzel çalışmaların yanı sıra, 80 dansçı (yerli-yabancı), 50 kişilik dev orkestrasıyla (yurt dışında kayıt) şova...kilim motifli dekorlardan 3 boyutlu lazer gösterilerine, babadan dededen kalma sandık kokulu giysilerinden kostüm kreatörlerinin çağdaş dizaynlarına, kazan karası boyalardan uluslar arası kozmetik ürünlerine, çırallarından ışık robotlarına yani kısacası zurnadan kontrbasa, davuldan timpaniye, şalvardan mini eteğe geldi.

Burada, geleneksel ve çağdaş sunumların teknolojinin nimetlerinden yararlanmasına tabi ki karşı değiliz...

“Bilişim devrimiyle birlikte dünyamızı etkisi altına alan dijital teknoloji insanlara muazzam bir iletişim olanağı sunmuştur. Bu iletişim olanağını en iyi kullanan yeni kapitalist sistem bu yolla dünya üzerindeki etkinliğini ve hegemonyasını pekiştirmeye çalışmaktadır. Soğuk savaşın sona ermesiyle siyasi egemenliğin de tek kutuplu yeni dünya düzeni olarak ilan eden bu sistem küreselleşme adıyla dünyaya yeni bir cazibeli sistem sunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının, teknolojinin ve sermayenin imkanlarını yedeğine alan bu siste, milli kültürleri yerle bir etme niyetinde olduğunu, üstelik bu niyetinin insanlığın hayrına olduğunu, insanlığın böyle bir dönüşme, tek tipleşmeye ve aynışmaya ihtiyacı (mahkumiyeti) olduğunu ilan etmektedir.”⁽³⁾

Bu yapılanlarla, bu düşüncenin yerleşmesine bilerek veya bilmeyerek rant düşüncesiyle destek veriliyor.

“Ancak tüm bu yapılanlar tek kültürlü ve tek biçimli bir dünya kurmaya yeterli değildir, aksine, etkileşim tek taraflı olmadığı için küreselleşmenin kültür üzerinde bir homojenleştirme yerine özellikle CD, kaset, yazılı basın, radyo televizyon ve internet kanalıyla zıt yönde bir etkide bulunduğu da ileri sürülebilir.

...Güçlü olan canlı kültürler kendi ürünlerini yeni şartlara adapte edip, insanların kullanımına küresel boyutta sunabilmektedirler. Bundan hem kendi mensupları, hem de bütün insanlık faydalanabilmektedir. Fakat zayıf ve statik kültürlerin bunu yapma şansı görülmemektedir.

³ Fahri ATASOY, “Kültürel Küreselleşme ve Direnç Noktaları”, Türkiye ve Siyaset Dergisi, sayı:13, Bahar 2003.

Kültürel alanda öne sürülen küreselleşme, Batı-Amerikan kültürünün dünya egemenliği kurarak bütün toplumlarda homojenlik sağlama eğilimini göstermektedir. Homojenleşen toplumlar birbirine benzemenin ötesinde kendileri olmaktan çıkarak, etkilerine girdikleri hakim kültürün kötü kopyaları olmaktadır.”⁽⁴⁾

“Her toplum kendi kültürel gelişimini sürdürmesi, hangi gerçeklere dayanırsa dayansın başka kültürlerin istilasına karşı varlığını koruması meşru bir durumdur. Batı ülkelerinin ve batı kapitalizminin yapmak istediği şey 19.y.y.dan beri batı dışı toplumları kontrol etmek ve onları batılılaştırmak, bir anlamda batı kapitalizminin gelişme dinamiklerinden beslenerek, batı kültürünü evrensel bir kültür olarak görünmesini sağlamak içindir.

...Bu bakımdan küreselleşmeyi yayılma stratejileri ile bütünleştiren batı kapitalizminin araçlarına karşı her yerde ve her aşamada milli kültürlerin meşruluğunu ve haklılığını savunmak, öncelikle bir insanlık görevidir. Bu anlamda, batı dışı toplumların kendi kimliklerine referans verecek bir gelişme modeline yönelmeleri mecburiyeti vardır.”⁽⁵⁾

Bizim yapacağımız ise, her kültürün kendi orijinal kimliği içerisinde gelişmesini sağlamaktır.

Evrensel ve milli kültür değerlerini, birbirinin alternatifi olmaktan çıkarıp, destekleyicisi ve güçlendiricisi haline getirmek çok önemlidir. Bu tehlikeleri önlemek için, farklılıkları zenginleştirerek bütünlüğünü korumak gerekir.

Yani biz diyoruz ki, globalleşme örneklerinde de verdiğimiz gibi ne kadar güçlü kültüre sahip olsak da, bu oluşum bizi ciddi şekilde olumsuz etkileyecek ve süreç içerisinde kendimizi ve yaptıklarımızı tanıyamayacak hale getirecektir.

Burada anlatmak istediğimiz, yapanları eleştirmekten çok, yapılanların ışığında geleceğin karanlık olmasıdır. Yoksa yaptıkları işin adını doğru koydukları, çerçevesini sağlıklı oluşturdukları zaman, keyifle izlenebilir bir seyir olacaktır.

Biz dünyaya kendimize ait olanın mecrasını değiştirmeden geleneksel – çağdaş sentezini iyi sunduğumuzda, uluslar arası ilişkilerde siyasi, ekonomik ve kültürel alanda hak ettiğimizi alabileceğimize inanmaktayız.

Saygılarımızla.

⁴Fahri ATASOY, A.g.y.

⁵ Vedat BİLGİN; “Kültürel Gelişme ve Batı'nın Kültürel Yayılmacılığı”, Türkiye ve Sanat Dergisi, sayı:13, Bahar 2003

KAYNAKÇA:

- ATASOY, Fahri; “Kültürel Küreselleşme ve Direnç Noktaları”, Türkiye ve Siyaset Dergisi, Sayı: 13, Bahar, 2003.
- BAŞTÜRK, Şenol; “Bir Olgı olarak Küreselleşme: Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi; Küresel Yönetişim”, www.isguc.org
- BİLGİN, Vedat; “Küreselleşme Sürecinde Kültür ve Milliyetçilik”, Türkiye ve Siyaset Dergisi, Sayı:13, Bahar,2003.
- BİLGİN, Vedat; “Kültürel Gelişme ve Batı’nın Kültürel Yayılmacılığı”, Türkiye ve Sanat Dergisi, Sayı:13, Bahar,2003.
- BÜLBÜLOĞLU, Polad; “Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi”, <http://www.turksoy.org.tr>
- GÜVENEN, Orhan; “Turkey’s Medium and Long Term Strategic”, <http://www.elegans.com.tr>
- HİÇYILMAZ, Ergun; “Çengilerden Dansın Sultanlarına”, 12.10.2003, Sabah Gazetesi
- KONGAR, Emre; “Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür”, <http://www.kongar.org/makaleler>
- MILLİ, Elif; “Küreselleşme ve Eğitim”, <http://www.egitirim.inonu.edu.tr>
- SEVER, Şirin; “Dansçılar Kıymete Bindi”, 07.12.2003, Sabah Gazetesi Rapor-tajı.
- YALÇINKAYA, Yalçın; “Bilgi Toplumunda Yaratıcılığın Araştırılmasında Sinerjik İlişkinin Rolü”, <http://www.isguc.org>
- YEDİYILDIZ, Bahattin; “Çağdaşlaşma Kavramı ve Osmanlı Devletinin Çağdaşlaşma Hareketleri”, www.kho.edu.tr
- <http://www.medyakronik.com/arsiv/>
- <http://www.turkab.net/kure>
- <http://www.turkiyevesiyaseti.com>

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MİSYON ÜSTLENEN KÜRESEL FAKAT POPÜLER KÜLTÜR

Ekber YEŞİLYURT*

Dünyanın ekonomik anlamda güç sahibi olan birinci dünya ülkelerinin kültürel yansımaları yazılı ve görsel basın aracılığıyla tüm dünya toplumlarına daha kolay ulaştırılmaktadır. Özellikle Türkiye ve diğer gelişmeye yakın ülkeler arasında kültürel tüketim söz konusudur.

Küreselleşme süreci içerisinde yer alan fast-food (hazır yiyecek) tüketimin en iyi örneğidir. Bir diğeriye giyim, gerek Amerika gerek Avrupa ülkelerinin modayı üçüncü dünya ülkelerinin özellikle genç jenerasyona hızlı bir şekilde empoze ettirip tükettirmesi de sürecin bir diğer örneğidir. Küreselleşmenin asıl çıkışı ekonomik olaylarla başlıyor. Fakat şimdilerde daha çok kültürel bir boyut kazanmıştır. Yeni bir yaşam biçimi oluşturan küresel kültür yeni bir tüketim alanı oluşturmuştur. Özellikle basın alanında taşıyıcılığı üstlenmesi açısından medya büyük önem taşımaktadır.

Gelişen iletişim ağında kitle iletişim araçlarının bu noktada yaptığı, özellikle uluslararası bağlamda gözü ve kulağı süsleyen haber ortamı yarattığı da olmaktadır. Birinci dünya ülkeleri, gelişmekte olan ve üçüncü dünya ülkelerinde ki haber niteliği taşıyan tüm olayları dünya medya pazarına yansıtılmazken, üçüncü dünya ülkeleri gelişmiş ülkelerin hemen hemen dünya toplumlarını ilgilendiren tüm haberlerini iletişim ve medya ortamına taşımaktadır.

Örneğin Amerika'da şov yıldızının sevgililerini gündeme getiren bir medya kanalı, üçüncü dünya ülkesinde ki önemli bir toplumsal sorunu bazen gündeme getiremeyebiliyor. Bu örnekten şunu çıkarabiliriz; popüler kültür olarak telaffuz ettiğimiz tüketim kültürünün, toplumun değerlerinin ciddiye alınıp haber niteliği taşımasını engellediğini söyleyebiliriz.

Dünyayı küresel bir köy olarak kabul edersek, ülkeler, toplumlar ve insanlar arasında yakın bir etkileşim süreci yaşandığını belirtebiliriz. İletişim çağındayız ve insanlar ilerleyen teknolojiyle beraber aralarındaki iletişimi yoğunlaştırmaktadırlar. Dolayısıyla dünyanın ekonomik, sosyal ve kültürel sahada homojenleştiğini küresel süreç içinde görebiliriz. Ekonomik alanda mal ve hizmetin üretim, dağıtım ve tüketimini içeren küreselleşme, toplum kültürü için de aynı etkiyi göstermektedir. İnançlar, etik, ahlak, toplumun yaşam değerleri, toplumsal olaylar, giyim-kuşam, takılar, gelenek, görenek v.b. olay ve etkiler kültürün birer parçaları. Tüm bunlar

*Gazeteci - Ressam

yazılı ve görsel basın araçları aracılığıyla iletişim ağına taşınmaktadır.

Hepimiz Paris'teki modayı takip edebiliyoruz ve hatta moda ayak uydurabiliyoruz. Görüyorsunuz ki teknolojiye bağlı olarak iletişim araçlarından olan basın araçları dünyanın küçülmesinde en büyük etkenlerden biri olmuştur. İletişim teknolojisindeki gelişmelerin gerek sermaye dolaşımında gerekse kültür etkilerinin dolaşımında ne kadar önem taşıdığı ortadadır.

Bardağın hep boş tarafından bakmamak gerekir, dolu tarafından bakarsak gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin de yeni dünya düzeninde yüzünü güldürecek olaylar da söz konusu. Günlük yaşam kültürü olan popüler kültür, bir toplumda yaygın biçimde paylaşılan pratikler, inançlar ve nesnelere büyük kitlelerin veya bağımlı sınıfların kültürüdür.

Türk halkının yaşam tarzının, giyiminin, içkisinin, yiyeceklerinin v.b. kültür etkilerinin marka olduğu birçok Avrupa ülkesi var. Bu Türki değerleri de göz ardı etmemek lazım. Yani dünyada tüm insanlar hemen hemen aynı değerlerle yaşamaya başladılar. Aynı şeyleri tüketen bir dünya. Bu da bize kültürün küreselleştiğini de göstermektedir.

21. yüzyılda adına milenyum çağı, globalleşme veya küreselleşme veya bir başka isim koyalım. Adı ne olursa olsun. Bu çağda dünya kültürlerinin gittikçe birbirine harman olduğu inkar edilemez. Çünkü iletişim araçlarının böylesine hızla çoğaldığı ve yaygınlaştığı dünyamızda uzaklar yakın, yakınlar ise kültür erozyonuyla yüz yüze gelmiştir.

Halk kültürlerini muhakkak ki, yok edemezsiniz. Ama haklar birbirlerini tanıdıkça birbirleriyle de kaynaşır ve kültürel miraslarında da alışveriş olur.

Farklı kültür sosyal, ekonomik, siyasal ve sanatsal alanlarda veya şu an aklımıza gelmeyen bir başka alanda da yaşadığımız bu dünyanın dışına çıkamayacağımıza göre birbirini muhakkak etkiler.

1980'li yıllarda Fransa'nın şaraplarıyla ünlü Bordeaux şehrine yakın olan Saint şehrinde yapılan kültür festivaline ülkemizi temsil etmek üzere seksen kişilik bir grupla biz de kalmıştık. Bu grup halk oyunları, halk giysileri ve de halk yemekleriyle bu festival alanında yerini almıştı. Yapılan Türk gecesinde gelen konukların hepsine Türk motifleriyle süslü giysiler giydiriliyordu, geceye katılanlar Türk yemekleri yiyor, Türk rakısını içiyor ve çiçek pasajını canlandıran bir kompozisyon sunuluyordu. Kağıt helvacılar, midyeciler, tatlıcılar, kuruyemişçiler, kokoreççiler, ki her ne kadar Avrupa Birliği'ne alınmamızı etkilese de burada yerlerini almıştı. Türk motifleriyle bezenmiş elbiseler giyen Fransızlara tanıtım amaçlı hizmetlerini sunuyorlardı. Programda Türk dansları ve Türk Musikisi de yer alıyordu. Türk gecesinde yapıldığı salonun girişinde; kapalı çarşıdan götürdüğümüz bilmeceli yüzükler, mavi şans boncukları, ipe dizilmiş kolyeler, dansöz zilleri ve folklorik eşyaların teşhir edildiği ve satışa sunulduğu bir standımız mevcuttu.

Gece tamamen otantik Türk halkının yaşantısından bir kesiti yansıtıyordu, muhteşem yemekler ve gösteriler o yerin protokolünü ve seçkin halkını büyülemişti. İçeri giren protokol olsun, halk olsun kabinlerde Türk folklorunu yansıtan giysiler giyiyor, böylece geceye gelen bütün davetliler Türk motifli kostümleriyle kendisini görerek, dokunarak, hissederek, tadarak, dinleyerek beş duyu organıyla Türkiye'nin kültürünü yaşıyor ve tanımış oluyordu...Bu fotoğraf karşısında Fransızların mutlulukları yüzlerinden okunuyordu. Bu, bir derneğin yurt dışında yaptığı başarılı bir organizasyon ve tanıtım olmuştu.

Daha sonraki 1990'lı yıllarda tekrar Fransa'ya bir defa daha gitmek nasip oldu ve Atlas Okyanusu kıyısında bulunan Sient şehrinde yapılan bu festivale yine katılmıştık.

Orada karşılaştığım bir şey beni hayretler içinde bırakmıştı. Bizim kapalı çarşıdan alıp daha önceleri beraberimizde götürdüğümüz hatıra amaçlı bilmeceli yüzükleri gençlerin parmaklarında ve ellerinde oynarken görünce, mütercim aracılığıyla dayanamayıp sormuştum. Bu yüzüklerin Fransa'da yapıldığını ve Fransız malı olduğu cevabını alınca, işitince şaşkınlığımı gizleyememişim.

İşte halk kültürlerinin uluslararası ilişkilerde kaynaşmaya örnek ve küçük bir misal.

Madalyonun diğer bir yüzü de yıllarca Avrupa'da özellikle Fransa'da Türkiye'ye karşı bazı terör odaklarının anti propagandası varken, elçilerimiz ve temsilcilerimiz öldürülüyor ve konsolosluklarımız bombalanıyorken bizim yaptığımız Türk gecesi yine de Fransa Kültür Bakanlığı temsilcileri, turizmciler, basın ve televizyon kuruluşlarının temsilcileri katılmış ve bir iki gün Türkiye'yi, Türk kültürünü ve gecisini övücü sözlerle basın ve televizyonlarında vermişlerdi, amaç yerine ulaşmıştı.

İşte buradan da görülebileceği gibi halk kültürleri uluslararası ilişkilerde muhakkak bir misyon üstlenir ve etkileşim olur, bu da beşeri ilişkileri kolaylaştırır.

***İstanbul Üniversitesi ve Motif Halkoyunları Eğitim Derneği Gençlik
ve Spor Kulübü işbirliğinde gerçekleştirilen
“Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı Sempozyumu”***

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Genel Değerlendirme Yapan Sempozyum Bilim Kurulu Üyeleri

Prof. Fikret DEĞERLİ ve Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN

Prof. Fikret DEĞERLİ:

Değerli katılımcılar. Her yıl yapılmakta olan sempozyumumuz bu yıl da sona erdi. Bitmesi üzücü ama yenilerin başlangıcı için sevindirici. Bu sempozyumun konusu seçilirken belli amaçlar hedeflenmişti. Bilindiği gibi Motif, halk kültürü duygu ve düşüncesine katkı sağlayan bir topluluktur. Amatör bir topluluktur ama profesyonel işler yapmaktadır.

Sempozyum konusunu seçerken amaç şu idi: Halk Kültürlerinin Uluslararası İlişkilere Katkısı başlığındaki katkının anlamındaki amaç dünyanın geldiği nokta. Ben küçülen dünya tabiri kullanıyorum. İçinizden bizim gibi genç yaşlılar hatırlayacaktır. Eskiden yurt dışına gidebilmek bir hayaldi. Gençlik yıllarımızda yurt dışı konusunda bilgi alabilmek bizim için ne kadar önemliydi. O zaman dünya bizim için büyüktü. Çünkü yakın mesafede bulunan iki köydeki kişilerin bile birbirini görmesi, tanınması mümkün değildi. Ancak teknolojinin gelişmesiyle küçülen dünya denilen duruma geldik. Uluslar, toplumlar birbirini tanıma fırsatı buldular. İnsanların birbirini tanımaları kişilikleri ile bağlantılıdır. Ben bir insanı tanırken kimlik ve kişiliğini tanımak isterim.

Kültür varlıkları bir toplumun diğer topluma kendini takdim etme görüntüsüdür. Biz bu güzellikleri takdim ederken, toplumların yakınlaşmasını, insan olma vasfını ortaya koymaya çalışıyoruz. Biz dedik de; acaba kültürel değerler bu yakınlaşmaya nasıl etki ediyor. Olumlu etkiler de var olumsuz etkilerde. Olumlu etkiler yakınlaştıran, olumsuz etkiler de koparan varlıklardır.

Bu sempozyumda genel konular üzerinde bir takım bildirimler sunuldu. Özel konulara yer verildi, özellikle dışarıdan gelen bilim adamları özel bilgiler sundu. İşin enteresan tarafı bu sunulan bildirimlerin en büyük çoğunluğu halk oyunları konusunu gündeme getirdi. Halk oyunlarının gündeme getirilmesindeki temel anlam nedir. Beden dili dediğimiz, daha insanlığın ilk yıllarında gelişen, konuşmayı bilmeyen

insanların beden diliyle anlaşmaya çalışmaları, beden dili dediğimiz şey, insanların ortak dilidir. El ele tutuştuğu zaman insanların milliyeti kaybolur. El ele tutuşulduğunda yalnız bedensel değil ruhsal olarak da bu sağlanır. Belki buradan gelen bir etkiyle halk oyunları ile ilgili faaliyetler ön plana çıktı.

Demek ki değerli dostlar, bize göre genel başlıkları ve alt başlıkları ile bu sempozyumda okunulan bildiriler gelecek için yararlı bir sonuç ortaya koymuştur inancındayız. İleride bunu okuyan genç kuşaklara, bilim adamlarına önemli ışık tutacaktır. Oradan aldıkları bilgileri anahtar olarak alıp kullanacak, geleceğe bu yolda ilerleyeceklerdir. Sempozyumumuz hedefine ulaşmıştır diyoruz. Olumsuzluklar da olmuştur ama olumsuzlukları bir kenara itiyoruz.

Burada olan ve sempozyuma katılıp bugün yanımızdan ayrılmak zorunda kalan değerli hocalarımın hepsine, katılım ve katkı sağlayan herkese Motif'in bir üyesi, Sempozyum Bilim Kurulu üyesi olarak ev sahibi sıfatıyla teşekkür etmek istiyorum. Diyorum ki bu güzellikler önemlidir. Bir Ahmet Çakır dostumuz çiftetelli meselesi ile bizi yıllar öncesine götürabiliyor. Ayrıca kendisine teşekkür ediyorum. Amaç sağlanmıştır. Her doğru şey hedefe gidecektir. Her yanlış bizi doğruyu bulmaya yönlendirecektir. Gençler sizde unutmayın ki her şey doğar, büyür, gelişir. Siz de gelecekte en iyilerini yapacaksınız diyorum ve sözü değerli hocam Prof.Dr.Can ETİLİ ÖKTEN'e bırakıyorum.

Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN:

Hocaların hocası Prof.Fikret DEĞERLİ hocamıza teşekkür ediyorum. Hocamızın söylediklerine katkıda bulunmak istemiyorum, çok değerli açıklamalar yaptı. Ben daha çok Motif'e değinmek istiyorum.

Motif Halk Oyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü 3 gün süren sempozyum sonucunda, bizim geçmişimizle birkez daha gurur duymamızı sağladı. Geleceğe umutla bakmamızı sağladı. Motif, Halk Kültürünün kurgulanması hususundaki becerisini, aklını, zekasını ve halk kültürüne olan sevdasını ortaya koydu.

Motif'e ve onun başındaki değerli başkanımız sayın Zeki Baykal'a teşekkür ederken, böyle sivil halk örgütlerinin çoğalmasını diliyor ve kendilerine başarılar diliyorum. Sayın Zeki Baykal iyi ki varsınız, Gençlik ve Spor Kulübü iyi ki varsınız. Gençler çoğalmanızı ve başarılarınızı diliyor, saygılar sunuyorum.

HALK KÜLTÜRLERİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KATKISI SEMPOZYUMU

12 ARALIK 2003 CUMA

1. OTURUM

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : Şahin ÜNAL

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Fikret DEĞERLİ-Araş.Gör.Nihal ÖTKEN**

Bilgilendirme: 1990 yılında Zakopane’de E.Ü. Devlet T. Müz. Kons. T. Halk Oyunları Böl. 2 dalda dünya 1.si olmuştur. Halk müziği Altın Çan Halk oyunları Altın Balta. Bilgilerinize sunarım.

Cevap: Teşekkür ederim. Elimizde bunlarla ilgili resim olmadığı için vurgulayıcı olması nedeniyle birkaç örnekle yetindik.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza Balaman

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. E. Ahmet TERZİOĞLU**

Soru: Konuşmacının sunusunda mozaik, coğrafya, yöntem sözcüklerinde netlik yok. Birbirine geçmeler var. Mozaik örneğini yadsırken “ebru”yu mu öneriyor.

Cevap: Mozaik coğrafyaların, iki yamaç arasında bir dağ düşünün, ikisinin arasında bir köprü olmalı. Kültürler arasında da bu etkileşim için bir köprüdür. Ebru sanki biraz daha mantıklı.

Soruyu soran kişi : Nevzat GÖZAYDIN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. E. Ahmet TERZİOĞLU**

Soru: AB ye girme konusunda her türlü tavizi veren hükümetlerimizin davranışı; AB ülkelerinin her birinin küreselleşmeye karşı çıkarak, kendi dillerini ve kültürlerini koruyup kollamak ve onu diğer ülkelere kabul ettirmek yolundaki çabalarıyla bir çatışma içinde görülüyor. Almanya ve Fransa gibi lokomotif ülkeler asla ta-

viz vermezken Türkiye küreselleşmeyi niçin böylesine önemseyip basındaki köşe yazarlarıyla politikacılarıyla bilim adamlarıyla kendi değerlerinden dilinden kültüründen vazgeçip nereye varmak istiyor?

Cevap: Aslında bunu Öcal hocamın cevaplamasını isterdim. UNESCO bunun önüne geçmek için çok özel çalışma yapıyormuş. Bunu dün öğrendik. Somut olmayan kültürün ürünlerin müzelenmesi ile ilgili bir çalışma yapılıyor. Türkiye’de de böyle bir çalışma var. Devlet de buna destek olacaktır sanıyorum. Bunu daha çok politikacıların cevaplaması gerekiyor. Küreselleşmeyle birlikte kültürümüzü kaybetme riskimiz de var.

Kapanış Konuşması: Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU konuşmasında;

Değerli hocamız Prof. Dr. Elfina SIBGATULLINA kazan çocuklarından bahsederken, çocuk folklorunun bütün dünyaca oynanabileceğinden söz etti. Giderek tatar okullarının kapanmaya başladığı ve çocukların kendi dillerinde eğitim göremediklerini belirtti. Orada 70 yıllık bir zulüm var. Bizim burada durum nedir. Orada Ruslar yapmış ve hala etkisinden kurtulamamışlar. Eğer kültürlerine bağlı olmasalardı bugün oradaki Türklerden söz etmek mümkün değildi. Mesela Rahman D.... bir konuşmasında “Bu Türklere iyi bakın bunlar biz onları daha tanımazken, bizim babamızı tanıtmışlardır, ama bize sürekli Türkler ayrı millet olarak gösterildi düşman gösterildi, ama onlar bizi hiç unutmadılar” diye ifade etti. Şimdi oralarda Sovyet vardı. Burada bizi kim etkiliyor bunu sormak lazım. Dilimizin çözülmesi lazım. Anadolu’da gelinin dilinin çözülmesi için hediye vardır.

İstanbul Üniversitesine ve Motif Halkoyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübüne bu sempozyum için teşekkür ediyorum.

2. OTURUM

- Oturum Başkanı Prof. Dr. Suat GEZGİN konuşmasında;

Üniversitem ve fakültem adına bu sempozyuma katılanlar ve destek verenlere teşekkürlerimi sunmak istiyorum ve oturumu açıyorum.

1992 yılında Fransa’ya gitmiştim. Orada çeşitli ülkelerin kültür tanıtımlarının içerisinde ülkemizin tanıtımı türkücüler, folklorcular ile yapılıyordu. Tanınmış bir türkücü çıkmış türkü söylüyor ve böyle geçiyordu. Kültürümüze sahip çıkmalı ve çok zengin olan kültürümüzün her yönüyle tanıtılması için çaba harcamalıyız.

Geçen sene Sakarya Üniversitesi'nde yapılan sempozyumda Medyanın Halk Kültürlerine Etkileri isimli bir sunumum olmuştur.. Ekber Yeşilyurt da aynı sempozyumda bir konuya değinmişti.. Eğer ki böyle bir sempozyuma, biraz önce söylediğim gibi mankenleri, türkücülerini getirmiş olsaydık, medyayı bugün buraya çekecektik. Türk kültürümüzü dünya olguları içerisinde oturtabilmek için bir kitlemiz olması gerek ve hükümette bulunan kişilere, 1992 yılından bugüne kadar olan hükümetlere seslenmeliyiz. Neyse ki Turizm Bakanlığı bir kaset hazırladı ve yavaş yavaş uluslararası olarak bunlar yayılmaya başladı.

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI:

Soruyu soran kişi : Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : ***Yrd. Doç. Şerife GÜVENÇOĞLU***

Soru: Türk müziğinin kökenini Rumlara dayandıran kimdir? Bu kesinleşmiş bir akademik bilgi, bilimsel bir kanun mudur? Siz bunun böyle olduğuna hangi verileri dikkate alarak inanıyorsunuz. Türk müziğinin kökleri neden Türklerin vatan yaptığı yerlerde değil de başka yerlerde aranıyor?

Cevap: Türk müziğinin kökenini Rumlara dayandıran araştırmacıları kaale almıyorum. Türk müziğinin kökeni Sümerlere dayandırılıyor. Sümerlerde daha önce kullanılan çalgılar, dildeki benzerlikleri kabul edebilirim. Hunlara dayandırılıyor diye belirtmiştim. Sanırım bir yanlış anlaşılma oldu.

- Yanlış anlaşılma olduğundan (Rum-Hun) diğer sorular yanıtlanmadı.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Mustafa ÜNAL

Sorunun yöneltildiği kişi : ***Yrd. Doç. Şerife GÜVENÇOĞLU***

KATKI: 2.Abdülhamit, dönemin İngiltere kralına bütün enstrüman ve sanatçıları ile birlikte bir mehter takımı hediye etmiş ve bu takım Londra'nın her gün değişik bir meydanında mehter ve Türk müziği gösterileri sunmuştur. Bütün bu yapılanlar iki ülke arasındaki siyasi ve askeri ilişkileri artırmak maksadı ile gerçekleşmişti.

Cevap: Katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Soruyu soran kişi : Kasım KARAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : ***Yrd. Doç. Şerife GÜVENÇOĞLU***

Soru: Eurovizyon şarkı yarışmasındaki birinciliği nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Doç. Dr. Ali Rıza ABAY ek soru sordu: Son günlerde de Popstar diye bir yarışma çıktı. Neden pop yarışması yapılıyor da, Türk müziğimizin yarışması yapılmıyor?

Cevap: Katılıyorum. Ancak daha çok toplumun şu anki ihtiyacını karşılamak için olabilir. Bildirimde de belirttiğim gibi kökü çok eskiye dayanan tarihi bir geçmiş olan müziği biz Türk müziği olarak değerlendiriyoruz.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Hatice ÖRCÜN BARIŞTA

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Erman ARTUN**

Soru: Son yıllarda piyasada Çin'de dokutulmuş Hereke, Milas tipi Halılar satılmakta ve Türk halı sanatının örneklerinden başkaları yararlanmaktadır. Bilgilerinize bu konuda da bir ekleme yapmanızda ve bir halk sanatı denetim politikası olmasına katkıda bulunması ricasıyla.

Cevap: Evet. Bu 3.sempozyumumuz. Şunu belirtmeliyim, öncelikle kültür politikaları belirlenmeli. Birilerinin bu işi üstlenmesi gerekir. Bütün konularda bir sanat danışmanı olmalı. Kişiler konunun uzmanı değilse kültür bakanlığından yetkililerin yardımcı olması gerek. Uzmanlarca hazırlanmış paket programlarla sunu sağlanmalı.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Ali Rıza ABAY

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Erman ARTUN**

Soru: Her şeyin ekonomik girdi aracı olarak algılandığı günümüzde, halk kültürlerinin de bir ekonomik girdi aracı olarak görülmesini nasıl karşılıyorsunuz? Gelen turistlere kendimizi anlatabilmek için bazı programları uygulayarak zaman zaman gülünç durumlara düşüyoruz. Bu sempozyumda buna dikkat çekilse daha iyi olur diye düşünüyorum.

Cevap: Bildiğiniz gibi bu satışlarda ekonomide hedef kitlenin halk kültüründen etkilenecek satışa sunulması gerek. Bugün cola örneğinde olduğu gibi.

Soruyu soran kişi : Savaş TUĞSAVUL

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Işıl ALTUN**

Soru: Destan ile mitolojiyi bağdaştırabilir misiniz?

Cevap: Tabii ki bağdaştırabiliriz. Destan tipleri mitolojik tipler zaten. Mitolojiye dayanan tipler. Destan mitolojiyi kullanıyor. İlkel çağlara yönelik bir anlatım türüdür.

Soruyu soran kişi : Dr. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU-Dr. Işıl ALTUN**

Soru: Farklı toplumlara ait destan kahramanlarında görülen benzerliğin sadece toplumların yaşadıkları benzer olgulara mı bağlamaktasınız?

Milli destan kahramanlarının kültürel geçişler yoluyla milletler arası bir yaygınlığa ulaştığından da söz edebilir miyiz?

Cevap: Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU: Elbette. Kültürel temaslar var milletlerarasında. İnsanlar farklı yerlerde de olsalar belli durumlarda belli tepkiler veriyorlar. Bu milyonlarca yıllık süreçte mutlaka insanlar bir şekilde temas ediyorlar. Alışverişte yapıyorlar. Bunu göz önüne almak gerekir. Evet tebliğimizde de var, vakit yetmediğinden bunları sunamadık. Kesinlikle esasen tebliğin özünde olan bu benzerliklerin bir şekilde ifade edilmesi gerekiyor. Milli kahramanlar bir şekilde üniversal kahramanlar haline gelebiliyor.

Dr. Işıl Altun: Kahramanlar romanlarda tiyatro eserlerinde sembolize edilebiliyor. Ninja kaplumbağaları, Tarzan, pokemon gibi çizgi filmlerle karşılaşabiliyoruz.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Bülent KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU-Dr. Işıl ALTUN**

Soru: Günümüzdeki iletişim araçlarından yararlanılarak milli destan kahramanların uluslararası boyuta taşınması için nelerin ve nasıl yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Cevap: Yıllardır söylüyoruz ama. Çok enteresandır. Dede Korkut'tan bahsetmiştim. Biz Dede Korkut'u çok uzun yıllar önce dünyaya tanıttık ama şu anda Dede Korkut'u o kadar tanıtamamışız bunu görüyoruz. Diğer Türk uluslarında her atıkları adımda korkut ata var. Ama biz korkut atayı kendi çocuklarımıza ne kadar anlatmışız bilemiyorum. Manas'ı Gılgamış'ı da anlatmalıyız. Ama önce kendimize ait olanları anlatmalıyız. İletişim araçlarını da kullanarak dünyaya tanıtmalıyız. Bizim diğer devletler gibi kahraman aramamıza gerek yok. Bizim zaten çok var. Şunu söyleyeyim. Devletten her şey beklenmez. Biz ne yapıyoruz diye düşünmeliyiz. Akademisyenlerin elinde öğrencileri var. Bunu onlara yayacaklar, onlar bizden sonra diğerlerine anlatacaklar. Hocalara çok şey düşüyor. Bunların anlatılması projelendirilmesi konusunda bize çok iş düşüyor.

Soruyu soran kişi : Abdurrahim KARADEMİR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU**

Soru: Köroğlu bir celali isyancısı mıdır? Yoksa bir halk kahramanı mı?

Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde oynanan Koroğlu oyunu bir halk oyunu olarak değerlendirilebilir mi?

Cevap: Koroğlu bir halk kahramanı olarak kabul ediliyor. Celali isyancısı olarak da biliniyor. Bizim kültürümüz içersinde Koroğlu çok önemli. Günümüze kadar ulaşmış bir destan olarak biliyoruz. Fark etmez aslında. Halk kahramanı veya celali isyancısı olarak nitelendirmek önemli değil. Eğer folk-dans anlamında halk oyununu kastediyorsak bana o anlamda görünmüyor. Farklı şekillerde de ortaya çıkıyor. Ben bir çok yerde düzenli bir oyun olmadığını da gördüm. Biz bugün halk oyunlarında kullanıyoruz ama gerçek anlamda bir oyun olarak düşünebiliriz ama bizim tanımladığımız bu ve dünyanın folk-dans dediği kapsama ne kadar girer bilemiyorum.

Soruyu soran kişi : Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Işıl ALTUN**

Soru: Pek çok destan adı ve kahramanın adını duyduk ama Kurtuluş savaşımızı anlatan “Kuvayi Milliye” destanını (Nâzım Hikmet) duymadık niye?

Cevap: Dr. Işıl Altun: Ben burada destan adlarını sayarken 3 şehitler destanı gibi tek yazarlı destanları ele almamıştım. Anonim örnekleri tercih etmiştim.

Yrd. Doç. Dr. Türker EROĞLU: Halk içersindeki ozanların ürettiklerini ele aldık. Geleneksellik ön planda.

Soruyu soran kişi : Emir Cenk AYDIN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Ekber YEŞİLYURT**

KATKI: Coco-cola reklam kampanyası “global” reklam ve pazarlama stratejisinin bir örneğidir. “Global” stratejiler yani son 5-10 yılda geliştirilmiş stratejilerdir ve ne global ne de lokaldirler. Coco-Cola sadece Türkiye’de söz konusu reklam filmi ile reklam yapar. Her ülkede söz konusu ülke ile ilgili ayrı reklam filmlerini kendi reklam şirketi ile çeker ve yayınlatır haldedir.

3. OTURUM

- Oturum Başkanı Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN konuşmasında;

- Burada Prof. Dr. kimliği ile oturuyorum ama daha önceki kimliğim türkücü idi. Sayın Suat Gezgin Hocam, Fransa'ya ben de gitmiştim ama o dönemde türkücü kimliğimle gitmiştim. Ama bugün burada akademisyen olarak bulunuyorum. Bunu da belirtmek istiyorum.

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : İsmail ÖZTÜRK

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ**

Soru: El sanatı ürünler olarak, hammaddesi lif olan dokuma-işleme ve örgü tekniği ile üretilmiş örneklerinin slaytlarını izlediğimiz ürünlerin bütünü Türklerce üretilmiş örnekler mi? Burada Türklerle ülkemiz insanları ve Bulgaristan'da yaşayan o ülke vatandaşı ile Türkler mi amaçlanıyor? Evet ise bu benzerlik Bulgaristan örneğinde nasıl bütün Balkan ülkelerini kapsıyor gibi algılanabilir? Hayır ise benzerlikler ve etkileşim nasıl yansımış?

Başlığınızda Balkan ülkelerindeki bir benzeşmeden bahsediliyor. Bizim kültürümüzün Balkanlardaki etkilerinden söz edilecekse bizim kültürümüzün balkanlara nasıl yansıdığından söz etmek gerek.

Cevap: Örneklerimde Bulgaristan Türkleri tarafından üretilmiş örneklerden karışık örnekler sundum. Yaptığımız incelemelerde sonuçlar aynı, örnekler motifler aynıydı. Burada sınırlamalar getirildiği için Bulgaristan ile sınırlı kaldık.

Soruyu soran kişi : Sabahattin Türkoğlu

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ**

KATKI: Gösterdiğiniz örnekler için Bulgaristan'dan Türklerin Anadolu'daki benzer motif ve teknik benzerlikleri, aynen Türk olmayan Bulgarlar'da, Romenler'de ve Slavlar'da görülebilmektedir.

Soruyu soran kişi : Bülent KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Yrd. Doç. Dr. Serpil ORTAÇ**

KATKI VE DÜZELTME: Türklerin Balkanlara yerleşmeleri 14. yüzyıldan önce-sine dayanmaktadır. Orta Asya'dan Balkanlara, Karadeniz'in kuzeyinden bu tarihin öncelerinde de göçler yapılmıştır. Teşekkür ederim.

Cevap: Teşekkür ederim. 14. yüzyıldan sonra da bu kaynakların arttığı görülmektedir.

Soruyu soran kişi : Dr. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Arş. Gör. Zinnur GEREK**

Soru: Bir sanatsal faaliyetin nasıl denetlenmesi gerektiği konusunda görüşlerinizi belirtir misiniz?

Cevap: Ben sanatta özgürlükten yanayım. Vurgulamak istediğimiz bir konu var ki, o da, eldeki malzemeyi kullanmaktaki sıkıntı. Eldeki malzemeyi özüne sadık kalarak her türlü yaratımı yapabiliriz. Ben bir baş barın girişini terse çevirip 3. adama başka bir kostüm giydirip bunu sanatsal olarak yorumladım deme hakkına sahip olunmadığını düşünüyorum. Sanatçı üretebilmesi için özgür hareket edebilmeli. Bir ressamın şu renkleri kullan bana şu resmi çıkar deme hakkına sahip olunmaz. Malzemeyi hiç kimse babasının malı gibi kullanamaz.

Soruyu soran kişi : Arş. Gör. Nihal ÖTKEN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Arş. Gör. Zinnur GEREK**

Soru: Sizce Sultans Of The Dance, Hürrem Sultan veya Magic Life gibi toplulukların halk oyunlarından yararlanarak yaptıkları sergilemeler, halk oyunlarının fonksiyonel açıdan değişen ihtiyaçlarından mı kaynaklanmaktadır?

Bu tür toplulukların uluslararası arena halk oyunlarını temsil etmesini nasıl karşılıyorsunuz?

Cevap: Bu konuda yeterli açıklamaları Şahin Ünal hocam yaptı, hepsine katılıyorum.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Arş. Gör. Zinnur GEREK**

Soru: Kars ve Erzurum yöresi geleneksel danslarından "tavuk barı"nın totalizmi ne demektir? Bunlar nasıl bir kültürel ve geleneksel iz taşıır?

Cevap: Ben yüksek lisans tezinde dinin oyunlar üzerindeki tesirlerini incelerken özellikle Erzurum'daki tavuk barını incelerken o kadar güzel sembolize edilmiş ki, bunu ele aldım. Toteizmin izlerine rastladım diyorum.

Soruyu soran kişi : Bülent KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Arş. Gör. Zinnur GEREK**

Soru: Halk oyunlarının yeniden üretimine yönelik çalışmaların yapılması gerekliliğini belirtiyorsunuz. Yeniden üretilerek yapılması gereken çalışmaların nasıl yapılması hakkındaki düşüncelerinizi açıklar mısınız?

Cevap: Biz sunumumuzda Türk halk oyunlarının yapısal olarak görüntüsünü vurguladık. Bu görüntü üzerinde olumsuz tesirleri vurguladık. Halk oyunlarının çıkış amacı ile şu andaki oynanış amacı aynı değil. Değişimin doğal olduğunu kabul ediyoruz. Toplumdaki yapı zaten halk oyunlarının kendi yapısını belirliyor. Çıkış kaynağında sihir söz konusu iken bugün sahnede sunumu söz konusu oluyor.

Soruyu soran kişi : Uzman M. Tekin KOÇKAR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Arş. Gör. Zinnur GEREK**

Soru: Türkiye'deki denetim eksikliğinden söz ettiniz. Bu denetimi sağlasak bile Almanya, Hollanda, Amerika'da kurulmuş yüzlerce halk dansları topluluğundaki uygulamaların nasıl denetleneceğini söyler misiniz?

"İşte deve işte hendek" ile 25-50 yıldan bu yana Amerika'da Türk Halk Danslarına örnektir diye dans akademilerinde öğretilmesine ne demeli?

Cevap: Türkiye'de yapılan halk oyunları faaliyetlerinin tümünü denetlemek izlemek mümkün değil. Ama en azından yurt dışına çıkan ekiplerin oyunları denetlenemez mi? Bu gizli yapılan uygulamalar değil ki.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Arş. Gör. Zinnur GEREK**

Soru: Olumsuzluklar sıralanırken bunların denetlenmesi yerine oyuncular ve yöneticiler kendi kendilerini oto-denetim sağlayamazlar mı? Örneğin insanlara yapılan doğru yatırım eğitim ile çözülemez mi?

Cevap: Katılıyorum. İlk önce kişi kendi yüreğinde bazı şeyleri uygulayabilmeli.

Soruyu soran kişi : Sabahattin TÜRKOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Alparslan ÜNVEREN**

Soru: Tespitleriniz çok doğru. Ancak somut formüllerin ne olabileceğine değinmediniz. Resmi yetkilileri harekete geçirecek ne gibi yolları öneriyorsunuz?

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın daha önceki denetim biçimleri ve günümüzdeki uygulamalarını nasıl buluyorsunuz?

Cevap: Halk oyunları ile ilgili bir çalışma başladı. Kültür Bakanlığı'nın kuruluş amacı sınırlandırılmıştı. Halk Oyunları Federasyonu da kulüpler bazında sınıflandırılmıştı. Ana temelden yurt dışına kadar birçok sıkıntı var. Örneğin bir grup Türkiye'ye geliyor. Bir gece Türk gecesi düzenleniyor ve oryantal gösterimi oluyor. Bunlar denetlenmeli. Kültür Bakanlığı'nın denetimi sadece yarışma boyutuna taşınmış durumda. Bu dernekleri kulüpleştirerek, kulüpleri tescilli yaparak, kulüplerin denetimi sağlanacaktı. Bunlarla ilgili çalışmalar yapılıyor.

Soruyu soran kişi : M. Öcal OĞUZ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Türk danslarının küreselleşmemesinin nedenlerini neye bağladığınızı açar mısınız? Halay ile tango ve vals aynı kültür, sosyal veya bireysel iletişim boyutunda mı alıyorsunuz?

Cevap: Ben Türk danslarının küreselleşmesini istiyorum zaten. Küreselleşmeyi nasıl dans bazına getireceğiz. Evrensel boyutlarda tanıtılmasını arzu ettiğimi belirttim.

Soruyu soran kişi : Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Uzak Doğu ülkelerinde vals ve tango hiç mi yaygın değil, neden Vals'e Viyana'dan, Tango'ya Arjantin'den bakıyorsunuz?

Cevap: Uzak Doğu ülkeleri bugün Arjantin ve Viyana'dan daha çabuk bu dansları yapan ülkeler. Onların ödeyemediği paraları Uzak Doğu ülkeleri ödüyorlar o yüzden.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Emir Cenk AYDIN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Vals ve tango orijin ülkelerinin halk kültürlerinin hangi unsurlarını taşıyorlar? Kökenlerinin halk dansları olduğu düşünülürse halk-kültürel özellikleri var mıdır? Popüler dans olarak mı yoksa halk dansı olarak mı adlandırırız?

Cevap: Tango Milonga'dan doğmadır. Eski Amerikalı kovboyları bilerseniz o bölgede yaşarlar. Kültür hiçbir zaman ölmeyeceği için isim değişiklikleriyle bu kültür devam ettiriliyor. Kesinlikle bir Arjantin geleneksel dansıdır. Tangodaki hareket özgürlüğü öyle geniş ki durdurmak mümkün değil. Bir temel tekniği vardır, bunun dışında bir şey öğretilmez. Viyana vals de Viyana köylüleri tarafından yapılan bir danstır. İngilizlerin ilk gördüklerinde istemedikleri ama şu anda geleneksel olan dans halini almıştır.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Menşei itibariyle halk dansları oldukları halde tango ve vals diğer bütün ülkelerde “salon dansı” dediğimiz kategoriye dahil edilmiş ve halk danslarından bir açıdan soyutlanmıştır. Sizce neden?

Cevap: Halk danslarından soyutlanmamıştır bana göre. Özellikle standart dans ve salon dansı hakkında bilgi verelim. Salon dansı tangonun bir değişik tarzı olarak gelişmiştir. Enternasyonal tango demek daha doğru olur.

Soruyu soran kişi : Arş. Gör. Nihal ÖTKEN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Halk oyunlarımızın tango ve vals örneğinde sıraladığınız bütün boyutlara sahip olduğunu ancak tango ve vals gibi dünya dansları olmadığını vurguladınız. Bunun nedeni sizce tanıtım eksikliği midir?

Cevap: Bir kültürden çıkan bir dansı değiştiremeyiz. Ama başkasına öğretirken eğer onların öğreneceği ölçülere getiremezseniz, dünya dansını öğrenemezler.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Bülent KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Sizce geleneksel danslarımızdan bir ya da birden fazlasının dünya dansları içerisinde tanınmışlığını hangi boyutta görüyorsunuz. Tanınmışlık yeterli değilse bunu nasıl gerçekleştirebiliriz?

Cevap: Nasıl gerçekleştirebiliriz hepimizin konusu. Avrupalı’ya danslarımızı sunarken onların izleyebileceği şekilde sunmalıyız ki dansımızı sevsinler.

Soruyu soran kişi : Dr. M. Öcal ÖZBİLGİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Gürbüz AKTAŞ**

Soru: Sizce Arjantinliler de kendi milli oyunlarının çok dejenere edilmiş bir biçimde dünyaya tanıtıldığı düşüncesini taşıyorlar mı? Ben taşıyorum.

Cevap: Arjantinli gözülle bakmıyorum ama Arjantinliler oyunlarının dejenere olduğunu düşünüyorlarsa bilemem. Ama dejenere olmazsa bu kadar tanınmazdı bence.

Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU'ndan ekleme: Mustafa Kemal Atatürk dünya dansı olması için Zeybek'i tercih etmiştir. Atatürk zamanında halk oyunlarımızın bu kadar çeşitli, renkli, bol olduğu bilinmiyordu.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Şahin ÜNAL**

HATIRLATMA: Devlet halk dansları da bazı adımları bazı ölçülerde bozmuş değiştirmişti. Hiç değiştirmeden öylesi bir sunu yapamazlardı.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Şahin ÜNAL**

DESTEK VE DÜZELTME : Anadolu Ateşi Dans Tiyatrosu da yapmıyor. Dans tiyatrosu başka bir şeydir.

Cevap: Ben de öyle düşünmüyorum. Onların bir şeyleri bir yerlerden çekerek ortaya koydukları bir şey. Halk oyunları gösterileri demiyorlar ama büyük bir bölümü halk oyunları. Kendi içinde çok çelişen bir olay. Globalleşme çerçevesinde kültürümüze zarar veriyor. Bunlarla bir şehirden bir şehre gidip izlemeler falan. Küreselleşmenin bize getirdiği zararlardan biri de Popstar yarışması. Ayrıca devlet halk dansları da tabii ki sahneye getirdiğini bozmamıştır ama adımları değiştirmiştir.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Can Etili Ökten

Sorunun yöneltildiği kişi : **Şahin ÜNAL**

Soru: Küreselleşme ve halk kültürleri kavramları var. Dünyadaki halk kültürlerinin tek tipe inmesi tehlikesi var mı? Var ise dünyada buna karşı alınmış önlemler var mıdır?

Cevap: Vardır. Güçlü olan kültürler kendini savunabilecektir. Zayıf olanlar yitirecektir. Giyim kuşamda, yemek yemede, programlarda, vs. Batı ve Amerikan toplumundan bize gelen taklittir. Zararı mutlaka vardır. Bizim gibi gelişmekte olan ülke olarak tedbirini almak bize düşer. Bu Avrupa toplumunun sorunu değil. Sıcak savaş dönemi sona ermiştir. Kültür savaşı var artık. Ne kadar kendilerine benzettirirse o kadar başarılı olurlar.

Prof. Dr. Can Etili ÖKTEN: Elbette ki küreselleşme süreci içerisinde tek tip kültüre doğru gidiş zarar getirecektir. UNESCO'nun bu şekildeki çalışmaları sürmektedir. Ulusal kültürlerin bozulmaması için çaba devam ediyor.

4. OTURUM

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Mehmet Öcal OĞUZ**

Soru: Ekim 2003'te imzalanan kültürel mirası koruma konusundaki Uluslararası Sözleşme Türkiye'de nasıl uygulanacak, yaptırımını olacak mı?

Cevap: Mezkur sözleşmeleri, 1972 yılında imzalanan doğal sit alanlarının korunması ve yapılanması ile ilgili. Eğer UNESCO tarafından hazırlanan sözleşmeye imza atılacaksa, sözleşmeye taraf ülke listeyi nasıl hazırlayacak, mirası nasıl tasnif edecek bunlarda düzenlenecek el kitabında belirtilecek. Bunlarla ilgili üniversitelerde, medyada vs. uygulanması için bunların hazırlanması gerekiyor. Bunları onaylayan ülke sayısı 30'a çıktığında uygulamaya gelecek.

Prof. Dr. Taciser ONUK: Başkanlığını yaptığım bu projeyi UNESCO'ya sunduk. Sonuç geldiğinde uygulama süresi ne olacak onları konuşacağız ve bu konuyla ilgili siz de bilgi sahip olacaksınız.

Prof. Dr. Öcal OĞUZ: 16 ülke somut olmayan baş eser diye nitelediği eserleri UNESCO'ya sundu ve UNESCO yayınlandı. Bu 180 ülkenin de onayladığı resmi bir belgedir. Bu belge kabul edildiğinde uygulamaya geçecek. 1972 yılından bu yana somut olmayan baş eser değerlendiriliyor. Burada taslak bir metin hazırlandı. Geçen süreçte Türkiye'den ve diğer ülkelere uzman kişiler komisyona katıldı. Üniversiteler de katıldı.

Soruyu soran kişi : Şahin ÜNAL

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. İlkur DEMİRBAĞ**

Soru: Cemil İpekçi'nin yaptığı, geleneksel giyimimizin uluslararası alanda tanınmasına bir katkı mıdır? Geleneksel giyimden ne anlıyorsunuz.?

Cevap: Kesinlikle katkıdır. Cemil İpekçi Türk dokumalarını çok fazla kullanan bir tasarımcı. Dünyada Türk imajını en güzel tanıtabilecek giysi anlamında verebileceğimiz bizdeki unsurlar büyük ölçüde desen ve dokumalar. Ciddi anlamda Zuhâl Yorgancıoğlu'nun da katkıları var. Geleneksel giyim tarzından esinlenerek, stilize edilerek de yapılan çalışmalardır. Modacılar bunları sanatsal yapıtlar olarak da sunuyor. Birebir sunması beklenemez. Eğer bir bindallıyı modacı başka bir kumaşa işleyebiliyorsa bence bu bir katkıdır. Ben kişisel olarak böyle düşünüyorum.

Prof. Dr. Taciser ONUK; Geçtiğimiz yıllarda İçel’de 45 değişik dokumayı gündeme getirdik. Cemil İpekçi bunlardan çağdaş kreasyonlar yarattı. Size katılıyorum. Kesinlikle geleneksel giysilerimize katkısı yok, ancak geleneksellikten çıkarak çağdaş giysilerimizin de tanıtımı için faydalı olduğunu düşünüyorum. Gerçekten çok önemli modacılar. Dünyanın hiçbir yerinde hiç kimse kendi giysilerini marka olarak gündeme getirmiyor. Bizim böyle modacılarımız var ama yurt dışında tanıtma şansımız olmuyor. En azından kumaşlar tanıtılacaktır. Biz en büyük yanışı kendimize yapıyoruz. Kimse Motif gibi, Zeki Bey gibi başarılı olamıyor. Cemil İpekçi çok güzel çalışmalar yapmıştır ama yurtdışında tanıtılamıyor.

Abdurrahim KARADEMİR; Herhangi bir geleneksel giysiyi antik eserlerde olduğu gibi, kesip biçip başka bir şey oluşturmak yanıştır.

Soruyu soran kişi : Yüksel ŞAHİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. İlknur DEMİRBAĞ**

KATKI: Halk giysisinin tanıtımında kurum-kuruluş ve özel şahsın giysi koleksiyonlarını sergilemesine değinmediniz. Bunlar gerçeğine uygun sergilendiği takdirde tanıtımına katkısı büyük olmaktadır.

Cevap: Çok kısa olarak geçmişti, sanırım dikkatten kaçtı.

Soruyu soran kişi : İsmail ÖZTÜRK

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. İlknur DEMİRBAĞ**

Soru: Geleneksel giyimi tanımlar mısınız? Kültürel anlamda ülkemizin değişik yörelerinden ayrımlar gösteren geleneksel Türk giysileri kastediliyorsa söylenenler bu alana onarımı olanaksız yaralar açar. Çünkü bu alanda son yıllara gelene kadar geleneksel örneklerdeki çeşitli işlemler süslemeler kesilerek yeni düzenlemelere monte edilmiştir. Bunu yapanlar arasında konuşmacının belirttiği ünlü modacı da var.

Cevap: Bence dinleyiciler sadece tek tarafını görmüş. Geleneksel ayağından da bahsettim. Yurt dışındaki sergilerden de. Bir başka ayağı olarak giyim tasarımcılarının Türk tasarımlarından etkilenerek katkısı olduğunu düşünüyorum.

Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK: Soruda söylenmek istenen sizin bir kültürel mirası kullanmak için az önce konuşulan çeşitli süslemelerin kesip yapıştirılarak yapılan düzenlemeler. Korunması gereken etnik kıyafetler var. Bu alanı büyük dejenerasyona getiren girişimleri bu ülke daha önce yaşadı. Buna tepki anlamında, eğer kreasyon üretecekse, Türk adı zaten imajdır. İle de benim geleneksel kıyafetimi kesip yapıştırmak Türk motiflerini tanıtmak değildir. 600 yıllık bir Osmanlı lalesini alıyorsunuz, bir yerde kullanıp Osmanlı lalesi diye kullanıyorsunuz. Bu doğru değil. Koruyuculuk onu saklamak anlamında değil. Ama modacı kendi modasını kendisi yaratsın. Eskiği kullanmasın.

Prof. Dr. Taciser ONUK: Biz geleneksel motiflerimizi, manevi değerlerimizi korumalıyız. 80 yıllık bir Cumhuriyetin koruyucuları olarak kendi dönemimizle ilgili yeni ürünler yaratabilmeliyiz. Bu taklit olmamalı, kopya olmamalı. Kendi beynimizin, kendi çağdaş çizgimizin bir ürünü olmalı.

Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU: Ben eski Topkapı Sarayı müdürü olarak, İsmail Bey'e karşı çıkıyorum. Osmanlı döneminde bile stilizasyona gidilmiştir. Yeni tasarım başka, stilizasyon başka.

Öğr. Gör. Yüksel ŞAHİN: Bir moda tasarımcısı olarak söz almak istiyorum. Biz eğer 16. yüzyıldan beri yeni bir şeyler sunamadıysak, bu yine bizim suçumuz diye düşünüyorum.

Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU: Geleneksel sanat dünden bugüne yaşayarak gelmiş sanattır. Rangrand'ın bir eserini kopya etmek için onun kadar beceri ve uygulamaya sahip olmak gerekir. Herhangi bir motifi alıp kullanmak büyük sakıncalara sebep olur. Büyük önemli okullardan mezun olunur, doğru yerlerde kullanılır, o zaman kabul. Çağdaş sanata nasıl geçileceğini bildikten sonra uygulamaya geçmelidir.

Soruyu soran kişi : Alp ÖZEREN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN**

Soru: Yakın geçmişte; Türkiye'de Macarca bilen uzman eksikliği ve Hungraloji bölümünü bitiren kimse bulunmadığı konusu medya aracılığıyla gündeme gelmişti. Acaba Macaristan'da Türkçe dilinin durumu nedir?

Cevap: Çok uzman değilim ama orda kaldığım süre zarfında arkadaşlarımla ve oradaki akademisyenlerle yaptığım konuşmalarda Osmanlıca'da oldukça iyi olduklarını gördüm. Benim bile bazen anlayamadığım halde onlar iyi durumdalar.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN**

Soru: 150 yıl Osmanlı tarafından yönetilen Macaristan'da, bildirinizde sunulanlardan daha çok veriler olması kanısındayım. "Zeybek" özelliği yanında "dil" özelliği söz konusu olduğunda benzerlikler var mı? Ortak sözcükler çok mu?

Gül Baba Türbesi'ne Türkiye yatırımlarında olduğu gibi çaput bağlama eylemi var mı?

Cevap: Çaput bağlama eylemini kendim görmedim. Ortak yönlerin çok olduğunu çevredeki herkes de söylüyor. Kendi konuşmalarımın da ortak kökenin çok fazla olduğunu düşünüyorum. Zeybek konusunda da; doktora çalışmamı zeybek üzerine yaparken, Macar akademisinde çalıştım. Oradaki incelemelerimde yanlış hatırlamıyorsam 1549 diye hatırlıyorum, üzerinde Macarların Hayduk dansı diye geçen dansının hareketleri Zeybek oyununu çağırıyordu.

13 ARALIK 2003 CUMARTESİ

1. OTURUM

Prof. Dr. Taciser ONUK konuşmasında;

Bildirime geçmeden önce bir şeyler söylemek istiyorum. Benim şu anda görev yaptığım kurum bir bilim kurulu. Atatürk Bilim Kurulu. Bu bilim kurulu 4 koldan oluşuyor. Anayasanın ve yasanın verdiği hak ve yetkiler doğrultusunda çalışmalar yapılıyor. Türk kültürünün bizim için 80 yılda geldiği nokta, Türk kültürünün nabzını tutmak amacıyla, paneller vs. yoluyla halka ulaşıyor. Bilimsel yollarla halkı bilgilendiriyor; bilim adamlarıyla bu kültürel sonuca varıyor ve halka ulaştırma çabasıyla, medya vs. aracılığıyla sunuluyor. Bu projelerden bir tanesi çevre kültürleri ve çevre toplumları ile ilgili bir proje. Bu projede dünya ülkeleri içinde bizim kültürümüz nasıl etkileşimde bulunmuş böyle bir çalışma başlatılmış. Şimdilerde bu çalışma durduruldu. Ama ben geldikten sonra en son Kırım'da bir araştırma yapıldı. Ben daha önce Kırım'ı gezmiştim, oradaki soydaşlarımıza merhaba demiştim. Şimdi o çalışma ile ilgili bildirimini sunacağım.

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : M. Öcal OĞUZ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Taciser ONUK**

DÜZELTME; (Prof. Dr. Taciser ONUK'un bildirisini okumadan önce yaptığı konuşmada M. Öcal OĞUZ'un isminin geçmesi nedeniyle) Çevre kültürlerinin etkileşimi projesinde ben bulunmadım, sadece projenin yürümemesi nedeniyle benim de çağrıldığı bir toplantıda konunun geleceği tartışıldı. Konuşmada kısa geçildiği için konu yanlış anlaşılabilir, düzeltilmesi iyi olur.

Soruyu soran kişi : Dr. Öcal ÖZBİLGİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Taciser ONUK**

Soru: Özellikle Eskişehir ve civarında yaşayan Kırım Türklerinin el sanatları ile Kırım'da yaşayan soydaşların el sanatları arasında bir karşılaştırmalı mukayese yaptınız mı? Yaptıysanız, ortaya çıkan sonuç nedir?

Cevap: Yapmadık fakat Kırıkkale'de Kırım Türklerinin yaşadığı bir köy ile ilgili bir araştırma yapmıştık. Karşılaştırma yaptığımızda motifler, desenler aynı bunu gördük. Henüz yurt dışındaki kültür ile ilgili bir araştırma yapmadık. Bu proje çer-

çevesinde Türk kültürünün çevre kültürlerine etkilerini inceledik. Yine Kırım Tatar el sanatları ile ilgili yaptığımız bir araştırmada, beni küçük bir müzeye götürdüler. Bizim Topkapı Sarayı'ndaki el sanatlarının benzerlerini orada gördüm ve çok hoşuma gitti. Bizim kültürümüze sahip çıkıyorlar. Onlar kendi kültürümüze bizden daha fazla değer veriyorlar.

Soruyu soran kişi : Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Taciser ONUK**

Soru: Çok fonksiyonlu araştırma yapmak üzere pilot bölge seçtiğiniz Ankara araştırmaları ekibiniz içinde halk bilimci var mı? Yoksa bunun eksikliğini hissedip, telafisi yolunda çabanız olacak mı?

Cevap: Tabii bu ekibin içinde halk bilimci de olmalıydı, sosyolog, psikolog da olmalıydı. Ama bu proje 3 boyutluydu. Ön planda olan kadın el sanatlarıydı. El sanatlarını kullanarak kadına nasıl ulaşabiliriz düşüncesiyle yola çıktık, 85 köy binlerce insan, arkadaşlarımla beraber büyük bir keyifle bu projeyi bir yılda tamamladık. Şimdi Ankara El Sanatları ve Beslenme Sanatları diye bir kitap baskıya hazır. Biraz da rehber bir kitap olacak. Bunun yanında bir de katalog hazırladık. Yurt içi ve yurt dışındaki çalışmalarda, kimliksiz hiçbir bilgiyi yurt dışı kabul etmiyor. Bölgesel kimliği olmadığı taktirde sipariş veremiyoruz diyorlar. Bizim çalışmalarımızda da örneğin Ankara- Nallıhan oyalarını bu kimlik ile başka bir yer Nallıhan oyaları diye ortaya çıkaramayacak.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Taciser ONUK**

Soru: Kırım dokumacılığı dediniz. Bu dokumalarda motifler var. Türk motifleriyle çok benziyor değil mi? Türk dokumacılar tarafından motiflere bir anlam yüklenmiş diyebilir miyiz?

Cevap: Evet diyebiliriz. Bizim incelemelerimizde gördük ki böyle bir anlam yüklenmemiş. Motiflerin anlamları kalmadı artık. İsimleri de çok az yerde kaldı.

Yaptığımız bu çalışmanın sonucunda bize iki Japon geldi. Bize iğne oyaları ile ilgili konferans verir misiniz dediler. Türk el sanatları ile ilgili genel bilgiler veririm dedim. 25-26 Ekim ve 7 Kasım tarihleri arasında Kültür-Kadın Üniversitesinde bu konuları işledik. Oraya el sanatlarından 50 örnek götürdüm. Nasıl yapıldığına dair uygulama da istediler. Orada arkadaşlarımız uygulamasını da yaptı. 3 bin Japon yaptığımız sergiyi gezdi. Dünya haritasında Türkiye'nin yerini incelediler ve genel bilgiler aldılar. Bizim el sanatlarımıza o kadar büyük bir ilgi olduğunu gördüm ki. Teker teker sorular soruldu. Nasıl öğreneceklerini sordular. Geleneksel yollarla, örgün eğitim, yaygın eğitim ile olacağını söyledim. Bayrağımızın neden kırmızı ol-

duğunu, kanımdan olduğunu, neden ay yıldız, neden... vs. gibi birçok sorular sorular ve hepsini yanıtladığımızda bunlara büyük ilgileri olduğunu gördüm. Gazi Üniversitesi ile Kültür-Kadın Üniversitesi arasında yapılan bu işbirliği üzerine Büyükelçi ve Rektör Bey’le yapılan konuşmalar sonucu kardeş üniversite olma yolunda çalışmalar başlattık. Yani uluslararası ilişkilerde el sanatlarının rolünü yaşayarak öğrendik.

Soruyu soran kişi : Dr. Mehmet Öcal ÖZBİLGİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Ahmet Turan DEMİRBAĞ**

KATKI : 1996 yılında Budapeşte Duna Dance Ensemble’ın “Amazonlar” adlı dans projesinde Artvin ve Karadeniz yöresi oyun adımları Fuat Saka’nın popüler müziği eşliğinde değil, orijinal yöre ritim ve ezgileriyle icra edilmiştir. Ayrıca şahsım da 1998 yılında Budapeşte devlet halk danslarına geleneksel halk oyunlarımızı 3 ay kesintisiz öğretme şansına sahibim.

Cevap: Burada biraz dokundurma var gibi. Ben size devlet halk danslarının geldiğini çıkarabilirim. Macaristan’da bana söylenen Macar topluluklarında bir Türk dansında Türk müziği kullanılmadığı yönünde oldu.

Prof. Fikret DEĞERLİ: Karşılıklı tartışma boyutuna çekmeyelim lütfen. Dışarıda bu konuyu aranızda tartışmaya devam edebilirsiniz.

Soruyu soran kişi : Ferruh ÖZDİNÇER

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Ahmet Turan DEMİRBAĞ**

Soru: Ülke tanıtımı için önemini savunduğunuz bu çalışmalarda oyun adımları ve ezgilerinde gelenekselden oldukça uzak kalındığını, profesyonel olarak nitelendirmediğiniz gruplarda da beklediğiniz geleneksel kokunun pek de duyulmadığı görülmektedir. Sizce, evrensellik açısından geleneksel kültürün tanıtımı ve yaygınlaştırılması eğlence ve sürprizlere mi bağlıdır?

Cevap: Bu soruya cevap vermek gerekiyor mu bilmiyorum. Dönüp önce kendi çalışmamıza bakacağız. Oradaki çok farklı karakterde dans çalışmış insanları bir anda bir kalıba sokmak çok kolay değil. Türkiye’de yapılan çalışmalarda ne yaptığımızın kaç kişi farkında acaba. Hala bir sürü büyük yanlışlar yapılmaya devam ediyor.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Bülent KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Ahmet Turan DEMİRBAĞ**

Soru: Yurt dışında halk oyunları eğitmenliği yapmaya gidenler için çalışmalarla ilgili bir denetim var mı?

Cevap: Öyle bir denetim yok. Bence kesinlikle denetlenmemeli. Denetim diye olaya girdiğimizde bir takım kariyer tutkularına giriliyor. Baştan bu fikirde değilim ama uygulamalara bakıyorum fikrim çok değişti.

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Ahmet Turan DEMİRBAĞ**

Soru: Denetimin nasıl yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Cevap: “İşte deve işte hendek”in notaları bile yazıldı. Ben denetime kesinlikle karşıyım. Bu iş keşke ustalarla, dedelerimizle devam etseydi. Belki daha iyi olurdu. Kötü niyetli olduktan sonra herkes her yerde her şey yapabilir. Bunu nasıl engellersiniz. Ama bunu kim denetleyecek, yapılan işlere bakıyorsunuz. Bir otorite boşluğu var Türkiye’de. Çerçeve çizersen bazen zararlı olabiliyor Türkiye’de.

- **Sevim KESİR’den YORUM:** Ustalarla devam edecekse, o zaman Halk Oyunları bölümünü kapatalım.

- **Prof. Fikret DEĞERLİ:** Denetim tabii ki şarttır. Ama denetimin nasıl yapılacağına hala yöntem bulunamadığından, işi yapacak adam bulunmadığından yapılmıyor. Adam yok değil. Az da olsa var. Tabii ki denetim şarttır.

Soruyu soran kişi : İsmail ÖZTÜRK

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Yüksel ŞAHİN**

KATKI: Konu başlığı “Osmanlı Döneminde Uluslararası İlişkilerde Hediye ve Hediye Edilen Ürünler” olsaydı, izleyiciler açısından kolaylık olurdu ya da günümüzde bu tür alışverişin örnekleri yaşanıyor mu konusunu tartışabilirdi.

Cevap: Hemfikirim.

Soruyu soran kişi : Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Abdurrahim KARADEMİR**

KATKI: Kiliseye davet söz konusu olduğunda “hayır” demektense, bu konuya hazır olmak -hem de ciddi bir biçimde- gerekmektedir. Nasıl hazır olunacağının da bir araştırma ve ekip işi olması gerekir.

Cevap: Denetimden söz edildi. Ne yazık ki yurt dışında bizi temsil eden gruplar denetlenmiyor. Katılmamak daha iyi. Ama hazırlıklı olmak gerek. Bizim müziklerimizi başka şeylerimizi orada sergilememiz gerek diye düşünüyorum. Ama camide yapmayız da çadırda yaparız. Bu tür seremonilerin son yıllarda kilise değil de çadırda yapıldığını da gördük.

Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU tarafından genel bir katkı: Halk oyunları diyoruz da halk sanatları neden demiyoruz? Hep el sanatları deniliyor sanat başka ne ile yapılır?

2. OTURUM

- **Dr. Ruhi ERSOY bildirisi ile ilgili örnek olarak getirdiği, üzerinde Noel Baba motiflerinin olduğu bir Karatepe kilimini Prof. Dr. Todor DİJİDJEV'e hediye etmek istediğini belirtti. Hediyesi Motif Halkoyunları Eğitim Derneği Gençlik ve Spor Kulübü Başkanı M. Zeki BAYKAL tarafından Prof. Dr. Todor DİJİDJEV'e sunuldu.**

- **Doç. Dr. Naile RAHİMBEYLİ'nin bildirisi sırasında, Azerbaycan Milli Konservatuvarından Mübariz Firudin ALİYEV tarafından Azerbaycan Rags'ından, Azerbaycan Halk Musikisinden canlı bir müzik sunuldu.**

BİLDİRİLERİN TARTISILMASI:

Soruyu soran kişi : Doç. Dr. Gürbüz AKTAŞ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN**

Soru: Almanyalı bilim adamlarının Türk kültürü hakkında yaptığı çalışmaları hakkında çok değerli bilgiler verdiniz. Bu çalışmaları Almanya, devlet olarak destekliyor mu? Maddi ve manevi katkıları hakkında bilgi verir misiniz?

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Erman ARTUN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Ruhi ERSOY**

KATKI: Karatepe'ye Prof. Dr. Halet ÇAMBEL bir ömür, 50 yılını vermiştir. Yöre kültüründe bir öncüdür. Kilim dokumasına ve kooperatife yönlendirici Halet ÇAMBEL'dir.

Soruyu soran kişi : Hatice ÖRCÜN BARIŞTA

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Ruhi ERSOY**

Soru: 1. Bu konuda yanlış hatırlamıyorsam Musa Seyirci'nin bir makalesi vardı. O zamandan günümüze ne değişmiş onu da vurgulasanız.

2. Sizce Noel Baba konusu işleyen bir kilim uluslararası platforma hangi maddi kültüre katkısı nedir?

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Doç. Dr. Mustafa ÜNAL**

KATKI: Resmi bir dini olmayan Kore’de de Güney Denizinden gelecek felaketleri önlemek için “Harubang” denilen taş heykelleri denize yüzü dönük konumda yerleştirilir.

3. OTURUM

- **Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL bildirisini okumaya başlamadan önce yaptığı konuşmasında:** *Konumuz biraz da Türk dünyasına kayıyor. Ben öncelikle dün Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in vefat ettiği haberini aldım. Tüm Türk dünyasının başı sağ olsun demek istiyorum.*

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI:

Soruyu soran kişi : Uzman Tekin KOÇKAR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL**

KATKI: Birkaç gün önce uydu aracılığıyla izlediğim Ermeni televizyonunda Türkiye’deki “Sarı Gelin” tartışması konusunun ele alındığını ve bu amaçla Erivan’da 1927 yılında yapılan bir Taş Plak’tan bu türkünün Ermenicesinin dinletildiğini belirtmek isterim.

Cevap: Teşekkür ederim. Herhangi bir eserin farklı kültürlerde ortaya çıkması kadar doğal bir şey yok.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. İbrahim ERŞAHİN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL**

Soru: Halk hikayesi kaynaklı olduğu için “epizotik müzik” terimini kullanıyorsunuz. Halbuki edebiyatçılar halk hikayesini âşık tarzı içinde değerlendiriyorlar. Dolayısıyla yeni bir terim yerine “âşık müziği” yeterli olmaz mı”?

Cevap: Epizotik müzik dendiği zaman, bir mazlum yapıdan söz ediyorum. Bu müzikolojik bir kavram olarak yerleşmek zorunda.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL**

Soru: Şeyh San'an hikayesinin kökenini 12.yy'da İran'a kadar götürdünüz. Safevi Devleti'nin İran'da kuruluşu sırasında Şah İsmail'in Anadolu Türkmenlerini yarıdım alabilmek için çağırıldığını, "Harmandalı" araştırmam sırasında belirlemiştim. "Harmandalı" gibi, bu hikaye de Anadolu kökenli ise, sadece Kafkas coğrafyasıyla sınırlamak ve derece doğru olabilir mi?

Cevap: Teşekkür ederim. Ben İran'a kadar götürmedim, orada son yıllarda tespit ettiğimizden bahsettim. Yazgı eserlerdeki çıkış noktası bugün biraz semai işi. Arap kaynaklı. Bunu sadece Anadolu'ya has diye düşünmüyorum. Daha da uzak zamanlara gidebilir. Biz bu kültürel mirası tespit etme noktasından hareketle bizdeki kimliğini açıklamalıyız. Karşılaştırmalı bilgi alışverişi olur.

(Tekin Koçkar'dan yapılan bir ekleme üzerine): 1926-29 yıllarında bu eserin bir notası var. Başka halklarda da olabilir. Ama teknolojiden faydalanan ve bunu muhafaza edenler daha çok söz hakkına sahip oluyor. Sarı gelin oyununun Kars'ta oynandığını iddia ediyorlar. Ama nasıl bir oyun bilmiyoruz. Kayıt edilmiyor bu eksikliğimiz var.

Soruyu soran kişi : Ahmet ÇAKIR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Süleyman ŞENEL**

KATKI: Kültür Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı'nın birleşmesiyle, eski ismi Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ismi değişmiştir. Yeni adı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü oldu. Bu genel Müdürlük içinde HAGEM Daire Başkanlığı ile çalışmalarını sürdürmektedir.

- Şunu söylemek istiyorum, iki bakanlık birleşirken Halk kültürünü savunan bilim adamları nerdeydi?

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Dr. Kasım KARAMAN**

Soru: Küreyerelleşme adı altında yeni bir kavram oluşturulacaksa, bu "ben böyle söylüyorum" la geçitirilemez. Bu kavram dil bilimciler dahil kültürü onu seçen disiplinlerce tartışılmalıdır; ne dersiniz?

Cevap: Katılıyorum. Zaten kavramın kurucusu ben değilim. "Küreselleşmenin Geleceği" isimli kitapta glokalleşme, küyerelleşme tabirleri geçiyor. Sağlıklı küreselleşme bağlamında geleneklerin önemli olduğunu söylüyorum. Yoksa bu kavramın kurucusu falan değilim.

4. OTURUM

Oturum Başkanı Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU konuşmasında;

Merhaba. Bu geç saatte son oturumun zor olduğunu biliyoruz. Ama burası bir aşklar mekanı. Bu yüzden kolay geçeceğini düşünüyorum. Ben bu oturumda bazı değişiklikler yapmayı düşünüyorum. Arkadaşlarım konuşmaya başlamadan evvel kendi isim ve çalıştıkları yerleri buna ek olarak da ilgi alanlarını söylerlerse, izleyiciler için daha anlaşılır olur. Bundan önceki konuşmada da ben gördüm. Ekranda sadece isim yazıyor bu yeterli değil. Bir de genel soruları kendilerine iletelim kendileri yanulasın diye düşünüyorum. Onların da düşünme payı olsun. Zaman sınırlı. Her arkadaşımıza söz vereceğiz. Birinci konuşmacıya sözü bırakıyorum.

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK**

Soru: Sanat ürünlerini tanımlayın ki, onlara sahip olmayı öğrenelim. Üniversite’de ne yapıyorsunuz?

Cevap: Ben el sanatlarını tanımlayınca zaman olsaydı sanat ürünlerini de tanımlayacaktım. Ben kendi üniversitemden, kendi fakültemden, kendi bölümümden örnekleyeceğim. Bir işi el becerisine dayanıp çok iyi şekilde öğrenip onun var olan örneklerini tekrar üretme anlamında bir ürün var, bir tasarımcı var, bir de sanatçı var. Halk sanatı üretenler tasarımcı mı bu da tartışılıyor günümüzde. Sanat eseri yerine sanat ürünü kullanılıyor. Bütün bunlar düşünüldüğünde biz fakültede bölüm olarak ne yapıyoruz. Geleneksel Türk El Sanatları Bölümümüzde 16.yy klasik ve Osmanlı döneminden kalan ürünleri tekrar üretmek yerine, bunun nasıl yapıldığını neler kullanıldığını, bu ürünün bunca yıl yaşayabildiğini gördükten sonra bir sonraki kuşağa daha uzun yıllar nasıl aktarılırı düşünüyoruz. Koruma-onarım-saklama aşamalarını geliştirebileceğimiz laboratuvarı gerçekleştiriyoruz. Bundan önce de halı kilim laboratuvarını kurmuştuk. Ne yapacağımız konusunda daha bilinçli olmalıyız, gelecek kuşakların yetişmesine nasıl katkı sağlarız buna çalışıyoruz. Böyle bir aşamada da üretken olduğumuzu düşünüyoruz.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK**

Soru: 1. Diyelim ki bir hattat bir yazı yazdı, bunun restorasyonunun nasıl yapılmasını öğretiyorsunuz? Bir yazının restorasyonu, o yazının üslubunu, yazarını, ayet vs. neler olduğuna kadar çok şeyin bilinmesini gerektiriyor.

2. Ben üzülerem restorasyonlarda hatalar görüyorum. Ama bu kadar yapabiliyoruz deyip işin içinden çıkıyorlar. Restore edilen 2. Sultan Beyazıt hanın türbesinin sedef kakmasını mahvettiler. Halen de yeniden onarılmış değil.

Cevap: 1. Tabii ki öğretiyoruz. Onun nasıl yapıldığını bütün aşamalarıyla görüyor, eğer onarılın kararı çıkarsa, hangi aşamada nasıl onarılacağını gösteriyoruz.

2. Bir örnek de ben vereyim. İzmir Valiliği önünde bir cami var. Daha evvel bir külliye imiş. İzmir’de bilinen tek Osmanlı yapısı, dini yapılar içinde. Dış cephesi Kütahya çinileriyle yapılmıştı. Restore edilmesi için bize başvurular. Bir rakam sunduk. Ama restore için bize değil başkasına verdiler. Onarıldıktan sonra kıyametler koptu. Şu an düzeltilmesi için yine bize başvurular. Yeniden yapılması için bir proje geliştiriyoruz. Keşke onarılmıyaydı diyeceğimiz bunun gibi pek çok eser var.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Abdurrahim KARADEMİR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK**

Soru: 1. Geçmiş günümüze taşıyan el sanatları ya da etnografya müzeleri konusunu açabilir misiniz? Bu konunun Türkiye’deki durumu nedir? Bu konuda yerli müze var mı.

2. Fonksiyonunu yitirip kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarımız için neler yapılabilir? Örneğin, yemenicilik.

Cevap: 1. Bildirimim içinde şöyle bir cümle vardı: Şu anda Avrupa en çok turist kabul eden kıtadır. Bunun göstergesi müzeler. Müzelere baktığımızda Kopenhag’da 80 müze, Paris’te 80 müze var. Bizim ülkemizde 81 ilimizde 81 müze olduğunu sanmıyorum. Doktora incelemem sırasında birçok müzenin, daha bilgiyi sunacak hale getiremediğini görmüştük. Atatürk zamanında 1930’da Ankara Etnografya Müzesi kurulmuştur. Bunun dışında İzmir’de Etnografya Müzesi var. Birçok ilde de var. Ama bunların adına etnografya müzesi, folklorik müze denilebilecek bir müzenin varlığından söz etmek mümkün değil.

2. Hiçbir şey yapmayız. İşini bitirir müzeye kalkar. Zorla el sanatı yaşatılmaz.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Bülent KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Savaş TUĞSAVUL**

Soru: CIOFF'un bu alanda uluslararası faaliyetleri yürüten başka kuruluşlarla ilişkileri var mı? Varsa nasıl yürütülüyor. Bu kuruluşlara örnek olarak Birleşmiş Milletlere bağlı Uluslararası Dans Konseyi, Avrupa Birliği'ne bağlı bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlar gibi.

Cevap: CIOFF, UNESCO ile işbirliği içinde olan bir kuruluş. İYOV diye bir kuruluş daha var. O da folklor ile uğraşiyor. Biz CIOFF olarak her yıl onları davet ediyoruz. Ama onlar CIOFF'u hiçbir davetlerine çağırmadılar. Birleşmiş Milletler ile ilgili hiçbir çalışmamız yok. Avrupa Birliği ile ilgili bir çalışmamız da yok.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Savaş TUĞSAVUL**

Soru: CIOFF'ın bütçesi nerelerden kaynaklandırılıyor? “Uzun Yol”, uzun da olsa biter ama, kültür mirasının aktarılması bir süreçtir, devam eder, ne dersiniz?

Cevap: CIOFF bütçesi çok cüzi bir rakam. Tamamen özel sponsorlar vasıtasıyla yürütüyoruz. Ya kendi cebimizden ya da derneklerin yardımıyla. Bizim için bir uzun yol. Bizden sonrakiler için de kültürel mirasımızın sonsuza kadar gelmesini tabi ki isteriz.

Soruyu soran kişi : Ayhan UNCUOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Savaş TUĞSAVUL**

Soru: CIOFF'un ilgili kurum, kuruluş ve derneklere mesafesi nedir? CIOFF Türkiye olarak kimlerin ne faaliyette bulunduğu ve çalışma biçimlerini takip edip, değerlendirebiliyorlar mı?

Cevap: CIOFF tamamen sivil toplum örgütüdür. Herkese kapısı açık olan bir organizasyondur. Bütün üniversite kurum ve kuruluşlara açıktır. “cioffturk.com” isimli internet sitemiz var. Oradan da bilgi edinebilirsiniz.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Abdürrahim KARADEMİR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Savaş TUĞSAVUL**

Soru: 1. CIOFF'un ülkemizdeki örgütlenmesinden söz eder misiniz?

2. 2004 yılında ülkemizde ne gibi organizasyonlar yapacak.

3. CIOFF konusunda (aynı alanda çalışan) örgütlenen başka birlikler ya da örgütler var mı? Varsa açıklar mısınız?

Cevap: 1. Her ülkede örgütlenme oluyor. Bunlar resmi delegeyle, sekreterlerle vs.den oluşuyor. CIOFF olarak bütün soru ve cevaplara açtık. Kapımız herkese açık.

2. Bir defa festivaller organize ediyoruz. İstanbul'da Büyükçekmece, İzmir'de Karşıyaka, Antep'te Antep festivali düzenliyoruz. Önümüzdeki yıl Bursa - Karagöz ve Yalova Festivalleri ile ilgili anlaşma sağlandı.

3. CIOFF dışında, bir de İYOV'dan bahsettim. Bu kadar.

Soruyu soran kişi : Mehmet Cezayir EKİCİ

Sorunun yöneltildiği kişi : **Savaş TUĞSAVUL**

Soru: CIOFF'un Türkiye'de yeni kurulan federasyonla bir bağlantısı var mı?

Cevap: Ben Halk Oyunları Federasyonu'nun bir üyesiyim. Dış İlişkiler ve Organizasyon Bölümü'nde üyeyim. Ama federasyonda bugüne kadar bir toplantı olmadı. Hala yeni yapılanma olduğundan böyle bir çalışma yapılamadı.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. İbrahim ERŞAHİN**

Soru: Hızlı değişen süreçte, evlenme olayında; “komşu kızı en iyi bildiktir” atasözünü nasıl değerlendirirsiniz?

Cevap: Geniş anlamıyla düşünüldüğünde yakınlaşan insanların birbirini daha iyi tanıyacağı doğru. Ama bugünkü sosyal değişim, komşuluğun çok farklılaşması bu atasözünü değiştirmiş olabilir. Bir kısım ebeveyn hala çocukları için bunu düşünüyor. Ama önemli ölçüde bu uygulamadan kalkmış.

Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU: 1950 yılından beri Kapalı Çarşı'ya gider gelirim. Hatta arkadaşlar sen gitmesen Kapalı Çarşı açılmaz derler. Bu el sanatları tabiri 1960'lı yıllara kadar kapalı çarşıda geçmiyordu. Daha sonraları yurt dışından gelen turistlere İngilizce çevirisi yapılırken el sanatı olarak çevirdiler, bu şekilde geleneksel Türk sanatları oldu el sanatları.

Bizim Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde, kurulması için çaba gösterdiğim Geleneksel Türk Sanatları Bölümü için adını yazdım verdim. Geleneksel Türk Sanatları olması gerekirken, kuruldu, adı yazılmış “Geleneksel Türk El Sanatları”. Hep bunlar sorulmadan yapılan işlemler olduğundan son derece acı şeyler. Bir de zanaat sözcüğünü Türkçemize yeniden kazandırmalıyız. Neyin sanat neyin zanaat olduğunu ayırmalıyız.

14 ARALIK 2003 PAZAR

1. OTURUM

- Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU konuşmasında;

İki gündür yapılan konuşmalarda bazı arkadaşlarımız küreselleşmeyi bir öcü olarak takdim ettiler.. Bence küreselleşme bir öcü değildir. Teknolojinin bu kadar geliştiği bir toplumda gayet doğal karşılanması lazım. Bir ülke kendi kültürünü başka bir ülkeye zorla kabul ettirmeye kalkarsa, anormal olan budur. Reklam yoluyla propaganda yoluyla insanlarda alışkanlık edilerek bütün dünyaya yayılmıştır. Ama siz bir yerde oturuyorsunuz. Birisi bir şey sunuyor. Ne güzelmiş deyip bir tane daha istiyorsunuz. Kendi isteğinizle olan bir şey. Böylece yayılıp gidiyor. Örnek İtalyanların pizzası. Bundan 50-100 sene önce sadece orda yenilirdi. İnanın Japonya'ya gittiğimde Tokyo'da restoranların _pizzacıdır. Japonlar kendi geleneklerine o kadar önem veren bir milletken bunu kabul etmiş. Hoşuna gidiyor. Küreselleşme sizi zorlamıyorsa, küreselleşmeyi normal bir süreç olarak kabul etmek gerekir. Yine Japonya'ya gitmiştim. Dışişleri Bakanlığı arzu ederseniz sizi bir Japon ailesine götürürelim dediler. Çok memnun olurum dedim. Ben de Türkiye'den hediyeler götürdüm. Gittik. Japon usulü bir odaları var üst katta. Alt kat tamamen Batılı olarak döşenmiş. Yemekler üst katta diz çökerek yerde oturarak çubuklarla falan yenildi. Alt katta koltuklara oturduk, kahve içtik, sohbet ettik, geldik. Dedim, bu neden? Dediler ki bunu yapmazsak kendimizi çağdaş olmamış kabul ederiz. İşin yorumlamasını bu şekilde yapmak lazım. Öcal Oğuz Bey anlattı. UNESCO toplantısına katılmış. Türkiye adına da sanırım imza atmış. Bu somut olmayan kültür ürünlerinin araştırılması arşive edilmesi meselesi gerçekten çok önemli. Küreselleşme bu gibi ürünleri yavaş yavaş ortadan kaldırıyor. En azından müzeleştirilmesi, arşive edilmesi gerekli. Benim üstünde durmak istediğim konu, bizim halk kültürü ürünlerinin dünya safında ne derece ilgi gördüğü ve yaygınlık kazandığı. Biz farkında değilken bizim iki ürünümüz dünyaya yayılmıştır. Bunlardan biri Türk kahvesidir, diğeri de Türk lokumudur. Biz ne bir propaganda ne bir reklam yaptık. Ama bunlar kendilerini tanıttılar ve yayıldılar. Bizim eksik bıraktığımız şey, yeniden çağdaş şekilde dünyaya tanıtmadığımızdır. İtalyanların Capuccino'su geldi bizi geçti. Halbuki Türk kahvesinin tadı lezzeti hakikaten kolay kolay bulunmaz. Nescafe içiyoruz, tadları çok farklıdır. İtalyanların pizzasını ele alalım. Acaba ilk pizza çıktığında yediğimiz gibimiydi. Şu an her türlü çeşidi var. İtalyanlar dünya damak tadına uygun hale getirdiler. Acaba pizza nerden geliyor, bizim buna benzer ürünümüz yokmu. Var tabii "pide". İsim benzerliği bile var. Pizza-Pide. Hangisi hangisinden türedi? Belki araştırma yaparsam aynı olduklarını da bulurum. Biz mi pizzadan etkilendik onlar mı pideden etkilendi bilmiyorum. Ama olsa olsa İtalyanların pizzası pideden etkilenmiştir. Biz pideyi ne kadar geliştirdik. Son zamanlarda yabancılara tek bir şey tanıttık. "Döner". Yurt dışında Yunanlılar lokantalarında Türk spesiyali olarak döneri satıyor ve yabancılar da bunu yunanlıların

diye biliyorlar. Adı bile “döner” diye yazılıyor. Ve restoranlarına Türkleri de sokmuyorlarmış. Bunun üzerine bizim Türkler de atağa geçti. Şimdi Avrupa'nın Fransa, Almanya, Belçika bütün bu ülkelerin nerdeyse köyüne bile girdi döner. İşte küreselleşme. Yeter ki onu bozmayalım. Yozlaştırmayalım. Bu sadece bizim halk mutfağı anlamında yapabileceğimiz bir konu.

Dans konusuna gelince dünyada küreselleşen halk danslarından, tangosu, rumbası, mambosu, bunlar Küba'dan dünyaya yayılmıştır. Hala da gündemde kalmıştır. Ahmet Demirbağ'la dün sohbet ettik. Dedim, sen yurtdışına gidiyorsun, dans öğretiyorsun. Bir dünya markası olan bir dansımız yok daha bizim. Acaba bir Türk dansını bir dünya dansı olarak lanse edemez miyiz. Çünkü Atatürk bunu çok istemişti. Zeybeği bir dünya dansı olarak lanse etmek istemişti. Şimdi o kadar büyük bir renklilik zenginlik var ki. Herhangi biri dünyaya lanse edilebilir. Beğenilmemesine imkan yok. Özellikle halay. Ahmet Demirbağ dedi ki, zamanla ritm tutmuyor. İkisinin eşit olması lazımmış. Sirtaki'de de zamanla ritm pek tutmaz aslında. Söylemek istediğim şu. Küreselleşmeden korkmayalım. Melodilerimizi, halk müziğimizi büyük kompozisyonlar halinde senfonik eserler olarak sunduğunuz zaman bütün dünyaya sergilenir, zorlamadan küreselleşmeye bir malzeme olarak sunabiliriz. Öz kültürümüzü muhakkak muhafaza etmeli ve arşivlemeliyiz.

- Mübariz Firudin ALİYEV bildirisinin sonunda, sazı ile aşık sanatından örnekler sundu.

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI:

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Ali Rıza BALAMAN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU**

KATKI: Pide Türkçe değil o nedenle pizzaya da benzerlik bulamayız. Pide, pantolon, bisiklet, tren, gardrop vb. gibi, Türkçeleşmiş bir sözcüktür pizza, karşılığı Türkçe'de etli ekmektir.

Cevap: Hiçbir şey söyleyemem. Çünkü bu konuyu araştırmadım.

Ali Rıza BALAMAN: Araştırmak dil bilimcilerin araştırmalarıyla mümkündür. Ama Sabahattin Türkoğlu hocanın konuşması bana ters geldi. Araştırma yapmadan konuşmamak lazım. Pizza geldiğinde ah ne güzel diyorsunuz, ama iş bize gelince özümüzü koruyalım diyorsunuz. Özümüzü koruyalım. Danone bize öz yoğurdu-muzu unutturdu. Yayla çorbamızı kaybediyoruz. Siz gidip bir lahmacunu kebabı İtalya'da tartışabilir misiniz? Küreselleşme bir değişmedir, başlar ve devam eder. Biz pizzaya hazırsak, güçlü kültür zayıf kültürü ezer.

Sabahattin TÜRKÖĞLU: Ben sözümün sonunda özümüzü koruyarak dedim. İtalyan pizzasını önleyemeyiz. Ama biz kendi etli ekmeğimizi pidemizi koruyalım bunları dünyaya etki edelim dedik. Sanki ben pizza yiyelim pideyi unutalım demişim gibi konuşuyorsunuz. Kelime olarak benzediklerini söyledim. Ama bir dil bilimci bunu araştırır. Küreselleşme sürecinde zorla kabul ettirilemez. Ama benzer ürünleriniz varsa kendi ürünlerinizi korumak için tedbir almalıyız. Pizza gibi benzer bir ürününüz varsa o zaman pidenizi koruyacak geliştirecek ve arşivleştireceksiniz. Ama devletimiz her şeye el atamıyor. Kültür Bakanlığımız. Halk olarak bilinçlensek bile fazla bir şey yapamayız. Motif gibi derneklerin ben çoğalmasını istiyorum. İleride motif gibi dernekler vakıf olduktan sonra milli meseleleri daha çok ele alacaklardır. Küreselleşme, emperyalizm değildir. Bu süreç çok eskiden başlamıştır. Yeni değildir. Size zorla kabul ettirilen şeyleri dışta tutuyorum ben. Kendi arzunuzla seçmiş kabul etmişsiniz. Salonlarımızda tango oynanıyor.

Prof. Dr. İsmail ÖZTÜRK: İki gün önce basında çıktı. Bodrumda sahil kesimde 50 yıllık çam ağaçlarını doğradılar. Hiçbir vatandaşımız şikayet etmedi. Bir Alman vatandaşı dayanamadı, şikayet etti, durduruldu. Sanırım Ali Rıza Bey buna dikkat çekmek istedi.

Çağı yaşayın, zayıf kültür olarak güçlü kültür altında ezileceksiniz. Bugün üniversitede öğrencilerimize marka sorduğumuzda yüzlercesini söyler, ama geçmişten sorsanız çok şeyden haberdar değiller. Örneğin Kapadokya'da birkaç yıl önce, bir satıcıdan Amerikalı bir müşteri bir şey almak istedi. Bu ne diye sordular. Satıcı bilmiyorum dedi. Bana sorduklarında parmağa takılan bir süs olduğunu söylediğimde o satıcı, öğrenciler onu yeni öğrendi.

Sabahattin TÜRKÖĞLU: Güney Amerikanın Panço gibi bir giysisi var, bütün dünya giyer. Hoşuna gidiyor, giyiyor. Japone kol. İlla bunu giyin mi diyorlar? Beğeniyorsunuz, giyiyorsunuz.

Prof. Dr. Ali Rıza Balaman: Yanlışlık, zıtlıklarla bir yere varılıyor. Geleneksel düşünce modern düşünceye ulaştı. Tabii ki zıtlıklar olacak, ama bunun da bir sentezi oluşacak. Biz bu sürecin içersindeyiz. Kültürü ne kadar iyi korursak, bu sentezi o kadar koruyabileceğiz.

Soruyu soran kişi : Zeki BAYKAL

Sorunun yöneltildiği kişi : Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU

Soru: Dönere Yunanlıların sahip çıkması doğru bir küreselleşme sayılabilir mi? Bizim kültür varlıklarımızın başka ulusların kültürü gibi dünyaya tanıtılması sakıncalı değil mi?

Cevap: Yunanlılar Paris'te Türk dönerini satıyorlar dedim. Türk satıcı da sokmuyorlar. Türk satıcılar da bütün Avrupa'ya döneri yaymaya çalışıyorlar. Dönerin bütün Avrupa ülkelerinde sevilerek yenmesi bizi üzmez herhalde.

Soruyu soran kişi : Zeki Baykal

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU**

Soru: Hollandalılar neden dönere şwarme (İsrail'den gelme bir kelime) diyorlar. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Bilemiyorum. İlk defa duyuyorum.

- **Prof. Fikret DEĞERLİ;** Yunanlılar döneri kendi kültürü olarak tanıtıyorlar. Bugün Polonya'da bile kebab yazıyor, Yunan kültüründen örnekler diye takdim ediyor. Sakınca bu değil. Türk ürünü diye tanıtırsalar teşekkür bile ederiz.

Soruyu soran kişi : Sacide GÜNGÖR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Uzman M. Tekin KOÇKAR**

Soru: Türkiye genelinde bilindiği üzere organizasyon kalitesi açısından sayılı kültür-sanat festivalleri yapılmakta. Özellikle metropollerde bu tarz festivallerin sayısı çok daha az. Sizce TURSAB'a bağlı acentalar tarafından bu festivallere maddi destek sağlayarak yurt dışından katılımın artırılması mümkün olamaz mı? Eğer mümkünse bu girişimin ilk adımı sizce nasıl olmalıdır?

Cevap: Mümkün tabii. TURSAB örnekti ama, benzeri başka kuruluşlar da var. Bunun dışında Türkiye'de kurulmuş olan kültüre turizme yönelik vakıf ve özel kuruluşların özellikle festivallere destek olabilmelerini sağlayıcı taleplerde bulunmak lazım. Bir kuruluş diğer kuruluştan tek başına talep etmekle olmuyor. Birkaç kişi birden, sözgelimi festivaller birliği diye bir birlik kurabilirsek olur. Bireysel şeylerde hem kalite düşüyor hem de destek azalıyor.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Örcün BARIŞTA

Sorunun yöneltildiği kişi : **Uzman M. Tekin KOÇKAR**

KATKI: Osmanlı İmparatorluğu döneminde de festivaller vardır. Bu konuda Prof. Dr. Metin AND'ın değerli bir kitabı vardır.

Cevap: Çok haklısınız. Özellikle Osmanlı'da toplu sünnet şenlikleri. Osmanlı döneminden başlayarak özellikle Abdülmecit dönemine kadar toplu sünnet şenlikleri var. Sünnet törenleri bir yıl hazırlanır, profesyonel cambazlar, hokkabazlar saray tarafından özel yetiştirilerek hazırlanır. Anadolu'nun dört tarafından özel davetlere davet edilirler. Oralarda kendi ürünlerinin tanıtılması, esnafın sanayi erkânına pazarlanması yapıldı.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Belma KURTIŞOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Mübariz Firudin ALIYEV**

Soru: Kullandığımız çalgı aşık çalgısı mıdır?

Cevap: Türk dünyasının kopuz aleti bütün sazların atasıdır. Özbeklerde Kazaklarda Azerbaycan'da kullanılan sazlardır. 18.asırdan itibaren Anadolu bölgelerinde büyük aşıklar olur. Sazlar sabitleşmeye başlayınca bizim ustalarımız sıkılırdı. Son dönemlerde Türk edebiyatını daha derinden öğrenmeye başlamışlar. Bizim aşıklar böyle çalgı okur.

Soruyu soran kişi : Sacide GÜNGÖR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Mübariz Firudin ALIYEV**

Soru: Sizinle daha önce yapmış olduğumuz sohbette genç nesillerin kendi öz müziklerine, otantik müziklerine sahip çıkmasını gerekliliği konusunda fikirlerinizi sunmuştunuz. Sizin gözünüzle Türkiye gençliğinin Türk Halk Müziğine olan ilgisi ve sahip çıkışı nasıl?

Cevap: Türk dünyasında olduğu gibi bizlerde de sazın mektebi var. Saz bizim için Dede Korkut'tan gelen bir alettir.

Prof. Dr. Erman ARTUN: Ben de bir katkıda bulunmak istiyorum. Son yıllarda özellikle bayan öğrencilerimizin kampüse gelirken sazı kolunda geldiğini görmeye başladık. Bu sevindirici bir durum. Kültürümüze sahip çıkmaya başladığını gösterir.

Soruyu soran kişi : Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : **Mübariz Firudin ALIYEV**

Soru: Setar, Tutar tel anlamında mı? Görüyoruz ki çaldığımız sazın üzerinde gövde kısmında da perdeler var. Bunun sebebi nedir?

Cevap: Tar=tel anlamında.

Öyle şarkılar var ki, ses genişliği açısından elimizdeki saz yeterli olmuyor. Geriye döndüğümüzde 16. ve 17. asırda sazlar 8 perde olmuştur. Son devirlerde ise sazda yeni perdeler eklenmesiyle çalınmak istenen melodiler daha rahat icra edilmeye başlanmıştır.

2. OTURUM

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Erman ARTUN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Doç. Dr. Ali Rıza ABAY**

KATKI: Bütün kültürlerde 21 Aralık Kış Bayramı, 21 Mart Bahar Bayramıdır. Nevruz gece ile gündüzün eşit olduğu 21 Mart'ta kullanılan bir mevsimlik törendir. Bütün dünyada bahar ve kış bayramı vardır. (Eskimolar hariç) 1. Semavi dinler öncesi mevsimlik tören. 2. Semavi dinlerde dini kimlik kazanması. (Bahar Bayramı) Bugün birlik beraberlik dayanışma sağlar.

Cevap: Teşekkür ediyorum. Notlarımızın hepsinde bunlar var.

Öğr. Gör. Sabahattin TÜRKÖĞLU; Noel ağacı süsleme, bizim de nevrüz da gül ağacını süsleme arasında bağlantı var mı?

Cevap: Kuzey yarımkürede yaşayan halklar ortak kültürler geliştirmiştir. Dolayısıyla farklılık olabiliyor. Türkiyede bile nevrüz kutlamalarında farklılıklar var. Bu farklılıklar nevrüzün ortak bir kültür olduğunu yadsınamızı gerektirmiyor. Nevrüz bir tabiat etkisiyle çıkmış olmasına rağmen, Zerdüşt dininden geldiğini söyleyenler, Hz. İsa'nın dirilişi ile ilişik kurulduğu, Hz. Ademden Hz. Ali'ye kadar gelen bir takım ilişkileri nevrüzle bağladıklarını biliyoruz. Ben nevrüzdeki süslemeler ile Noel arasında ilişki olduğuna ilişkin bir kayda rastlamadım. Ama olabilir.

Prof. Dr. Erman ARTUN; Aslında deminki katkımda da vardı. 21 Aralık'ı 22 Aralık'a bağlandığı gece ile 21 Mart'ı 22 Mart'a bağlayan gecelerde gece gündüzün eşit olması ve Noel'in 21 Aralık'a, nevrüzün da 21 Mart'a oturtulması olayı düşünüyor. Yine başka bir şey biz de Trakya'da gül ağacına bir şeyler bağlanması adak niteliğindedir. Ama çam ağacını süsleme ile bağlantısına rastlamadım.

Soruyu soran kişi : Ahmet ÇAKIR

Sorunun yöneltildiği kişi : **Mehmet Emin AVŞAR**

Soru: Türkmenler Türk değil midir?

Cevap: Türktür.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Hatice ÖRCÜN BARIŞTA

Sorunun yöneltildiği kişi : **Mehmet Emin AVŞAR**

Soru: 1. Anadolu kültürü tam bir mozaik örneği değildir. Her dönem her toplum kendi sanatına özgün damgasını vurmuştur. **2.** Bildirinizin başlığı Anadolu. Oysa 3 imparatorluktan söz ediyorsunuz. Bunlar Anadolu ve çevresinde kurulmuş. Balkanlardan söz ediyorsunuz. Başlık Anadolu.

Cevap: M.Ö. 6000 yıllarından başlayarak bir kısım örneklemeler yaptım. 2000 yıllarından bu yana doğru bir kısım uygarlıklardan söz ettim. Bir önceki oturumda küreselleşme tartışılırken küreselleşmenin önünde durulamayacağından söz ettik. Anadolu'dan bu kadar uygarlık geçecek birbirlerinden etkilenmeyecekler mümkün değil.

Prof. Dr. Hatice Örcün Barışta; Bu konuşmalarınızın hepsi bilimsellikten uzak. Bütün dünya bu sizin söylediğinizin tersini söylüyor. Roma sanatı. Bizans, Hitit sanatı diyorsunuz. Etkileşim başka, mozaik başka. Birincisi branşınız olmayan bir dalı 40 dakikaya, 20 dakikaya sığdıramazsanız. Yalnız isimlerini saysanız süre biter zaten. Etkilenme tabii ki var. Ama her sanat kendi damgasını taşır. Bilim dışı bir cümledir Anadolu Kültür mozaigi. Branşınız olmayan dalda konuşmayın. Sizin branşınız halk oyunlarıymış. Bak ben oynuyorum muym.

Mehmet Emin Avşar: Kültürel etkileşimi hangi anlamda tartışayım. Etkileşimi bilmezsem hangi oyunu nasıl oynayayım.

Sabahattin TÜRKÖGLÜ: Halk oyunları ile Anadolu kültürünün bir yerde hiç ilgisi yok gibi.

Mehmet Emin AVŞAR: Ben bu süreci şöyle söyledim. Anadolu'da yaşamış tüm uygarlıklar ve halklar, hangi bölgelerde kültürlerinin etkilerini belirlemek amacıyla sınırlar çizmişlerdir.

Doç. Dr. Ali Rıza BALAMAN; Mozaik farklı renklerin bir arada bulunması demek. Ben şunu anlıyorum. Buna Anadolu dersiniz, mozaik dersiniz. Somut kültürün mozaik olduğunu anlarım. Ama soyut kültürlerin nasıl mozaik olduğu tartışılması gereken bir konudur. Bunu başka zaman tartışırız.

Soruyu soran kişi : Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Prof. Dr. Todor DİJİDJEV**

Soru: Bulgar pop müziğinin, Bulgar folk müziği karşısındaki konumu nedir? Bulgar pop müziğinde yapılacak çalışmaları, Bulgar folk müziği açısından bazı esaslara dayandırmak gerekiyor mu?

Cevap: Elbette folk müziği ile pop müzik arasında bir etkileşim var. Ama bu pop müziğini kullanıyor anlamına gelmemeli. Sırpların, Yunanların, Romenlerin müziği de kullanılıyor. Pop veya folk her iki tip müziği dinleyen insanlar var.

Prof. Dr. Can ETİLİ ÖKTEN; Bulgar müziği denildiğinde bazı özelliklerin olması lazım. Yan komşudan etkileşim olarak düşünülduğünde buna nasıl Bulgar müziği denir.

Prof. Dr. Todor DİJİDJEV; Bulgar popu diye ayrı bir tarz vardır diye yorum yapmak yanlış olabilir.

3. OTURUM

Prof. Dr. Hatice ÖRCÜN BARIŞTA: Aramızda Motif elemanları var. Gençleri aramızda görmek çok hoşumuza gidiyor. Hoş geldiniz.

BİLDİRİLERİN TARTIŞILMASI :

Soruyu soran kişi : Ayhan UNCUOĞLU

Sorunun yöneltildiği kişi : Öğr. Gör. Bülent KURTIŞOĞLU

Soru: Ülkemizdeki kurum ve kuruluşların uluslararası kurum ve kuruluşlar ile yakınlığı ve ilişkileri hangi düzeydedir. Bu konunun önemi faaliyette bulunan ülkemizdeki kurum ve kuruluşlar tarafından (resmi-özel) anlaşılabilmiş midir?

Cevap: Teşekkür ederim. Zaten bildirimim temel konusu bu. Bu birliklere üyelik ve birlikler arasındaki koordinasyon eksikliği zaten problem. Türkiye’den bir çok kişi veya kurumdan bazı örgütlere üyelik mevcut. Ama bu üyelikleri ancak o örgütlerin iletişim sayfalarından haber alabiliyoruz. Bu ağın kurulmasını, iletişimin sağlanmasını istiyoruz. İletişimi kuracak bir koordinasyonun kurulmasını istiyoruz.

Türkiye’de ilki 1985/86 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde kurulan Türk Halk Oyunları bölümü, daha sonra diğer üniversitelerde de kuruldu ve faaliyetleri yürütüyorlar. Bizim İstanbul Teknik Üniversitesinde bu alanda yüksek lisans programları da yürütülmekte. Burada önemli olan bir platform kurmak, bir denetleme değil, bilgilendirme amaçlı olması gerekiyor.

- **Hatice ÖRCÜN BARIŞTA;** Denetim sanat içinse olmaz, ticaretin denetimi olur. Biz plastik sanatlara gönül vermiş arkadaşlar olarak, her sanatta bir yüksek kurula ihtiyaç var görüşüdeyiz. Kimin ne yaptığını önce ulusal platformda bilmezsek uluslararası bilmek de mümkün olmaz. Bunun için Başbakanlığa bağlı bir yüksek kurul olmasını önermiştik. Bu kurulda Bilim adamları, sanatçılar, uzmanlar, herkes bir arada, ama bir program yapılarak ve bu üst kurul haberdar edilerek olmalı. Ben Türkiye içindekini göremiyorsam, Türkiye dışındakini nasıl izlerim. Bizim bir de şanslı tarafımız şu ki, konservatuarda Halk Dansları bölümü var, o zaman sahip çıkan var, bu güzel bir gelişme. 1982 yılında ilk defa bir uluslararası sem-

pozyumda balkan ülkelerinin değişik dans gruplarını görmüştüm ve o sempozyumu bütünlemişti. Ama şimdi görüyoruz ki ülkemizde de bu açıdan çok yol alınmış. Özellikle Motif gibi, folklor festivalleri birliği CIOFF gibi. Ama bir de uluslararası bir birliğimiz olsa daha iyi olmaz mı.

Savaş TUĞSAVUL: Önümüzdeki ay festivaller birliğini kurmak için ilk adımı atıyoruz.

Soruyu soran kişi : Arş. Gör. Nihal ÖTKEN

Sorunun yöneltildiği kişi : **Öğr. Gör. Nazım GÜRAK**

Soru: Diğer ulusların kültürünü tanımada olumlu veya olumsuz görüş bildiren deneklerin bu olumlu veya olumsuz cevaplarındaki nedenlerin neler olduğu belirgin midir?

Cevap: Yaptığımız anketlerde olumlu ya da olumsuz sonuçlar var. Anketlerde olumlu bulanların çoğunun tecrübeli gruplar olduğunu görüyoruz. Gruplarımız, özellikle Yunanistanlı gruplara karşı siyasi sebeplerle uzak durduklarını belirtmişler. Bunun gibi yine Bulgaristan'a da aynı şekilde ön yargılı yaklaşım var. Ailelerinden geçmişi dinleyerek onları düşman görmeyi öğrenmişler. Ama en çabuk onlarla kaynaştıklarını, en çok onların müziklerini dinlediklerini, ve onlarla etkileşim yaşadıklarını belirtiyorlar. Özellikle Karagöz'deki arkadaşların da Kuzey Kıbrıs'ta geçirdikleri birkaç hafta sonunda görüşlerinde olumsuzluklar olmuş. Bir de Mısır hakkında, o ülkenin kültürü ve insanı hakkında olumsuz görüş belirtmişler.

Ahmet ÇAKIR'dan bir katkı:

Devlet Halk danslarının ilk sahneye konulmasında bende oradaydım, tarihi bir konuşmaya tanık oldum. Prof. Fikret DEĞERLİ hocamız “çiftetelli bizim oyunumuz tamam, ama çiftetelli güzel sunamazsanız bu oryantal olur, bu da yanlış olur” demişti.

Prof. Fikret DEĞERLİ; İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Müziği ve Devlet Konservatuarımızın Halk oyunları bölümünün kuruluşu 1980'dir. YÖK'e bağlanma konusunda kimse onay vermezken, biz bizzat Türkiye'deki sanatlar ile ilgili eğitimlerin üniversitel sistem içinde bulunması için YÖK'e bağlanması şarttır diyerek, hatta Bakanlar Kuruluna bir brifing verme hazırlığında olan karşıtları engelledik. Ama Konservatuarımızın bazı bölümlerinin açılımı, öğrenci kayıtları, öğrenci alımlarındaki gecikmeler vs. nedeniyle ileriki zamanlara uzadı. Ama kuruluşu 1980 yılıdır.

Prof. Dr. Hatice ÖRCÜN BARIŞTA; Benim çalıştığım fakültede de çok iyi bir gençlik grubu var. Hepsisi çok iyi çocuklar, tek sorunları yabancı dil bilmiyorlar. Oyun konusunda da çok yetenekliler, ona bakarsanız benim torunum da televizyondan izliyor, onları taklit ediyor, aynısını oynuyor, ama bu çocuklar doğrusunu kimden öğrenecekler? Televizyonlarda bazı yayınlar olsa da doğruyu güzeli öğretse, daha iyi öğrenilir ve sevilir diye umuyorum. Sizin kostümlerinizi konusunda bize

çok iş düştüğünü düşünüyorum. Hepimiz bir arada olmalıyız, hep birlikte en iyisini yaparız derim. Gençlere yaptığımız hiçbir eleştirimizi gençleri yermek amacıyla yapmıyoruz. Daha iyiye gidilmesi için uğraşıyoruz. Kötülük değil yapmak istediğimiz. Siz de dinleyin siz de eleştirin.

Sizleri tanımaktan çok memnun olduğumuzu belirtmek isterim.

ISBN-975-9049-00-7

Fiyatı : 30.000.000 TL / 30 YTL